

**PEYAMİ SAFA’NIN “MATMAZEL NORALİYA’NIN
KOLTUĞU” ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE AD VE
EYLEM ÖBEKLERİNDE NİTELEYİCİLER**

Burcu TOKSOY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

Ağustos, 2009

Afyonkarahisar

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

**PEYAMİ SAFA' NIN "MATMAZEL NORALİYA' NIN
KOLTUĞU" ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE AD VE
EYLEM ÖBEKLERİNDE NİTELEYİCİLER**

Hazırlayan
Burcu TOKSOY

Danışman
Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

AFYONKARAHİSAR 2009

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak sunduğum “Peyami Safa’nın Matmazel Noraliya’nın Koltuğu Adlı Romanında Ad ve Eylem Öbeklerinde Niteleyiciler” adlı çalışmanın tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2009

İMZA
Adı Soyadı
Burcu TOKSOY

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Ahmet AKÇATAŞ

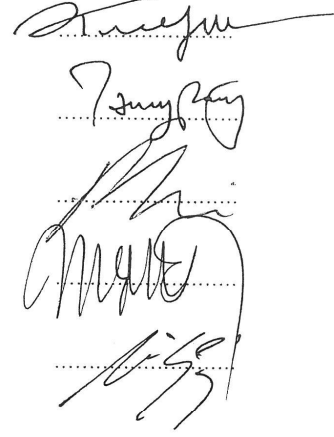
Jüri Üyeleri : Prof.Dr. Ali İrfan AYPAY

: Yrd.Doç.Dr. Feridun TEKİN

: Yrd.Doç.Dr. Hacı Abdullah ŞENGÜL

: Yrd.Doç.Dr. Hikmet Feridun GÜVEN

İmza

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Burcu TOKSOY'un "Peyami Safa'nın "Matmazel Noralya'nın Koltuğu" Adlı Romanı Örneğinde Ad ve Eylem Öbeklerinde Niteleyiciler" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 03.08.2009 günü saat 15:30'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

PEYAMI SAFA’NIN “MATMAZEL NORALİYA’NIN KOLTUĞU” ADLI ROMANI ÖRNEĞİNDE AD VE EYLEM ÖBEKLERİNDE NİTELEYİCİLER

Burcu TOKSOY

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

Ağustos 2009

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Ahmet AKÇATAŞ

Bu çalışmada, Peyami SAFA’nın “Matmazel Noraliya’nın Koltuğu” romanında ad ve eylem öbeklerinde niteleyiciler (niteleyenler ve belirtenler) incelenmiştir. Adların ve eylemlerin görev ve işlevleri ve bunların niteleyicileri üzerinde durulmuştur. İnceleme iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde eylem öbekleri ve ad öbekleri ele alınmış, niteleyicileri (niteleyenleri ve belirtenleri) arasındaki ilişkileri incelenmiştir. İkinci bölümde ise incelenen cümlelere yer verilmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde de bu çalışmayla ulaşılan sonuçlar maddeler halinde sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ad öbekleri, eylem öbekleri, niteleyiciler.

ABSTRACT

THE DESCRIPTIONS IN NOUN AND VERB GROUPS IN EXAMPLE OF PEYAMİ SAFA’S NOVEL “MADEMOISELLE NORALİYA’S ARMCHAIR”

Burcu TOKSOY

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TURKİSH LANGUAGE AND LİTERATURE**

August 2009

Supervizor: Doç.Dr. Ahmet AKÇATAŞ

In this paper, Peyami SAFA examines the groups of noun and verb. He refers to the functions of nouns and verbs. This examination consists of two significant parts in the first chapter, verbs are uentioned, end showed what the relationship between verbs modifier and their indicative words. İn the second chapter nouns are especially touched on. Moreover the connection between nouns modifier and diacritic wordy is analysed.

İn the last part these nouns modifiers and verbs detarminative words are sorted out. Results are numbered.

Key words: Groups of noun, groups of verb, modifiers

ÖNSÖZ

Araştırmacılar dili tanımlarken farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Genellikle bu tanımların ortak noktası dilin bir iletişim aracı olduğudur. Ancak dil sadece bir iletişim aracı değil, aynı zamanda bir değerler bütünüdür. Dil; ses, yapı, söz dizimi, anlam ve kullanım bakımından birbirleriyle sıkı bağlantılı, kendi içinde bütünlük oluşturan öğeler dizisidir.

Çağdaş dil bilim kuramcılarında L. Weisgerber, bir dilin ilk ve en önemli işlevinin “yaşanılan dünyayı zihne mal etmek” olduğunu belirtmektedir. Her dil zihni şekillendirme, hayat yaratma kudretidir. Bu yüzden dilin dış yapı incelemesi bir dilin dünya görüşünün, düşünce dünyasının tanınmasına olanak sağlayan bir ön çalışmadır. Bir dil ancak ve ancak onu konuşanlar sayesinde varlık kazanır. Dili bilimsel bir yaklaşımla ele almak isteyen, bilim gözü ile dile yaklaşmak isteyen bir kişi, dili canlı münasebetlerden ayırmak yerine bu dili kendi tesir çerçevesi içinde takip etmelidir. Biz de çalışmamızda tüm bunları göz önünde bulundurarak dilin kullanım bilincinin oluşmasına katkıda bulunmayı amaçladık. Bu doğrultuda dil bilgisinin özel bir alanı olan niteleme konusunu örneklere dayalı olarak inceledik.

Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu adlı romanından seçtiğimiz cümleleri yapı-işlev-tür bakımından analiz ettik. Çalışmamız giriş ve sonuç bölümleri dışında iki bölümden oluşuyor. İlk bölümde, romandan seçilen cümlelerde yer alan eylem ve ad öbekleri tasnif edilerek incelenmiştir. İkinci bölümde ise incelenen cümleler yer almaktadır. Sonuç bölümünde; çalışma sonucunda ulaşılan sonuçlar maddeler halinde sıralanarak, tasnifler tablolaştırılmıştır. Bu tablo eylem ve ad öbeklerindeki niteleyicilerin gösterdikleri özelliklere göre, incelenen cümleler içindeki sayısını ve yüzde oranını göstermektedir.

Bu çalışmanın tüm safhalarında bana yol gösteren değerli hocam Doç. Dr. Ahmet Akçataş'a, oluşumunda ve yazımında bana daima yardımcı olan arkadaşım Selma Aslan'a ve en değerlim olan “annem”e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTARCT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xxxix
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. EYLEM ÖBEKLERİ.....	6
1.1. TEK NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	6
1.1.1. Tek Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	6
1.1.1.1. +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	7
1.1.1.2. +A Neden Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbeği.....	7
1.1.1.3. Cümle Bağlayıcı Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbeği.....	7
1.1.1.4. Tek Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	8
1.1.1.4.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	8
1.1.1.4.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	11

1.1.1.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	11
1.1.2. Tek Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	13
1.1.2.1. -sA Şart Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri	13
1.1.2.2. +DAn Yön Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri	14
1.1.2.3. +DAn Ayrılma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	14
1.1.2.4. +DAn Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri	14
1.1.2.5. +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	15
1.1.2.6. +DA Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	16
1.1.2.7. +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	16
1.1.2.8. +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	17
1.1.2.9. Tek Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	17
1.1.2.9.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	17
1.2. İKİ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	19
1.2.1. İki Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	19
1.2.1.1.İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	19
1.2.1.1.1. +sIz Tarz Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	19
1.2.1.1.2. Cümle Bağlayıcı Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	20
1.2.1.1.2.1. Cümle Bağlayıcı, -Inca Zaman Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	20
1.2.1.1.2.2. Tümce Bağlayıcı, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	20
1.2.1.1.2.3. Cümle Bağlayıcı, +I Nesne Belirteçli Ve +DA Bulunma Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	21

1.2.1.1.2.4. Cümle Bağlayıcı, +DA Bulunma Belirteçli Ve +DAn	
Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekler.....	22
1.2.1.2. Tek Niteleyicili Ve Tek Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	22
1.2.1.2.1. Tek Belirteçli Ve Tek Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	22
1.2.1.2.1.1. Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	22
1.2.1.2.1.1.1. -Ir...maz Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli	
Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	23
1.2.1.2.1.1.2. İlgeç Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	24
1.2.1.2.1.1.3. -IncA Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	24
1.2.1.2.1.1.4. +IAyn Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	25
1.2.1.2.1.1.5. +DA Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	25
1.2.1.2.1.2. İlgeç Neden Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	26
1.2.1.2.1.3. Yalın Tarz Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	27
1.2.1.2.1.4. +DA Bulunma Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	28
1.2.1.2.1.5. +A Etki Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	30

1.2.1.3. Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	30
1.2.1.3.1. Birinci Derece Belirtenli Ve Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	30
1.2.1.3.1.1. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Belirteçli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	30
1.2.1.3.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	31
1.2.1.3.2.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	32
1.2.1.3.2.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	34
1.2.1.3.2.3. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	35
1.2.1.3.3. Birinci Derece Belirtenli Ve Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	35
1.2.1.3.3.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	36
1.2.1.3.3.2. Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	36
1.2.1.3.4. Birinci Derece Belirtenli Ve Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	38
1.2.1.3.4.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	38

1.2.1.3.4.2. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	39
1.2.1.3.5. Birinci Derece Belirtenli Ve +IA Vasıta Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	40
1.2.1.3.6. Birinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	40
1.2.1.3.6.1. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	40
1.2.1.3.7. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Mahsusluk Ve İçinlik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	41
1.2.1.3.8. Birinci Derece Belirtenli Ve Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	42
1.2.1.3.8.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	42
1.2.1.3.8.2. Birinci Derece Belirtenli Ve +Dan Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	43
1.2.1.3.9. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Zaman Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	44
1.2.1.3.10. Birinci Derece Belirtenli Ve +Da Bulunma Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	44
1.2.1.4. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	45
1.2.1.4.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	45

1.2.1.4.2. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	46
1.2.1.4.3. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli Ve +DAn Ayrılma Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	46
1.2.1.4.4. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	47
1.2.1.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	47
1.2.1.5.1. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	47
1.2.1.5.2. İkinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	48
1.2.1.5.3. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	49
1.2.1.5.4. İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	50
1.2.1.5.5. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Durum Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	50
1.2.1.5.6. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	51
1.2.1.5.7. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	51
1.2.1.5.8. İkinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	52

1.2.1.5.8.1. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana	
Cümle Eylem Öbekleri.....	52
1.2.1.5.8.2. İkinci Derece Belirtenli Ve Sıfat Tamlaması Miktar	
Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	52
1.2.1.5.9. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	53
1.2.1.5.10. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Neden Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	54
1.2.1.5.11. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Yer Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	54
1.2.1.5.12. İkinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	54
1.2.1.5.13. İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	55
1.2.1.5.14. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	57
1.2.1.5.15. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	57
1.2.1.6. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Eylem	
Öbekleri.....	58
1.2.1.6.1. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli	
Eylem Öbekleri.....	58
1.2.1.6.2. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz	
Belirteçli Eylem Öbekleri.....	59

1.2.1.6.3. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve –IncA Zaman Belirteçli Eylem Öbekleri.....	59
1.2.1.6.4. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve +A Amaç Belirteçli Eylem Öbekleri.....	60
1.2.2. İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	60
1.2.2.1. +I Nesne Belirteçli Ve +DA Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	60
1.2.2.2. +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	61
1.2.2.3. +I Nesne Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	62
1.2.2.4. +DA Bulunma Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	62
1.2.2.5. +A Yönelme Belirteçli Ve Yalın Birliktelik Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	63
1.2.2.6. +DAn Ayrılma Belirteçli Tek +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	63
1.2.2.7. Tek Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	64
1.2.2.7.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	64
1.2.2.7.1.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	64
1.2.2.7.1.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	65

1.2.2.7.1.3. Birinci Derece Belirtenli Ve +DA Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	65
1.2.2.7.1.4. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	66
1.2.2.7.1.5. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	67
1.2.2.7.1.6. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	68
1.2.2.7.1.7. Birinci Derece Belirtenli Ve –İp Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	69
1.2.2.7.1.8. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Ekleme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	69
1.2.2.7.1.9. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Zaman Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	70
1.2.2.7.1.10. Birinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	70
1.2.2.8. Tek Belirteçli Ve Tek Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	71
1.2.2.8.1. +DA Bulunma Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	71
1.2.2.8.2. +DA Konu Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	73
1.2.2.8.3. +A Yönelme Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	74

1.2.2.9. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri.....	74
1.2.2.9.1. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Bulunma Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	74
1.2.2.9.2. İkinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	75
1.2.2.9.3. İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	77
1.2.2.9.4. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	82
1.2.2.9.5. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Neden Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	82
1.2.2.9.6. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Ayrılma Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	80
1.2.2.9.7. İkinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	84
1.2.2.9.8. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	85
1.2.2.9.9. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	86
1.2.2.9.10. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	88
1.2.2.9.11. İkinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem	
Öbekleri.....	88

1.2.2.9.12. İkinci Derece Belirtenli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	89
1.2.2.9.13. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	89
1.2.2.9.14. İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	90
1.2.2.9.15. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	90
1.2.2.9.16. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Birliktelik Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	91
1.2.2.9.17. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç İçinlik Ve Mahsusluk Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	91
1.2.2.9.18. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Ve Neden Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	92
1.3. ÜÇ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	92
1.3.1. Üç Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	92
1.3.1.1. Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	92
1.3.1.1.1. İlgeç Amaç Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Sıfat Tamlaması Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	92
1.3.1.2. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	93
1.3.1.2.1. Birinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli Ve +DA Bulunma Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	93
1.3.1.2.2. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	95

1.3.1.2.3. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A İçinlik Ve Mahsusluk Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	95
1.3.1.2.4. Birinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	96
1.3.1.2.5. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	97
1.3.1.2.6. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Yalın Odak Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	97
1.3.1.2.7. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	98
1.3.1.2.8. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	99
1.3.1.2.9. Birinci Derece Belirtenli, +DA Zaman Belirteçli Ve İlgeç Birliktelik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	100
1.3.1.2.10. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	100
1.3.1.2.11. Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	101
1.3.1.2.12. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +A Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	102
1.3.1.2.13. Birinci Derece Belirtenli, Belirteç Öbeği Miktar Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	102
1.3.1.2.14. Birinci Derece Belirtenli, +A Etki Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	103

1.3.1.2.15. Birinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	104
1.3.1.2.16. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	104
1.3.1.2.17. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	106
1.3.1.2.18. Birinci Derece Belirtenli, +IA Tarz Belirteçli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	106
1.3.1.2.19. Birinci Derece Belirtenli, +IA Birliktelik Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	107
1.3.1.2.20. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	107
1.3.1.3. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	108
1.3.1.3.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	108
1.3.1.3.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	109
1.3.1.3.3. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	110
1.3.1.3.4. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	111
1.3.1.3.4.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	111

1.3.1.3.4.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman	
Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	112
1.3.1.3.4.3. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, Zaman	
Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	112
1.3.1.3.5. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli	
Ve Yalın Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	113
1.3.1.4. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	114
1.3.1.4.1. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli Ve +IA Birliktelik	
Belirteçli Ana Cümle Eylem .Öbekleri.....	114
1.3.1.4.2. Tek İkinci Derece Belirtenli –ArAk Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme	
Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	114
1.3.1.4.3. İkinci Derece Belirtenli, +II Tarz Belirteçli Ve + Ø Nesne Belirteçli	
Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	115
1.3.1.4.4. İkinci Derece Belirtenli, Birleşik Kelime Tarz Belirteçli Ve –mAdAn	
Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	116
1.3.1.4.5. İkinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalın Ekleme	
Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	116
1.3.1.4.6. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Sıfat Tamlaması	
Miktar Belirteci Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	117
1.3.1.4.7. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve	
İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	117

1.3.1.4.8. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	118
1.3.1.4.9. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	118
1.3.1.4.10. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +DAn Ayrılma Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	119
1.3.1.4.11. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekler.....	119
1.3.1.4.12. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	120
1.3.1.4.13. İkinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	121
1.3.1.4.14. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +II Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	122
1.3.1.4.15. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	122
1.3.1.4.16. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Yalın Zaman Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	123
1.3.1.4.17. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	123
1.3.1.4.18. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Belirteç Öbeği Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	124
1.3.1.4.19. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	124

1.3.1.4.20. İkinci Derece Belirtenli +DAn Neden Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	125
1.3.1.4.21. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Gösterme Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	126
1.3.1.4.22. İkinci Derece Belirtenli, +CA Odak Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	126
1.3.1.4.23. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	127
1.3.1.5. Cümle Bağlayıcı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	127
1.3.1.5.1. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	127
1.3.1.5.2. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, -Ip Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	128
1.3.1.5.3. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Amaç Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	129
1.3.1.5.4. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve +DAn Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	129
1.3.1.5.5. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +DA Yön Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	130
1.3.2. Üç Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	130
1.3.2.1. +I Nesne Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli Ve İlgeç Öbeği Zaman Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	130
1.3.2.2. +IA Tarz Belirteçli, Yalın Tekrar Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	131

1.3.2.3. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	131
1.3.2.3.1. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	131
1.3.2.3.2. Birinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalnız Ekleme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	132
1.3.2.3.3. Birinci Derece Belirtenli, +DA Zaman Belirteçli, +A Neden Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	132
1.3.2.3.4. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +DA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	133
1.3.2.3.5. Birinci Derece Belirtenli, -mAdAn Tarz Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	134
1.3.2.3.6. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	134
1.3.2.3.7. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Yalnız Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	135
1.3.2.4. Tek Birinci Derece Belirtenli, Cümle Bağlayıcı Ve İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	136
1.3.2.4.1. Birinci Derece Belirtenli, Cümle Bağlayıcı, +IA Durum Belirteçli Ve -ArAk Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	136
1.3.2.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	137
1.3.2.5.1. İkinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalnız Ekleme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	137

1.3.2.5.2. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +Ø Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	137
1.3.2.5.3. İkinci Derece Belirtenli –Ip Tarz Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli	
Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	138
1.3.2.5.4. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve +I Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	140
1.3.2.5.5. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Üstünlük Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	140
1.3.2.5.6. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +DAn	
Ayrılma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	141
1.3.2.5.7. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve +Ø Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	141
1.3.2.5.8. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve –ArAk Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	142
1.3.2.5.9. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +Ø Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	142
1.3.2.5.10. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +I Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	144
1.3.2.5.11. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve	
İlgeç Zaman Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	144
1.3.2.5.12. İkinci Derece Belirtenli, -Ip Tarz Belirteçli Ve +A Yer Belirteçli	
Yan Tümce Eylem Öbekleri.....	145
1.3.2.5.13. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Etki	
Belirteçli Yan Tümce Eylem Öbekleri.....	146

1.3.2.5.14. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +DAn Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	147
1.3.2.5.15. İkinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli Ve +CA Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	147
1.3.2.5.16. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve +IA Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	148
1.3.2.5.17. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	149
1.3.2.5.18. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +A	
Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	149
1.3.2.5.19. İkinci Derece Belirteçli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +Ø Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	150
1.3.2.5.20. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +I Nesne	
Belirteçli Yan Tümce Eylem Öbekleri.....	150
1.3.2.5.21. İkinci Derece Belirtenli, Miktar Belirteçli Ve +Ø Nesne	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	151
1.3.2.5.22. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz	
Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	151
1.3.2.5.23. İkinci Derece Belirtenli- +I Nesne Belirteçli Ve Belirteç Öbeği	
Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbeği.....	152
1.3.2.5.24. İkinci Derece Belirtenli, +CA Odak Belirteçli Ve +DA	
Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	152
1.3.2.5.25. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve İkileme	
Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	153

1.3.2.5.26. İkinci Derece Belirten, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +DA Tarz	
   Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	153
1.4. DÖRT NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	154
   1.4.1. Dört Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	154
1.4.1.1. Tek Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	154
   1.4.1.1.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem	
   Öbekleri.....	154
1.4.1.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli, +DA Tarz	
Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	154
1.4.1.1.1.2. Birinci Derece Belirtenli, İkileme Tarz Belirteçli, +A Etki	
Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	156
1.4.1.1.1.3. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +A Etki	
Belirteçli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	156
1.4.1.1.1.4. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli,	
İkileme Etki Belirteçli Ve Yalın Miktar Belirteçli Ana Cümle	
Eylem Öbekleri.....	158
1.4.1.1.1.5. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, Yalın Zaman	
Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	158
1.4.1.1.1.6. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, Yalın Yineleme	
Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem	
Öbekleri.....	159

1.4.1.1.1.7. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, Sınırlama Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	160
1.4.1.1.1.8. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli, +A Etki Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	161
1.4.1.1.1.9. Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	162
1.4.1.1.1.10. İlgeç Benzerlik Belirteçli, -DıkçA Zaman Belirteçli, Birinci Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	162
1.4.1.2. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	164
1.4.1.2.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +A Etki Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	164
1.4.1.2.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	165
1.4.1.3. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	166
1.4.1.3.1. İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, Yalın Tarz Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	166

1.4.1.3.2. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +DAn Birliktelik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	168
1.4.1.3.3. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	168
1.4.1.3.4. İkinci Derece Belirtenli, Birleşik Kelime Tarz Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	169
1.4.1.3.5. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, +CA Tarz Belirteçli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	170
1.4.1.3.6. İkinci Derece Belirtenli, Kesinlik Bildiren Durum Belirteçli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Yalın Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	170
1.4.1.4. Tümce Bağlayıcı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	171
1.4.1.4.1. Tümce Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	171
1.4.2. Dört Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	172
1.4.2.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	172
1.4.2.1.1. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	172

1.4.2.2. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	173
1.4.2.2.1. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	173
1.4.2.2.2. İkinci Derece Belirtenli, -İp Tarz Belirteçli, İkileme Tarz Belirteçli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	174
1.4.2.2.3. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	174
1.5. BEŞ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	175
1.5.1. Beş Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	175
1.5.1.1. Tek Belirtenli Ve Dört Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	175
1.5.1.1.1. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	175
1.5.1.1.1.1. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, -IncA Zaman Belirteçli, İlgeç Neden Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	175
1.5.1.1.1.2. İkinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +DAn Yer Belirteçli, +IA Tarz Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	176
1.5.1.1.1.3. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, İlgeç Zaman Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	177

1.5.1.1.1.4. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli, +CA Tarz Belirteçli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	178
1.5.1.1.1.5. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Tarz Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	179
1.5.1.1.1.6. İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	180
1.5.1.1.1.7. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, +DA Konu Belirteçli, +IA Birliktelik Belirteçli Ve +CA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	181
1.5.1.1.2. Cümle Bağlayıcı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	182
1.5.1.1.2.1. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli, İlgeç Yönelme Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	182
1.5.1.1.3. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	183
1.5.1.1.3.1. İlgeç Neden Belirteçli, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Tarz Belirteçli Ve İlgeç Zaman Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	183
1.5.1.1.3.2. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli, +A Yer Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	185

1.5.1.1.3.3. Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli, Sıfat Tamlaması Miktar Belirteçli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	186
1.5.2. Beş Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	187
1.5.2.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	187
1.5.2.1.1. Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +Dan Ayrılma Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	187
1.5.2.2. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	188
1.5.2.2.1. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Tarz Belirteçli, +A Etki Belirteçli, Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	188
1.5.2.2.2. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli, -Ip Tarz Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	189
1.5.2.2.3. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, +IA Birliktelik Belirteçli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve -mAdAn Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	190
1.5.2.2.4. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, -Ip Tarz Belirteçli, +CA Sınırlama Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri.....	191
1.6. ALTI NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	192
1.6.1. Altı Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	192

1.6.1.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Beş Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	192
1.6.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Miktar Belirteçli, Zaman Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli, +A Yönelme Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri..	192
1.7. YEDİ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	193
1.7.1. Yedi Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	193
1.7.1.1. Tek Belirtenli Ve Altı Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	193
1.7.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, Durum Belirteçli, +DAn Ayrılma Belirteçli, +A Etki Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	193
1.8. SEKİZ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ.....	195
1.8.1. Sekiz Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	195
1.8.1.1. Tek Belirtenli Ve Yedi Belirteçli Eylem Öbekleri.....	195
1.8.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, -Arap Tarz, İlgeç Zaman -İp Tarz Belirteçli, İlgeç Miktar Belirteçli, +I Nesne Belirteçli, +A Yönelme Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.....	195
2. AD ÖBEKLERİ.....	198
2.1. AD TAMLAMASI AD ÖBEKLERİ.....	198
2.1.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik)).....	198
2.1.2. Niteleyen (Ty (Ş.Z ← +nIn)) → Nitelenen (Ad ← +İyelik).....	209

2.1.3. Niteleyen (Ty (S.T (N.S) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))...	210
2.1.4. Niteleyen (Ty (S.T (B.S) → Ty ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))	212
2.1.5. Nitelenen (Ty (S.T ← +DAn)) → Nitelenen (Tn (Ad +İyelik)).....	214
2.1.6. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik)).....	215
2.1.7. Niteleyen (Ty (Ad ← + nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (B.S)) ← +İyelik)).	219
2.1.8. Niteleyen (Ty (S.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T))	219
2.1.8.1. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T)).....	220
2.1.9. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T ← +İyelik)).....	221
2.1.9.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf.gr.) ← +İyelik)).....	225
2.1.9.2. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (İf.gr.← DA ← ki) ← +İyelik))	227
2.1.9.3. Niteleyen (Ty (Ad İif.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik)).....	227
2.1.9.4. Niteleyen (Ty (A.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf. gr.) ← +İyelik)).....	228
2.1.10. Niteleyen (Ty (S.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (ST ← +İyelik)).....	229
2.1.10.1. Niteleyen (Ty (S.T (Sf. gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T ← +İyelik)).....	230
2.1.10.2. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf.gr.) ← +İyelik)).....	231
2.1.11. Niteleyen (Ty (Ad)) → Nitelenen (Tn (A.T))	233
2.1.11.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T))	233

2.1.11.2. Niteleyen (Ty (A.T $\leftarrow$ +nIn)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik))...	234
2.1.11.3. Niteleyen (Ty (A.T)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik)).....	235
2.1.11.4. Niteleyen (Ty (A.T (Ty $\rightarrow$ S. $\leftarrow$ Tn))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik)).....	236
2.1.12. Niteleyen (Ty (Ad)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik)).....	234
2.1.12.1. Niteleyen (Ty (S.T (N.S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik)).....	247
2.1.12.2. Niteleyen (Ty (S.T (B.S))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad $\leftarrow$ +İyelik)).....	248
2.2. SIFAT TAMLAMASI AD ÖBEKLERİ.....	248
2.2.1. Niteleyen (Ty (S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad)).....	248
2.2.1.1. Belirten (Ty (B.S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad)).....	248
2.2.1.2. Niteleyen (Ty (N.S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad))	259
2.2.2. Niteleyen (Ty (S (S.T))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad))	273
2.2.2.1. Niteleyen (Ty (S (S.T))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S.T))	274
2.2.3. Niteleyen (Ty (S (Ad $\leftarrow$ +ki))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad))	274
2.2.3.1. Niteleyen (Ty (S (Ad $\leftarrow$ +ki))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (A.T))	275
2.2.4. Niteleyen (Ty (S (Ad $\leftarrow$ +DA $\leftarrow$ +ki))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad)).....	275
2.2.4.1. Niteleyen (Ty (S (Ad $\leftarrow$ +DA $\leftarrow$ +ki))) $\rightarrow$ Nitelenen (Ad (S.T)).....	277
2.2.5. Niteleyen (Ty (S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (A.T))).....	277
2.2.6. Niteleyen (Ty (S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S.T))).....	281
2.2.6.1. Niteleyen (S (B.S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Ad (S.T))	281
2.2.6.2. Niteleyen (Ty (S (N.S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))	282
2.2.7. Niteleyen (Ty (S)) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S $\rightarrow$ A.T))))	286
2.2.8. Niteleyen (Ty (S (Belirteç öb.))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S.T))	288
2.2.8.1. Niteleyen (Ty (S (Belirteç öb.))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad (S $\rightarrow$ A.T))....	289
2.2.8.2. Niteleyen (Ty (S ((Belirteç öb.))) $\rightarrow$ Nitelenen (Tn (Ad))	289

2.2.9. Niteleyen (Ty (S ((Bileşik eylem ← -IcI))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))).....	290
2.2.10. Niteleyen (Ty S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	290
2.2.10.1. Niteleyen (S (Sf. gr.)) → Nitelenen (Ad (S.T)).....	307
2.2.10.2. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S → S.T)).....	317
2.2.10.3. Niteleyen (Ty (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S)) ← +DA ← +ki → Ad)).....	320
2.2.10.4. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (A.T ← +DA → S.T)))).....	321
2.2.10.5. Niteleyen (Ty (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S.T ← +DAn → S.T)))).....	321
2.2.10.6. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)))→ Nitelenen (Tn (Ad (S.T (A.T ← +DA → A.T)))).....	321
2.2.10.7. Niteleyen (Ty (S.(Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S → A.T))))...322	
2.2.10.7.1. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S. → S ← A.T)))).....	325
2.2.10.8. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S.T ← +II → S.T)))).....	326
2.2.10.8.1. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Ad (S.T (S.T ← +II → Ad)).....	326
2.2.10.9. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (Belirteç öb. → A.T)))).....	326
2.2.11. Niteleyen (Ty (Sf.gr.))→ Nitelenen (Tn (Ad (A.T)).....	327
2.2.12 Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA)) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	329
2.2.12.1 Niteleyen (Ty (S.(A.T ← +DA) → Nitelenen (Tn (Ad S.T)).....	329

2.2.13. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad (A.T)))	330
2.2.13.1. Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	330
2.2.13.1.1 Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (A.T))	331
2.2.14. Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T))).....	332
2.2.15. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +ile ← A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	332
2.2.16. Niteleyen (Ty (S (İf.gr. ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T))).....	335
2.2.17. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn(Ad)).....	332
2.2.17.1. Niteleyen (Ty (Sf. (Sf → At ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))	333
2.2.17.2. Niteleyen (Ty (S (S → A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (A.T))	333
2.2.18. Niteleyen (Ty (S (Edat gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	333
2.2.18.1. Niteleyen (Ty (S (Edat gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))	334
2.2.19. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +İlk))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T))).....	336
2.2.20. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +İl))) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	336
2.2.20.1. Niteleyen (Ty (S (İsnat öb.)) → Nitelenen (Tn (Ad))	337
2.2.20.2. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +İl))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))	337
2.2.21. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	338
2.2.21.1. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (S.T))	338
2.2.21.2. Niteleyen (TY (S (S.T ← +A → Ad)) → Nitelenen (Tn (S.T (S → A.T)))	339

2.2.21.3. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (Ad)).....	339
2.2.22. Niteleyen (Ty (A.T)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf. → A.T)))	339

İKİNCİ BÖLÜM

TASNİFİ YAPILAN CÜMLELER

1. EYLEM ÖBEKLERİ İNCELENEN CÜMLELER.....	341
2. AD ÖBEKLERİ İNCELENEN CÜMLELER.....	353
SONUÇ	364
KAYNAKÇA	368

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

→: Etki yönü

←: Etki yönü

/ : Seçenek

+ : Ekleme

_ : Bağlama

Ø : Şeklen kaybolmuş / düşmüş

AÖ: Ad Öbeği

A.T : Ad Tamlaması

B.S : Belirtme Sıfatı

EÖ: Eylem Öbeği

GÖ: Gizli Özne

İf. gr: İsim Fiil Grubu

N.S : Niteleme Sıfatı

S : Sıfat

Sf. gr: Sıfat Fiil Grubu

S.T : Sıfat Tamlaması

Ş.Z. : Şahıs Zamiri

Ty : Tamlayan

Tn : Tamlanan

GİRİŞ

Ad ve eylem öbeklerini niteleyiciler açısından inceleyeceğimiz çalışmada, çalışmayı yapmayı gerekli kılan problem durumu, çalışmamızın amacı, konusu, yöntemi, önemi bu bölümde ele alınmıştır.

1. PROBLEM

Dil insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmeye yarayan; daha geniş boyutuyla ele alındığında kuşaklar ve toplumlar arası kültür taşıyıcılığı yapan bir araçtır. Aksan'a göre dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır. O gerek insan, gere toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemez olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgili bulunan, aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur.

Dil, değişimin vazgeçilmez bir parçasıdır. Türkçe de çevremizdeki her şey gibi hızla değişmektedir. Dilimizdeki bu değişimleri, hem sözcükler hem de işleyiş kurallarında görüyoruz. En kolay değişimi sözcüklerde görürüz. Ancak dilin işleyiş kuralları, sözcüklere nazaran değişime karşı daha dirençlidir. Zamanla bu kurallar da değişime uğrar. Zaman içindeki bu değişimlerin ortaya çıkarılması, dile bütünsel bir bakış açısıyla bakmayı gerekli kılar. Bu bütünsellik karşımıza yapısalcı yaklaşımı çıkarır. Yapısalcı dil incelemeleri, özellikle dilsel birimler arasındaki yapısal bağlantıları araştırır; bu bağlantılar arasındaki düzenlilikleri saptamaya çalışır.

Yapısalcılık, dilsel birimler arasındaki bağlantıları çeşitli dilsel düzlemleri birbirinden ayırarak inceler. Dil çözümlemelerinde sesbilgisi, biçimbilgisi ve sözdizim düzlemlerini birbirinden ayırır. Bu düzlemlerin tümü bir bütün olarak dili oluşturur; ama her düzlem birbirinden ayrı olarak incelenmelidir (Akerson- Ozil, 1998: 29). Dilin kullanımsal yönüne ağırlık veren bu akım, dil incelemelerinin cümle sınırlarının ötesine geçmesine olanak sağlar. İncelenen birimler cümleler değil metin düzlemidir. Bu incelemeler, bir metnin içindeki dilbilgisel ve anlamsal bağlara ilişkin kuralları ortaya çıkarmaya çalışır. Üreticisinden ve alıcısından kopuk olmayan

metinler bir bütün olarak ele alındığında üretildikleri ve kullanıldıkları bağlamda gerçek anlamlarını bulurlar. Bu açıdan bakıldığında bu çalışma, sözcük ve cümle ayrımında yeni bir bakış açısıyla incelenmiş ara bir düzlemdir.

2. ÇALIŞMANIN AMACI

Geleneksel dil bilgisi yöntemleri dile biçimci bir anlayışla yaklaşır. Bu biçimci anlayış, tek tek sözcükler ve ekler üzerinde durur. Bu sözcüklerin metne kattığı anlam ve işlevleri göz ardı edilir. Ancak son zamanlarda çağdaş dil bilgisi kuramlarıyla Türkçe, yeniden incelenmeye başlamıştır. 1970’li yıllardan bu yana gerek yapısalcı gerekse başka dil bilgisi yöntemleriyle yeni dil bilgisi çözümlerinin yapıldığını görmekteyiz.

Biz çalışmamızda Türkçe dil bilgisinin belli bir alanını ele alacağız. İnceleyeceğimiz alan “cümle düzleminde ad ve eylem öbekleri” dir. Cümle ve öbek düzlemleri arasında yeni bir düzlemde çalışacağız. Türkçenin belli alanını ele alacağız diyoruz; ama diğer alanlardan bağımsız kalmamız söz konusu olamaz. Bu nedenle diğer dil bilgisi konularına incelememizde yer verdik. Çözümlemelerimizde bir yandan çağdaş dil bilim kurallarından yararlanırken, diğer yandan geleneksel Türkçe dil bilgisine de bağlı kaldık. Konumuzu gereğinden fazla yöntem açıklamasına girişmeden metin düzleminde örneklerden yola çıkarak inceledik. Ayrıca kullandığımız her yeni terimi de açıklamaya özen gösterdik.

3. ÇALIŞMANIN KONUSU

Niteleme; bir adı, belli özelliklerini göz önüne alarak, aynı kümede yer alan öteki adlardan ayırmaya (yeni bir alt küme oluşturmaya, küme daraltmaya) ya da bu ada hakkında ek bilgiler vermeye (söz konusu adı yeni bilgilerle donatmaya) yarar (Akerson, Ozil: 93).

Dilde niteleme işlemine niçin ihtiyaç duyulur sorusunu Fatma Erkman Akerson şu şekilde açıklıyor: “Ad soyut bir kavramdır ve aynı özelliklere sahip tüm birimleri bir küme kapsamında toplar. Bir dilde var olan soyut ve somut kavramlar adlarla dile getirilir. Ne var ki dilimizde var olan ad türü sözcükler, dile getirmek

istediğimiz kimi içerikleri anlatmak açısından yetersiz kalabilir. Bu durumda diğer sözcük türlerinden yararlanırız.” Belirlenim bize, küme ya da kümenin içinden üye seçme konusunda bazı kalıplar sunar. Ama bunun dışında bir şey söylemez. Oysa seçtiğimiz üyenin daha yakundan betimlenmesi gerekebilir ve bu üyeyi özelliklerine ve niteliklerine göre ötekilerden hangi durumda ayırabiliriz? Fatma Erkman Akerson niteleme işlevini bağlam içinde genel olarak şu dört kullanımla karşımıza çıkarıyor:

1. Küme Daraltma İşlevi: “*Kırmızı saçlı çocuk ağlıyor.*” cümlesinde, adını bilmediğimiz bir çocuğu kırmızı saçlı olması niteliğine dayanarak öteki çocuklardan ayırırız. Bu çocuğu böyle nitelediğimiz anda, tek üyeli, o üyesi de kırmızı saçlı olan daracık bir küme kurarız.

2. Küme Donatma İşlevi: Bazen üye zaten bellidir, küme çoktan daraltılmıştır. Ama biz bu üyeyi birtakım nitelemelerle donatmak isteriz. “*Ayşe törene çok şık bir tayyörle geldi, siyah, ipek tayyörü göz kamaştırıyordu.*” cümlesinde, tayyör önce çok şık olması yönüyle genel tayyör kümesinden ayrılır; sonra zaten belirlenmiş bu üye bazı nitelemelerle (siyah, ipek) donatılır.

3. Sahip Olma İlişkisi: “*Kırmızı saçlı kız*” örneğinde kırmızı saçlı niteliyor. *Saç*, ad özelliğiyle kendine bir sıfat (kırmızı) bağlıyor, sonra da kendisi bir sığata dönüşüyor. Belli bir şeye sahip olma bir nitelik, bir üyeyi kümedeki öteki üyelere ayırmaya yarıyor.

4. Ait Olma İlişkisi: “*Komşu-nun kız-ı*” öbeğinde kız, komşuyla olan aidiyet açısından niteleniyor. Bu ad tamlamasında *komşu* belirtili konumda dolayısıyla *kızın* ait olduğu küme de belirtili ve tek üyelidir. (Akerson-Ozil’den Aktaran Yılmaz, 2004: 45-46-47).

Biz bu çalışmada niteleme olgusunu ve bu kapsamda ad ve eylem öbeklerindeki niteleyenler ve belirtenleri inceledik. Bu öbeklerdeki niteleyicileri (niteleyen ve belirtenleri) yapı-işlev-tür bakımından belirledik.

Biz bu çalışmamızda ad öbeklerini “niteleyen” ve “nitelenen”; eylem öbeklerini “belirten” ve “belirteç” olarak adlandırdık. Bunu bir şekil düzleminde gösterecek olursak :

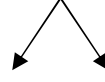
A.Ö. (Niteleyici)

Niteleyen Nitelenen

Tamlayan Tamlanan

E.Ö. (Niteleyici)

Belirten Belirteç

Özne Zarf tümleci

Dolaylı tümleş

Nesne

Biz bu çalışmada ele alacağımız cümleleri deney materyali gibi inceleyeceğiz. Bir deney yapılırken izlenen tümevarım ve tümdengelim yöntemini kullanarak sözcüklerin cümle düzleminde incelenmesini sağlayacağız. Bütünden parçaya, parçadan bütüne ulaşacağız.

4. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Konuya hazırlık çalışması yapmak üzere öncelikle kaynak taraması yapıldı. Konumuzla ilgili dil bilgisi kitapları, dergiler, bildiriler tarandı. Peyami Safa'nın "Matmazel Noraliya'nın Koltuğu" adlı romanından seçilen cümleler fişlere kaydedildi. Fişlenen bu cümlelerin ad ve eylem öbeklerinin niteleyicileri (niteleyen ve belirtenleri) araştırmamız ışığında incelendi. Ad ve eylem öbeklerinin niteleyicileri (niteleyen ve belirtenleri) yapı-işlev-tür olarak incelenerek açıklandı. Sonra bu fişler, aynı özellikleri göstermeleri bakımından ortak başlıklar altında toplanıp tasnif edildi. Tasnifler çeşitli özelliklere göre farklı başlıklar altında toplandı. Sonra bu tasniflerle *Eylem Öbekleri* ve *Ad Öbekleri* oluşturuldu. Eylem öbekleri; önce ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri olarak ikiye ayrıldı, sonra ana cümleler ve yan cümleler aldıkları niteleyici sayısına göre gruplara ayrıldı. Ad öbekleri de niteleyen ve nitelenenlerin göstermiş oldukları özelliklere göre ayrı başlıklar altında gruplandı. Oluşturulan bu bölümlerde cümlelerin hangi sayfanın kaçınıcı cümlesi olduğu belirtilerek cümleler önce öbek yapılarına, daha sonra cümledeki yerlerine göre incelendi.

5.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Dil konuşulduğu ortamdandır, onu konuşandan ve dinleyenden soyutlanarak incelenmez. Çünkü dil kendi başına var olan bir olgu değildir. Başka bir deyişle, konuşan kişinin sözlerini dile getirdiği ortam, dilsel biçimlerin seçilmesinde etkili olur. İşte işlevçiler, dilsel işlevlerden yola çıkarak bunların nasıl ve hangi dilsel biçimlerle dile getirildiğine bakarlar. Dilin kurallarını işlev-biçim ilişkisi içinde incelerler (Akerson-Ozil, 1998:34). Dile işlevci bakış açısıyla bakmak dili bütün olarak ele almamızı ve bütün olarak incelememize yardımcı olur.

Bugün sözdizimi ve sözcük düzlemleri, araştırma yapmaya ihtiyacı olan alanlardır. Bu çalışma, bu iki düzlemi birleştirerek yeni bir araştırma alanı oluşturacaktır. Aynı zamanda kelime grubu kavramı da yeniden ele alınarak yeni bir inceleme alanı oluşturulmuştur. Daha önce “Huzur” romanında metin düzleminde Zeliha Gaddar tarafından yapılan çalışmanın metodu yeniden ele alınmış ve daha ayrıntılı bir sistem geliştirilmiştir.

Bu çalışmayla geleneksel dil bilgisi yöntemleriyle çağdaş dil bilgisi yöntemlerini birleştirerek dil bilgisi çalışmalarına yeni ufuklar açmayı hedefledik. Ad ve eylem öbeklerinde niteleme olgusunu incelemeyi amaçlarken, bu konuda çok sayıda araştırmaya ihtiyacımız olduğunu varsayarak bu alandaki çalışmalara katkıda bulunmak bu araştırmanın önemidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İNCELEME

1. EYLEM ÖBEĞİ

Birbirlerine yakın ögeler arasındaki bütünlük öbektir. Öbekler içinde her zaman bir merkez bulunur. Buna öbeğin başı denir. Uzun'a göre, baş, öbeği kuran kategoridir, baş bulunmazsa öbek de kurulmaz. Baş, öbeğin olmazsa olmaz kurucusudur ve kurduğu öbeğin kategorisini belirler. Öbeğin başı eylem olduğunda öbek de bir eylem öbeğidir. “Çocuk kitabı hızlı hızlı okudu.” eylem öbeği örneğinde baş, “okudu” eylemidir (Uzun, 2000: 18-19). Bu bölümde, cümleleri eylem öbekleri açısından öge sayısına orantılı olarak inceledik.

1.1. TEK NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde eylem öbeklerinin aldığı niteleyici sayısına göre inceleme yapılmıştır. Geleneksel dil bilgisi kapsamında ifade edilecek olursa eylem, almış olduğu öge sayısına göre farklı başlıklar altında gruplanmaktadır. Tek niteleyicili eylem öbeklerinde öbeğin başı kabul ettiğimiz eylem, tek niteleyici almıştır. Bu eylem öbeği ana cümle ya da yan cümledir. Burada önemli olan eylemin diğer sözcüklerle oluşturduğu öbektir. Eylemin oluşturduğu bu öbeği dikkate aldığımızdan ve bütünsel bir yaklaşımla konuyu ele almamızdan ötürü ana cümle ve yan cümle yapılarındaki eylem öbekleri tek öge alması bakımından sınıflanmıştır.

1.1.1. Tek Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkçede iki ayrı cümle biçimiyle karşılaşıyoruz. Bir metnin içinde bağımsız olarak kullanılan birimlere temel cümle adı verilmektedir. Öbürleri ise bir cümle içinde, o cümlenin bir ögesi olarak kullanılan yapılardır (Akerson-Ozil, 1998: 51-52). Temel cümleler herhangi başka bir birime bağlı değildir. Biz bölümde ana cümlelerin almış oldukları niteleyen ve belirten sayılarına göre bir sınıflama yapmış bulunmaktayız. Bu başlık altında sadece bir tane niteleyici barındıran cümleler toplanmaktadır.

1.1.1.1. +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = + A YB \rightarrow BE$$

- “...insana kaçma arzusu veriyordu.” (37/8)

+ A Yönelme Belirteci (insana) → Birleşik Eylem (kaçma arzusu veriyordu)

Açıklama:

.+ A Yönelme Belirteci : “insana” (Ad ← +A)

Bu cümlelerin tamamına baktığımızda birden fazla eylem öbeği görülmektedir. Bu eylem öbekleri anlamsal olarak ayrı düşünülmediğinden bütün olarak ele almaktayız. +A ekli belirteç eylemin yöneldiği varlığı gösteriyor. Vafî Bey’ in suratının yapısındaki kovalama hamlesi kaçma arzusu uyandırıyor ve bu kaçma arzusu da “insana” yöneliyor.

1.1.1.2. +A Neden Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbeği

$$E\ddot{O} = + A NB \rightarrow BE$$

- “Kaçtığıma iyi ettim.” (128/1)

+ A Neden Belirteci (kaçtığıma) → Birleşik Eylem (iyi ettim)

Açıklama:

+ A Neden Belirteci: “(benim) kaçtığıma” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç “iyi ettim” eyleminin sebebini açıklıyor. Kaçtığı için iyi etmiştir.

1.1.1.3. Cümle Bağlayıcı Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbeği

Bu başlık altında, cümleyi diğerine bağlayan bağlayıcı ile eylemi tarz yönünden niteleyen ana cümle eylem öbekleri incelenmektedir.

$$E\ddot{O} = SB - Ip TB \rightarrow E$$

- “...ve ışığı söndürüp yattı.” (106/7)

Sıralama Bağlacı (ve) - Ip Tarz Belirteci (ışığı söndürüp) → Eylem (yattı)

- Ip Tarz Belirteci: “ışığı söndürüp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“ışığı söndürüp” belirteci Ferit’in yatma eylemini nasıl yaptığını belirtiyor.

Ferit ışığı söndürerek yatmıştır.

1.1.1.4. Tek Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Özne geleneksel dil bilgisi tarafından tanınan bir cümle kurucusudur. Ve özneler, bazı diller de gizli de olsa, yüklem konusu olan, yüklem bildirdiği işi yapan vazgeçilmez bir kurucusudur cümlenin (Uzun, 2000: 11). Bu çalışmada eylemi belirten öge olarak ele alınmaktadır.

1.1.1.4.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Eylemin bildirdiği işi yapan olarak bilinen özne, burada belirten olarak ele alınmaktadır. Birinci derece belirten olarak adlandırılan bu öge, etkin öznedir.

$E\ddot{O} = BDB \rightarrow E$

• “*Ferit yürüdü*” (37/9)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) → Eylem (yürüdü)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Anlamsal açıdan özne, kendi istenciyle bir durum denetliyor

• “*Ferit durdu*” (37/14)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) → Eylem (durdu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “durma” eyleminde bulunan kişiyi belirtiyor.

• “*Ferit kalktı*” (106/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) → Eylem (kalktı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne : “Ferit” (Özel Ad)

Eylemi yapan kişi açık olarak belirtilmiştir. Etkin öznedir.

- “*Yatarken kapayıp kapamadığını iyice hatırlayamadığı kapı yan aralıktı.*” (106/17)

Birinci Derece Belirten / Özne (yatarken kapayıp kapamadığını iyice hatırlayamadığı kapı) → Sıfat Tamlaması + Ek Eylem (yan aralıktı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yatarken kapayıp kapamadığını iyice hatırlayamadığı kapı” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. “yan aralık” duran şeyin ne olduğunu bildirmektedir.

- “*Susamıştı.*” (160/7)

Birinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Eylem (susamıştı)

- “*Ferit nefes almadı*” (220/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) → Birleşik Eylem (nefes al-)

- “*İhtiyar kımıldamıyordu.*” (220/18)

Birinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) → Eylem (kımıldamıyordu)

- “*Bu bir fotoğraf agrandismanıydı.*” (220/26)

Birinci Derece Belirten / Özne (bu) → Sıfat Tamlaması + İyelik + Ek Eylem (bir fotoğraf agrandismanıydı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bu” (İşaret Zamiri)

“bu” zamiri, daha önceki cümlede bahsedilen, Ferit’in gözlerinin takıldığı levhanın yerini tutuyor. “Bir fotoğraf agrandismanı” olan şey “bu” dur, yani Ferit’in gözlerinin takıldığı karşıdaki levhadır.

- “*Ferit titredi.*” (221/12)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) → Eylem (titredi)

- “*Yukarıyı görmesi lazımdı.*” (230/16)

Birinci Derece Belirten / Özne (yukarıyı görmesi) → Ad + Ek Eylem (lazımdı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (Ferit’in)) görmesi” (Ad Tamlaması)

Lazım olanın ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

- “Gördüğü koltuk var mıydı, aynı mıydı?” (230/18)

EÖ₁

Birinci Derece Belirten / Özne (gördüğü koltuk) → Ad + Soru İlgeci + Ek Eylem (var mıydı)

EÖ₂

Birinci Derece Belirten / Özne (gördüğü koltuk) → Ad + Soru İlgeci + Ek Eylem (aynı mıydı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (Ferit’in)) gördüğü koltuk” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. “var mıydı” ve “aynı mıydı” yüklemelerinin ortak öznesidir.

- “*Ekonomik hürriyet de öyle.*” (284/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (ekonomik hürriyet) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Ad + Ek Eylem (öyle (ydi))

• “Gazetelerde sık sık gördüğümüz “demokrasi demagoji haline geldi” sloganı bir kelime oyunundan ibaret sayılamaz, demokrasinin halkı bir rakam halinde görmesinin zaruri neticesidir.” (284/12)

EÖ₁

Birinci Derece Belirten / Özne (Gazetelerde sık sık gördüğümüz “demokrasi demagoji haline geldi” sloganı) → Sıfat Tamlaması ← + DAn + Birleşik Eylem (bir kelime oyunundan ibaret sayılamaz)

EÖ₂

Birinci Derece Belirten / Özne (Gazetelerde sık sık gördüğümüz “demokrasi demagoji haline geldi” sloganı) → Ad Tamlaması + Ek Eylem (demokrasinin halkı bir rakam halinde görmesinin zaruri neticesidir)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Gazetelerde sık sık gördüğümüz “demokrasi demagoji haline geldi” sloganı” (Ad Tamlaması)

Etkin çatıda nesne olan bu öge edilgen çatıda konum değiştirerek özne olmuştur. Bir kelime oyunundan ibaret sayılmayacak şeyin ne olduğunu belirtiyor. Bu özne iki cümlenin de öznesi olduğundan ortak öznedir.

1.1.1.4.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = ZBTB + BDB → A + EE

• “*Fakat orada da bir kapı meselesi önünde kalmıyacağı belliydi.*” (37/1)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcı (fakat) + Birinci Derece Belirten/Özne (orada da bir kapı meselesi önünde kalmıyacağı) → Ad + Ek Eylem (belliydi)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten/Özne: “orada da bir kapı meselesi önünde kalmıyacağı” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik)

Etkin öznedir “ belli ” olan şeyin ne olduğunu açıkça ortaya koyuyor.

1.1.1.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Kimi cümle yapılarında eylemi yapan gizlidir. Etkin olmayan bu öge ikinci derece belirten olarak adlandırılmaktadır.

EÖ = İDB → E

• “*Yürüdü*” (37/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) → Eylem (yürüdü)

Açıklama:

İkinci Derece Belirten / G.Ö: “o”

“yürü-” eylemi yüklemidir. Yürüme eylemini gerçekleştiren ikinci derece belirten / g.ö “o” dur.

- “şaşırdı” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Eylem (şaşırdı)

- “Yürüdü” (106/19)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Eylem (yürüdü)

- “Gururun zaferi değil, bozgunudur.” (128/7)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hezimet)) → Ad Tamlaması + Olumsuzluk + Ek Eylem (gururun zaferi değil)

EÖ₂

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hezimet)) → Ad Tamlaması + Ek Eylem (gururun bozgunudur))

Açıklama:

İkinci Derece Belirten / G.Ö : “o (hezimet)” (Ad)

Burada “hezimet” metnin bütününe bakınca anlaşılan ikinci derece belirten durumundadır. “hezimet”, metinde daha önce geçmektedir.

- “Acıktı...” (160/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Eylem (acıktı)

- “...kalktı.” (220/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) → Eylem (kalktı)

- “Yürüyorlar.” (221/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar (adamlar)) → Eylem (yürüyorlar)

- “Dışarı çıktı...” (230/10)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Birleşik Eylem (dışarı çıktı)

- “*Kilitliydi.*” (230/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (yukarı katın camlı kapısı) → Ad + Ek Eylem (kilitliydi)

- “*...bulamıyordu.*” (230/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) → Eylem (bulamıyordu)

1.1.2. Tek Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri

Bir önermenin içinde yer alan ikinci bir önermeden söz edildiğinde, ikinci önerme yan cümle olarak birinci önermenin içinde bulunur. Yan cümleler bir üst cümleye bağlanır ve bu cümle içinde çeşitli işlevler üstlenir. Sıfat, ad, belirteç vb. gibi sözcüklerin yerine kullanabilen ve bir temel cümlede bu sözcüklerin taşıyabilecekleri sözdizimsel işlevleri üstlenen yapılardır. Yan cümle fiili, temel cümle fiiline oranla çekim ekleri açısından bazı farklar gösterse de bir temel cümle fiili gibi kendi ögelerini yönetir (Akerson-Ozil, 1998: 60-62). Temel cümlelerden ayrılamayan yan cümle yapıları da çalışmamızda incelemek istediğimiz yapılardır. Bu bölümde yan cümleler aldıkları niteleyici sayısına göre gruplanmaktadır. Farklı özellikteki niteleyiciler cümle içerisinde edindikleri yer bakımından bir araya getirilerek sınıflama yapılmıştır. Bu bölümde tek niteleyicili yan cümleler ayrı başlıklar altında toplanmıştır.

1.1.2.1. -sA Şart Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +sA ŞB → E

- “*...otuz gazete daha olsa satıl-*” (105/1)

+ sA Şart Belirteci (otuz gazete daha olsa) → Eylem (satıl-)

Açıklama:

+sA Şart Belirteci: “otuz gazete daha olsa”

“satıl-” eyleminin şartı otuz gazete daha olmasıdır. Türkiye Türkçesinde –sA eki ile kurulan bu kip aynı zamanda “dilek”, “istek”, ve “niyet” de bildirmektedir. Bu nedenle bazı gramerler bu kipi yalnızca “şart kipi” terimi ile karşıladıkları halde, bazı gramerler “şart-dilek” veya “dilek-şart” diye adlandırmışlardır. Dilek-şart kipi, kullanımda “şart” görevi yüklendiğinde bir yargı bildirmediği halde, “dilek” görevi

ile kullanıldığında dileğe bağlı tam yargı bildirmektedir.: Keşke masanın başına geçsem de gece yarısına kadar yazabilsem! (Korkmaz, 2003: 676)

1.1.2.2. +DAn Yön Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DAn YB → E

- “...oradan dön-” (105/11)

+ DAn Yön Belirteci (oradan) → Eylem (dön-)

Açıklama:

+DAn Yön Belirteci: “oradan” (İşaret Zamiri ← +DAn)

“dön-” eyleminin yönünü gösteriyor. Korkmaz’a göre, Türkiye Türkçesinde “bura”, “şura”, “ora” gibi yer gösteren işaret zamirleri şekilde yön gösterme eki almış gibi görünürlerse de, bunların Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesindeki +rA yön gösterme eki ile hiçbir ilişkisi yoktur. İşaret zamirleri yön gösterme eki almazlar. Bunlar Eski Anadolu Türkçesinde pek sık rastlanan “bu ara”, “şu ara”, “ol ara > ara” biçiminde kaynaşmasından oluşmuş zamirlerdir. Bunlar da öteki işaret zamirleri gibi durum bildiren ekleri ile çekime girerler. İyelik ekiyle genişletilebilirler (Korkmaz, 2003: 424).

1.1.2.3. +DAn Ayrılma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DAn AB → E

- “...yanından geç-” (106/15)

+ DAn Ayrılma Belirteci (yanından) → Eylem (geç-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “(onun) yanından” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“yanından” belirteci eylemin nereden yapıldığını gösteriyor. Yanından ayrılarak geçme eylemi gerçekleşmektedir.

1.1.2.4. +DAn Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DAn TB → E

- “...şimdiki müşahedesinden al-” (230/13)

+ DAn Ayrılma Belirteci (şimdiki müşahedesinden) → Eylem (al-)

Açı klama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “şimdiki müşahedesinden” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

+DAn ayrılma belirteci, “al-” eyleminin nereden yapıldığını belirtiyor. Cümlenin tamamına bakıldığında intibaların “şimdiki müşahedesini”nden ayrılarak yan yana getirilmiştir.

1.1.2.5. +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +I NB → E

• “...beni kaçıır-” (128/3)

+ I Nesne Belirteci (beni) → Eylem (kaçır-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “beni” (Kişi Zamiri ← +I)

“beni” nesne belirteci, kimi kaçırdığını belirtiyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

• “...sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sez-” (128/6)

+ I Nesne Belirteci (sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu) → Eylem (sez-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

Sezilenin ne olduğunu belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

• “...sevişmenin müşterek seviyesini aş-” (128/6)

+I Nesne Belirteci (sevişmenin müşterek seviyesini) → Eylem (aş-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “sevişmenin müşterek seviyesini” (Ad Tamlaması ← +I)

“sevişmenin müşterek seviyesini” nesne belirteci neyi aştığını belirtiyor.

- “gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını vücuda getir-” (230/12)

+I Nesne Belirteci (gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını) →
Birleşik Eylem (vücuda getir-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını” (Ad
Tamlaması ← +I)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

1.1.2.6. +DA Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DA BB → E

- “...müdürlüğün önünde otobüs bekle-” (160/2)

+ DA Bulunma Belirteci (müdürlüğün önünde) → Eylem (bekle-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “müdürlüğün önünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“müdürlüğün önünde” belirteci bulunma işlevini üstlenmiştir. Beklenen yeri gösteriyor.

1.1.2.7. +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +IA TB → E

- “...gramofon sesi ve kahkahalarla çın-” (160/12)

Bağlamalı + IA Vasıta Belirteci (gramofon sesi ve kahkahalarla) → Eylem
(çınla-)

Açıklama:

Bağlamalı +IA Vasıta Belirteci: + IA Vasıta Belirteci₁ ← Sıralamalı Bağlacı
(ve) + IA Vasıta Belirteci₂

+IA Vasıta Belirteci₁: “gramofon sesi (ile)” (Ad Tamlaması ← +IA)

+IA Vasıta Belirteci₂: “kahkahalarla” (Ad Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç ikinci katın neyle çinladığını bildirerek vasıta gösteriyor.

1.1.2.8. +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + A YB → BE

- “*çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana esir ol-*” (284/4)

Bağlamalı +A Yönelme Belirteci (çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana) → Birleşik Eylem (esir ol-)

Açıklama:

Bağlamalı +A Yönelme Belirteci: +A Yönelme Belirteci₁ +A Yönelme Belirteci₂

+A Yönelme Belirteci₁: “çalışmanın sermayeye”

+A Yönelme Belirteci₂: “çalışanın çalıştırana”

“esir ol-” eyleminin neye yapıldığını belirtiyor.

1.1.2.9. Tek Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri

1.1.2.9.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB → E

- “...*Vafi Bey/in/ uyanık ol -*” (37/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Vafi Bey) → Birleşik Eylem (uyanık ol-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Vafi Bey” (Özel Ad)

“uyanık ol-” eylemini gerçekleştiren kişiyi gösteriyor. Etkin Öznedir.

- “...*kapı açıl-*” (37/3)

Birinci Derece Belirten / Özne (kapı) → Eylem (açıl-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “kapı” (Ad)

Etkin çatıdaki nesne edilgen çatıda özne konumuna geçmiştir.

- “...*Vafi Bey’ in oda kapısı / nın / açık ol-*” (37/5)

Birinci Derece Belirten / Özne (Vafi Bey’in oda kapısı) → Birleşik Eylem (açık ol-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Vafi Bey’ in oda kapısı” (Ad Tamlaması)

Açık olan Vafi Bey’in oda kapısıdır.

“Açık ol-” birleşik eylemdir. Birleşik fiiller, bir ad veya ad soylu Türkçe veya yabancı kökenli bir kelime ile etmek, edilmek, olmak, olunmak, eylemek, kılmak, kılınmak yapmak yardımcı fiillerin anlamca kaynaşmasından oluşmuş birleşik yapıdaki fiil türleridir: affet, mecbur ol, tercih edil-, emreyle vb. (Korkmaz, 2003: 530).

- “...*sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda ol-*” (128/6)

Birinci Derece Belirten / Özne (sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık) → Birleşik Eylem (peyda ol-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık” (Sıfat Tamlaması)

- “*Ferid /in/ kaç-*” (221/18)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferid) → Eylem (kaç-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Ferit kendi istenciyle “kaç-” eylemini gerçekleştiriyor. Etkin öznedir.

- “*onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek lazım gel-*” (230/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek) → Birleşik Eylem (lazım gel-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek” (Ad İşlevli Yan Cümle)

Lazım gelen şeyin ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

• “...demokrasi demagoji haline geldi” (284/12)

Birinci Derece Belirten / Özne (demokrasi) → Ad Tamlaması ← +A + Yardımcı Eylem (demagoji haline geldi)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “demokrasi” (Ad)

Etkin öznedir. Demagoji haline gelenin ne olduğunu belirtiyor.

1.2. İKİ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde incelenen ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri iki niteleyici almıştır.

1.2.1. İki Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.2.1.1. İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.2.1.1.1. +sIz Tarz Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +sIz TB + A YB → E

• “Tereddütsüz tramvaya atladı...” (160/19)

+ sIz Tarz Belirteci (tereddütsüz) + A Yönelme Belirteci (tramvaya) → Eylem (atladı)

Açıklama:

+sIz Tarz Belirteci: “tereddütsüz” (Ad ← +sIz)

“tereddütsüz” belirteci “atla-” eyleminin nasıl gerçekleştiğini gösteriyor.

+A Yönelme Belirteci: “tramvaya” (Ad ← +A)

Bu belirteçte +A eki araç belirten kelimeye ulanarak eylemin yönünü göstermektedir. Ferit’in atlama eylemini gerçekleştirdiği araç tramvaydır.

1.2.1.1.2. Cümle Bağlayıcılı Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.2.1.1.2.1. Cümle Bağlayıcılı, –IncA Zaman Belirteçli Ve +A Etki

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = ZBTB -IncA ZB + A EB \rightarrow BE$$

- “*Fakat içeriye ilk adımını atıp da Vafi Bey’ in oda kapısının açık olduğunu görünce bu izahı derinlerde aramaya hacet kalmadı.*” (37/5)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) – IncA Zaman Belirteci (içeriye ilk adımını atıp da Vafi Bey’in oda kapısının açık olduğunu görünce) + A Etki Belirteci (bu izahı derinlerde aramaya) → Birleşik Eylem (hacet kalmadı)

Açıklama:

-IncA Zaman Belirteci: “içeriye ilk adımını atıp da Vafi Bey’ in oda kapısının açık olduğunu görünce” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

-IncA ekiyle kurulan bu yan cümle zarf – fiil grubu biçimindeki belirteçtir. Fiilden zaman zarfı yapar. Burada da “hacet kalma-” eyleminin zamanını “gör-” eyleminin zamanı belirlemektedir. Bu durumda iki eylem eş zamanlıdır. Eşzamanlılık, fiillerin birbirini takip etmesi şeklinde belirlemedir (Akçataş, 2004: 101).

+A Etki Belirteci: “Bu izahı derinlerde aramaya” (Ad işlevi Yan Cümle ← +A)

“bu izahı derinlerde aramaya” belirteci, hacet kalmayan şeyi belirtiyor.

1.2.1.1.2.2. Tümce Bağlayıcılı, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +I

Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = ZBTB + STZB + I NB \rightarrow E$$

- “*Fakat o zaman bu tahlili yapmamıştım.*” (128/2)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (o zaman) + I Nesne Belirteci (bu tahlili) → Eylem (yapmamıştım)

Açıklama:

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “o zaman” (Sıfat Tamlaması)

“o zaman” belirteci eylemin zamanını bildiriyor. Buradaki zaman belirteci, geçmiş zamanda yapılmayan bir eylemi gösteriyor. “o zaman” sıfat tamlamasında “o” işaret sıfatı “zaman” sözcüğünü uzaklık derecesine göre belirtiyor. Korkmaz’a göre, işaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Belirtme, varlıkların buldukları yeri mekândaki, zamandaki veya tasavvurdaki uzaklık derecelerine göre göstererek yapılır: bu gün, şu korkuluk, o zaman gibi. (Korkmaz, 2003: 385).

+I Nesne Belirteci: “bu tahlili” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Burada, neyi yapmadığını belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Kahraman’a göre nesne durumundaki adlar yüklem bildirdiği yapıştan etkilenen konunun karşılığı olabilirler. “konu” bildiren nesnelere genellikle, yapıştan etkilendikleri halde değişime uğramayan kavramların adlarından oluşmaktadır (Kahraman, 2007: 19). Burada “bu tahlili” belirteniyle bir önceki cümle ifade edilerek konu belirtilmiştir.

1.2.1.1.2.3. Cümle Bağlayıcı, +I Nesne Belirteçli Ve +DA Bulunma

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = SB + I NB + DA BB \rightarrow E$

• “...ve Selma’yı annesinin evinde aradı.” (160/19)

Sıralama Bağlacı (ve) + I Nesne belirteci (Selma’yı) + DA Bulunma Belirteci (annesinin evinde) → Eylem (aradı)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Selma’yı” (Özel Ad ← +I)

Öznenin gerçekleştiği eylemden doğrudan etkilenir. +I eki belirsizlik değeri taşımadığının göstergesidir. Öznenin arama eyleminden etkilenen Selma’dır.

+DA Bulunma Belirteci: “annesinin evinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Eylemin nerede yapıldığını gösteriyor. Selma’yı arama eylemi Selma’nın

annesinin evinde gerçekleşiyor.

1.2.1.1.2.4. Cümle Bağlayıcılı, +DA Bulunma Belirteçli Ve +DAn

Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekler

EÖ = İ/TBTB + DA BB + DAn KB → BE

- “Belki orada bir insan olduğundan şüphe etmişti.” (220/2)

İhtimal / Tahmin Bildiren Cümle Bağlayıcısı (belki) + DAn Konu Belirteci (bir insan olduğundan) → Birleşik Eylem (şüphe etmişti)

Açıklama:

+DAn Konu Belirteci: “bir insan olduğundan” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +DAn)

“bir insan olduğundan” belirteci neden şüphe edildiğini gösteriyor. Boz’a göre “şüphelen-” fiili zorunlu olarak +DAn ekli tamlayıcı alan fiillerdendir (Boz, 2004: 506-507).

1.2.1.2. Tek Niteleyicili Ve Tek Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Burada bir etkin özne ve diğer öğelerden herhangi birinin oluşturmuş olduğu birimler bir araya getirilmiştir.

1.2.1.2.1. Tek Belirteçli Ve Tek Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

1.2.1.2.1.1. Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Zaman kavramı başı sonu belli olmayan soyut ve göreceli bir süreci içine aldığından, dil bu sınırsız süreci birtakım parçalara adlandırmıştır: geçmiş zaman, geniş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman gibi. Ayrıca, her bir zaman kesitini daha dar kapsamlı, sınırlayıcı, belirleyici anlamlara bağlayan ve dolayısıyla zaman kavramını çok değişik nitelik ve özellikleriyle anlatan zarflar vardır. Kullanımları ile dilimize çok yönlü anlatım incelikleri katan zarfların yapıları, yalın ya da türemiş sözler, birleşik kelime veya çeşitli kelime gruplarıyla ortaya çıkar (Korkmaz, 2003: 495).

1.2.1.2.1.1.1. -Ir...maz Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = -Ir...mAz ZB + BDB → E

• “Kapı açılır açılmaz, aralıkta hiçbir karaltı görünmeden terlik sesi uzaklaştı.” (37/3)

-Ir...mAz Zaman Belirteci (kapı açılır açılmaz) – mAdAn Tarz Belirteci (aralıkta hiçbir karaltı görünmeden) + Birinci Derece Belirten / Özne (terlik sesi) → Eylem (uzaklaştı)

Açıklama:

-Ir...mAz Zaman Belirteci: “kapı açılır açılmaz” (Belirteç İşlevi Yan Tümlacı)

“kapı açılır açılmaz” belirteci zaman bildiriyor. Terlik sesinin uzaklaşması kapının açılmasıyla birlikte gerçekleşiyor. “aç-” ve “uzaklaş-” eylemleri eş zamanlıdır. Korkmaz’ a göre, fiil kök ve gövdelerine, bazı ad çekimi ekleri almış sıfat – fiil eklerinin getirilmesiyle oluşturulan – All, AndA, -DIktA/-DUktA, -DIkçA/-DUkçA, -Ir...mAz, -IncA/-UncA, iken/-ken vb. ekli zarf fiiller zaman zarfı görevindedirler (Korkmaz, 2003: 497).

-mAdAn Tarz Belirteci: “hiçbir karaltı görünmeden” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“uzaklaş-” eyleminin nasıllık yönünden nitelemektedir. Korkmaz’ a göre, kısaca “nitelik zarfları ” olarak da adlandırabileceğimiz bu zarflar “nasıl? , ne suretle? , ne biçimde?” sorularına karşılık oluşturan zarflarıdır (Korkmaz, 2003: 500).

Birinci Derece Belirten / Özne: “terlik sesi” (Ad Tamlaması)

Özne burada etkin öznedir. “uzaklaşanının ne olduğunu” sorusuna yanıtıdır.

1.2.1.2.1.1.2. İlgeç Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \ddot{I}ZB + BDB \rightarrow A + E$$

- “Merdivenin birinci sahanlığından sonra karanlık tamdı.” (37/12)

İlgeç Zaman Belirteci (Merdivenin birinci sahanlığından sonra) + Birinci Derece Belirten / Özne (karanlık) → Ad + Eylem (tamdı)

Açıklama:

İlgeç Zaman Belirteci: “merdivenin birinci sahanlığından sonra” (İlgeç Öbeği)

Korkmaz’ a göre “sonra” ilgeci öncelik, sonralık ve zaman ilişkisi kurulan ilgeçlerdir (Korkmaz, 2003: 1080). Karanlık, merdivenin birinci sahanlığından sonra tamdır.

Merdivenin birinci sahanlığından önce karanlığın tam olmadığı düşünülürse öncelik – sonralık ilişkisi kurduğu anlaşılır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “karanlık” (Yalın Ad)

Etkin Öznedir. Merdivenin birinci sahanlığından sonra tam olanı belirtiyor.

1.2.1.2.1.1.3. -IncA Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = -IncA ZB + BDB \rightarrow E$$

- “Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri birdenbire uyanan dikkatinde toplanınca yorgunluğu azalıyordu.” (220/9)

-IncA Zaman Belirteci (Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri birdenbire uyanan dikkatinde toplanınca) + Birinci Derece Belirten / Özne (yorgunluğu) → Eylem (azalıyordu)

Açıklama:

-IncA Zaman Belirteci: “Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri birdenbire uyanan dikkatinde toplanınca” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç “azal-” eyleminin zamanı “toplan-” eylemine göre itibari olarak belirlemiştir. “azal-” ve “toplan-” eylemleri eş zamanlıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun) yorgunluğu” (Ad Tamlaması)

1.2.1.2.1.1.4. +IAyIn Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + IAyIn ZB + BDB → ST + EE

• “Geceleyin burası şimdikinden daha karanlıktı.” (230/15)

+ IAyIn Zaman Belirteci (geceleyin) + Birinci Derece Belirten / Özne (burası)
→ Sıfat Tamlaması + Ek Eylem (şimdikinden daha karanlıktı)

Açıklama:

+IAyIn Zaman Belirteci: “geceleyin”

+leyin eki, Eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada çekim ilgeçleri “gibi” ve “göre” nin işlevlerini görmek üzere daha çok kullanılmıştır. Çağdaş Türkiye Türkçesinde ise, zaman adındaki “zaman” kavramının niteliğinde pek değişiklik yapmayan bir “zaman belirteci türetme eki” olarak işlev görmektedir: *geceleyin*, *öğleyin* (*öğleleyin*), *sabahleyin*. Burada da “geceleyin” belirteci zaman bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “burası” (İşaret Zamiri ← +sı)

“burası” zamiri “yukarı kat merdivenini” temsil ediyor. Yukarı kat merdiveni, gece saatlerinde daha karanlıktır.

1.2.1.2.1.1.5. +DA Zaman Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + DA ZB + BDB → E

• “Tabiatla her baş başa kalışında buna benzer, fakat daha belirsiz ve kaypak bir duygum vardı...” (313/3)

+ DA Zaman Belirteci (tabiatla her baş başa kalışında) + Birinci Derece Belirten / Özne (buna benzer, fakat daha belirsiz ve kaypak bir duygum) → Ad + Ek Eylem (vardı)

Açıklama:

+DA Zaman Belirteci: “tabiatla her baş başa kalışında”

“tabiatla her baş başa kalışında” zaman bildiriyor. Belirsiz ve kaypak bir duygunun var olması tabiatla baş başa kaldığı zamanlarda ortaya çıkıyor. O halde tabiatla baş başa kalma zamanı ile belirsiz ve kaypak duyguların var olması eş zamanlıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “buna benzer, fakat daha belirsiz ve kaypak bir duygum”

“var”, “yok” sözcükleri sahip olma ya da sahip olmama anlamını içerir. Burada sahip olunan şey “buna benzer fakat daha belirsiz ve kaypak bir duygu” dur. “buna benzer bir duygu”, “Aziz’in ruhunun mesamelerinden içeriye dolan mahiyetler kadar esaslı şeyler” i temsil ediyor.

• “*Bu sonsuzluğun daha birinci merhalesinde idrakimizin soluğu kesiliyor.*”

(313/12)

+ DA Zaman Belirteci (bu sonsuzluğun daha birinci merhalesinde) + Birinci Derece Belirten / Özne (idrakimizin soluğu) → Eylem (kesiliyor)

Açıklama:

+DA Zaman Belirteci: “bu sonsuzluğun daha birinci merhalesinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Burada +DA ekli belirteç, eylemi zaman yönünden niteliyor. “kesil-” eyleminin zamanı “bu sonsuzluğun daha birinci merhalesi”dir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “idrakimizin soluğu” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Bu sonsuzluğun daha birinci merhalesinde kesilenin ne olduğunu belirtiyor.

1.2.1.2.1.2. İlgeç Neden Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İNB + BDB → A + O + EE

• “*İnsanın yırtık muşambalara ayağı takılıp düşmemesi için elinde bir sıcak*

su fincanı ve yetmiş üç yaşında olması şart değildi.” (37/13)

İlgeç Neden Belirteci (insanın yırtık muşambalara ayağı takılıp düşmemesi için) + Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne (elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında olması) → Ad + Olumsuzluk + Ek Eylem (şart değildi)

Açıklama:

İlgeç Neden Belirteci: “İnsanın yırtık muşambalara takılıp düşmemesi için” (İlgeç Öbeği)

Korkmaz’ a göre “için” ilgeci zamirlerle birleşirken ilgi durumu isteyen, anlam olarak neden ilişkisi kuran ilgeçtir. (Korkmaz, 2003: 1062-1064). Burada “için” ilgeciyle kurulmuş ilgeç öbeği, insanın elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında olmasının şart olmadığı durumunun sebebini bildiriyor.

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun) elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında olması” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +sı)

Şart olmayanın “ne” olduğunu bildiriyor. Gerçekleşenin ne olduğunu belirtiyor.

1.2.1.2.1.3. Yalın Tarz Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = YTB + BDB → E

• “...artık ağırlık merkezi Ferit’in nefsinden ibaret olmayan, dünya genişliğinde bir davanın ferahlığı başlıyordu.” (105/6)

Yalın Tarz Belirteci (artık) + Birinci Derece Belirten/ Özne (ağırlık merkezi Ferit’in nefsinden ibaret olmayan, dünya genişliğinde bir davanın ferahlığı) → Eylem (başlıyordu)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “artık”

“artık” belirteci eylemi nasıllık yönünden niteliyor. Aynı zamanda “başla-” eylemine sınırlama getirmektedir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “ağırlık merkezi Ferit’in nefsinden ibaret

olmayan, dünya genişliğinde bir davanın ferahlığı” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. “başla-” eyleminin ne olduğunu bildiriyor. Anlamsal işlev açısından değerlendirilirse kendiliğinden gerçekleşen bir durum söz konusudur.

1.2.1.2.1.4. +DA Bulunma Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + DA BB + BDB → E

• “Burnunun ve ağzının üstünde et gibi sıcak ve yayvan bir madde vardı.”

(106/10)

+ DA Bulunma Belirteci (burnunun ve ağzının üstünde) + Birinci Derece Belirten / Özne (et gibi sıcak ve yayvan bir madde) → Ad + Ek Eylem (vardı.)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “burnunun ve ağzının üstünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“burnunun ve ağzının üstünde” belirteci, var olan şeyin nerede bulunduğunu belirtiyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “et gibi sıcak ve yayvan bir madde” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Var olanın ne olduğunu bildiriyor.

• “Selma’nın gözlerinin tarihinde bu dalgın ve sabit bakışlar azdır.”

(128/20)

+ DA Zaman Belirteci (Selma’nın gözlerinin tarihinde) + Birinci Derece Belirten / Özne (bu dalgın ve sabit bakışlar) → Ad + Ek Eylem (azdır)

Açıklama:

+DA Zaman Belirteci: “Selma’nın gözlerinin tarihinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Kahraman’a göre, kimi zaman “çekim ekliği” özelliği ve “bulunma bildirme” işlevi zayıflayan +DE, ulandığı adla birlikte anlatımda donmuş olarak kullanılmaktadır. Donmuş olarak kazandıkları çeşitli adlarla dikkat çekerler. +DE ile

birlikte donmuş olan ögeler zaman belirteci görevinde kullanılmaktadır. Bu tür zaman belirteçleri, 3. tekil kişi iyelik eki ve onun üzerine getirilen +DE ile donmuş olarak da bol kullanılırlar: anında, esnasında, seferinde, sırasında...gibi (Kahraman, 2007: 39-40).

Birinci Derece Belirten / Özne: “bu dalgın ve sabit bakışlar” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Az olanın ne olduğunu belirtiyor.

• “*Ferid’in yüzünde meçhulü aradığı zamanki bakışları kısa ve kaçaktır.*” (128/22)

+ DA Bulunma Belirteci (Ferid’in yüzünde) + Birinci Derece Belirten / Özne (meçhulü aradığı zamanki bakışları) → Ad + Sıralama Bağlacı + Ad + Ek Eylem (kısa ve kaçaktı)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “Ferid’in yüzünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Bu belirteç kısa ve kaçak bakışların nerede olduğunu belirtiyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “meçhulü aradığı zamanki bakışları” (Sıfat Tamlaması ← +ı)

“meçhulü aradığı zamanki bakışları” kısa ve kaçak olanın ne olduğunu belirtiyor.

• “*Orada oda boş muydu?*” (230/17)

+ DA Bulunma Belirteci (orada) + Birinci Derece Belirten / Özne (oda) → Ad + Soru İlgeci + Ek Eylem (boş muydu?)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “orada” (Şahıs Zamiri ← +DA)

“*bura, şura, ora*” gibi gösterme adları ve bunların sorusu olan “nere” adlı, bulunma durumunda kullanıldıkları zaman, bunların son ünlüleri orta hecede kalıp vurgusuzlaştığı için genellikle düşürülür. Bu ses düşmesinin yapıştırıcı etkisiyle söz konusu adlar +DE ile kaynaşır ve anlatımda “*burda, şurda, orda, nerde*”

biçimlerinde kullanılırlar (Kahraman, 2007: 41-42). Burada da “orada” zamiri yer bildiriyor. “orada” zamiri “yukarı katı” temsil etmektedir. “Yukarı kattaki oda boş muydu?” şeklindeki bir cümle de kurulabilirdi.

Birinci Derece Belirten / Özne: “oda” (Ad)

Etkin öznedir. Boş olan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

1.2.1.2.1.5. +A Etki Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = + A EB + BDB \rightarrow A EE$

• “*Onunla konuşmaya hali yoktu.*” (220/5)

+ A Etki Belirteci (onunla konuşmaya) + Birinci Derece Belirten / Özne (hali)

→ Ad + Ek Eylem (yoktu)

Açıklama:

+A Etki Belirteci: “onunla konuşmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Ferit’in halinin olmadığı şey “onunla konuşmak”tır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun) hali ” (Ad Tamlaması)

1.2.1.3. Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.1.3.1. Birinci Derece Belirtenli Ve Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.1.3.1.1. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + \dot{I}AB \rightarrow E$

• “*Odabaşının dışardan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermek, ikinci bir hayretten kurtulmak için lazımdı.*” (37/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermek) + İlgeç Amaç Belirteci (İkinci bir hayretten kurtulmak için) → Ad + Ek Eylem (lazımdı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “odabaşının dışardan gelen adamı görünce onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermek” (Ad işlevli Yan Cümle)

Ad + ek eylemden oluşan yükleme (lazımdı) “ne” sorusu sorulduğunda “odabaşının dışardan gelen adamı görünce onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermek ” yanıtını alırız. Özne lazım olanın ne olduğunu belirtiyor.

İlgeç Amaç Belirteci: “ikinci bir hayretten kurtulmak için” (İlgeç Öbeği)

Odabaşının dışardan gelen adamı görünce onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermenin amacı ikinci bir hayretten kurtulmaktır. “için” edatı cümleye amaç anlamı katmıştır.

• “*Ferit içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyumak için soyundu*” (105/10)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + İlgeç Amaç Belirteci (içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyumak için) → Eylem (soyundu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “sayın-” eyleminin kim tarafından gerçekleştiğini belirtiyor. “soyun-” ve “koş-” eylemlerini gerçekleştiren aynı kişi olduğundan ortak öznedir.

+ İlgeç Amaç Belirteci: “içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyumak için” (İlgeç Öbeği)

İlgeç amaç belirteci soyunma eyleminin gerçekleşme amacını ortaya koymaktadır. Ferit’in soyunma amacı içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyumaktır.

1.2.1.3.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

Durum zarfları da zaman zarfları gibi işlev bakımından çok çeşitlidir. Farklı ekler ya da kelime gruplarıyla eylemi durum yönünden niteler.

1.2.1.3.2.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + IA TB → E

- “...[Vafi Bey] tehlikeli bir dikkatle bakıyordu.” (37/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (Vafi Bey) + IA Tarz Belirteci (tehlikeli bir dikkatle) → Eylem (bakıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Vafi Bey”

Etkin Öznedir. Vafi Bey “dik-” ve “bak-” eylemlerini doğrudan gerçekleştiren kişidir.

+IA Tarz Belirteci: “tehlikeli bir dikkatle” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

+IA Tarz Belirteci, “nasıl” sorusuna, yanıt verme işlevini yerine getirir. “bak-” eyleminin hangi durumda gerçekleştiğini bildirmektedir.

“ile” edatı kolaylıkla eklediği ve ekleşme sırasında bir görev aşınmasına da uğradığı için, eklemiş olan (ile > - y- / A) bu edat aynı görevdeki “birlikte” ve “beraber” edatlarından biri ile genişletilmiştir (Korkmaz, 2003: 1070).

- “Burun, ağız ve çene hayret verici bir nisbetsizlikle küçüktü.” (220/29)

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne (burun, ağız ve çene) + IA Tarz Belirteci (hayret verici bir nisbetsizlikle) → Eylem (küçüktü)

Açıklama:

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne: Birinci Derece Belirten / Özne₁ + Birinci Derece Belirten / Özne₂ ← Sıralamalı Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne₃

Birinci Derece Belirten / Özne₁: “burun” (Ad)

Birinci Derece Belirten / Özne₂: “ağız” (Ad)

Birinci Derece Belirten / Özne₃: “çene” (Ad)

Etkin öznedir. Küçük olanın neler olduğunu belirtiyor. Bura da birden fazla özne bir tek yükleme bağlanmıştır.

+IA Tarz Belirteci: “hayret verici bir nisbetsizlikle” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

“hayret verici bir nisbetsizlikle” belirteci tarz bildiriyor.

• “Kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular, siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine hapsetmekle sun’i bir tecrit yapmışlardır.” (284/5)

Birinci Derece Belirten / Özne (kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular) + IA Tarz Belirteci (siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine hapsetmekle) → Sıfat Tamlaması + Yardımcı Eylem + Ek Eylem (sun’i bir tecrit yapmışlardır)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. “sun’i bir tecrit yap-” eylemini gerçekleştiren kimler olduğunu belirtiyor.

+IA Tarz Belirteci: “siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içinde hapsetmekle” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +IA)

Eylemin ne şekilde yapıldığını gösteriyor. Eylemi nasıllık yönünden niteliyor.

• “Partilerin seçimlerde, aptal avcılığına çıkmaları, onları kandırmak için başvurdukları demagojinin demokrasi yerine geçmesiyle neticelenir.” (284/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (partilerin seçimlerde, aptal avcılığına çıkmaları) + IA Tarz Belirteci (onları kandırmak için başvurdukları demagojinin demokrasi yerine geçmesiyle) → Eylem (neticelenir)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “partilerin seçimlerde, aptal avcılığına çıkmaları” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +IAr ← +İyelik)

Neticelenen şeyin ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

+IA Tarz Belirteci: “onları kandırmak için başvurdukları demagojinin demokrasi yerine geçmesiyle” (Ad İşlevli Yan Cümle + İyelik ← +IA)

“neticelenen-” eyleminin nasıl gerçekleştiğini bildirmektedir. Eylemi nasıllık yönünden niteliyor.

1.2.1.3.2.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + YTB → E

• “*Ruhum hala onun peşinde.*” (128/9)

Birinci Derece Belirten / Özne (ruhum) + Yalın Tarz Belirteci (hala) → Ad Tamlaması + DA + Ek Eylem (onun peşinde)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(benim) ruhum” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Onun peşinde olanın ne olduğunu belirtiyor.

Yalın Tarz Belirteci: “hala”

“hala” belirteci eylemin sözü edilen zamana kadar sürdüğünü belirtiyor. Bu çeşit zaman zarfları, geçmişte başlamış sürekliliğin bulunulan ana kadar devam ettiğini bildirir. Bu sürekliliğin devam edip etmeyeceği ise sonraki cümlelerde verilir (Akçataş, 2005: 44).

• “*Sakalı yine oynuyordu.*” (220/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (sakalı) + Yalın Tarz Belirteci (yine) → Eylem

(oynuyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (ihtiyarın)) sakalı” (Ad Tamlaması)

Oynayan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

Yalın Tarz Belirteci: “yine”

“yine” belirteci eylemin daha önce de gerçekleştiğini belirtiyor. Tekrar anlamı taşıyan “yine” belirteci ihtiyarın sakalını oynama eyleminin tekrarladığı belirtiliyor.

1.2.1.3.2.3. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + \ddot{I}TB \rightarrow E$

• “İnsanın siyasi hürriyeti, ne iktisadi, ne de ruhi hürriyetinden ayrı düşünülebilir.” (284/6)

Birinci Derece Belirten / Özne (İnsanın siyasi hürriyeti) + İlgeç Tarz Belirteci (ne iktisadi, ne de ruhi hürriyetinden ayrı) → Eylem (düşünülebilir)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “İnsanın siyasi hürriyeti” (Ad Tamlaması)

Edilgen çatıdaki nesne bu cümlede konum değiştirecek, edilgen çatıda özne konumuna yükselmiştir.

İlgeç Tarz Belirteci: “ne iktisadi, ne de ruhi hürriyetinden ayrı” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç eylemin hangi şekilde gerçekleşebileceğini belirtiyor. Kahraman’a göre +Den eki adları çekim ilgeçlerine bağlayarak ilgeç öbekleri oluşturmaktadır (Kahraman, 2007: 58).

1.2.1.3.3. Birinci Derece Belirtenli Ve Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

Yükleme durumu olarak bilinen nesne belirteci, ya eksiz olarak ya da +I belirtme ekiyle karşımıza çıkar.

1.2.1.3.3.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + \emptyset NB \rightarrow A + EE$$

- “*Sicilya ihracı demek, İtalya’nın tasfiyesi demektir.*” (105/7)

Birinci Derece Belirten (Sicilya ihracı demek) + Ø Nesne Belirteci → Ad Tamlaması + İsim fiil + Ek Eylem (demektir)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Sicilya ihracı demek” (Ad İşlevli Yan Cümle)

Etkin öznedir.

+ Ø Nesne Belirteci: “İtalya’nın tasfiyesi” (Ad Tamlaması)

“-i ” ekinin olmayışı bu ögenin belirsizlik değeri taşımadığını gösterir. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir

1.2.1.3.3.2. Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + I NB \rightarrow E$$

- “*Ferit kitabı kapadı.*” (106/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + I Nesne belirteci (kitabı) → Eylem (kapadı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Özne kendi istenciyle “kapa-” eylemini gerçekleştiriyor. Etkin öznedir.

+I Nesne Belirteci: “kitabı” (Ad ← +I)

Öznenin yaptığı kapama eyleminden etkilenen ögedir. Ferit’in eyleminden doğrudan etkilenen kitaptır.

- “Beni kaçıran fikir, onun benden kaçmasını önlemektir.” (128/13)

Birinci Derece Belirten / Özne (beni kaçıran fikir) + I Nesne Belirteci (onun benden kaçmasını) → Ad + Ek Eylem (önlemektir)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten/ Özne: “beni kaçıran fikir” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Önleyen ne olduğunu belirtiyor. Anlam açısından fikir kendi istenci olmadan belli bir durumda bulunuyor.

+I Nesne Belirteci: “onun benden evvel kaçmasını” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

+I nesne belirteci neyi önlemeye çalıştığını belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

- “Yaptığı kıyaslamalar onu eğlendirmişti.” (160/16)

Birinci Derece Belirten / Özne (yaptığı kıyaslamalar) + I Nesne Belirteci (onu) → Eylem (eğlendirmişti)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yaptığı kıyaslamalar” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Anlam açısından öznenin kendi istenci söz konusu değildir.

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

“onu” şahıs zamiri öznenin yaptığı işten doğrudan etkilenen ögedir. Yaptığı kıyaslamalardan eğlenme durumu onu etkilemektedir.

- “Yanıp sönen alevin ışığında görünen profilleri akşamki adamları hatırlatıyordu.” (221/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (yanıp sönen alevin ışığında görünen profilleri) + I Nesne Belirteci (akşamki adamları) → Eylem (hatırlatıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten: “(onların) yanıp sönen ışığı alevin ışığında görünen profilleri” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir.

+I Nesne Belirteci: “akşamki adamları” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği öge değildir. Çünkü hatırlatma eyleminden “akşamki adamlar” etkilenmez.

1.2.1.3.4. Birinci Derece Belirtenli Ve Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Fiiideki hareketin yönünü belirleyen yönelme durumu sadece +A yönelme ekiyle karşımıza çıkmaz. İlgeçler de yönelme anlamını katabilir.

1.2.1.3.4.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A YB → E

• “...[Ferit] musluğa koştu.” (105/10)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + A Yönelme Belirteci (musluğa) → Eylem (koştu).

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “musluğa” (Ad ← +A)

+A yönelme belirteci eylemin yönünü bildirmektedir. Ferit içinde doğan hareket ihtiyacını gerçekleştirmek için musluğa yöneliyor. +E ekiyle çekimlenmiş adlar “araç-gereç” bildirebilir (Kahraman, 2007: 28).

• “Gözleri karşıdaki levhaya takıldı.” (220/25)

Birinci Derece Belirten / Özne (gözleri) + A Yönelme Belirteci (karşıdaki levhaya) → Eylem (takıldı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun(Ferit)) gözleri” (Ad Tamlaması)

Dönüşlü bir eylem olan “takıl-”, hem işi yapan hem de yapılan işten etkilenen bir özne alır. “gözleri” hem “takıl-” eylemini hem de bu eylemden etkilenir.

+A Yönelme Belirteci: “karşıdaki levhaya” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç “takıl-” eyleminin yönünü belirtiyor. Ferit’in gösteri karşındaki levhaya yönelerek, buraya takılıyor.

- “...[Ferit] resme bakıyordu.” (221/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + A Yönelme Belirteci (resme) → Eylem (bakıyordu)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “resme” (Ad ← +A)

“bak-” eylemi bakılan bir şeyin olmasını gerektirir. “resme” belirteci neye bakıldığını gösteriyor.

1.2.1.3.4.2. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İYB → E

- “Geniş ve yüksek bir alnın altında çok iri gözleri fanusa doğru bakıyordu.” (220/28)

Birinci Derece Belirten / Özne (geniş ve yüksek bir alnın altında çok iri gözleri) + İlgeç Yönelme Belirteci (fanusa doğru) → Eylem (bakıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “geniş ve yüksek bir alnın altında çok iri gözleri” (Sıfat Tamlaması ← +İyelik)

İlgeç Yönelme Belirteci: “fanusa doğru” (İlgeç Öbeği)

“bak-” eyleminin yöneldiği yeri bildiriyor.

- “Yüzünün bütün varlığı gözlere ve alına doğru fırlamıştı.” (220/30)

Birinci Derece Belirten / Özne (yüzünün bütün varlığı) + İlgeç Yönelme Belirteci (gözlere ve alına doğru) → Eylem (fırlamıştı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yüzünün bütün varlığı” (Ad Tamlaması)

Fırlayan şeyin ne olduğunu gösteriyor. Etkin öznedir.

İlgeç Yönelme Belirteci: “gözlere ve alına doğru” (İlgeç Öbeği)

“fırla-” eylemi +A ekli ögenin kullanımını gerektirir. “gözlere ve alına doğru” ilgeç öbeği kullanılmadan da yönelme gerçekleşebilirdi. “yüzünün bütün varlığı gözlere ve alına doğru fırlamıştı” şeklinde kurulan bir cümlede de + A ekli öge yönelme bildirmektedir.

1.2.1.3.5. Birinci Derece Belirtenli Ve +IA Vasıta Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + IA VB \leftarrow \emptyset + IA VB \rightarrow E$

- “*Ben ruhumla değil, bacaklarımla kaçtım.*” (128/8)

Birinci Derece Belirten / Özne (ben) + IA Vasıta Belirteci ← Olumsuzluk + IA Vasıta Belirteci (ruhumla değil bacaklarımla) → Eylem (kaçtım)

Açıklama:

+IA Vasıta Belirteni: “ruhumla değil, bacaklarımla” (Ad ← +IA ← Olumsuzluk + Ad + IAr + Im ← +IA)

“kaç-” eyleminin hangi vasıtayla gerçekleşeceğini belirtiyor. Varlığın – kavramın yapışı yapabilmesini, oluşu gerçekleştirebilmesini sağlayan buna yardımcı olan, katkı yapan başka varlıklar-kavramlar yargı öbeğinde belirtilmek istenirse, bunların adları +IE ekiyle yükleme bağlanır. Yapışın yapılmasına-oluşun gerçekleşmesine neden olan varlık ya da kavramlar da +IE ekiyle yükleme bağlanabilirler. Bu tür kullanımlarda +IE eklerinin gördükleri işlev “araç bildirme işlevi” olarak adlandırılır (Kahraman, 2007: 72).

1.2.1.3.6. Birinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.2.1.3.6.1. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + İMB \rightarrow E$

- “*Kımıldamaya ve ağır ağır yürümeye başlayan Aziz onun ayak ucuna kadar geldi.*” (313/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (kımıldamaya ve ağır ağır yürümeye başlayan Aziz) + İlgeç Miktar Belirteci (onun ayak ucuna kadar) → Eylem (geldi)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Kımıldamaya ve ağır ağır yürümeye başlayan Aziz” (Sıfat Tamlaması)

Aziz, kendi istenciyle “gel-” eylemini yerine getiriyor. Etkin öznedir.

İlgeç Miktar Belirteci: “onun ayak ucuna kadar” (İlgeç Öbeği)

“onun ayak ucuna kadar” belirteci “gel-” eyleminin miktarını, ne ölçüde yapıldığını gösteriyor.

• “...hiçbir gün şimdiki kadar kuvvetli değildi.” (313/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (hiçbir gün) + İlgeç Miktar Belirteci (şimdiye kadar) → Ad + Olumsuzluk+ Ek Eylem (kuvvetli değildi)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “hiçbir gün” (Sıfat Tamlaması)

Kuvvetli olmayan şeyin ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

İlgeç Miktar Belirteci: “şimdiye kadar” (İlgeç Öbeği)

“şimdiki kadar” belirteci karşılaştırmaya dayalı olarak miktar bildiriyor. Aziz, içindeki belirsiz ve kaypak duygunun kuvvetini geçmiş günlerle kıyaslıyor ve bu duygunun ölçüsünün belirliyor. Bu belirsiz ve kaypak duygu, hiçbir gün şimdiki kadar kuvvetli değildir.

1.2.1.3.7. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Mahsusluk Ve İçinlik Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A MİB → BE

• “Bu kadarcık alkol varlığı yaldızlamaya ve anlamlandırmaya kâfi gelmiştir.” (160/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (bu kadarcık alkol) + Bağlamalı +A Mahsusluk ve İçinlik Belirteci (varlığı yaldızlamaya ve anlamlandırmaya) → Birleşik Eylem (kâfi gelmiştir).

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bu kadarcık alkol” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. “bu kadarcık alkol” kâfi gelme eylemini gerçekleştiren varlıktır.

Bağlamalı +A İçinlik ve Mahsusluk belirteci: +A İçinlik ve Mahsusluk Belirteci₁ + A İçinlik ve Mahsusluk Belirteci₂

+A İçinlik ve Mahsusluk Belirteci₁: “varlığı yaldızlamaya” (Ad İşlevli Yan Cümle)

+ A İçinlik ve Mahsusluk Belirteci₂: “(varlığı) anlamlandırmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç içinlik ve mahsusluk bildiriyor. Bu kadarcık alkol sadece varlığı yaldızlamak ve anlamlandırmak için kâfidir. Boz’a göre +{A} durum biçimbirimli zorunlu tümleçler kimi cümlelerde içinlik ve mahsusluk bildiren tümleçler yaparlar (Boz, 2007: 84).

1.2.1.3.8. Birinci Derece Belirtenli Ve Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.1.3.8.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A EB → E

• “İhtiyar çenesi daha geniş açılıp kapanmaya ve genzinden homurtuya benzer bir ses çıkarmaya başladı.” (220/12)

Birinci Derece Belirten / Özne (ihtiyar çenesi) + Bağlamalı +A Etki Belirteci (daha geniş açılıp kapanmaya ve genzinden homurtuya benzer bir ses çıkarmaya) → Eylem (başladı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “ihtiyar çenesi” (Ad Tamlaması)

Bağlamalı +A Etki Belirteci: +A Etki Belirteci₁ ← Sıralamalı Bağlacı (ve) + A Etki Belirteci₂

+ A Etki Belirteci₁: “daha geniş açılıp kapanmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

+A Etki Belirteci₂: “genzinden homurtuya benzer bir ses çıkarmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç ihtiyar adamın başladığı şeyi gösteriyor.

• “*Ferit ona bakakaldı.*” (220/17)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + A Etki Belirteni (ona) → Birleşik Eylem (bakakaldı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “bakakal-” eylemini gerçekleştirenin kim olduğunu belirtiyor.

+A Etki Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

“ona” belirteci daha önce sözü edilen ihtiyarın yerini tutmaktadır. Bu belirteç Ferit’in kime bakakaldığını bildiriyor. Boz’a göre +{A} durum biçimbirimli zorunlu tümleçler cümlede nesne veya belirteç olarak görev yaparlar (Boz, 2007: 77).

1.2.1.3.8.2. Birinci Derece Belirtenli Ve +Dan Etki Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + DAn EB → A + EE

• “*Öteki uzuvların hepsi birer formaliteden ibaretti.*” (220/31)

Birinci Derece Belirten / Özne (öteki uzuvların hepsi) + DAn Etki Belirteci (birer formaliteden) → Ad + Ek Eylem (ibaretti)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “öteki uzuvların hepsi” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Kadının gözleri ve alını dışındaki uzuvlarının neden ibaret olduğunu gösteriyor. Kadının gözleri ve alını dışındaki bütün uzuvları birer formaliteden ibarettir.

1.2.1.3.9. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Zaman Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + YZB \rightarrow E$

• “*Ferit hemen kalkacaktı.*” (220/24)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) → Eylem (kalkacaktı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

“kalk-” eylemini gerçekleştirenin kim olduğunu gösteriyor. Ferit, kendi istenciyle kalkma eylemini gerçekleştiriyor.

Yalın Zaman Belirteci: “hemen”

“hemen” zaman belirteci eylemin o anda yapılacağını belirtiyor. Ferit kalkma eylemini “birden, aniden” gerçekleştirecektir.

1.2.1.3.10. Birinci Derece Belirtenli Ve +Da Bulunma Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + DA BB \rightarrow ST + EE$

• “*İnsan madde plânında, kazandığı para nispetinde hürdür.*” (284/3)

Birinci Derece Belirten / Özne (insan) + DA Bulunma Belirteci (madde plânında) → Sıfat Tamlaması +DA +Ad + Ek Eylem (kazandığı para nispetinde hürdür)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “insan” (Ad)

+DA Bulunma Belirteci: “madde plânında” (Ad Tamlaması ← +DA)

İnsanın kazandığı para nisbetinde hürlüğüne nerede olduğunu belirtiyor.

1.2.1.4. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.2.1.4.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ZBTB + BDB + I NB → E

• “*Fakat yandaki merdivenden çıkan ve onlara dikkatle bakan bir adam büyüüyü bozmuştu.*” (128/19)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + Birinci Derece Belirten / Özne (merdivenden çıkan ve onlara dikkatle bakan bir adam) + I Nesne belirteci (büyüyü) → Eylem (bozmuştu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yandaki merdivenden çıkan ve onlara dikkatle bakan bir adam” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Anlam açısından bakıldığında adamın kendi istenci söz konusu değildir. Çünkü adam kendi istenciyle büyüüyü bozmamaktadır. Adamın bakışıyla büyü kendiliğinden bozulmuştur.

+I Nesne Belirteci: “büyüyü” (Ad ← +I)

“büyüyü” belirteni, öznenin gerçekleştiği eylemden doğrudan etkileneni belirtiyor.

• “*...ve kaç göçü kaldırmıştı.*” (284/1)

Sıralama Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne (münevver Türk kadını) + I Nesne Belirteci (kaç göçü) → Eylem (kaldırmıştı)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “kaç göçü” (Ad ← +I)

Cümlenin diğer yarısındaki eylem öbeğinin içeriğe bakıldığında “münevver Türk kadını”nın neyi bıraktığını belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.2.1.4.2. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = SB + BDB + A EB → BE

• “...ve akşamın açık lacivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı, içinde Selma'nın hayali hiç eksik olmıyan birçok belirsiz ümitler verdi.” (160/17)

Birinci Derece Belirten / Özne (akşamın açık lacivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı) + A Etki Belirteci (ona) → Birleşik Eylem (içinde Selma'nın hayali hiç eksik olmıyan birçok belirsiz ümitler verdi)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “akşamın açık lacivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir.

+A Etki Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

“ona” belirteci “Selma'nın hayali hiç eksik olmıyan birçok belirsiz ümit” in kime verildiğini göstermektedir.

1.2.1.4.3. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli Ve +DAn Ayrılma

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = SB + DAn AB + BDB → E

• “...ve kanadın arkasından hafif bir dua mırıltısı geliyordu.” (220/23)

Sıralama Bağlacı (ve) + DAn Ayrılma Belirteci (kanadın arkasından) + Birinci Derece Belirten / Özne (hafif bir dua mırıltısı) → Eylem (geliyordu)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “kanadın arkasından” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Bu belirteç dua mırıltısının nereden geldiğini belirtiyor. Dua mırıltısı, kapı kanadının arkasından gelmektedir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “hafif bir dua mırıltısı” (Sıfat Tamlaması)

Kapının kanadının arkasından gelen şeyin ne olduğunu bildiriyor.

1.2.1.4.4. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = SB + BDB + A YB → E

• “...ve mutfağa gitmişti.” (221/1)

Sıralama Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne (Fotika) + A Yönelme Belirteci (mutfağa) → Eylem (gitmişti)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteç: “mutfağa” (Ad ← +A)

+A ekli öge yön gösterme işlevini üstlenmektedir. “mutfağa” belirteci, “git-” eyleminin yönünü gösteriyor

1.2.1.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.1.5.1. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + A YB → E

• “Sağa kıvrıldı.” (37/10)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + A Yönelme Belirteci (sağa) → Eylem (kıvrıldı)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “sağa” (Ad ← +A)

Ferit' in kıvrılma eyleminin yönünü bildiriyor.

- “*Bir birahaneye girdi.*” (160/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + A Yönelme Belirteci (bir birahaneye) → Eylem (girdi)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “bir birahaneye” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Eyleminin yönünü bildiriyor. “girme” eylemi bir birahaneye yapılmıştır.

1.2.1.5.2. İkinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + Ø NB → E

- “*Sigara içmediği için kibrit taşımazdı.*” (37/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + İlgeç Neden Belirteci (sigara içmediği için) + Ø Nesne Belirteci (kibrit) → Eylem (taşımazdı)

Açıklama:

İlgeç Neden Belirteci: “sigara içmediği için” (İlgeç Öbeği)

Ferit'in kibrit taşımamasının sebebini bildiriyor. Ferit sigara içmediği için kibrit taşımıyor.

+Ø Nesne Belirteci: “kibrit” (Ad)

Nesne durumundaki adlar yüklem bildirdiği devininin yapılışı sırasında kullanılan gereçlerin karşılığı olabilirler. Bu gereçlerin kimisi, yapışın etkisiyle nitelikçe değişebilir; kimisi ise nitelikçe değişmez. Niteliği değişmeyen gereçler aynı zamanda yapışın konusu sayılırlar (Kahraman, 2007: 19). “kibrit” öznenin eyleminden doğrudan etkilenen ve yüklem yapılışı sırasında kullanılan bir gereçtir. Burada taşınmayan belli bir kibrit değildir, herhangi bir kibrittir. +I belirtme ekinin olmaması, bu ögenin belirtisizlik değeri taşıdığını göstermektedir.

- “*İnce bir kadın bileği (yakaladı).*” (106/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Ø Nesne Belirteci (ince bir kadın bileği) → Eylem (yakaladı)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci : “ince bir kadın bileği” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Burada yakalanan şeyin ne olduğu belirtiliyor.

• “*Bir duple içti.*” (106/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Ø Nesne Belirteci (bir duple) → Eylem (içti)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “bir duple” (Sıfat Tamlaması)

Ferit’in içtiği şeyin ne olduğunu bildiriyor. +I ekinin almaması “belirsizlik değeri” taşıdığını göstermektedir.

• ““*Havada gizli bir doluluk seziyor musun?*” dedi.” (313/2)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + Ø Nesne Belirteci (Havada gizli bir doluluk seziyor musun?) → Eylem (dedi)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “Havada gizli bir doluluk seziyor musun?”

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Aziz’in ne söylediğini gösteriyor.

1.2.1.5.3. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İBB → E

• “*Yerini uykuya bırakmak ister gibi kaçıyordu.*” (106/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (dikkat)) + İlgeç Benzerlik Belirteci (yerini uykuya bırakmak ister gibi) → Eylem (kaçıyordu)

Açıklama:

İlgeç Benzerlik Belirteci: “yerini uykuya bırakmak ister gibi” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç benzerlik bildiriyor. Bu serseri dikkat, yerini uykuya bırakmak ister gibi kaçıyor. “gibi” ilgeci gerçek olmayan bir benzerlik işlevi görülüyor.

- “...uzanır gibi oturdu.” (220/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + İlgeç Benzerlik Belirteci (uzanır gibi) → Eylem (oturdu)

Açıklama:

İlgeç Benzerlik Belirteci: “uzanır gibi” (İlgeç Öbeği)

“gibi” ilgeci benzerlik bildiriyor. İhtiyarın oturuşu uzanma durumuna benzetilmiştir.

1.2.1.5.4. İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + B\ddot{O}ZB \rightarrow E$

- “Biraz sonra uyudu.” (106/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Belirteç Öbeği Zaman Belirteci (biraz sonra) → Eylem (uyudu)

Açıklama:

Belirteç Öbeği Zaman Belirteci: “biraz sonra”

Eylemin zamanını öncelik-sonralık ilişkisine göre belirlemektedir. Bu belirteç “yat-” eylemine göre sonra gerçekleşen “uyu-” eyleminin zamanını belirlemiştir.

1.2.1.5.5. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Durum Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + IA DB \rightarrow E$

- “Yüzünde gıdıklamaya benzer bir acayip hisle uyandı.” (106/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Durum Belirteci (yüzünde gıdıklamaya benzer bir acayip hisle) → Eylem (uyandı)

Açıklama:

+IA Durum Belirteci: “yüzünde gıdıklamaya benzer bir acayip hisle” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

“uyan-” eyleminin hangi durumda gerçekleştiğini belirtiyor.

1.2.1.5.6. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem
Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DA KB \rightarrow E$

• “Arzu ve korku arasında şaşırıldı.” (106/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DA Konu Belirteci (arzu ve korku arasında) → Eylem (şaşırdı)

Açıklama:

+DA Konu Belirteci: “arzu ve korku arasında” (Ad Tamlaması ← +DA)

“arzu ve korku arasında” belirteci “şaşır-” eyleminin hangi konuda yaşandığını belirtiyor. Eylemi konu yönünden nitelemiştir. Kahraman’a göre +DE; anlatımda bazı yapış, oluş, iş, meslek adlarına ulanınca “konu” bildirerek “konusunda, hakkında” sözcüklerinin işlevini görür, ulandığı ada bunların anlamını katar. Burada söz konusu edilen “konusunda” sözcüğündeki “+da” ile “hakkında” sözcüğünün tümü “konusuyla ilgili, konusuyla ilgili olarak” anlamlarına gelip ilgi bildirdikleri için “+DE’nin konu bildirme işlevi de, geniş anlamıyla bir ilgi bildirme olmaktadır (Kahraman, 2007: 37).

1.2.1.5.7. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DAn EB \rightarrow E$

• “Çıplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile bir vehme daha fazla gerçek vasfı veren hareketlerin, on bir yıldır onu ürküten neticelerinden yıldır.” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Etki Belirteci (çıplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile bir vehme

daha fazla gerçek vasfı veren hareketlerin, on bir yıldır onu ürküten neticelerinden)
→ Eylem (yıldı)

Açıklama:

+DAn Etki Belirteci: “çıplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile bir vehme daha fazla gerçek vasfı veren hareketlerin, on bir yıldır onu ürküten neticelerinden” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

Bu belirteç, Ferit’in neden yıldığını belirtiyor.

1.2.1.5.8. İkinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.1.5.8.1. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \dot{I}MB \rightarrow E$

• “*O kadar korkmuştu.*” (106/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + İlgeç Miktar Belirteci (o kadar) →
Eylem (korkmuştu)

Açıklama:

İlgeç Miktar Belirteci: “o kadar” (İlgeç Öbeği)

“kork-” eyleminin miktar yönünden nitelemektedir. “o kadar” belirteci çok fazla anlamında aşırılık ifade eden bir miktar belirteçidir.

• “*...minderin kapı arkasındaki kapı arkasına düşen köşesine kadar gitti...*”
(220/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + İlgeç Miktar Belirteci (minderin kapı arkasındaki kapı arkasına düşen köşesine kadar) → Eylem (gitti)

Açıklama:

İlgeç Miktar Belirteci: “minderin kapı arkasındaki kapı arkasına düşen köşesine kadar” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç ihtiyarın “git-” eylemini ne kadar, ne ölçüde yaptığını belirtiyor.

İhtiyar, “minderin kapı arkasına düşen köşesine kadar” gitmiştir.

1.2.1.5.8.2. İkinci Derece Belirtenli Ve Sıfat Tamlaması Miktar

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \text{İDB} + \text{STMB} \rightarrow E$$

- “Bir saniye, belki daha kısa (yaşadı).” (128/17)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Bağlamalı Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci (bir saniye, belki daha kısa) → Eylem (yaşadı)

Açıklama:

Bağlamalı Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci: Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci₁ ← İhtimal / Tahmin Bildiren Cümle Bağlayıcısı (belki) + Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci₂

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci₁: “bir saniye”

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci₂: “daha kısa”

Burada “bir saniye belki daha kısa” belirteci Ferit’in sonsuzluğa doğru kayma duygusunu ne kadar süre yaşadığını belirtiyor.

1.2.1.5.9. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \text{İDB} + \text{İAB} \rightarrow E$$

- “Kaçmak için kaçtım.” (128/4)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (ben) + İlgeç Amaç Belirteci (kaçmak için) → Eylem (kaçtım)

Açıklama:

İlgeç Amaç Belirteci: “kaçmak için” (İlgeç Öbeği)

Korkmaz’a göre sebep, maksat, gaye, hedef ilişkisi kuran edatlardır “için”, “diye”, “dolayı”, “ötrü”, “üzere/üzre”, “binaen”, “cihetle”, “dolayısıyla”, “hasebiyle” gibi edatlardır. Bunlardan “için” edatı kelimenin yapısındaki “sebep” anlamından başlayan bir genişleme ile “dolayı”, “mahsus”, “maksadıyla”, “özü”, “göre” vb.

bazı edatların işlevlerini kapsayan “tahsis” veya “süre” gösteren kullanım genişliği de kazanmıştır. (Korkmaz, 2003: 1076). Burada da “kaçmak için” belirteci “kaçma” eyleminin amacını belirtmektedir.

1.2.1.5.10. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Neden Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DAn NB \rightarrow E$$

- “*Korkumdan kaçtım.*” (128/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (ben) + DAn Neden Belirteci (korkumdan) → Eylem (kaçtım)

Açıklama:

+DAn Neden Belirteni: “(benim) korkumdan” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“kaç-” eyleminin niçin yapıldığını bildiriyor. Kaçma eyleminin korktuğu için yapmıştır. Korkmaz’a göre sebep bildiren zarflar, fiildeki oluş ve kılışım sebebini açıklayan ve “niçin?”, “neden?” sorularına karşılık oluşturan zarflardır. Daha çok “niçin”, “dolayı”, “yüzünden” gibi edatların oluşturduğu gruplara, “diye” zarfına veya +DAn çıkma durumu ekiyle kalıplaşmış sözlere dayanır: “Bu sekiz yüz lirayı verirse muhakkak aklıktan ölecekti” (Korkmaz, 2003: 510).

1.2.1.5.11. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Yer Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DA YB \rightarrow E$$

- “*Taksim’de indi.*” (160/6)

İkinci Derece Belirten / Özne (o (Ferit)) + DA Yer Belirteci (Taksim’de) → Eylem (indi)

Açıklama:

+ DA Yer Belirteci: “Taksim’ de” (Özel Ad)

“inme” eyleminin nerede yapıldığını bildiriyor. Ferit’in eylemi gerçekleştiği yer Taksim’dir.

1.2.1.5.12. İkinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \ddot{I}DB + YTB \rightarrow E$$

- “...böyle somurtmazlardı.” (160/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar) + Yalın Tarz Belirteci (böyle) → Eylem (somurtmazlardı)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “böyle”

“böyle” belirteci eylemin nasıl yapıldığını bildiriyor.

- “Galiba dua ediyordu.” (220/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + Yalın Tarz Belirteci (galiba) → Birleşik Eylem (dua ediyordu)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “galiba”

İhtiyarın dua etme ihtimalinin yüksek olduğunu bildiriyor.

- “Tekrar doğruldu...” (220/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + Yalın Tarz Belirteci (tekrar) → Eylem (doğruldu)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “tekrar”

“tekrar” belirteci “doğrul-” eyleminin yinelendiğini gösterme işlevini üstlenmiştir. Daha önceki cümlelerde geçen doğrulma eylemi tekrarlanmıştır. İhtiyar, bir istavroz çıkardıktan bir süre sonra doğrulmuştu. Bu belirteç eylemi yeniden gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Korkmaz’a göre, tekrarlama bildiren zarflar fiildeki oluş ve kılışın tekrarlanarak gerçekleştiğini bildiren, gereğinde oluş ve kılışa pekiştirme ve süreklilik işlevi de katan zarflardır: ara sıra, arada bir, birbiri ardınca, gene, çok kez, yine, tekrar gibi. (Korkmaz, 2003: 513)

1.2.1.5.13. İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + I NB → E

• “İnsanın acele bir işi olmasındaki büyük saadetin kadrini bilselerdi...”

(160/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar) + I Nesne Belirteci (İnsanın acele bir işi olmasındaki büyük saadetin kadrini) → Eylem (bilselerdi)

Açıklama:

+I Nesne Belirteni: “İnsanın acele bir işi olmasındaki büyük saadetin kadrini”

(Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Öznenin eylemini gerçekleştirmesi insanın acele bir işi olmasındaki büyük saadetin kadrini etkilemez. Uzun’a göre bu belirtenin üstlendiği rol konudur. Konu, bir devinimde bir oluşta yer alır, ama bundan etkilenmez. (Uzun, 2000: 105).

• “Gözlerini kapadı.” (220/19)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + I Nesne Belirteci (gözlerini) → Eylem (kapadı)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(onun (ihtiyarın)) gözlerini” (Ad Tamlaması ← +I)

İhtiyarın kapadığı şeyin ne olduğunu belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

• “Gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını vücuda getiren dekor, renk, hareket ve bunların arasındaki münasebet düzenini yokluyordu.” (230/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını vücuda getiren dekor, renk, hareket ve bunların arasındaki münasebet düzenini) → Eylem (yokluyordu)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını vücuda getiren dekor, renk, hareket ve bunların arasındaki münasebet düzenini” (Ad Tamlaması ← +I)

Yoklanan şeyin ne olduğunu belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Yoklama eyleminden dekor, renk, hareket ve bunlar arasındaki münasebet düzeni etkilenmez.

1.2.1.5.14. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + A KB \rightarrow E$

• “*On cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde bilginin demagojiye mağlup olmasına şaşar mısınız?*” (284/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (siz) + A Konu Belirteci (on cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde bilginin demagojiye mağlup olmasına) → Eylem + Soru İlgeci (şaşar mısınız?)

Açıklama:

+A Konu Belirteci: “On cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde bilginin demagojiye mağlup olmasına” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +A)

Bu belirteç şaşılacak konunun hangi konu olduğunu bildiriyor.

• “*Felsefi mânâsıyla hürriyetin, mutlak hürriyetin münakaşasına girmiyorum...*” (284/14)

Derece İkinci Belirten / G.Ö (ben) + A Konu Belirteci (felsefi mânâsıyla hürriyetin, mutlak hürriyetin münakaşasına) → Eylem (girmiyorum)

Açıklama:

+A Konu Belirteci: “Felsefi mânâsıyla hürriyetin, mutlak hürriyetin münakaşasına” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç girilmeyecek konunun ne olduğunu belirtiyor. Felsefi mânâsıyla hürriyetin, mutlak hürriyetin münakaşası konusundan bahsedilmeyeceğini, bu

konuya girilmeyeceğini bildiriyor.

1.2.1.5.15. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + A EB \rightarrow BE$$

• “*odabaşının dışarıdan gelen adamı görünce onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana ver-*” (37/4)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + A Etki Belirteci (odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine) ← Pekiştirme Bağlacı (ve) → Birleşik Eylem (mana ver-)

Açıklama:

+A Etki Belirteci: “odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +si ← +A)

Burada +A etki belirteci öznenin yaptığı işten etkilenmektedir. “mana ver-” birleşik eylemi +A cümlesine ihtiyaç duymaktadır. Bir şeye mana verilmektedir. Özne (o), odabaşının dışardan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine müsaade mana vermiştir. Kahraman’a göre +E ekiyle çekimlenmiş adlar içinde yer aldıkları yargı öbeğindeki öznenin, nesnenin karşıladıkları varlık ve kavramların ya da yüklem bildirdiği yapış ve oluşu bildirirler: “Berber Yusuf’un mühim bir adam olduğuna hükmettim.” (Kahraman, 2007: 24-178).

1.2.1.6. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Eylem

Öbekleri

1.2.1.6.1. Cümle Bağlayıcı, İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = SB + \dot{I}BD + I NB \rightarrow BE$$

• “*...ve onu serbest bıraktı.*” (106/4)

Sıralama Bağlacı (ve) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (onu) → Birleşik Eylem (serbest bıraktı)

Açıklama:

.+I Nesne Belirteci: “onu” (İşaret Zamiri ← +I)

“onu” belirteni “dikkat”in yerini tutmaktadır. Ferit dışarı fırlamaya ve istediği yere konmaya can atan dikkatini serbest bırakmıştır. Ferit’in eyleminden doğrudan etkilenen “onu (Ferit’in dikkati)” belirtenidir.

• “...ve avucundaki bileği bıraktı.” (106/15)

Sıralamalı Bildiren Cümle Bağlayıcısı (ve) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (avucundaki bileği) → Eylem (bıraktı)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “avucundaki bileği” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi bıraktığını belirtiyor. Ferit’in avucundaki bilek, bırakma eyleminden etkilenmektedir. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir

1.2.1.6.2. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz

Belirteçli Eylem Öbekleri

EÖ = ZBTB + İDB + BÖTB → E

• “Fakat daha kısa (bakmıştı).” (128/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + Belirteç Öbeği Tarz Belirteci (daha kısa) → Eylem (bakmıştı).

Açıklama:

Belirteç Öbeği Tarz Belirteci: “daha kısa”

“bak-“ eyleminin nasıl yapıldığı vurgulanıyor.

1.2.1.6.3. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli Ve –IncA Zaman

Belirteçli Eylem Öbekleri

EÖ = ZBTB + İDB -IncA ZB → E

• “Fakat onu da böyle iyi görünce rahatlamış.” (230/3)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) –IncA Zaman Belirteci (onu da böyle iyi görünce) → Eylem (rahatlamış)

Açıklama:

–IncA Zaman Belirteci: “onu da böyle iyi görünce” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç, eylemi zaman yönünden nitelemektedir. Aziz “onu da böyle iyi görünce” rahatlamıştır. “rahat-” eyleminin zamanı, “gör-” eylemine göre itibari olarak belirlenmiştir. Aziz’in rahatlatma eylemini, Ferit’i böyle iyi gördüğü zamanlarda gerçekleştirdiğini gösteriyor.

1.2.1.6.4. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli Ve +A Amaç Belirteçli

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = SB + \ddot{I}DB + A AB \rightarrow E$

• “...ve yukarı katın camlı kapısını açmaya çalıştı.” (230/10)

Sıralama Bağlacı (ve) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + A Amaç Belirteci (yukarı katın camlı kapısını açmaya) → Eylem (çalıştı)

Açıklama:

+A Amaç Belirteci: “yukarı katın camlı kapısını açmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç, “çalış-” eyleminin niçin yapıldığını belirtiyor. Ferit’in çalışmasının amacı yukarı katın camlı kapısını açmaktır. Kahraman’a göre +E ile çekimlenmiş adlar amaç bildirme işlevi görebilirler (Kahraman, 2007: 27).

1.2.2. İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri

Yer aldıkları cümleler içinde çeşitli sözdizimsel işlevler üstlenen yan cümleler birden fazla niteleyici almaları bakımından (iki niteleyici) burada sınıflanmıştır.

1.2.2.1. +I Nesne Belirteçli Ve +DA Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = + I NB + DA BB \rightarrow E$

- “...bu izahı derinlerde ara-” (37/5)

+ I Nesne Belirteci (bu izahı) + DA Bulunma Belirteci (derinlerde) → Eylem (ara-)

Açıklama:

+I Nesne belirteci: “bu izahı” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir.

+DA Bulunma Belirteci: “derinlerde” (Ad + IAr ← + DA)

Bu izahı nerede araması gerektiğini belirtiyor. İzah, derinlerde aranmalıdır. – de tümleçleri – de ekiyle kurulur. “Nerede” sorusuna yanıt verirler. – de tümlecinin temel işlevi bulunulan yeri göstermektedir. (Erkman-Akerson, Ozil, 1998: 81)

- “...kendisinin bu sabırsızların yanında her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bul-” (160/5)

+ I Nesne Belirteci (kendisinin) + DA Bulunma Belirteci (sabırsızların yanında) → Bağlamalı Birleşik Eylem (her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bul-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(onun (Ferit’in)) kendisini” (Ad Tamlaması ← +I)

“kendisini” belirteni, Ferit’in neyi her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bulduğunu belirtiyor. “kendi” dönüşlülük zamiri öznenin eylemden doğrudan etkilenmektedir. Korkmaz’a göre dönüşlülük zamirleri, şahıs zamirlerinden daha güçlü bir anlam taşıyan, onları anlamca katmerli kılan pekiştirilmiş bir tür şahıs zamirleridir. Bunlara dönüşlülük zamiri denmesinin sebebi, zamirin, yapılan işin yapana dönüşünü gösteren bir işlev yüklenmiş olmasıdır. Şahısların aslını, özünü bildiren ve “kendi” sözüne iyelik eklerinin getirilmesiyle kurulan bu zamir; kendim, kendin, kendi, kendimiz, kendiniz, kendileri biçimleriyle bütün şahısları temsil eder (Korkmaz, 2003: 414-415).

+DA Bulunma Belirteci: “bu sabırsızların yanında” (Ad Tamlaması ← +DA)

Ferit’in kendisini nerede fazla yalnız ve lüzumsuz olduğunu belirtiyor.

1.2.2.2. +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = + I NB + A YB \rightarrow E$$

- “*mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştır-*” (230/13)

+I Nesne Belirteci (mukayesesinin neticesini) + A Yönelme Belirteci (rüya ihtimaline) → Eylem (yaklaştır-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “mukayesesinin neticesini” (Ad Tamlaması ← +I)

Bu belirten yaklaştırılan şeyi belirtmektedir.

+A Yönelme Belirteci: “rüya ihtimaline” (Ad Tamlaması ← +A)

“rüya ihtimaline” belirteci, “yaklaştır-” eyleminin yönünü bildiriyor

1.2.2.3. +I Nesne Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = +I NB + \dot{I}TB \rightarrow E$$

- “*şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları yan yana getir-*” (230/13)

+ I Nesne Belirteci (şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları) + İkileme Tarz Belirteci (yan yana) → Eylem (getir-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir.

İkileme Tarz Belirteci: “yan yana”

“getir-” eyleminin ne şekilde gerçekleştiğini belirtiyor.

1.2.2.4. +DA Bulunma Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = +DA BB + \dot{I}TB \rightarrow E$$

- “...içinde birdenbire doğ-” (105/10)

+DA Bulunma Belirteci (içinde) + İkileme Tarz Belirteci (birdenbire) → Eylem (doğ-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “(onun) içinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Ferit’ in hareket ihtiyacının bulunduğu yeri bildiriyor. Bu ihtiyacın doğurduğu yer Ferit’in içidir.

İkileme Tarz Belirteci: “birdenbire”

+DAn ayrılma durum ekiyle kurulan bu zarf nasıllık gösterecek eylemi niteliyor. “doğ-” eylemi “birdenbire” gerçekleşmiştir.

1.2.2.5. +A Yönelme Belirteçli Ve Yalın Birliktelik Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = + A YB + YBB → E

- “...Kadıköyü’ne birlikte git-” (128/14)

+ A Yönelme Belirteci (Kadıköyü’ne) + Yalın Birliktelik Belirteci (birlikte) → Eylem (git-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “Kadıköyü’ne ” (Özel Ad ← +A)

Eylemin yönünü bildirmektedir. “git-” eylemi bulunulan yerden başka bir yere yönelme anlamı taşımaktadır. Burada da bulunulan yerden ayrılma ve Kadıköy’e yönelme söz konusudur.

Yalın Birlikte Belirteci: “birlikte”

“birlikte” belirteci birliktelik bildiren bir belirteçtir. Gitme eyleminin beraberce yapıldığını belirtmektedir.

1.2.2.6. +DAn Ayrılma Belirteçli Tek +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = +DAn AB + A YB → BE

• “...Sağ tarafındaki merdiven, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çık-” (160/12)

+ DAn Ayrılma Belirteci (sağ tarafındaki merdiven) + A Yer Belirteci (gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata) → Birleşik Eylem (inip çık-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “sağ tarafındaki merdivenden” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

“sağ tarafındaki merdivenden” belirteci inip çıkma eyleminin nerede yapıldığını belirtiyor.

+A Yer Belirteci: “gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç inip çıkma eyleminin yer olarak nereye yapıldığını belirtiyor. Kadınlar gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkmaktadırlar.

1.2.2.7. Tek Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

1.2.2.7.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

1.2.2.7.1.1. Birinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB +I NB → E

• “...odabaşı/nın/ dışardan gelen adamı gör-” (37/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (odabaşının) + I Nesne Belirteci (dışardan gelen adamı) → Eylem (gör-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “odabaşı” (Birleşik Kelime)

+I Nesne Belirteci: “dışarıdan gelen adamı” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Burada “dışarıdan gelen adamı” belirteni, öznenin eyleminin amaçladığı

ögedir. Çünkü “gör-” eylemi kılış bir eylemdir. +I nesne durumundaki adlar yapışın yöneldiği varlık ya da kavramın karşılığı olabilirler. Bu varlıklar-kavramlar, aynı zamanda yapışın gerci ya da konusu sayılabilirler. Ancak, buldukları cümlede yapışın kendilerine yöneldiği anlamı daha belirgin olduğundan, bunlar “yönelme bildiren nesnelere” olarak kabul edilmiştir.(Kahraman, 2007: 19). Burada da gör-eylemini yöneldiği varlık dışarıdan gelen adamdır.

1.2.2.7.1.2. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Yönelme Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + YYB \rightarrow E$$

- “...o/nun/ içeri gir-” (37/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (o) + Yalın Yönelme Belirteci (içeri) → Eylem (gir-)

Açıklama:

Birinci Dereceden Belirten/ Özne: “o” (Şahis Zamiri)

“o” zamiri, dışarıdan gelen adamı temsil etmektedir.

Dışarıdan gelen adam “gir-” eylemini kendi istenciyle gerçekleştiriyor.

Yalın Yönelme Belirteci: “içeri” (Ad)

“içeri” belirteci, “gir” eyleminin yönünü gösteriyor.

1.2.2.7.1.3. Birinci Derece Belirtenli Ve +DA Bulunma Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + DA BB \rightarrow BE$$

- “...sarıdan dejenere beyaz sakalı/nın/ rüzgarda savrul-” (37/8)

Birinci Derece Belirten / Özne (sarıdan dejenere beyaz sakalı) + DA Bulunma Belirteci (rüzgarda) → Birleşik Eylem (savrul-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun) sarıdan dejenere beyaz sakalı” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. “savrul-” eyleminin sarıdan dejenere beyaz sakal gerçekleştirmektedir.

+DA Bulunma Belirteci: “rüzgârda” (Ad ← +DA)

Sarıdan dejenere beyaz sakalın “nerede” savrulduğunu bildiriyor. +DE ile çekimlenmiş adlar öznenin bulunduğu yeri bildirebilirler: “Bu duvarda solmayacak bahçeler açmış.” (Kahraman, 2007: 34-198).

• “...*Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri birdenbire uyanan dikkatinde toplan-*” (220/9)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri) + DA Bulunma Belirteci (birdenbire uyanan dikkatinde) → Eylem (toplan-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Toplanan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

+DA Bulunma Belirteci: “(onun) birdenbire uyanan dikkatinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“birdenbire uyanan dikkatinde” belirteci, Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjilerinin nerede toplandığını bildirerek bu eylemi niteliyor.

• “*Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaş-*” (230/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (Aziz’in ayak sesleri) + DA Bulunma Belirteci (basamaklarda) → Eylem (uzaklaş-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Aziz’in ayak sesleri” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Uzaklaşan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

+DA Bulunma Belirteci: “basamaklarda” (Ad ← +DA)

“basamaklarda” belirteci “uzaklaş-” eyleminin yapıldığı yeri bildiriyor.

1.2.2.7.1.4. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + A EB \rightarrow E$$

• “...kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygu/nun/ bayıltıcı bir can sıkıntısına çevril-” (160/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygu) + A Etki Belirteci (bayıltıcı bir can sıkıntısına) → Eylem (çevril-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygu” (Sıfat Tamlaması)

Edilgen öznedir. Çevrilenin ne olduğunu belirtiyor. Etkin çatıdaki nesne, burada (edilgen çatıda), özne konumuna yükselmiştir. Erkman- Akerson bu durumu şu örneklerle açıklıyor:

1. Görevliler kapı-yı açtı

Burada, özne ve – i tümleci alışılmış değeriyle karşımızdadır. Öznenin kimler olduğu (görevliler) bellidir, aç- eylemini gerçekleştirirler, kapı da bu eylemden etkilenen – i tümlecidir.

2. Kapı-Ø aç-ıl-dı

Bu cümlede ise, artık bambaşka bir yapı vardır, - i tümleci öylesine önemsenmektedir ki özne konumuna yükselmiştir, fiil de –i eki alarak edilgene çevrilmiştir. Burada “kapı” özne konumuna yükselmiştir, oysa fiilin aldığı ek, bu öznenin eylemi gerçekleştiren varlık olmadığını gösterir. “Kapı” dilbilgisel açıdan öznedir, ama gerçek özne değildir. Demek ki özneleri iki kategoride düşünmek ve eylemi gerçekleştirmedikleri halde, sırf kendilerine önem verildiği için, dilbilgisel açıdan özne konumuna yükseltilebilir öznedir. İşte edilgen yapıdaki dilbilgisel özneler bu ikinci kategoriye girer (Erkman-Akerson, 2000:133–134).

+A Etki Belirteci: “bayıltıcı bir can sıkıntısına” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun neye çevrildiğini bildiriyor. Boz’ a göre + {A} durum biçim birimli seçimlik tümleçler kimi tümleçlerde durum, süreklilik, şekil, vasiyet vb... bildiren durum tümleçleri yaparlar: “Değirmen başa dönüyor” (Baha, 2002: 27’den aktaran Boz, 2007: 94). Burada da çevrilen şeyin aldığı vaziyeti bildiriyor. Kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzeyen bir duygu, bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilerek yeni bir hal almıştır.

1.2.2.7.1.5. Birinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A YB → E

- “...minder/in/ kapı arkasına düş-” (220/22)

Birinci Derece Belirten / Özne (minder) + A Yer Belirteci (kapı arkasına) →
Eylem (düş-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “minder” (Ad)

Etkin öznedir. Kapı arkasına düşen ne olduğunu belirtiyor.

+A Yer Belirteci: “kapı arkasına” (Ad Tamlaması ← +A)

“kapı arkasına” belirteci minderin düştüğü yeri belirtiyor.

- “onları kandırmak için başvurdukları demagoji/nin/ demokrasi yerine geç-”
(284/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (onları kandırmak için başvurdukları demagoji) + A Yönelme Belirteci (demokrasi yerine) → Eylem (geç-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “onları kandırmak için başvurdukları demagoji” (Sıfat Tamlaması)

“geç-” eylemini gerçekleştirenin ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

+A Yönelme Belirteci: “demokrasi yerine” (Ad Tamlaması ← +A)

“demokrasi yerine” belirteci “geç-” eylemini yönünü bildiriyor. Özne “geç-” eylemiyle konum değiştirmekte “demokrasi yerine” geçmektedir.

1.2.2.7.1.6. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İYB → E

- “o/nun/hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçir-” (230/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (o) + İlgeç Yönelme Belirteci (hayretten

kedere ve kederden sevince doğru) → Eylem (geçir-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “o” (Şahıs Zamiri)

Burada “o” zamiri Ferit’in yerini tutmaktadır. Hayretten kedere ve kederden sevince doğru inkılâb geçiren Ferit’tir. Etkin öznedir.

İlgeç Yönelme Belirteci: “hayretten kedere ve kederden sevince doğru” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç yön bildirmektedir.

1.2.2.7.1.7. Birinci Derece Belirtenli Ve -İp Tarz Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB -İp TB → E

- “...*insan/in/ yırtık muşambalara ayağı takılıp düşme-*” (37/13)

Birinci Derece Belirten / Özne (insan) - İp Tarz Belirteci (yırtık muşambalara ayağı takılıp) → Eylem (düşme-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “insan” (Yalın Ad)

Etkin öznedir. İnsan kendi istenciyle bir eylemi gerçekleştirmektedir.

-İp Tarz Belirteci: “yırtık muşambalara ayağı takılıp” (Belirteci İşlevli Yan Cümle)

Nasıllık gösteriyor. İnsanın düşmesinin nasıl gerçekleşeceğini bildiriyor. Korkmaz’ a göre -İp Tarz Belirteci asıl fiille aynı zamanda yapılan veya art arda tekrarlanan bir hareketi karşılayan ve “-mak suretiyle” anlamı veren zarf- fiildir (Korkmaz, 2003: 1039).

1.2.2.7.1.8. Birinci Derece Belirtenli Ve Yalın Ekleme Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + YEB → E

- “...*otuz gazete daha ol-*” (105/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (otuz gazete) + Yalın Ekleme Belirteci (daha)
→ Eylem (ol-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “otuz gazete” (Sıfat Tamlaması)

“otuz gazete” , ne satıldığını belirtiyor. Etkin öznedir.

Yalın Ekleme Belirteci: “daha”

“daha” belirteci gazetenin önceden bir miktar satıldığını ve ekleme yapılabileceğini belirtiyor.

1.2.2.7.1.9. Birinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Zaman Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İZB → E

- “...o/nun/ benden evvel kaç-” (128/3)

Birinci Derece Belirten / Özne (o) + İlgeç Zaman Belirteci (benden evvel) →
Eylem (kaç-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “o” (şahıs zamiri)

Etkin öznedir. Anlam açısından öznenin “kaç-” eylemini kendi istenciyle gerçekleşmesi söz konusudur.

İlgeç Zaman Belirteci: “benden evvel” (İlgeç Öbeği)

Akçataş’a göre, fiil veya durum dizesinde diğerlerine göre önce gerçekleşen fiil veya durumun zamanı, öncelik ilişkisiyle gösterilir. İlk önce gelenin zaman sonra gelene göre belirlenir (Akçataş, 2005: 176). “kaç-”, gelecekte yapılması düşünülen bir iştir. “benden evvel” zaman belirteci, “kaç-” eyleminin diğer eylemlerden daha önce gerçekleştiğini belirtiyor.

1.2.2.7.1.10. Birinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İMB → E

• “...gününün siyasi ve askeri hadiseleri bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki münasebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar uza-” (105/3)

Birinci Derece Belirten / Özne (gününün siyasi ve askeri hadiseleri) + İlgeç
Miktar Belirteci (bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki münasebetten ihracın
muhtemel neticelerine kadar) → Eylem (uza-)

Açıklama:

İlgeç Miktar Belirteci: “bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki
münasebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar” (İlgeç Öbeği)

“uza-” eyleminin ne kadar olduğunu bildiriyor. Eylemi miktar yönünden
nitelemektedir.

1.2.2.8. Tek Belirteçli Ve Tek Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.2.8.1. +DA Bulunma Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = +DA BB + BDB → E

• “...aralıkta hiçbir karaltı görün-” (37/3)

+ DA Bulunma Belirteci (aralıkta) + Birinci Derece Belirten / Özne (hiçbir
karaltı) → Eylem (görün -)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “aralıkta” (Ad ← +DA)

“görün-” eyleminin nerede gerçekleştiğini belirtiyor. Yüklemini geçişsiz bir
eylemden ya da bir addan oluşan cümlelerin bulunmalı tümleçleri “özne olan varlığın
-kavramın ya da onun gerçekleştirdiği yapışın- içinde yer aldığı oluşun bulunduğu”
yeri, durumu-ortamı, varlığı-kavramı, işi-oluşu...bildirirler: Bu denli yakın ateşinde
tüfeğin sesi boğulmuştu (Kahraman, 2007: 35).

Birinci Derece Belirten/ Özne: “hiçbir karaltı” (Sıfat Tamlaması)

Etkin Öznedir. Görünmeyen ne olduğunu belirtiyor.

- “...geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede ol-” (37/11)

+ DA Bulunma Belirteci (geniş taşlıkta) + Birinci Derece Belirten / Özne (merdiven) → Birleşik Eylem (on beş yirmi adım ötede ol-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “geniş taşlıkta” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

Merdivenin nerede olduğunu gösteriyor. Bulunulan yeri gösterme işlevini üstlenmektedir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “merdiven” (Yalın Ad)

Burada özne bir yerde bulunanı belirtiyor. Geniş taşlıkta on beş yirmi adım ötede olan merdivendir.

- “...içeride rahata muhtaç biri/nin/ bulun-” (106/2)

+ DA Bulunma Belirteci (içeride) + Birinci Derece Belirten / Özne (rahata muhtaç biri) → Eylem (bulun-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “içeride” (Ad ← +DA)

“içeride” belirteci bulunan yeri gösterme işlevini üstlenmiştir. “bul-” eyleminin nerede gerçekleştiğini gösteriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “rahata muhtaç biri” (Sıfat Tamlaması)

“rahata muhtaç biri”, “bulun-” eylemini gerçekleştireni belirtiyor. Etkin Öznedir.

- “...akşamın açık lacivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başla-” (160/17)

+ DA Bulunma Belirteci (akşamın açık lacivert zemini üstünde) + Birinci Derece Belirten / Özne (ışıkları) → Birleşik Eylem (yanmaya başla-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “akşamın açık lacivert zemini üstünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Caddenin ışıklarını nerede yanmaya başladığını gösteriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (caddenin)) ışıkları” (Ad Tamlaması)
“yanmaya başlayan” şeyin ne olduğunu belirtiyor. Etkin öznedir.

• “...orada bir insan ol-” (220/2)

+ DA Bulunma Belirteci (orada) + Birinci Derece Belirten / Özne (bir insan)

→ Eylem (ol-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “orada” (İşaret Zamiri ← +DA)

“orada” zamiriyle bulunulan yer göstermiştir.

• “...Noralıya'nın defterinde adı geç-” (284/15)

+ DA Bulunma Belirteci (Noralıya'nın defterinde) + Birinci Derece Belirten /
Özne (adı) → Eylem (geç-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “Noralıya'nın defterinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“nerede” sorusuna yanıt veren bu belirteç bulunma işlevini yerine getiriyor.
“geç-” eyleminin yerini bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (Boece'nin)) adı” (Ad Tamlaması)

Noralıya'nın defterinde ne geçtiğini belirtiyor.

1.2.2.8.2. +DA Konu Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = +DA KB + BDB → E

• “...hiç tehlike olmadığı hakkında Aziz/in/ ver-” (230/1)

+ DA Konu Belirteci (hiç tehlike olmadığı hakkında) + Birinci Derece
Belirten / Özne (Aziz) → Eylem (ver-)

Açıklama:

+DA Konu Belirteci: “hiç tehlike olmadığı hakkında” (Sıfat Tamlaması ←
+İyelik ← +DA)

Bu belirteç konu belirtiyor. Aziz'in verdiği teminat "hiç tehlike olmaması hakkında" dır. +DE; anlatımda bazı varlık ya da kavramın adlarına ulanınca, o varlık ve kavramlarla ilgili yapışların oluşların anlatılmasına katkı yapar. Böyle cümlelerde "ilgili, ilgili olarak" sözcüklerinin yerine kullanılarak "ilgi" bildirme işlevi görmüş olur (Kahraman, 2007: 37).

Birinci Derece Belirten / Özne: "Aziz" (Özel Ad)

Aziz, kendi isteğiyle "ver-" eylemini gerçekleştiriyor. Etkin öznedir.

1.2.2.8.3. +A Yönelme Belirteçli Ve Birinci Derece Belirtenli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = + A YB + BDB \rightarrow E$

• "...yırtık muşambalara ayağı takıl-" (37/13)

+A Yönelme Belirteci (yırtık muşambalara) + Birinci Derece Belirten / Özne (ayağı) → Eylem (takıl-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: "yırtık muşambalara" (Sıfat Tamlaması ← +A)

"takıl-" eyleminin yönünü bildiriyor. Ayağın "neye" takıldığını bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: "(onun) ayağı" (Ad Tamlaması)

"takıl-" eylemini gerçekleştireni bildiriyor.

1.2.2.9. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Tek Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.2.2.9.1. İkinci Derece Belirtenli Ve +DA Bulunma Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB +DA BB \rightarrow E$

• "...orada da bir kapı meselesi önünde kalmı -" (37/1)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o (şahis zamiri)) + DA Bulunma Belirteci (orada da bir kapı meselesi önünde) → Eylem (kalmı -)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci : “ orada da bir kapı meselesi önünde ” (İşaret zamiri ← Pekiştirme Bağlacı + Sıfat Tamlaması ← +DA)

“ nerede ” samsuna yanıt veriyor. +DA Bulunma belirteci “ kalmı – ” eylemin yapıldığı yeri gösteriyor.

+DE ekiyle çekimlenmiş adlar: içinde yer aldıkları cümle ve cümlelerdeki öznelerin, nesnelerin karşıladıkları varlıkların-kavramların ya da yüklemelerin bildirdiği yapıların-oluşların bulunduğu; kavramların ya da yüklemelerin bildirdiği yapıların-oluşların bulunduğu;

- Yeri bildirirler
  - Durumu-ortamı bildirirler
  - Varlığı-kavramı bildirirler
  - İşi-oluşu-yapışı bildirirler (Kahraman, 2007:34).
- “...taşlıkta sürtün - ” (37/2)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o (terlik sesi)) + DA Bulunma Belirteci (taşlıkta)
→ Eylem (sürtün-))

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “taşlıkta” (Ad ← +DA)

“taşlıkta” belirteci “sürtün-” eyleminin başladığı yeri gösterme işlevini üstlenmiştir.

- “...yanıp sönen ışığın alevinde görün-” (221/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (profilleri)) + DA Bulunma Belirteci (yanıp sönen alev in ışığında) → Eylem (görün-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “yanıp sönen ışığın alevinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“görün-” eyleminin yerini bildiriyor.

1.2.2.9.2. İkinci Derece Belirtenli Ve +Ø Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + Ø NB → E

- “...taşlıkta sürtülen bir terlik sesi duy - ” (37/2)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o) + Ø Nesne Belirteci (taşlıkta sürtülen bir terlik sesi) → Eylem(duy-)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “taşlıkta sürtünen bir terlik sesi” (Sıfat Tamlaması)

Kahraman’a göre nesne durumundaki adlar yapışın yöneldiği varlık ya da kavramın karşılığı olabilirler (Kahraman, 2007: 19). Burada da “taşlıkta sürtünen bir terlik sesi” duyma eyleminin yöneldiği şeyi belirtiyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, eylemle amaçladığı ögedir. Çünkü “duy-” eyleminden “taşlıkta sürtünen terlik sesi” etkilenmemektedir.

- “...elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında ol- ” (37/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (insan)) + Bağlamalı + Ø Nesne Belirteci (elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında) → Eylem (ol-)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “elindeki bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında”

Bağlamalı + Ø Nesne Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı + Ø Nesne Belirteci₂

+Ø Nesne Belirteci₁: “elinde bir sıcak su fincanı”

+Ø Nesne Belirteci₂: “yetmiş üç yaşında”

İnsanın ne olduğu bildiriyor. Ögenin “+I” eki almamış olması “belirsizlik” değeri taşıdığını göstermektedir.

- “...sigara içme- ” (37/15)

İkinci Derece Belirten/ G.Ö (o (Ferit)) + Ø Nesne Belirteci (sigara) → Eylem (içme)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “sigara” (Ad)

“içme” eyleminden doğrudan etkileniyor. Ferit’in içmediği sigaradır. +I belirtme ekinin yokluğu, ögenin belirtisizlik değerini bildiriyor.

- “...yerini uykuya bırakmak iste-” (106/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (dikkat)) + Ø Nesne Belirteci (yerini uykuya bırakmak) → Eylem (iste-)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “yerini uykuya bırakmak” (Ad İşlevli Yan Cümle)

+I ekinin olmaması “belirsizlik değeri” taşıdığını gösterir. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil amaçladığı ögedir.

- “ “Ne garip tesadüf! Ne garip tesadüf!” de-” (230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + Ø Nesne Belirteci (Ne garip tesadüf! Ne garip tesadüf!) → Eylem (de-)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “Ne garip tesadüf!” (Sıfat Tamlaması)

Öznenin söylediği şeyin ne olduğunu biliyor.

1.2.2.9.3. İkinci Derece Belirtenli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + I NB → E

- “...kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini sevme-” (37/2)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o) + I Nesne Belirteci (kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayrettin hiçbir çeşidini) → Eylem (sevme-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini ” (Ad Tamlaması ← +I)

Akerson ve Özil’ e göre Türkçe’ de öznenen sonra en çok kullanılan öge –i tümlecidir. “kimi” ve “neyi” sorularına yanıt verir; öznenin gerçekleştiği eylemden doğrudan etkilenir. “yapmak” , “bilmek” , “görmek” vb. çok sayıda fiilin, dil bilgisi açısından doğru cümle kurabilmesi için – i tümlecine ihtiyacı vardır (Akerson- Özil,

1998: 76). Burada da “sevme” fiili –i tümlecine ihtiyaç duyar.

- “...içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyur-” (105/10)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını) → Eylem (doyur-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını” (Ad Tamlaması ← +I)

+I nesne belirtecin olması belirsizlik değeri taşımadığını gösteriyor. Bu belirten eylemin amaçladığı ögedir. Çünkü Ferit’ in doyurma eylemi içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını etkilemez.

- “...oradan dönen Babuş’ un yanağını okşa-” (105/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (oradan dönen Babuş’ un yanağını) → Eylem (okşa-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “oradan dönen Babuş’un yanağını” (İsim Tamlaması ← +I)

+I nesne belirteci öznenin doğrudan etkilediği ögedir. Ferit’in okşamasından Babuş’un yanağı etkilenmiştir.

- “...ışığı söndür-” (106/7)

İkinci Derece Belirten/ G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (ışığı) → Eylem (söndür-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “ışığı” (Ad ← +I)

“ışığı” belirteni Ferit’in neyi söndürdüğünü bildiriyor. Burada “söndür” eylemi oldurgan bir eylemdir. “sön-” geçişsiz bir fiilken –Dir eki alarak oldurgan bir yapıya dönüşmüştür. Böylece geçişsiz bir eylem olan “sön-” fiili –Dir ekini alarak nesne alan oldurgan bir eyleme dönmüştür.

Erkman – Akerson’a göre, geçişsiz fiiller oldurgana dönüşürken eski özne –i eki alır.

Çocuk-Ø uyuyor (geçişsiz)

Kadın çocuğ-u uyu-t-tu (oldurgan, geçişli, -i tümleci almış) (Erkman-Akerson, 2000: 137).

• “...elektiriği yak-” (106/17)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (elektiriği) → Eylem (yak-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “elektiriği” (Ad ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir. Ferit’in elektiriği yakması, elektiriği etkilemez.

• “...meçhulü ara-” (128/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (meçhulü) → Eylem (ara-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “meçhulü” (Ad ← +I)

“meçhulü”, Ferit’in neyi aradığını belirtiyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

• “...aradığı sesi bulama-” (220/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + I Nesne Belirteci (aradığı sesi) → Eylem (bulama-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “aradığı sesi” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Bu belirten, öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. İhtiyar “bulama-” eylemi “onun” “aradığı” sesi etkilemez.

• “...başlarını çevir-” (221/17)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar (adamlar)) + I Nesne Belirteci (başlarını)
→ Eylem (çevir-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(adamların) başlarını” (Ad Tamlaması ← +I)

“başlarını” belirteni adamları çevirdiği şeyi belirtiyor.

- “...*Ferid’in kaçmasını önle-*” (221/18)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (adamlar)) + I Nesne Belirteci (Ferid’in kaçmasını) → Eylem (önle-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Ferid’in kaçmasını” (Ad İşlevli Yan Cümle + İyelik ← +I)

“Ferid’in kaçmasını” belirteni neyi önlediklerini gösteriyor.

- “...*Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini de düşün-*” (230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + I Nesne Belirteci (Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Eylem (düşün-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir. Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini düşünmesi Necmiye teyzenin bu isteğini etkilemez.

- “...*Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşün-*” (230/2)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + I Nesne Belirteci (Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini) → Eylem (düşün-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini”
(Ad Tamlaması ← +I)

Aziz’in düşündüğü şeyi bildiriyor. Öznenin eyleminden doğrudan etkilenen değil, öznenin eylemini amaçladığı ögedir. Aziz’in bu düşüncesi Ferit’in bir buhran gecesi daha geçirme ihtimalini etkilemez.

- “...yukarı katın camlı kapısını aç-” (230/10)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (yukarı katın camlı kapısını) → Eylem (aç-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “yukarı katın camlı kapısını” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Ferit’in neyi açtığını belirtiyor. + I eki belirsizlik değeri olmadığını gösteriyor.

- “...yukarıyı gör-” (230/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (yukarıyı) → Eylem (gör-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “yukarıyı” (Ad ← +I)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Ferit’in neyi gördüğünü belirtiyor.

- “...hürriyetin şahsiyetle münasebetini ara-” (284/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hukukçu)) + I Nesne Belirteci (hürriyetin şahsiyetle münasebetini) → Eylem (ara-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Hürriyetin şahsiyetle münasebetini” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

- “...onları kandır-” (284/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar (partiler)) + I Nesne Belirteci (onları) → Eylem (kandır-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “onları” (Şahıs Zamiri ← +IAr ← +I)

“onları” zamiri partilerin kimi kandırdıkları bildiriyor. Bu zamirle “aptal” diye isimlendiren kişiler temsil ediliyor.

1.2.2.9.4. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ= İDB + DAn EB → E

• “...ikinci bir hayretten kurtul-” (37/4)

İkinci Derece Belirten / Özne (o) + DAn Etki Belirteci (ikinci bir hayretten) → Eylem (kurtul-)

Açıklama:

+DAn Etki Belirteci: “ikinci bir hayretten” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

“kurtul-” eylemi +DAn tümleci ile doğru bir cümle kuruyor. Çünkü bu cümlede +DAn tümleci temel ögedir. “İkinci bir hayretten” belirteci neyden kurtulduğunu belirtiyor. Zorunlu olarak +DAn ekli tamlayıcı alan fiilerden biri olan “kurtul-“ fiili +DAn ekli tamlayıcıları öbek halinde alır (Kahraman’dan Aktaran Boz, 2004: 506-507).

1.2.2.9.5 İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Neden Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn NB → E

• “...onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten yorgun düş-” (106/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (bu dikkat)) + DAn Neden Belirteci (onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten) → Birleşik Eylem (yorgun düş-)

Açıklama:

+DAn Neden Belirteci: “onun ben’i onun ben’i üzerine sabahtan beri

dikilmekten” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +DAn)

Bu belirteç eylemin nedenini bildiriyor. Dikkatin yorgun düşmesinin nedeni onun (Ferit’in) ben’i üzerine sabahtan beri dikilmektir. Bu belirteç “onun ben’i üzerine sabahtan beri dikildiği için” şeklinde ifade edilebilir. Kahraman’a göre +DEN’li adlar, yüklem bildirdiği yapışın-oluşun çıktığı kaynaklandığı nedeni anlatma işleviyle çok kullanılmaktadır (Kahraman, 2007: 46).

- “...hiç istemediği bir mânâya rastlamaktan kork-” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) + DAn Neden Belirteci (hiç istemediği bir mânâyaya rastlamaktan) → Eylem (kork-)

Açıklama:

+DAn Neden Belirteci: “hiç istemediği bir mânâyaya rastlamaktan” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +DAn)

Bu belirteç neden bildirmektedir. Selma hiç istemediği bir mânâyaya rastlamak istemediği için korkmaktadır.

1.2.2.9.6. İkinci Derece Belirtenli Ve +DAn Ayrılma Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB +DAn AB → E

- “...Vafi Bey’ in odasından gel-” (37/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ışık)) + DAn Ayrılma Belirteci → Eylem (gel-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “Vafi Bey’in odasından” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Işığın nereden geldiğini gösterme işlevine sahiptir.+DAn ekli tümleçlerde “yön bildirme” anlatımı +DAn ekinin temel işlevlerinden biri olacak kadar güçlüdür. Çünkü, +DAn’li adların karşıladıkları “yerden-yönden, durumdan-ortamdan, varlıktan-kavramdan, yapıştan-oluştan çıkış” bir yöne doğru gerçekleşir. Ancak, bu çıkma ve ayrılma eylemi, genellikle uzun bir zaman içinde yapılmaz ve bir uzunluk

içinde sürdürülmez, bir anda yapılır ve biter.Yani +DEn ekli adlarda genellikle “zaman ve uzaklık” kavramları bulunmamaktadır (Kahraman, 2007: 46).

- “...yandaki merdivenden çık-” (128/19)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (adam)) + DAn Ayrılma Belirteci (yandaki merdivenden) → Eylem (çık-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “yandaki merdivenden” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

“çık-” eyleminin nereden yapıldığını belirtiyor. “yandaki merdivenden” belirteci öznenin ayrıldığı noktayı gösteriyor.+DAn eki gereç bildirme işlevini yerine getirmektedir.

- “...dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtul-” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) + DAn Ayrılma Belirteci (dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından) → Eylem (kurtul-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Selma’nın nereden kurtulduğunu belirtiyor. Selma onu deli gibi kucaklayan Ferit’in kollarından ayrılmıştır.

1.2.2.9.7. İkinci Derece Belirtenli Ve Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + STMB→E

- “...bir tane kalma-” (105/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (gazete)) + Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci (bir tane) → Eylem (kalma-)

Açıklama:

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci: “bir tane” (Sıfat Tamlaması)

“bir tane” belirteci “kalma-” eylemini miktar, derece göstererek nitelemektedir.

1.2.2.9.8. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Etki Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + A EB → BE

• “...odabaşının dışarıda gelen adamı görmeden onun içeri girmesine de mana ver -” (37/4)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o) + A Etki Belirteci (odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Birleşik Eylem (mana ver-)

Açıklama:

+A Etki Belirteci: “odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +sI ← +A)

Bu belirteç neye mânâ verildiğini belirtiyor. Mânâ verilen şey, odabaşının dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesidir.

• “...bir gizli sese kulak ver-” (220/3)

İkinci derece Belirten / Özne (o) + A Etki Belirteci (gizli bir sese) → Birleşik Eylem (kulak ver-)

Açıklama:

+A Etki Belirteci: “bir gizli sese” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç kulak verilen şeyi gösteriyor. Burada “kulak ver-” yerine “dinle-” eylemi kullanılsaydı “bir gizli sese” ögesi + I eki alırdı. “bir gizli sesi dinle-”

şeklinde bir kullanımda “ses” sözcüğü +I eki almış olurdu. Bu durum Boz’ a göre, söz konusu eylemlerin tercihlerinden kaynaklanmaktadır.

a - Ali on-dan hoşlanıyor

b - Ali on-u seviyor

c - Ali on-a aşık olmuş

Cümlelerinde zorunlu tümleş biçimcikleri sırasıyla [dan], [u], [a]’dır. Geleneksel dil bilgisine göre (a) cümlesindeki zorunlu tümleş (ondan) dolaylı tümleş, (b) cümlesindeki zorunlu tümleş (onu) belirtili nesne ve (c) cümlesindeki zorunlu tümleş (ona) yine dolaylı tümleşdir. Söz konusu biçimciklerin ayrılırları eylemlerin tercihiyle ilgilidir. Bu cümlelerde eylemler ve zorunlu tümleşlere eklenen biçimbirimler ayrı ayrı olsalar da sonuçta bu eylemlerin istediği zorunlu tümleş “o” dur. Dolayısıyla geleneksel dil bilgisinin mantığınca hoşlan- ve aşık ol- eylemlerine göre dolaylı tümleş olan “o” tümleşci, sev, eylemine göre de nesne olmaktadır. Buna göre ortada açık bir çelişki vardır. Örneklere bakarsak bu cümlelerde hoşlanılan, sevilen ve aşık olunan “o” dur. Dolayısıyla zorunlu tümleşcin almış olduğu biçimbirimlerin çeşitliliği bizi başka bir sonuca götürmemelidir. Burada eylemle ilişkili olan cümlelerin aldığı biçimbirimin çeşitliliği tamamıyla eylemlerin tercihinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, yukarıda verdiğimiz üç cümlede de tümleşler bize göre nesnedir (Boz, 2007: 74-75).

• “...ağır ağır yürümeye başla-” (313/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + A Etki Belirteci (ağır ağır yürümeye) → Eylem (başla-)

Açıklama:

+A Etki Belirteci: “ağır ağır yürümeye” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç Aziz’in neye başladığını belirtiyor.

1.2.2.9.9. İkinci Derece Belirtenli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + A YB → E

• “...kemik çukurlara bat-” (37/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (gözler)) + A Yönelme Belirteci (kemik çukurlara) → Eylem (bat-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “kemik çukurlara” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“bat-” eylemi bulunulan noktadan başka bir noktaya hareket bildirir. “kemik

çukurlara” belirteci, “bat-” eyleminin yönünü bildiriyor.

- “...karşı duvara vur-” (37/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ışık)) + A Yönelme Belirteci (karşı duvara)
→ Eylem (vur-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “karşı duvara” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“vur-“ eyleminin yapıldığı yönü gösteriyor.

- “...oraya var-” (37/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ışık)) + A Yönelme Belirteci (oraya) →
Eylem (var-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “oraya” (İşaret Zamiri ← +A)

Sözü edilen nesnelere mekanda, zamanda ve tasavvurdaki yerlerinde anlamadan göstermeye yarayan zamirlere “gösterme zamirleri” deriz. (Banguoğlu, 2003: 360). Bu zamirler isim çekim eklerini alabilirler: oraya, orada, oradan vb. burada ise yönelme işlevini üstlenmiştir.

- “...sol taraftaki trabzana tutun-” (37/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + A Yönelme Belirteci (sol taraftaki trabzana) → Eylem (tutun-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “sol taraftaki trabzana” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Ferit’in tutunmak için nereye yöneldiğini bildiriyor. Ferit’in yöneldiği şey, sol taraftaki trabzandır.

- “...Salih ağabeye hücum et-” (105/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (çocuklar)) + A Yönelme Belirteci (Salih ağabeye) → Birleşik Eylem (hücum et-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “Salih ağabeye” (Özel Ad ← +A)

“hücum et-” eyleminin kime yapıldığını bildiriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

• “...sonsuzluğa koy-” (128/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + A Yönelme Belirteci (sonsuzluğa) → Eylem (koy-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “sonsuzluğa ” (Ad ← +A)

Eylemin yapılış yönünü belirtiyor. “koy-” sonsuzluğa yönelmektedir.

• “...hiç istemediği bir mânâya rastla-” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) + A Yönelme Belirteci (hiç istemediği bir mânâya) → Eylem (rastla-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “hiç istemediği bir mânâya” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“hiç istemediği bir mânâya” Selma’nın neye rastladığını gösteriyor.

1.2.2.9.10. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İYB → E

• “...müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru çevril-” (160/2)

İkinci Derece / G.Ö (o (bakışlar)) + İlgeç Yönelme Belirteci (müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru) → Eylem (çevril-)

Açıklama:

İlgeç Yönelme Belirteci: “müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru” (İlgeç Öbeği)

“çevril-” eyleminin yönünü bildiriyor.

1.2.2.9.11. İkinci Derece Belirtenli Ve Yalın Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YTB \rightarrow E$$

- “...*yalnız kal-*” (230/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Yalın Tarz Belirteci (yalnız) → Eylem (kal-)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “yalnız”

“kal-” eylemini nasıllık göstererek niteliyor.

1.2.2.9.12. İkinci Derece Belirtenli Ve İkileme Tarz Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \dot{I}TB \rightarrow E$$

- “...*birdenbire uyan-*” (220/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit’in uyuşuk ve dağınık enerjileri)) + İkileme Tarz Belirteci (birdenbire) → Eylem (uyan-)

Açıklama:

İkileme Tarz Belirteci: “birdenbire”

“birdenbire” belirteci “uyan-” eyleminin ne şekilde, nasıl yapıldığını bildiriyor. Ferit’in uyuşuk ve dağınık enerjileri aniden uyanmıştır.

- “...*ağır ağır yürü-*” (313/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + İkileme Tarz Belirteci (ağır ağır) → Eylem (yürü-)

Açıklama:

İkilime Tarz Belirteci: “ağır ağır”

“yürü-” eyleminin yapılış tarzını belirtiyor. Eylemi nasıllık yönünden

niteliyor.

1.2.2.9.13. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \dot{I}TB \rightarrow E$$

- “...psikolojik hürriyetten ayrı düşün-” (284/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (hukukçular) + İlgeç Tarz Belirteci (psikolojik hürriyetten ayrı) → Eylem (düşün-)

Açıklama:

İlgeç Tarz Belirteci: “psikolojik hürriyetten ayrı” (İlgeç Öbeği)

“psikolojik hürriyetten ayrı” belirteci eylemin hangi şekilde gerçekleşebileceğini belirterek tarz bildiriyor.

1.2.2.9.14. İkinci Derece Belirtenli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + B\ddot{O}TB \rightarrow E$$

- “...daha geniş açılıp kapan-” (220/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyarın çenesi)) + Belirteç Öbeği Tarz Belirteci (daha geniş) → Eylem + Ip → Eylem (açılıp kapan-)

Açıklama:

Belirteç Öbeği Tarz Belirteci: “daha geniş”

Bu belirteç eylemin nasıl gerçekleştiğini belirtiyor. İhtiyarın çenesinin kapanma tarzı daha geniş açılarak gerçekleşmektedir.

1.2.2.9.15. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + IA TB \rightarrow E$$

- “...ihtiyatla çık-” (37/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Tarz Belirteci (ihtiyatla) →

Eylem (çık-)

Açıklama:

+ IA Tarz Belirteci: “ihtiyatla” (Ad ← +IA)

Eylemin nasıl yapıldığını belirtiyor.

• “...*en aydınlık tarafıyla ortaya at-*” (284/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (filozof)) + IA Tarz Belirteci (en aydınlık tarafıyla) → Birleşik Eylem (ortaya at-)

Açıklama:

+IA Tarz Belirteci: “(onun) en aydınlık tarafıyla ” (Ad Tamlaması ← +IA)

“nasıl” sorusunun yanıtıdır. “ortaya at-” eyleminin nasıl yapıldığını bildiriyor.

1.2.2.9.16. İkinci Derece Belirtenli Ve +IA Birliktelik Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + IA BB → E

• “...*onunla konuş-*” (220/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Birliktelik Belirteci (onunla) → Eylem (konuş-)

Açıklama:

+IA Birliktelik Belirteci: “onunla” (Şahıs Zamiri ← + In ← +IA)

“benimle, seninle, onunla, bununla, şununla” gibi kullanımlarda +IE’nin belirten eki üzerine gelmesi, “aynı ada iki durum ekinin ulanamaması” ilkesine aykırı olmakla birlikte; bu sözcüklerdeki üst üste ulanış, +IE’nin çekim ilgeci kökenli bir ek olmasında kaynaklanan özel bir uygulamadır (Kahraman, 2007: 71). Bu belirteç, birliktelik bildiriyor. Ferit’in “konuş-” eylemini birlikte yapacaklardır. İki de “konuş-” eylemini gerçekleştirecektir.

1.2.2.9.17. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç İçinlik Ve Mahsusluk Belirteçli

Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İİMB → E

- “ ...Zweing Nietzsche için yaz-” (106/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + İlgeç İçinlik ve Mahsusluk Belirteci (Zweing Nietzsche için) → Eylem (yaz-)

Açıklama:

İlgeç İçinlik ve Mahsusluk Belirteci: “Zweing Nietzsche için” (İlgeç Öbeği)

“Zweing Nietzsche için” belirteci “yaz-” eyleminin kim için yapıldığını belirtiyor. Yazma eylemi sadece Zweing Nietzsche adına yapılmıştır. Korkmaz’a göre, “için” edatı, kelimenin yapısındaki “sebepl” anlamından başlayan bir genişleme ile “mahsus”, “özgü” gibi edatların işlevlerini de kapsamaktadır. (Korkmaz, 2003: 1076).

1.2.2.9.18. İkinci Derece Belirtenli Ve İlgeç Amaç Ve Neden Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \dot{I}ANB \rightarrow BE$

- “...onları kandırmak için başvur-” (284/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar (partiler)) + İlgeç Amaç ve Neden Belirteci (onları kandırmak için) → Birleşik Eylem (başvur-)

Açıklama:

İlgeç Amaç ve Neden Belirteci: “onları kandırmak için” (İlgeç Öbeği)

Partilerin “başvur-” eylemini gerçekleştirmek istemeleri “onları kandırmak için”dir. Partiler, onları kandırmak amacıyla demagoji ve başvurumaktadırlar.

1.3. ÜÇ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde üç tane niteleyiciyle nitelenen ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri incelenmektedir.

1.3.1. Üç Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.3.1.1. Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.3.1.1.1. İlgeç Amaç Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Sıfat Tamlaması

Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}AB + DA BB + STTB \rightarrow E$$

• “...onun kendisini daha iyi görmesi için oda kapısının önünde bir an durdu.” (37/6)

İlgeç Amaç Belirteci (onun kendisini daha iyi görmesi için) + DA Bulunma Belirteci (oda kapısı önünde) + Sıfat Tamlaması Tarz Belirteci (bir an) → Eylem (durdu)

Açıklama:

İlgeç Amaç Belirteci: “onun kendisini daha iyi görmesi için” (İlgeç Öbeği)

Oda kapısının önünde bir an durmasının amacı onun kendisini daha iyi görmesi içindir.

“için” edatı, kelimenin yapısındaki “sebeb” anlamından başlayan bir genişleme ile “dolayı”, “mahsus”, “maksadıyla”, “özgü”, “göre” vb. bazı edatların işlevlerini kapsayan “tahsis” veya “süre” gösteren kullanım genişliği de kazanmıştır (Korkmaz, 2003: 76).

+DA Bulunma Belirteci: “oda kapısının önünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Onun kendisini daha iyi görmesi için durulan yer oda kapısının önüdür. Oda kapısının önü yer belirtmektedir.

Sıfat Tamlaması Tarz Belirteci: “bir an”

Sıfat Tamlaması biçimindeki zarflar da ya eksiz yalın durumdadır. Yahut da bulunma, yönelme, çıkma durumu gibi ad çekimi ekleriyle genişletilmiştir. (Korkmaz, 2003: 478). Buradaki tarz belirteci eksiz yani yalın durumda sıfat tamlamasıdır. “dur-” eylemin nasıl yapıldığını göstermektedir.

1.3.1.2. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.3.1.2.1. Birinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli Ve +DA Bulunma

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = +IA VB + DA BB + BDB \rightarrow A + E$$

• “Sarıdan dejenere beyaz sakalının rüzgarda savrulmuş gibi tel tel kabarık

ve dağınık haliyle, çıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırlayan kusur arayıcı bakışları ve kartal gagası burnuyla, bu suratın, fonksiyonunda değil, yapısında öyle bir kovalama hamlesi vardı...” (37/8)

Bağlamalı + IA Vasıta Belirteci (sarıdan dejenere beyaz sakalının rüzgarda savrulmuş gibi tel tel kabarık ve dağınık haliyle, çıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırlayan kusur arayıcı bakışları ve kartal gagası burnuyla) + DA Bulunma Belirteci (bu suratın, fonksiyonunda değil, yapısında) + Birinci Derece Belirten / zne (yle bir kovalama hamlesi) + Ad + Ekeylem (vardı)

Açıklama:

Bağlamalı +IA Vasıta Belirteci: “sarıdan dejenere beyaz sakalının rüzgarda savrulmuş gibi tel tel kabarık ve dağınık haliyle, çıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırlayan kusur arayıcı bakışları ve kartal gagası burnuyla”

+IA Vasıta Belirteci₁ + IA Vasıta Belirteci₂ + IA Vasıta Belirteci₃

+IA Vasıta Belirteci₁: “Sarıdan dejenere beyaz sakalının rüzgarda savrulmuş gibi tel tel kabarık ve dağınık haliyle” (Ad Tamlaması ← +IA)

+IA Vasıta Belirteci₂ : “ıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırlayan kusur arayıcı bakışları (yla)” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

+IA Vasıta Belirteci₃ : “kartal gagası burnuyla” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

İle, birlikte, beraber, yanı sıra. Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesindeki °n vasıta durumunu ekinin yerini almış olan “ile” edatı “beraberlik işlevi” ile çok yaygın bir kullanıştadır: Sen bir güzel nükte ile mizah gazetesi çıkar, ne diye muallimlik ediyorsun (Korkmaz, 2003: 1070).

+DA Bulunma Belirteci: “bu suratın fonksiyonunda değil yapısında”

Bulunma durumu ekini alan isimler, yüklemin bildirdiği fiilin yerini, durumunu ve zaman boyutunu karşılar. (zelik- Erten, 2000: 118). Burada Vafi Bey’ in suratının yapısında, kovalama hamlesi olan ve insana kaçma arzusu veren bir durum olduğunu bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / zne: “yle bir kovalama hamlesi” (Sıfat

Tamlaması)

Var olanın “ne” olduğunu belirtiyor. Vafi Bey’ in suratın yapısında “öyle bir kovalama hamlesi” vardır.

1.3.1.2.2. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + YZB + I NB \rightarrow E$$

• “*Ferit hemen çocuktan bir gazete almayı düşündü.*” (105/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) + Nesne Belirteci (çocuktan bir gazete almayı) → Eylem (düşündü)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

“düşün-” eyleminin çok kısa bir sürede gerçekleştiğini bildiriyor.

Yalın Zaman Belirteci: “hemen”

“düşün-” eyleminin çok kısa bir sürede gerçekleştiğini bildiriyor.

+I Nesne Belirteci: “çocuktan gazete almayı” (Ad İşleviyle Yan Cümle ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilendiği değil, amaçladığı ögedir.

1.3.1.2.3. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A İçinlik Ve

Mahsusluk Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = YZB + BDB + A İMB \rightarrow E$$

• “*Şimdi akıbetine ufki olarak varmak tehlikesi Duçe’ ye yaklaşıyordu.*” (105/5)

Yalın Zaman Belirteci (şimdi) + Birinci Derece Belirten / Özne (akıbetine ufki olarak varmak tehlikesi) + A İçinlik ve Mahsusluk Belirteci (Duçe’ye) → Eylem (yaklaşıyordu).

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “şimdi”

Korkmaz’ a göre zaman zarfları bir oluş ve kılışın zaman içindeki yerini bildiren, daha açık bir anlatımla fiillerin, sıfat-fiillerin ve zarf-fiillerin anlamlarını zaman açısından belirleyen, sınırlandıran veya kesinleştiren sözcüktür. Bu zarflar “ne zaman?” “ne vakit?” sorularına karşılık oluşturur (Korkmaz, 2003: 495). Burada da “yaklaşma” eyleminin zamanını bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “akıbetine ufki olarak varmak tehlikesi” (Ad Tamlaması)

Duçe’ ye yaklaşmanın ne olduğunu belirtmektedir.

+A İçinlik Ve Mahsusluk Belirteci: “Duçe’ ye” (Özel Ad ← +A)

+A belirteci içinlik ve mahsusluk belirtmektedir. Akıbetine ufki olarak varmak tehlikesi yalnız Duçe’ ye yaklaşıyor. Boz’ a göre, + A ekli hem zorunlu hem de seçimlilik tümleçler, kimi cümlelerde içinlik ve mahsusluk bildiren tümleçler yaparlar. (Boz, 2007: 84-93).

1.3.1.2.4. Birinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB – ken ZB + I NB → E

• “Kendisine bu sabırsızların yanında her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bulan Ferit, onların peşinden otobüse binerken ne yapacağını bilmiyordu.” (160/5)

Birinci Derece Belirten / Özne (Kendisine bu sabırsızların yanında her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bulan Ferit) - ken Zaman Belirteci (onların peşinden otobüse binerken) + I Nesne Belirteci (ne yapacağını) → Eylem (bilmiyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “kendisine bu sabırsızların yanında her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bulan Ferit” (Sıfat Tamlaması)

Bilmeme eylemini gerçekleştirenin kim olduğunu bildiriyor.

-ken Zaman Belirteci: “onların peşinden otobüse binerken” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç eylemi zaman yönünden nitelemektedir. Ferit’in ne yapacağını bilmemesinin zamanı onların peşinden otobüse binme sürecini kapsamaktadır. “bin-” eylemi ve “bilme-” eylemi eş zamanlı bir itibarılığa sahiptir.

+I Nesne Belirteci: “ne yapacağını” (Sıfat İşlevli Yan Cümle ← +I)

Ferit’in neyi bilmediğini belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Ferit’in bilmemesi yapacağı şeyi etkilemez.

1.3.1.2.5. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +A

Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + STZB + A YB → E

• “Boş kalan eli, bu sefer çıplak bir kalçaya rastlamıştı.” (106/13)

Birinci Derece Belirten / Özne (boş kalan eli) + Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (bu sefer) + A Yönelme Belirteci (çıplak bir kalçaya) → Eylem (rastlamıştı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “(Ferit’in) boş kalan eli” (Ad Tamlaması)

“(Ferit’in) boş kalan eli”, rastlayan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “bu sefer”

Bu belirteç eylemin nasıllık yönünden niteliyor. “bu sefer” belirteci eylemin daha önceki zamanlarda da yapıştığını gösteriyor. Ferit, daha önce elini uzatmış ve ellerinden biri ince bir kadın bileği yakalamış. Boş kalan eli bu sefer de çıplak bir kalçaya rastlamıştır. “Zamanda Sıralama” işlevini yerine getirmiştir. Bir eylem yapılan tekrarlarla farklı eylemleri sıralamaktadır.

+A Yönelme Belirteci: “çıplak bir kalçaya” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç, Ferit’in elinin neye rastladığını bildiriyor.

1.3.1.2.6. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Yalın Odak

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri.

EÖ = YZB + YOD + BDB → E

- “Artık yalnız bacakları görünüyor...” (220/23)

Yalın Zaman Belirteci (artık) + Yalın Odak Belirteci (yalnız) + Birinci Derece Belirten / Özne (hafif bir dua mırıltısı) → Eylem (görünüyordu)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “artık”

“artık” zaman belirteci “görün-” eyleminin zamanını gösteriyor. İhtiyar kalkıp minderin arkasına düşen köşesine gidip uzanır gibi oturduktan sonra görünen tek yeri bacakları olmuştur. Akçataş’a göre “artık” zaman belirteci cümleye “bundan sonra, bundan böyle” anlamı katarak cümleyi zaman bakımından niteler (Akçataş, 2005: 40).

Yalın Odak Belirteci: “yalnız”

“yalnız” belirteci “sadece, tek” anlamında kullanılmaktadır. İhtiyarın, minderin kapı arkasına düşen köşesine oturduktan sonra görünen tek yeri bacaklarıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun (ihtiyarın)) bacakları” (Ad Tamlaması)

“görün-” eylemi dönüşlü çatıdır. Korkmaz’a göre, yapılan işin yapana döndüğü veya bir işin kendi kendine yapıldığını ya da olduğunu gösteren çatı türüdür. Dönüşlü çatıda yapılan iş, yapana yani özneye döndüğü için cümlenin öznesi hem yapan (yapıcı) hem de yapılan işten etkilenen (etkilenici), yani nesne durumundadır. Türkiye Türkçesinde kullanımı pek yaygın olan dönüşlülük çatısı genellikle -(I)n-/(U)n- eki ile kurulur. (Korkmaz, 2003: 550). Burada da “bacakları” öznesi hem yapıcı hem de etkilenici durumundadır.

1.3.1.2.7. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + YZB + A YB → E

• “Ben şimdi bahçeye iniyorum.” (230/4)

Birinci Derece Belirten / Özne (ben (Aziz)) + Yalın Zaman Belirteci (şimdi)
+ A Yönelme Belirteci (bahçeye) → Eylem (iniyorum)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “ben” (Şahıs Zamiri)

Yalın Zaman Belirteci: “şimdi”

“in-” eyleminin zamanını, bulunulan zaman olarak göstermiştir.

+A Yönelme Belirteci: “bahçeye” (Ad ← +A)

“in-” eylemi inilecek bir yerin olmasını gerekli kılan. Öznenin bir noktadan ayrılıp başka bir noktaya yönelmesi, yani konum değiştirmesi söz konusudur. “bahçeye” belirteci, nereye inildiğini bildiriyor.

1.3.1.2.8. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Etki

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A EB + YZB ← PB → BE

• “Ferit bu garip nisbetsizliğe gündüz de dikkat etmişti.” (220/32)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + A Etki Belirteci (bu garip nisbetsizliğe) + Yalın Zaman Belirteci (gündüz) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Birleşik Eylem (dikkat etmişti)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “dikkat et-” eylemini Ferit kendi istenciyle gerçekleştiriyor.

+A Etki Belirteci: “bu garip nisbetsizliğe” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“bu garip nisbetsizliğe” belirteci, Ferit’in dikkat ettiği şeyi gösteriyor.

Yalın Zaman Belirteci: “gündüz”

“gündüz” zaman belirteci eylemin ne zaman gerçekleştiğini bildirmektedir.

Bu belirteç “dikkat et-” eyleminin zamanını gösteriyor. “Burun, ağız ve çene hayret verici nisbetsizlikle küçüktü” cümlesindeki “nisbetsizliğe” Ferit daha önceki bir zamanda (gündüz) da dikkat etmiştir. Bu durumda “gündüz” zaman belirteci geçmiş zamanda gerçekleşen bir eylemin zamanıdır.

1.3.1.2.9. Birinci Derece Belirtenli, +DA Zaman Belirteçli Ve İlgeç Birliktelik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = + DA ZB + BDB + \dot{I}BB \rightarrow BE$

- “O sırada Yahya Aziz, Fotika ile pazarlık ediyordu.” (220/33)

+DA Zaman Belirteci (o sırada) + Birinci Derece Belirten / Özne (Yahya Aziz) + İlgeç Birliktelik Belirteci (Fotika ile) → Birleşik Eylem (pazarlık ediyordu)

Açıklama:

+DA Zaman Belirteci: “o sırada” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

“o sırada da” zaman belirteci, Ferit’in bu garip nisbetsizliğe dikkat ettiği anı belirtiyor. Bu an “gündüz” dür. Ferit’in “dikkat et-” eylemini gerçekleştirdiği zamanla, Yahya Aziz’in Fotika ile pazarlık ettiği an aynı zaman dilimindedir. “dikkat et-” ve “pazarlık et-” eylemleri eş zamanlıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “Yahya Aziz” (Özel Ad)

İlgeç Birliktelik Belirteci: “Fotika ile” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç, birliktelik bildiriyor. Yahya Aziz’in kimle pazarlık ettiğini gösteriyor. Yahya Aziz ve Fotika birlikte pazarlık etmektedirler.

1.3.1.2.10. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = -IncA ZB + BDB + I NB \rightarrow BE$

- “Pazarlık uyuşunca Fotika bir kahve içmelerini rica etmiş...” (221/1)

-IncA Zaman Belirteci (pazarlık uyuşunca) + Birinci Derece Belirten (Fotika)
+ I Nesne Belirteci (bir kahve içmelerini) → Birleşik Eylem (rica etmiş)

Açıklama:

-IncA Zaman Belirteci: “Pazarlık uyuşunca” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“pazarlık uyuşunca” belirteci, “rica et-” eyleminin zamanına “uyuş-” eylemine göre itibari olarak belirlemektedir. “uyuş-” ve “rica et-” eylemleri eşzamanlıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “Fotika” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Fotika, kendi istenciyle “rica et- ” ve “git-” eylemini gerçekleştiriyor. “rica et-” ve “git-” eyleminin ortak öznesidir.

+I Nesne Belirteci: “bir kahve içmelerini” (Ad İşlevli Yan Cümle + İyelik ← +I)

“bir kahve içmelerini” belirteni, Fotika’nın rica ettiği şeyi bildiriyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

1.3.1.2.11. Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İZB + I NB → ST + EE

• “Noralıya’nın defterinde adı geçen Boece, on dört asır evvel bu problemi en aydınlık tarafıyla ortaya atmış ilk filozoflu.” (284/15)

Birinci Derece Belirten / Özne (Noralıya’nın defterinde adı geçen Boece) + İlgeç Zaman Belirteci (on dört asır evvel) + I Nesne Belirteci (bu problemi) → Sıfat Tamlaması + Ek Eylem (en aydınlık tarafıyla ortaya atmış ilk filozoflu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Noralıya’nın defterinde adı geçen Boece” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Anlam açısından, “Boece” kendi istenciyle eylemi gerçekleştirmektedir.

İlgeç Zaman Belirteci: “on dört asır evvel” (İlgeç Öbeği)

“on dört asır evvel” belirteci en aydınlık tarafıyla ortaya atılan problemin zamanını bildiriyor. Eylemin zamanını öncelik ilişkisiyle belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “bu problemi” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Burada, Boece’nin en aydınlık tarafıyla ortaya attığı şeyi belirtiyor. “bu problemi” belirten, mutlak hürriyet münakaşasını temsil etmektedir. Boece, on dört asır evvel mutlak hürriyet mefhumunu en aydınlık tarafıyla ortaya atmıştır.

1.3.1.2.12. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +A Konu Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + DA BB + BDB + A KB → ST + EE

• “*Aşk stratejisinde bu, sevgilide, sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sezen gururun onu bir an için küçümsemesinin tezahürü olduğu zamanlardakinin tam zıddına, bir hezimettir.*” (128/6)

+DAn Bulunma Belirteci (aşk stratejisinde) + Birinci Derece Belirten / Özne (bu) + A Ekli Karşıtlık Belirteci (sevgilide, sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sezen gururun onu bir an için küçümsemesinin tezahürü olduğu zamanlardakinin tam zıddına) → Sıfat Tamlaması + Ek Eylem (bir hezimettir)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “aşk stratejisinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“aşk stratejisinde” belirteci hezimettin nerede olduğunu belirtiyor.

Birinci Derece Belirten/ Özne: “bu” (İşaret Zamiri)

Etkin öznedir. “bu” işaret zamiri daha önceki cümlelerin yerini tutmuştur.

“sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sezen gururun önü bir an için küçümsemesinin tezahürü olduğu zamanlardakinin tam mahlûkun zıddına, bir hezimet olan şey bu; yani korkusundan kaçmasıdır.

+A Ekli Karşıtlık Belirteci: “sevgilide, sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sezen gururun onu bir an için küçümsemesinin tezahürü

olduğu zamanlardakinin tam zıddına” (Ad Tamlaması ← +A)

1.3.1.2.13. Birinci Derece Belirtenli, Belirteç Öbeği Miktar Belirteçli Ve +A

Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BÖMB + A YB → E + BDB

• “Çok defa önüne bakar o.” (128/21)

Belirteç Öbeği Miktar Belirteci (Çok defa) + A Yönelme Belirteci (önüne) →
Eylem (bakar) + Birinci Derece Belirten / Özne (o (Selma))

Açıklama:

Belirteç Öbeği Miktar Belirteci: “çok defa”

“çok defa” belirteci eylemin ne kadar yapıldığını belirtiyor. Bu belirteç Selma’nın bakma eyleminin çok defa yaptığını göstermektedir.

+AYönelme Belirteci: “(onun (Selma’nın)) önüne” (Ad Tamlaması ← +A)

“önüne” belirteci Selma’nın hangi yöne baktığını belirtiyor.

Birinci Derece Belirteci: “o” (Şahıs Zamiri)

Etkin öznedir. Özne eylemi kendi istenciyle gerçekleştirir.

1.3.1.2.14. Birinci Derece Belirtenli, +A Etki Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + A EB + I NB → E

• “Yanında geçen kadınlardan her biri ona Selma’yı hatırlatıyordu.”
(106/15)

Birinci Derece Belirten/ Özne (yanında geçen kadınlardan her biri) + A Etki
Belirteci (ona) + I Nesne Belirteci (Selma’yı) → Eylem (hatırlatıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yanında geçen kadınlardan her biri” (Ad
Tamlaması)

Etkin öznedir. Burada özne tek değildir. Ferit’in yanından geçen tüm kadınlar

hatırlatma eylemini gerçekleştirir.

+A Etki Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

“ona” belirteci daha öncede belirtildiği gibi Ferit’in yerini tutmaktadır. Bu belirteç kime hatırlatıldığını gösteriyor.

+I Nesne Belirteci: “Selma’yı” (Özel Ad ← +I)

“Selma’yı” belirteci kimi hatırladığını belirtiyor. + I eki belirsizlik değeri taşımadığını gösteriyor. Bu belirteç öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. “Selma” hatırlama eyleminden pek etkilemez.

1.3.1.2.15. Birinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DAn EB + A YB + BDB → E

• “*Ruhunun mesamelerinden içeriye bir şeyler, mahiyetler kadar esaslı bir şeyler doluyor.*” (313/6)

+DAn Etki Belirteci (Ruhunun mesamelerinden) + A Yönelme Belirteci (içeriye) + Açıklamalı Birinci Derece Belirten / Özne (bir şeyler, mahiyetler kadar esaslı bir şeyler) → Eylem (doluyor)

Açıklama:

+DAn Etki Belirteci: “Ruhunun mesamelerinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

+A Yönelme Belirteci: “içeriye” (Ad ← +A)

“nereye” sorusunun yanıtı olan “içeriye” belirteci “dd-” eyleminin yönünü bildiriyor. Yön gösterme işlevi üstlenmektedir.

1.3.1.2.16. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + I NB + A YB

• “*Boyu uzun olduğu için, başı arkasındaki duvara asıllı büyük levhaya dokundu.*” (20/21)

İlgeç Neden Belirteci (boyu uzun olduğu için) + Birinci Derece Belirten /

Özne (başı) + A Yönelme Belirteci (arkasındaki duvara asıllı büyük levhaya) →
Eylem (dokundu)

Açıklama:

İlgeç Neden Belirteci: “boyu uzun olduğu için” (İlgeç Öbeği)

“boyu uzun olduğu için” belirteci, “dokun-” eyleminin nedenini belirtmektedir. İhtiyarın başının levhaya dokunma nedeni boyunun uzun olmasıdır.

Birinci Derece Belirten / Özne: “(onun) başı” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. “dokun-” eylemini gerçekleştiren ne olduğunu bildiriyor.

+A Yönelme Belirteci: “arkasındaki duvara asıllı büyük levhaya” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“dokun-” eyleminin yönünü bildiriyor. İhtiyarın boyu uzun olduğu için başının dokunduğu yer arkasındaki duvara asıllı levhadır.

• “Aziz onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek lazım geldiği için vapura yetişmemiş...” (230/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Aziz) + İlgeç Neden Belirteci (onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek lazım geldiği için) + A Yönelme Belirteci (vapura) → Eylem (yetişmemiş)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Aziz” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “Aziz”, “yetişme-” eylemini kendi istenci doğrultusunda gerçekleştiremiyor. Bu özne, aynı zamanda “üzül-” eylemini gerçekleştireni de belirttiği için ortak öznedir

İlgeç Neden Belirteci: “onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek lazım geldiği için” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç, neden bildirmektedir. Aziz’in yetişememesinin nedeni Ferit’in

geçirdiği inkılabların safhalarını dikkatle takip ve idare etme gereğidir.

+A Yönelme Belirteci: “vapura” (Ad ← +A)

“vapura” belirteci eylemin yönünü bildiriyor. “yetişme-” eyleminde öznenin konum değiştirmesi söz konusundan özne bulunduğu noktadan ayrılarak başka bir noktaya yönelmektedir. Yöneldiği yer ise vapurdur.

1.3.1.2.17. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + YTB + A YB → E

• “*Ferit yine bu koltuğa oturmuş...*” (221/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + Yalın Tarz Belirteci (yine) + A Yönelme Belirteci (bu koltuğa) → Eylem (oturmuş)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “otur-” ve “bak-” eylemini gerçekleştiren Ferit’tir. Yani ortak öznedir.

Yalın Tarz Belirteci: “yine”

“yine” belirteci eylemin tekrarlandığını belirtiyor. Bu belirteç “otur-” eyleminin daha önce yapıldığını ve tekrarlandığını gösteriyor.

+A Yönelme Belirteci: “bu koltuğa” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“nereye” sorusuna yanıt veren “bu koltuğa” belirteci yön gösteriyor. “otur-” eyleminin yönünü bildiriyor.

1.3.1.2.18. Birinci Derece Belirtenli, +IA Tarz Belirteçli Ve +DAn Etki

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + IA TB + BDB + DAn EB → A + EE

• “Böyle bir hürriyet ve müsavat anlayışıyla iki ahmak bir dâhiden üstündür.” (284/10)

+ IA Tarz Belirteci (Böyle bir hürriyet ve müsavat anlayışıyla) + Birinci Derece Belirten / Özne (iki ahmak) + DAn Etki Belirteci (bir dâhiden) → Ad + Ek Eylem (üstündür)

Açıklama:

+IA Tarz Belirteci: “(onun (hukukçunun))böyle bir hürriyet ve müsavat anlayışıyla” (Ad Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç hangi durumda iki armağan bir dâhiden üstün olduğunu belirtiyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “iki ahmak” (Sıfat Tamlaması)

“iki ahmak”, üstün olanın kim olduğunu bildiriyor. Etkin öznedir.

+DAn Etki Belirteci: “bir dâhiden” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

+DAn eki burada bir karşılaştırma yapıyor. İki ahmak ve bir dâhiyi kıyaslayan bu ek, “iki ahmak”ın kimden üstün olduğunu belirtiyor.

1.3.1.2.19. Birinci Derece Belirtenli, +IA Birliktelik Belirteçli Ve +A

Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + IA BB + A YB → E

• “Aziz tellalla bahçeye çıkmıştı.” (221/3)

Birinci Derece Belirten / Özne (Aziz) + IA Birliktelik Belirteci (tellalla) + A Yönelme Belirteci (bahçeye) → Eylem (çıkıştı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten/ Özne: “Aziz” (Özel Ad)

+IA Birliktelik Belirteci: “tellalla” (Ad ← +IA)

“tellalla” belirteci birliktelik belirtiyor. Aziz ve tellal, bahçeye birlikte çıkıyorlar.

+A Yönelme Belirteci: “bahçeye” (Ad ← +A)

“bahçeye” belirteci yön bakımından eylemi niteliyor.

1.3.1.2.20. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Yalın Tarz

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + DA BB + YTB + BDB → E

• “Bahçenin önünde yine iki adam duruyordu.” (221/9)

+ DA Bulunma Belirteci (bahçenin önünde) + Yalın Tarz Belirteci (yine) +
Birinci Derece Belirten / Özne (iki adam) → Eylem (duruyordu)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “bahçenin önünde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“bahçenin önünde” belirteci eylemin yerini gösteriyor. +DA ekli öge bulunma işlevini yerine getiriyor.

Yalın Tarz Belirteci: “yine”

“yine” belirteci “tekrarlanma, yineleme” anlamlarını içermektedir. Bahçenin önünde durma eylemi daha önce de gerçekleştiğinden eylemin tekrarı söz konusudur.

Birinci Derece Belirten/ Özne: “iki adam” (Sıfat Tamlaması)

“dur-” eylemini gerçekleştirenleri belirtiyor. “iki adam” kendi istenciyle eylemi yerine getiriyor.

1.3.1.3. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.3.1.3.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve

+IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ZBTB + BDB + I NB + IA TB → E

• “...fakat Babuş, otuz gazete daha olsa satacağını, bir tane kalmadığını, çocukların Salih ağabeye hücum ederek elinden gazeteleri zorla aldıklarını büyük

sevinçle anlatıyordu.” (105/1)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + Birinci Derece Belirten / Özne (Babuş) + Bağlamalı +I Nesne Belirteci (otuz gazete daha olsa satacağını, bir tane kalmadığını, çocukların Salih Bey’ e hücum ederek elinden gazeteleri zorla aldıklarını) + IA Tarz Belirteci (büyük sevinçle) → Eylem (anlatıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Babuş” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Anlatma eyleminin kendi istenciyle gerçekleştiren kişi “Babuş” tur.

Bağlamalı +I Nesne Belirteci: +I Nesne Belirteci₁ +I Nesne Belirteci₂ +I Nesne Belirteci₃

+I Nesne Belirteci₁ : “otuz gazete daha olsa satılacağını” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

+I Nesne Belirteci₂ : “bir tane kalmadığını” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

+I Nesne Belirteci₃ : “çocukların Salih ağabeye hücum ederek elinden gazeteleri zorla aldıklarını” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

Nesne durumundaki adlar, yüklem bildirdiği yapıştan etkilenen “konunun” karşılığı olabilirler: “ Kenan Bey, bunun kuru bir inanç olmadığını da ilk defa açıkladı.” (Kahraman, 2007: 19-159). Burada da ”Babuş’un neyi anlattığını belirtiyor. –i tümleci öznenin eyleminin ya doğrudan etkiler ya da amaçlar. Burada öznenin eyleminden doğrudan etkilenme durumu söz konusudur.

+IA Tarz Belirteci: “büyük bir sevinçle ” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

Korkmaz’a göre; +IA ekindeki kalıplaşma, birleştiği kelimeyle bir edat grubu oluşturan ve fiiller önünde zarf görevini yüklenmiş olan ile (< il- e) edatının, birleştiği kelimeyle özel bir anlam oluşturacak şekilde kaynaşmasıdır. (Korkmaz, 2003: 163). Burada da anlam açısından nasıllık değeri taşıyor. Anlatma eyleminin nasıl yapıldığını niteliyor.

1.3.1.3.2. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve

+A Amaç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ÜBTB + BDB + İNB + A AB → BE

• “Zaten bu dikkat, onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten yorgun düştüğü için, dışarı fırlamaya ve mesafe içinde avare dolaşıp dilediği yere konmaya can atıyordu.” (106/3)

Üsteleme Bildiren Cümle Bağlayıcısı (zaten) + Birinci Derece Belirten / Özne (bu dikkat) + İlgeç Neden Belirteci (onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten yorgun düştüğü için) + Bağlamalı +A Amaç Belirteci (dışarı fırlamaya ve mesafe içinde avare dolaşıp dilediği yere konmaya) → Birleşik Eylem (can atıyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bu dikkat” (Sıfat Tamlaması)

“can at-” eylemini gerçekleştireni belirtiyor.

İlgeç Zaman Belirteci: “onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten yorgun düştüğü için” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç neden bildiriyor. “Onun ben’i üzerine sabah tan beri dikilmekten yorgun düşmesi”, dikkatin, dışarı fırlamaya ve dilediği yere kanmaya can atışının nedenidir.

Bağlamalı +A Amaç Belirteci: +A Amaç Belirteci₁ ← Sıralamalı Bağlacı (ve)
+A Amaç Belirteci₂

+A Amaç Belirteci₁: “dışarı fırlamaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

+A Amaç Belirteci₂: “mesafe içinde avare dolaşıp dilediği yere konmaya”
(Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç, eylemin ne için, ne amaçla yapıldığını belirtiyor. Boz’a göre {Eylem} – {mA + y + A} yapısı cümlede neden ve amaç belirteci olarak görev yapabilir: Rüya gibi bir akşamı seyretmeye geldim (Sinanoğlu, 1960:337’ den aktaran Boz, 2007: 86).

1.3.1.3.3. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli,+DA Bulunma

Belirteçli Ve Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ZTB + BDB + DA BB + BÖTB → E

- “*Fakat bu serseri dikkat mekan içinde daha çabuk yoruldu*” (106/5)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + Birinci Derece Belirten / Özne (bu serseri dikkat) + DA Bulunma Belirteci (mekan içinde) + Belirteç Öbeği Tarz Belirteci (daha çabuk) → Eylem (yoruldu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bu serseri dikkat” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Anlam açısından bakıldığında özne eylemi kendi istenciyle gerçekleştiriyor. Yorulma kendiliğinden gerçekleşiyor.

+DA Bulunma Belirteci: “mekan içinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Bu belirteç, serseri dikkatin nerede yorulduğunu bildiriyor.

Belirteç Öbeği Tarz Belirteci: “daha çabuk”

“daha çabuk” belirteci “yorul-” eyleminin nasıl yapıldığını bildiriyor. Eylemi nasıllık yönünden niteliyor.

1.3.1.3.4. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli

Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.3.1.3.4.1. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman

Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = SB + YZB + BDB + I NB → E

- “*Ve hemen Ferit onun elini tutmuştu.*” (128/18)

Sıralama Bağlacı (ve) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) + Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + I Nesne belirteci (onun elini) → Eylem (tutmuştu).

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “hemen”

“hemen” zaman belirteci, Ferit’in onun (Selma’nın) ellerini tuttuğu zamanı, o

onda bulunan zaman olarak belirlemiştir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Anlam açısından bakıldığında özne kendi istenciyle eylemi gerçekleştirmesi söz konusudur. Ferit isteyerek onun elini tutmuştur.

+I Nesne Belirteci: “onun elini” (Ad Tamlaması ← +I)

“onun elini” öznenin gerçekleştiği eylemden doğrudan etkileneni belirtiyor.

1.3.1.3.4.2. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman

Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ZBTB + BDB + İZB + I NB → E

• “*Halbuki münevver Türk kadını inkilâbtan çok evvel çarşafı atmış...*”
(284/1)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (hâlbuki) + Birinci Derece Belirten / Özne (münevver Türk kadını) + İlgeç Zaman Belirteci (kadını inkilâbtan çok evvel) + I Nesne belirteci (çarşafı) → Eylem (atmış)

Birinci Derece Belirten / Özne: “münevver Türk kadını” (Sıfat Tamlaması)

Özne eylemleri istenciyle gerçekleştiriyor. “at-” ve “kaldır-” eylemlerini gerçekleştiren münevver Türk kadınıdır. Dolayısıyla özne ortak öznedir.

İlgeç Zaman Belirteci: “kadını inkilâbtan çok evvel” (İlgeç Öbeği)

“inkilâbtan çok evvel” belirteci eylemi öncelik ilişkisiyle belirliyor. Münevver Türk Kadınının “at-” ve “kaldır-” eylemlerini gerçekleştirmesi bulunulan zamana göre önce gerçekleşmiştir. “İ + DAn + edat” yapısındaki zarflar, cümledeki fiilin başlama ve gerçekleşme zamanını belirler (Akçataş, 2005: 39).

+I Nesne Belirteci: “çarşafı” (Ad ← +I)

“münevver Türk kadını”nın neyi attığını gösteriyor.

1.3.1.3.4.3. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, Zaman

Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = SB + BDB + YZB + A YB \rightarrow E$

- “...ve kırpışan gözleri hemen aynaya kaçmıştı.” (128/13)

Sıralama Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne (kırpışan gözleri) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) + A Yönelme Belirteci (oymaya) → Eylem (kaçmıştı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten Özne: “(onun (Selma’nın)) kırpışan gözleri” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Kaçan şeyin ne olduğunu belirtiyor.

Yalın Zaman Belirteci: “hemen”

“hemen” belirteci “bak-” ve “kaç-” eylemleri arasındaki süreyi kısaltmıştır. “kaç-” eyleminin zamanı, “Mesela dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazelerken” belirteciyle “bak-” eylemine göre itibari olarak belirlenmiştir.

+A Yönelme Belirteci: “aynaya” (Ad ← +A)

“kaç-” eyleminin yönünü belirtiyor. Selma’nın gözleri aynaya yönelmiştir.

1.3.1.3.5. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli

Ve Yalın Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = SB + BDB -ArAk TB + YMB \rightarrow E$

- “...ve Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşünerek çok üzülmüş.” (230/2)

Sıralama Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne (Aziz) –ArAk Tarz Belirteci (Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşünerek) + Yalın Miktar Belirteci (çok) → Eylem (üzülmüştü)

Açıklama:

–ArAk Tarz Belirteci: “Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşünerek” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Aziz’in “üzül-” eylemini ne şekilde gerçekleştirdiğini belirtiyor. “Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşünerek” belirteci eylemin nasıl gerçekleştiğini gösteriyor.

Yalın Miktar Belirteci: “çok”

“üzül-” eyleminin miktarını belirtiyor. Aziz’in üzülmeye derecesinin aşırılığını vurguluyor.

1.3.1.4. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.3.1.4.1. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli Ve +IA Birliktelik

Belirteçli Ana Cümle Eylem .Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YTB + IA BB \rightarrow A + EE$

• “ *Hâlâ onunla dolu.* ” (128/10)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (ruhum) + Yalın Tarz Belirteci (hâlâ) + IA Birliktelik Belirteci (onunla) → Ad + Ek Eylem (dolu)

Açıklama:

+IA Birliktelik Belirteci: “onunla” (Şahıs Zamiri ← +In ← +IA)

Bu belirteç birliktelik bildiriyor. Ruhunda kendisiyle birlikte olan “o” dur.

1.3.1.4.2. Tek İkinci Derece Belirtenli –ArAk Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB -ArAk TB + A YB \rightarrow E$

- “Vücutunda büyük bir dirilik hissederek odasına döndü.” (105/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) - ArAk Tarz Belirteci (vücutunda büyük bir dirilik hissederek) + A Yer Belirteci (odasına) → Eylem (döndü)

Açıklama:

-ArAk Tarz Belirteci: “büyük bir dirilik hissederek” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Eylemi nasıllık yönünden niteliyor. Ferit odasında büyük bir dirillik hissederek dönmüştür.

+A Yer Belirteci: “(Ferit’in) odasında” (Ad Tamlaması ← +A)

“odasına” belirteci “dönme” eyleminin yerini belirtmektedir. Buraya yer değiştirme söz konusudur. Ferit, bulunduğu yerden odasına dönmüştür.

- “Bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini alarak yatağa uzandı.” (106/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) - ArAk Tarz Belirteci (Bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini alarak) + A Yönelme Belirteci (yatağa) → Eylem (uzandı)

Açıklama:

-ArAk Tarz Belirteci: “Bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini alarak” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Öznenin eylemi nasıl gerçekleştiğini belirtiyor.

+A Yönelme Belirteci: “yatağa” (Ad ← +A)

“yatağa” belirteci eylemi yönelme bildirme işlevinde kullanılmıştır. Bu belirteç “uzan-” eyleminin yönünü belirtiyor. Ferit, bulunduğu yerden ayrılıp yatağa uzanıyor. Özne bulunduğu konumdan farklı bir konuma geçiyor.

1.3.1.4.3. İkinci Derece Belirtenli, +II Tarz Belirteçli Ve + Ø Nesne Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + II TB + Ø NB → E

- “...iştahlı bir yemek yedi.” (160/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + II Tarz Belirteci (iştahlı) + Ø Nesne belirteci (bir yemek) → Eylem (yedi)

Açıklama:

+II Tarz Belirteci: “İştahlı” (Ad ← +II)

“iştahlı” belirteci yemek yeme eyleminin nasıl yapıldığını gösteriyor.

+Ø Nesne Belirteci: “bir yemek” (Sıfat Tamlaması)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir. “bir yemek” Ferit’in yaptığı işten doğrudan etkilenir.

1.3.1.4.4. İkinci Derece Belirtenli, Birleşik Kelime Tarz Belirteçli Ve –mAdAn

Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + BKTB – mAdAn TB → E + A EB

- “Nasıl göz kırpmadan bakıyordu yüzüme.” (128/11)

İkinci Derece Belirten / Özne (o) + Birleşik Kelime Tarz Belirteci (nasıl) - mAdAn Tarz Belirteci (nasıl göz kırpmadan) → Eylem (bakıyordu) + A Etki Belirteni (yüzüme)

Açıklama:

-mAdAn Tarz Belirteci: “nasıl göz kırpmadan” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Eylemi nasıllık yönünden niteliyor. “bak-” eylemi göz kırpmadan yapılmaktadır.

+A Etki Belirteci: “(benim) yüzüme” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç bakılan şeyi gösteriyor. Boz’a göre + {A} durum biçim birimli sorumlu tümleçler cümlede nesne veya belirteç tümleçleri olarak görev yaparlar. (Boz, 2003: 77)

1.3.1.4.5. İkinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalın Ekleme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \emptyset NB + YEB \rightarrow E$$

- “*Bir duple daha geçti.*” (160/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Ø Nesne Belirteci (bir duple) + Yalın Ekleme Belirteci (daha) → Eylem (içti)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “bir duple” (Sıfat Tamlaması)

“bir duple” belirteni neyin içildiğini gösteriyor. Ferit bir duple içki içmiştir.

Yalın Ekleme Belirteci: “daha”

Burada “daha” belirteci “bunun dışında, bundan başka” anlamı katmıştır.

- “*...bir istavroz daha çıkardı.*” (220/22)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + Ø Nesne Belirteci (bir istavroz) + Yalın Ekleme Belirteci (daha) → Eylem (çıkardı)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “bir istavroz” (Sıfat Tamlaması)

İhtiyarın çıkardığı şeyin ne olduğunu belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

Yalın Ekleme Belirteci: “daha”

“bunun dışında, başka” anlamı katan “daha” belirteci ihtiyarın daha önce çıkardığı istavrozun dışında yeni bir istavroz çıkardığını belirtiyor.

1.3.1.4.6. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Sıfat Tamlaması

Miktar Belirteci Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + STMB \rightarrow E$$

- “*Sonra bir daha (içti).*” (160/10)

İkinci Derece Belirten / G:Ö (o) + Yalın Zaman Belirteci (sonra) + Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci (bir daha) → Eylem (içti)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “sonra”

“sonra” belirteci eylemi öncelik- sonralık zaman ilişkisine bağlı olarak nitelemektedir. Ferit önce bir duble bira içiyor, arkasından bir daha içiyor. İç- eylemi aynıdır; fakat “sonra” belirteci eylemin zamanını sonralık ilişkisiyle belirlemiştir.

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci: “bir daha” (Sıfat Tamlaması)

“bir daha” belirteci “iç-” eyleminin miktarını belirtmektedir.

1.3.1.4.7. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve

İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = IDB + Y ZB + İYB \rightarrow E$

• “*Sonra Ferid’e doğru baktı.*” (220/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + Yalın Zaman Belirteci (sonra) + İlgeç Yönelme Belirteci (Ferid’e doğru) → Eylem (baktı)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “sonra”

“bak-” eyleminin zamanını öncelik- sonralık ilişkisiyle nitelemektedir.

İlgeç Yönelme Belirteci: “Ferid’e doğru” (İlgeç Öbeği)

“Ferid’e doğru” belirteci eylemin yönünü bildiriyor. “bak-” eylemi Ferit’ e doğru yapılmıştır.

1.3.1.4.8. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = IDB YZB + \emptyset NB \rightarrow E$

• “*Şimdi istavroz çıkarıyordu.*” (220/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar) + Yalın Zaman Belirteci (şimdi) + Ø Nesne Belirteci (istavroz) → Eylem (çıkartıyordu)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “şimdi”

“şimdi” zaman belirteci, başını hafifçe öne eğmiş istavroz çıkarma zamanı içinde bulunan zaman olarak belirlemiştir.

+Ø Nesne Belirteci: “istavroz” (Ad)

İhtiyarın çıkardığı şeyin ne olduğunu belirtiyor.

1.3.1.4.9. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + A YB \rightarrow E$

• “*Sonra arkasına yaslandı.*” (220/20)

Yalın Zaman Belirteci (sonra) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + A Yönelme Belirteci (arkasına) → Eylem (yaslandı)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “sonra”

Eylemin zamanı öncelik- sonralık zaman ilişkisiyle belirlemiştir. “sonra” zaman belirteci “kapa-” eyleminden sonra gerçekleşen “yaslan-” eyleminin zamanını bildirmektedir.

+A Yönelme Belirteci: “(onun) arkasına” (Ad Tamlaması ← +A)

“yaslan-” eyleminin yönünü bildiriyor. İhtiyar, bulunduğu konumdan farklı bir konumdadır. Özne konum değiştirmiş bir noktadan başka bir noktaya yönelmiştir.

1.3.1.4.10. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +DAn Ayrılma

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + DAn AB \rightarrow E$

• “*Sonra yataktan kalktı...*” (230/9)

Yalın Zaman Belirteci (sonra) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Ayrılma Belirteci (yataktan) → Eylem (kalktı)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “sonra”

“kalk-” eylemi “çevir-” eylemine göre sonra gerçekleşmektedir. Ferit gözlerini gardrobun aynasına ve balkon kapısına çevirdikten sonra yataktan kalkmıştır. Öncelik- sonralık ilişkisi söz konusudur.

+DAn Ayrılma Belirteci: “yataktan” (Ad ← +DAn)

“kalk-” eyleminde öznenin bir noktadan ayrılıp konum değiştirmesi söz konusudur. “yataktan” belirteci Ferit’in ayrıldığı noktayı belirtiyor.

1.3.1.4.11. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekler

EÖ = İDB + İZB + A YB → E

• “Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaştıktan sonra kapıya baktı.”
(230/7)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + İlgeç Zaman Belirteci (Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaştıktan sonra) + A Yönelme Belirteci (kapıya) → Eylem (baktı)

Açıklama:

İlgeç Zaman Belirteci: “Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaştıktan sonra” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç eylemi öncelik sonralık ilişkisiyle zaman yönünden nitelemektedir. “bak-” eyleminin zamanı, “uzaklaş-” eyleminin zamanına göre itibaridir. “bak-” eylemi “uzaklaş-” eyleminden sonra gerçekleşmektedir. Ferit, Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaştıktan sonra kapıya bakmıştır.

+A Yönelme Belirteci: “kapıya” (Ad ← +A)

“kapıya” belirteci “bak-” eyleminin yönünü bildiriyor.

1.3.1.4.12. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İZB + Ø NB → A + DA + Im

• “Demindenberi bunun hayreti içindeyim.” (313/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (ben (Aziz)) + İkileme Zaman Belirteci (deminden beri) + Ø Nesne Belirteci (bunun hayreti) → Ad + DA + Im (içindeyim)

Açıklama:

İkileme Zaman Belirteci: “demindenberi”

Zaman ismi + DAn + beri yapısındaki zaman zarfları; fiilin başlama zamanı, ne zamandan beri devam ettiği, ne kadar sürede gerçekleştiği hakkında bilgi verir (Akçataş, 2005: 41).

+Ø Nesne Belirteci: “bunun hayreti” (Ad Tamlaması)

“bunun hayreti” belirtenindeki “bu” zamiri, daha önce belirten “havadaki gizli doluluk” un yerini tutmaktadır. Aziz havada bulunan gizli doluluğun hayreti içindedir.

1.3.1.4.13. İkinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve +I

Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + STZB + I NB → E

• “*Elektiriği yaktığı zaman, dışarı henüz çıkan mahlûkun kapı aralığında ancak bir ayağını ve havaya kalkmış çıplak topuğunu görebildi.*” (106/17)

İkinci Derece Belirteç / G.Ö (o (Ferit)) + Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (elektiriği yaktığı zaman) + Bağlamalı +I Nesne belirteci (dışarı henüz çıkan mahlûkun kapı aralığında ancak bir ayağını ve havaya kalkmış çıplak topuğunu) → Eylem (görebildi)

Açıklama:

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “elektiriği yaktığı zaman”

“elektiriği yaktığı zaman” belirteci “yak-” eylemi ve “gör-” eyleminin aynı zaman diliminde yapıldığını bildiriyor. “yak-” ve “gör-” eylemi eş zamanlıdır. Erkiman- Akerson ve Özil’e göre bu tip belirteçler cümlede “belirteç işlevli yan cümle” olarak görev alırlar:

“[Ahmet dün eve geldiği zaman] elektrikler kesilmişti.”

Bu yan cümle belirteç işlevindedir. Tıpkı sıfat işlevli yan cümle gibi bir ögesi dışarıda bırakılarak adlaştırılmıştır ve bir nitelenen ögesi (zaman) vardır. Yan

cümle içindeki “zaman” sözcüğünün ilgeç gibi çalıştığını da söyleyebiliriz. Ancak, “zaman” ilgeç değil ad türü bir sözcüktür. Zaman anlamlı bu belirteç yan cümlesi, bir yandan sıfat işlevli yan cümle yapısı göstermekte, bir yandan belirteç işlevi üstlenmektedir. Öyleyse böyle farklı yan cümle özellikleri gösteren yapıların bir geçiş aşaması yansıttıklarını öne sürebiliriz. Bu tür yan cümleler, yapısal açıdan bir yan cümle türünden bir başkasına geçiş aşamasında bulunurlar. Zaman gösteren bu yan cümlelerin yerine başka bir belirteç yan cümlesi getirmemiz de mümkündür: “Ahmet dün eve geldiği-nde elektrikler kesilmişti.” Öte yandan “zaman” sözcüğü başka kullanımlarda nitelenen öge de olabilir. (Erkmen-Akerson, 2007: 341-342).

Bağlamalı + I Nesne Belirteci: +I Nesne Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve)

+I Nesne Belirteci₂

+I Nesne Belirteci₁ : “dışarı henüz çıkan mahlûkun kapı aralığında ancak bir ayağını” (Ad Tamlaması ← +I)

+I Nesne Belirteci₂ : (dışarı henüz çıkan mahlûkun) havaya kalkmış çıplak topuğunu” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi görebildiğini belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.3.1.4.14. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +II Tarz

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn AB + II TB → E

• “Lokantadan neşeli çıktı...” (160/17)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Ayrılma Belirteci (lokantadan)
+ II Tarz Belirteci (neşeli) → Eylem (çıktı)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “lokantadan” (Ad ← +DAn)

Bu belirteç çıkma eyleminin nereden yapıldığını gösteriyor. “çık-” eyleminde bulunduğu yerden ayrılma anlamı vardır. Burada da çıkılan yer lokantadır.

+II Tarz Belirteci: “neşeli” (A ← +II)

Eylemi nasıllık yönünden nitelemektedir. “çık-” eylemini nasıl gerçekleştiğini belirtiyor.

1.3.1.4.15. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DAn AB + A YB \rightarrow E$$

- “*Camlı kapıdan yukarı kat merdivenine baktı.*” (230/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Ayrılma Belirteci (camlı kapıdan) + A Yönelme Belirteci (yukarı kat merdivenine) → Eylem (baktı)

Açıklama:

+DAn Yer Belirteci: “camlı kapıdan” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

“cam kapıdan” belirteci “bak-” eylemini gerçekleştirdiği yeri belirtiyor.

+A Yönelme Belirteci: “yukarı kat merdivenine” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Bu belirteç yön bildiriyor. Ferit, cam kapıdan yukarı katın merdivenine doğru bakmıştır.

1.3.1.4.16. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Yalın Zaman

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + YZB \rightarrow BE$$

- “*...bu kararını geç tatbik etti.*” (106/16)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (bu kararını) + Yalın Zaman Belirteci (geç) → Birleşik Eylem (tatbik etti)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(Ferit’in) bu kararını” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in tatbik ettiği şeyi bildiriyor. “bu kararını” belirteci, öznenin eylemden etkilenmemektedir. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

Yalın Zaman Belirteci: “geç”

“geç” belirteci “tatbik et-” eyleminin sonradan gerçekleştiğini gösteriyor. Akçataş’a göre; bitmişlik, mantık olarak geçmişte kalmış bir zaman olarak algılanır (Akçataş, 2005: 66).

Burada da geçmişte bitmiş “tatbik et-“ fiili, gecikmiş bir şekilde gerçekleşmiştir. “geç” + “tatbik et-“ yapısı yapılması gecikmiş bir fiilin zamanını belirtmektedir.

1.3.1.4.17. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + A YB \rightarrow E$$

- “Gözlerini gardrobun aynasına ve balkon kapısına çevirdi.” (230/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (gözlerini) + Bağlamalı + A Yönelme Belirteci (gardrobun aynasına ve balkon kapısına) → Eylem (çevirdi)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(onun (Ferit’in)) gözlerini” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi çevirdiğini belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

Bağlamalı +A Yönelme Belirteci: +A Yönelme Belirteci₁ ← Sıralamalı Bağlacı (ve) +A Yönelme Belirteci₂

+A Yönelme Belirteci₁: “gardrobun aynasına” (Ad Tamlaması ← +A)

+A Yönelme Belirteci₂: “balkon kapısına” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç “çevril-” eyleminin yönünü gösteriyor. Ferit’in gözlerinin çevrildiği yer gardrobun aynası ve balkon kapısıdır.

1.3.1.4.18. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Belirteç Öbeği

Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + B\ddot{O}MB \rightarrow E$$

- “Yokuşu biraz daha tırmandılar...” (313/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar) + I Nesne Belirteci (yokuşu) + Belirteç Öbeği Miktar Belirteci (biraz daha) → Eylem (tırmandılar)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “yokuşu” (Ad ← +I)

Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Neyi tırmandıklarını bildiriyor.

Belirteç Öbeği Miktar Belirteci: “biraz daha”

“tırman-” eyleminin ne kadar yapıldığı bildiriyor. Biraz “biraz daha” belirtecinde “daha” sözcüğü anlam açısından eklemi bildiriyor. Eylem bir miktar yapılmıştır ve daha sonra “biraz daha” yapılmıştır.

1.3.1.4.19. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Yalın Tarz

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + YZB \rightarrow E$$

- “*Dehşete düşen Pascal’ı daima hatırlıyoruz*” (313/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (biz) + I Nesne Belirteci (dehşete düşen Pascal’ı)
+ Yalın Zaman Belirteci (daima) → Eylem (hatırlıyoruz)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “dehşete düşen Pascal’ı” (Sıfat Tamlaması ← +I)

“dehşete düşen Pascal’ı” belirteci, kimi hatırladığımızı belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. “hatırla-” eyleminden “Pascal” etkilenmemektedir.

Yalın Zaman Belirteci: “daima”

“daima” belirteci eylem süreklilik anlamı kazandırıyor. Pascal’ı hatırlanmasının zamanı “daima” belirteciyle belirlenmektedir.

1.3.1.4.20. İkinci Derece Belirtenli +DAn Neden Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DAn NB + I NB \rightarrow E$$

- “*Müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru çevrilen bakışlarından omuzlarının ve kollarının silkinişine kadar vuran sabırsızlığı kıskandı.*” (160/2)

İkinci Derece / G.Ö (o) + DAn Neden Belirteci (Müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru çevrilen bakışlarından) + I Nesne belirteci (omuzlarının ve kollarının silkinişine kadar vuran sabırsızlığı) → Eylem (kıskandı)

Açıklama:

+DAn Neden Belirteci: “müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru çevrilen bakışlarından” (Sıfat Tamlaması ← +DAn)

+DAn eki öge neden belirtme işlevi üstlenmektedir. “kıskan-” eyleminin sebebini açıklıyor.

+I Nesne Belirteci: “omuzlarının ve kollarının silkinişine kadar vuran sabırsızlığı” (İlgeç Öbeği)

“bak-” ve “kıskan-” eylemleri arasında bir etki- tepki ilişkisi vardır. Bu iki eylem arasındaki bu etki- tepki arasındaki süreci bu ilgeç öbeği itibari olarak belirleme işlevini üstlenmiştir.

1.3.1.4.21. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Gösterme Belirteçli Ve +A Yönelme

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YGB + A YB \rightarrow E$

• “*İşte, bahçeye ve sofaya bakıyorlar.*” (221/14)

İkinci Derece Belirten/ G.Ö (onlar (adamlar)) + Yalın Gösterme Belirteci (işte) + Bağlamalı + A Yönelme Belirteci (bahçeye ve sofaya) → Eylem (bakıyorlar)

Açıklama:

Bağlamalı +A Yönelme Belirteci: +A Yönelme Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve) +A Yönelme Belirteci₂

+A Yönelme Belirteci₁: “bahçeye” (Ad ← +A)

+A Yönelme Belirteci₂: “sofaya” (Ad ← +A)

+A ekli bu belirteç “nereye” sorusuna yanıt verecek eylemin yönünü bildiriyor.

1.3.1.4.22. İkinci Derece Belirtenli, +CA Odak Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + CA OB + A EB \rightarrow BE$

- “...sadece yataktan kalkıp ışığı yakmaya karar verdi.” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + CA Odak Belirteci (sadece) + A Etki Belirteci (yataktan kalkıp ışığı yakmaya) → Birleşik Eylem (karar verdi)

Açıklama:

+ CA Odak Belirteci: “sadece”

“sadece” belirteci, eylemi kendisinden sonraki sözcükle sınırlıyor. “bir tek yalnızca” anlamında kullanılan bu sözcük Ferit’in bir tek ışığı yakmaya karar verdiğini bildiriyor.

+A Etki Belirteci: “yataktan kalkıp ışığı yakmaya” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç, Ferit’in neye karar verdiğini belirtiyor. “karar ver-” eylemi, karar verilen bir şeyin olmasını gerekli kılmaktadır. Karar verilen şeyin ne olduğu bu belirteç belirlemektedir.

1.3.1.4.23. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DA BB + I NB → E

- “Karanlık sofrada etrafını dinledi.” (106/21)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DA Bulunma Belirteci (karanlık sofrada) + I Nesne belirteci (etrafını) → Eylem (dinledi)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “karanlık sofrada” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

“karanlık sofrada” belirteci Ferit’in dinleme eylemini gerçekleştirdiği yeri bildiriyor. Bu belirteç, bulunan yeri göstermek işlevini yerine getiriyor.

+I Nesne Belirteci: “(onun (Ferit’in)) etrafını” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi dinlediğini belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Öznenin i eylemi “(onun (Ferit’in)) etrafını” etkilemez.

1.3.1.5. Cümle Bağlayıcı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

1.3.1.5.1. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve

+I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = ZBT B + \dot{I}DB + DAn EB + I NB \rightarrow E$$

- “*Ancak Fotika'nın tonundan henüz sebabini keşfe demediği büyük ehemmiyetini anlamıştı.*” (221/6)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (ancak) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Etki Belirteci (Fotika'nın tonundan) + I Nesne belirteci (henüz sebabini keşfe demediği büyük ehemmiyetini) → Eylem (anlamıştı)

Açıklama:

+DAn Etki Belirteci: “Fotika'nın tonundan” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Ferit'in henüz sebabini keşfedemediği büyük ehemmiyeti neyden anladığını belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “henüz sebabini keşfedemediği büyük ehemmiyeti” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit'in neyi anladığını belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.3.1.5.2. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, -Ip Tarz Belirteçli Ve

+A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = ZBTB + \dot{I}DB -Ip TB +A YB \rightarrow E$$

- “*Fakat başlarını çevirip bahçeye ve evin üst katlarına bakıyorlar.*” (221/17)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) + İkinci Derece Belirten (onlar) –Ip Tarz Belirteci (başlarını çevirip) + Bağlamalı + A Yönelme Belirteci (bahçeye ve evin üst katlarına) → Eylem (bakıyorlar)

Açıklama:

–Ip Tarz Belirteci: “başlarını çevirip” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“başlarını çevirip” belirteci “bak-” eyleminin ne şekilde yapıldığını bildiriyor.

Eylemi tarz yönünden nitelemektedir.

Bağlamalı +A Yönelme Belirteci: +A Yönelme Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve) +A Yönelme Belirteci₂

+A Yönelme Belirteci₁: “bahçeye” (Ad ← +A)

+A Yönelme Belirteci₂: “evin üst katlarına” (Ad Tamlaması ← +A)

“bak-” eylemi bakılan bir şeyin olmasını gerekli kılar. Burada da anlamların baktığı yer bahçe ve evin üst katıdır.

1.3.1.5.3. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Amaç Belirteçli

Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İ/TBTB + İDB + İAB + I NB ← PB → BE

• “Belki Ferid’in kaçmasını önlemek için arka kapıyı da emniyet altına alacaklar.” (221/18)

İhtimal / Tahmin Bildiren Cümle Bağlayıcısı (belki) + İkinci Derece Belirten (onlar) + İlgeç Amaç Belirteci (Ferid’in kaçmasını önlemek için) + I Nesne Belirteci (arka kapıya) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Birleşik Eylem (emniyet altına alacaklar)

Açıklama:

İlgeç Amaç Belirteci: “Ferid’in kaçmasını önlemek için” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç eylemin amacını belirtiyor. Adamların arka kapıya emniyet altına almalarının amacı Ferit’in kaçmasını önlemektir.

+I Nesne Belirteci: “arka kapıyı” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Emniyet altına alınan şeyi belirtiyor.

1.3.1.5.4. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli

Ve +DAn Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = SB + \ddot{I}DB + A YB + DAn TB \rightarrow E$$

- “...oda kapısının topuzuna yakından baktı.” (230/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + A Yönelme Belirteci (oda kapısının topuzuna) + DAn Tarz Belirteci (yakından) → Eylem (baktı)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “oda kapısının topuzuna” (Ad Tamlaması ← +A)

“bak-” eylemi +A ekli öge isteyen bir eylemdir. “oda kapısının topuzuna” belirteci “bak-” eyleminin yönünü göstermektedir.

+DAn Tarz Belirteci: “yakından” (Ad← + DAn)

“yakından” belirteci, “bak-” eyleminin nasıl yapıldığını belirtiyor.

1.3.1.5.5. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve

+DA Yön Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = SB + \ddot{I}DB + I NB + DA YB \rightarrow E$$

- “...ve çamlığı aşağıda bıraktılar.” (313/8)

Sıralamalı Bağlacı (ve) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar) + I Nesne belirteci (çamlığı) + DA Yön Belirteci (aşağıda) → Eylem (bıraktılar)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “çamlığı” (Ad ← +I)

Neyi bıraktıklarını gösteriyor. Öznenin eyleminden doğrudan etkileneni değil, eylemle amaçladığı ögedir.

+DA Yön Belirteci: “aşağıda”(Ad ← +DA)

“aşağıda” belirteci yön göstermektedir. +DA ekli öge yön gösterme işlevli üstlenmiştir.

1.3.2. Üç Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri

1.3.2.1. +I Nesne Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli Ve İlgeç Öbeği Zaman

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = + I NB + \dot{I}BB + \dot{I}\ddot{O}ZB \rightarrow E$$

- “...*bunu Ferit gibi daha evvelden bekle-*” (105/2)

+ I Nesne Belirteci (bunu) + İlgeç Benzerlik Belirteci (Ferit gibi) + İlgeç Öbeği Zaman Belirteci (daha evvelden) → Eylem (bekle-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “bunu” (İşaret Zamiri ← +I)

“bunu” nesne belirteci daha önce ifade edilen “Sicilya ihracı” yerine kullanılmaktadır. Eylemin doğrudan etkilediği değil, eylemin amaçladığı ögedir.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “Ferit gibi” (İlgeç Öbeği)

Karşılaştırmaya dayalı benzerlik belirtecidir. Eylemin yapılışı bir başkasıyla kıyaslanmıştır. Cümlenin anlam bütünlüğüne bakıldığında Churchill, Ferit gibi beklemektedir.

İlgeç Öbeği Zaman Belirteci: “daha evvelden” (İlgeç Öbeği ← +DAn)

Korkmaz’a göre “evvel” edatı öncelik, sonralık ve zaman ilişkisi kurar (Korkmaz, 2003: 1080). Burada +DAn ekini olan ilgeç öbeği “bekle” eyleminin ne zaman yapıldığını bildiriyor. Öncelik ilişkisi kurulmuştur.

1.3.2.2. +IA Tarz Belirteçli, Yalın Tekrar Belirteçli Ve İkileme Tarz Belirteçli

Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = 1A TB + YTB + \dot{I}TB \rightarrow E$$

- “...*tabiatla her baş başa kal-*” (313/7)

+ IA Birliktelik Belirteci (tabiatla) +Yalın Tekrar Belirteci (her) + İkileme Tarz Belirteci (baş başa) → Eylem (kal-)

Açıklama:

+IA Birliktelik Belirteci: “tabiatla” (Ad ← +IA)

“kal-” eyleminin kiminle yapılacağını belirtiyor. Aziz, tabiat ile birlikte baş başa kalacaktır. Bu belirteç, birliktelik bildirmektedir.

İkileme Tarz Belirteci: “baş başa”

“nasıl” sorusuna yanıt veren bu belirteç eylemi nasıllık yönünden niteliyor. “kal-” eyleminin nasıl yapıldığını belirtiyor.

1.3.2.3. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.3.2.3.1. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + I NB + \emptyset NB \rightarrow E$

- “...Necmiye teyze/nin/ esasen bu paraları onlara vermek iste-” (230/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (o (Necmiye teyze)) + Temellendirme Belirteci (esasen) + Ø Nesne Belirteci (bu paraları onlara vermek) → Eylem (iste-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Necmiye teyze” (Unvan Öbeği)

Etkin öznedir. “ver-” eylemini kendi isteğiyle gerçekleştiren kişi “Necmiye teyze” dir.

+Ø Nesne Belirteci: “bu paraları onlara vermek” (Ad İşlevli Yan Cümle)

Necmiye Teyzen’in istediği şeyi ne olduğunu bildiriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Necmiye Teyzen’in isteği bu paraları onlara vermesini etkilemez.

1.3.2.3.2. Birinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalın Ekleme

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + \emptyset NB + YEB \rightarrow E$

- “...Ferid/in/ bir buhran gecesi daha geçir- ” (230/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + Ø Nesne Belirteci (bir buhran gecesi) + Yalın Ekleme Belirteci (daha) → Eylem (geçir-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

+Ø Nesne Belirteci: “bir buhran gecesi” (Sıfat Tamlaması)

Ferit’in ne geçirdiğini belirtiyor. +I ekinin olmaması “belirsizlik değeri” taşıdığını gösterir.

Yalın Ekleme Belirteci: “daha”

Ferit’in geçirdiği bir buhran gecesinin tekrarlandığını gösteriyor.

1.3.2.3.3. Birinci Derece Belirtenli, +DA Zaman Belirteçli, +A Neden

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + DA ZB + A ANB → E

• “...partiler/in/ seçimlerde, aptal avcılığına çık-” (284/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (partiler) + DA Zaman Belirteci (seçimlerde)
+ A Amaç ve Neden Belirteci (aptal avcılığına) → Eylem (çık-)

Açıklama:

İkinci Derece Belirten / G.Ö: “partiler” (Ad ← +IAr)

“partiler” kendi istenciyle “çık-” eylemini ne zaman yaptıklarını gösteriyor. Eylemi zaman bakımından niteliyor.

+DA Zaman Belirteci: “seçimlerde” (Ad ← +IAr ← + DA)

+DE ekiyle çekimlenmiş adlar, yüklem bildirdiği yapışın-oluşun “içinde bulunduğu zaman” ın karşılığı olabilirler. Zaman anlatımlı +DE’li bir ad, genellikle cümledeki yüklem bildirdiği yapışın yapıldığı ya da oluşun gerçekleştiği zamanı karşılamaktadır. Yapışın yapıldığı- oluşun gerçekleştiği zaman, öznenin ve (varsa) nesnenin karşıladığı varlık ya da kavramların da içinde bulunduğu zamandır. Ancak bu tür +DE’li ögeler, ilk anda dinleyiciye-okuyucuya öznenin ve nesnenin karşıladıkları varlıkların-kavramların buldukları zamanları anlatmamakta; dinleyici-okuyucu, ancak bu amaçla düşününce bunun böyle olduğu sonucuna varmaktadır (Kahraman, 2007: 35). Burada da “seçimlerde” belirteci partilerin çıkma eylemini ne zaman yaptıklarını gösteriyor. Eylemi zaman bakımından niteliyor.

+A Amaç ve Neden Belirteci: “aptal avcılığına” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç “çık-” eyleminin amacını gösteriyor. Partilerin seçim

zamanlardaki çıkma amaçları aptal avcılığı yapmaktadır.

1.3.2.3.4. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +DA Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + I NB + DA TB \rightarrow E$$

- “...demokrasi/nin/ halkı bir rakam halinde gör-” (284/12)

Birinci Derece Belirten / Özne (demokrasi) + I Nesne Belirteci (halkı) + DA Tarz Belirteci (bir rakam halinde) → Eylem (gör-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “demokrasi” (Ad)

“gör-” eylemini gerçekleştireni belirtiyor. Etkin öznedir.

+I Nesne Belirteci: “halkı” (Ad ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir.

+DA Tarz Belirteci: “bir rakam halinde” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

“bir rakam halinde” belirteci tarz bildiriyor. Demokrasinin halkı görme eylemini ne şekilde gerçekleştirdiğini gösteriyor. Eylem nasıllık yönünden nitelenmektedir.

1.3.2.3.5. Birinci Derece Belirtenli, -mAdAn Tarz Belirteçli Ve +A Etki

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB -mAdAn TB +A EB \rightarrow BE$$

- “...odabaşı/ nın/ dışarıdan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine müsaade et-” (37/4)

Birinci Derece Belirten/ özne (odabaşı) – mAdAn Tarz Belirteci (dışardan gelen adamı görmeden) + A Etki Belirteci (onun içeri girmesine) → Birleşik Eylem (müsaade et-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “odabaşı”

Etkin öznedir. “Odabaşı” , “müsaade et-” eylemini gerçekleştiren kişidir.

—mAdAn Tarz Belirteci: “dışarıdan gelen adamı görmeden” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

+A Etki Belirteci: “onun içeri girmesine”(Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +A)

Odabaşının neye müsaade ettiğini bildiriyor.

1.3.2.3.6. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +A Etki

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = + DA BB + BDB + A EB → BE

• “...on cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde bilginin demagojiye mağlup ol-” (284/13)

+DA Bulunma Belirteci (On cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde) + Birinci Derece Belirten / Özne (bilgi) + A Etki Belirteci (demagojiye) → Birleşik Eylem (mağlup ol-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “On cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde”

(Sıfat Tamlaması ← +DA)

Bu belirteç “mağlup ol-” eyleminin nerede gerçekleştiğini bildiriyor. Bulunma işlevini üstlenmektedir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “bilgi” (Ad)

Etkin öznedir. “mağlup olanın” ne olduğunu belirtiyor.

+ A Etki Belirteci: “demagojiye” (Ad ← +A)

“demagojiye” belirteci bilginin mağlup olduğu şeyi belirtiyor.

1.3.2.3.7. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Yalnız

Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = +DA BB + BDB + YMB → BE

- “...içinde Selma'nın hayali hiç eksik olmı-” (160/17)

+ DA Bulunma Belirteci (içinde) + Birinci Derece Belirten / Özne (Selma'nın hayali) + Yalın Miktar Belirteci (hiç) → Birleşik Eylem (eksik almı-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “(onun (Ferit'in)) içinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Selma'nın hayalinin nerede eksik olmayacağını bildiriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne: “Selma'nın hayali” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. Eksik olmayan şeyin ne olduğunu belirtmektedir. Anlam açısından öznenin kendi istenci söz konusu değildir.

Yalın Miktar Belirteci: “hiç”

Korkmaz'a göre fiillere aşırılık anlamı katan bu zarflar yapıları bakımından da tür bakımından da çeşitlidir. Başlıcaları: azıcık, biraz, pek, epey, hiç, çok az, gayet, olağanüstü, fazla gibi sözlerden oluşmaktadır. (Korkmaz, 2003).

1.3.2.4. Tek Birinci Derece Belirtenli, Cümle Bağlayıcılı Ve İki Niteleyicili Yan

Cümle Eylem Öbekleri

1.3.2.4.1. Birinci Derece Belirtenli, Cümle Bağlayıcılı, +IA Durum

Belirteçli Ve –ArAk Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İ/TBTB + IA DB –ArAk → E

- “...bitişikte yemek yiyen Babuş'lar/ın/, bekle de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkar-” (106/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (bitişikte yemek yiyen Babuş'lar) + İhtimal / Tahmin Bildiren Cümle Bağlayıcısı (belki) ← Pekiştirme Bağlacı (de) + IA Durum Belirteci (hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle) - ArAk Tarz Belirteci (içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak) → Eylem (çıkır-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bitişikte yemek yiyen Babuş'lar” (Sıfat

Tamlaması)

Etkin öznedir. Özne kendi istenciyle “çık-” eylemini gerçekleştirmektedir.

+IA Durum Belirteci: “hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle” (Ad Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç, eylemi durum yönünden niteliyor. Bu belirteç, vasıta bildiriyor. Öznenin eylemi ne vasıtayla gerçekleştiğini belirtiyor.

-ArAk Tarz Belirteci: “içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“çık-” eylemini nasıllık göstererek niteliyor. Babuşlar’ın eylemi nasıl gerçekleştiğini belirtiyor. Babuşlar gürültülü, içeride rahata muhtaç birinin olduğunu unutarak çıkıyor.

1.3.2.5. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.3.2.5.1. İkinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli Ve Yalın Ekleme

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \emptyset NB + YEB \rightarrow E$

• “ ...ümitsiz bir iki yumruk daha savur – ” (37/2)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o) + Ø Nesne Belirteci (bir iki yumruk) + Yalın Ekleme Belirteci (daha) → Eylem (savur -)

Açıklama:

+Ø Nesne Belirteci: “Ümitsiz bir iki yumruk” (Sıfat Tamlaması)

“Ümitsiz bir iki yumruk” nesne belirtecinin “- i” eki kullanılmamıştır. Bu kullanım – i tümlecinin belirsiz kılmaktadır. (Akerson-Ozil, 1998: 76) Burada +Ø nesne belirteci eylemden doğrudan etkilenmektedir.

Yalın Ekleme Belirteci: “daha”

“daha” belirteci “bunun dışında, bundan başka” anlamı katmaktadır. “ümitsiz bir iki yumruk daha” söz öbeğine “daha” ekleme anlamını katmaktadır. Yumruğun bir daha atıldığını belirtiyor.

1.3.2.5.2. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + \emptyset NB \rightarrow E$$

• “...peşinden koştuğu ve hırpalandığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki et-” (160/4)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hiçbir insan)) + Bağlamalı +I Nesne Belirteci (peşinden koştuğu ve hırpalandığı işleri) + Ø Nesne Belirteci (küçük, büyük bir baş belası) → Birleşik Eylem (telakki et-)

Açıklama:

Bağlamalı +I Nesne Belirteci: +I Nesne Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve)
+I Nesne Belirteci₂

+I Nesne Belirteci₁ : “peşinden koştuğu (işin zahmetlerini)” (Ad Tamlaması
← +I)

+I Nesne Belirteci₂ : “hırpalandığı işin zahmetlerini” (Ad Tamlaması ← +I)

“peşinden koştuğu ve hırpalandığı işin zahmeti” hiçbir insanın neyi telakki ettiğini belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

+Ø Nesne Belirteci: “küçük, büyük bir baş belası” (Sıfat Tamlaması)

Hiçbir insanın ne telakki ettiğini belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

• “...kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı san-” (284/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (hukukçular) + I Nesne Belirteci (kendi müesseselerini) + Ø Nesne Belirteci (öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı) → Eylem (san-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “Kendi müesseselerini” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminden doğrudan etkileneni değil, öznenin eylemle amaçladığı ögeyi belirtir. Hukukçuların “san-” eylemi kendi müesseselerini etkilemez.

+Ø Nesne Belirteci: “öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı” (Sıfat Tamlaması)

Hukukçuların kendi müesseselerini ne sandığını belirtmektedir.

1.3.2.5.3. İkinci Derece Belirtenli –Ip Tarz Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli

Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB –Ip TB + I NB → E

• “...içeriye ilk adımını atıp da Vafi Bey’in oda kapısının açık olduğunu gör-” (37/5)

İkinci Derece Belirten / Özne (o (dışarıdan gelen adam)) – Ip Tarz Belirteci (içeriye adamı atıp) ← Pekiştirme Bağlacı (da) + I Nesne Belirteci (Vafi Bey’ in oda kapısının açık olduğunu) → Eylem (gör-)

Açıklama:

-Ip Tarz Belirteci: “içeriye ilk adımını atıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Nasıllık yönünden eylem vurgulanmaktadır. “gör-” eylemi “içeri ilk adımı atıp” da yapılmaktadır. Bu ek fiilden tarz bildiren zarflar yapar: alıp, gelip, gerçekleştirip, girip, koşturup, anlayıp, imzalayıp, okuyup, gizleyip... (Özçelik, Erten, 2000: 102).

+I Nesne Belirteci: “Vafi Bey’ in oda kapısının açık olduğunu ” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +İyelik ← +I)

- i tümlecinin varlığı belirsizlik taşımadığını gösterir. Dışarıdan gelen adamın neyi gördüğünü bildiriyor.

• “...ışığı açıp onu tanı-” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) - Ip Tarz Belirteci (ışığı açıp) + I Nesne Belirteci (onu) → Eylem (tanı-)

Açıklama:

-İp Tarz Belirteci: “ışığı açıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Eylemi nasıllık göstererek niteliyor. Ferit’in onu tanıma eylemini nasıl yaptığını belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

“onu” zamiri burada Ferit’in yanına gelen kadını temsil ediyor. Ferit’in kimi tanıdığını belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

• “...yataktan kalkıp ışığı yak-” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) - İp Tarz Belirteci (yataktan kalkıp) + I Nesne Belirteci (ışığı) → Eylem (yak-)

Açıklama:

- İp Tarz Belirteci: “yataktan kalkıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“yataktan kalkıp” belirteci eylemin durumunu bildirerek eylemi tarz bakımından niteliyor.

+I Nesne Belirteci: “ışığı” (Ad ← +I)

Ferit’in neyi yaktığını bildiriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.3.2.5.4. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + A YB + I NB \rightarrow E$

• “...içeriye ilk adımı at-” (37/5)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o (dışarıdan gelen adam)) + A Yönelme Belirteci (içeriye) + I Nesne Belirteci (ilk adımını) → Eylem (at-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “içeriye” (Ad ← +A)

“at-” eyleminin yönünü bildiriyor. Adımını, bulunduğu yerden içeriye atıyor.

Yani özne konumunu değiştiriyor. Öznenin konum değiştirdiği, bir noktadan başka bir noktaya yöneldiği eylemler, yönelme belirteçleri yaparlar (Boz, 2007: 81-82).

+I Nesne Belirteci: “(onun) ilk adımını” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir.

1.3.2.5.5. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve Üstünlük Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + \ddot{U}TB \rightarrow E$

- “...onun kendisini daha iyi gör-” (37/6)

İkinci Derece Belirten/G.Ö (o) + I Nesne Belirteci (onun kendisini) + Üstünlük Tarz Belirteci (daha iyi) → Eylem (gör-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “onun kendisi” (Ad Tamlaması)

Cümlede “kendi” zamiri yanında “ben, sen, o, biz, siz, onlar” gibi şahıs zamirleri de kullanıldığında dönüşlülük zamiri daha güçlü bir pekiştirme özelliği kazanmış olur (Korkmaz, 2003: 418).

“gör-” eyleminin etkilediği değil amaçladığı ögedir.

Üstünlük Tarz Belirteci: “daha iyi”

Üstünlük derecesi gösteren zarflar, sıfatlara, zarflara ve fiillere karşılaşmada üstünlük anlamı katan “daha” kelimesi ile karşılanır (Korkmaz, 2003: 518).

1.3.2.5.6. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +DAn

Ayrılma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DA BB + DAn AB \rightarrow E$

- “...çıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırla-” (37/8)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (kusur arayıcı bakışlar)) + DA Bulunma Belirteci (çıkık bir alın altında) + DAn Ayrılma Belirteci (kemik çukurlara batmış gözlerinden) → Eylem (fırla-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “çıkık bir alın altında” (Ad Tamlaması ← +DA)

Kusur arayıcı bakışların nerede olduğunu bildiriyor.

+DA Ayrılma Belirteci: “(onun) kemik çukurlara batmış gözlerinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Kusur arayıcı bakışlarından kemik çukurlara batmış gözlerden ayrıldığını bildiriyor. Fiilin hareketi isimden uzaklaşmıştır.

1.3.2.5.7. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Etki Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DAn EB + \emptyset NB \rightarrow E$

• “...çocuktan bir gazete al-” (105/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Etki Belirteci (çocuktan) + Ø Nesne Belirteci (gazete) → Eylem (al-)

Açıklama:

+DAn Etki Belirteci: “çocuktan” (Ad ← +DAn)

Ferit’ in kimden gazete aldığını bildiriyor. “çocuktan” belirteci öznenin eyleminin etkilediği kişidir. Bir adın “çıkmalı tümleç” olarak kullanıldığı cümle ya da cümleminin yüklemi geçişli bir eylemse ilgili yargı öbeğinde, genellikle o adın karşıladığı yerden-yönden, durumdan-ortamdan, varlıktan-kavramdan, yapıştan-oluştan” nesne görevinde kullanılan varlığın-kavramın çıktığı” anlamı oluşur (Kahraman, 2007: 45).

1.3.2.5.8. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve -ArAk Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + A YB - ArAk TB \rightarrow E$

• “...akibetine ufki olarak var-” (105/5)

İkinci Derece Belirten / Özne (o) + A Yönelme Belirteci (akibetine) - ArAk Tarz Belirteci (ufki olarak) → Eylem (var-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “(onun) akibetine” (Ad Tamlaması ← +A)

“var-” eyleminin yönünü belirtiyor. “akibetine” belirteci yönelme bildirme işlevindedir.

-ArAk Tarz Belirteci: “ufki olarak” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“akibetine varma” eyleminin nasıl olduğunu bildiriyor. Varma eylemi “ufki olarak” gerçekleşmiştir.

1.3.2.5.9. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DA BB + Ø NB → E

- “...vücutunda büyük bir dirilik hisset-” (105/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DA Bulunma Belirteci (vücutunda) + Ø Nesne Belirteci (büyük bir dirilik) → Birleşik Eylem (hisset-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “(Ferit’in) vücutunda” (Ad Tamlaması ← +DA)

“vücutunda” belirteci bulunulan yeri gösterme işlevi görmektedir. Ferit’in dirilik hissini nerede olduğunu gösteriyor.

+Ø Nesne Belirteci: “büyük bir dirilik” (Sıfat Tamlaması)

“büyük bir dirilik” Ferit’in ne hissettiğini bildiriyor Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

- “...bitişikte yemek ye-” (106/2)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (Babuş’lar) + DA Bulunma Belirteci (bitişikte) + Ø Nesne Belirteci (yemek) → Eylem (ye-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “bitişikte” (Ad ← +DA)

“ye-” eyleminin nerede gerçekleştiğini gösteriyor. Babuşlar yemeği bitişikte yemektedirler.

+Ø Nesne Belirteci: “yemek” (Ad)

Babuşların ne yediğini belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

• “...*Havada gizli bir doluluk seziyor musun?*” (313/2)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (sen) + DA Bulunma Belirteci (havada) + Ø Nesne belirteci (gizli bir doluluk) → Eylem + Soru İlgeci (seziyor musun?)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “havada” (Ad ← +DA)

“havada” belirteci “sez-” eyleminin yerini bildiriyor. Bulunma işlevini yerine getirmektedir.

+Ø Nesne Belirteci: “gizli bir doluluk” (Sıfat Tamlaması)

“gizli bir doluluk”, havada sezilen şeyin ne olduğunu bildiriyor. + I ekinin olmaması belirsizlik değeri taşıdığını gösteriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.3.2.5.10. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn AB + I NB → E

• “...*bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini al-*” (106/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DAn Ayrılma Belirteci (bavulundan) + I Nesne Belirteci (Bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini) → Eylem (al-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “(onun (Ferit’in)) bavulundan” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“bavulundan” belirteci Ferit’in tercümeyi nerede aldığını gösteriyor. +Den eki, bazı kullanımlarda “yapışın-oluşun gerecini”, bazı kullanımlarında da “yapışın-oluşun yönünü-yöntemini” bildirerek +Ie işlevini görebilmektedir. *Tekne iskeleye burundan yanaşmış, Türk dilini bilimsel yoldan araştırmak, tanıtmak, yaymak*

örneklerindeki gibi. Örneklerde de görüldüğü gibi, burada söz konusu edilen yön bildirmenin “çıkış yönünü bildirmekle” ilgisi olmadığıdır. Burada bildirilen yön, nitelik bakımından +IE ekinin gördüğü “gereç, yönelme, yöntem bildirme” işlevlerine benzemektir. Nitekim, bu kullanımlardaki +Den eklerinin yerine +IE ekleri de konulabilir (Kahraman, 2007: 54-234).

+I Nesne Belirteci: “Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini”
(Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi aldığını bildiriyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

1.3.2.5.11. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve İlgeç Zaman

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + A YB + İZB → E

• “...onun ben’i üzerine sabahtan beri dikil-” (106/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (bu dikkat)) + A Yer Belirteci (onun ben’i üzerine) + İlgeç Zaman Belirteci (sabahtan beri) →Eylem (dikil-)

Açıklama:

+A Yer Belirteci: “onun ben’i üzerine ” (Ad Tamlaması ← +A)

“dikil-” eyleminin nereye yapıldığını bildiriyor. Dikkat, onun (Ferit’in) ben’i üzerine dikilmiştir.

İlgeç Zaman Belirteci: “sabahtan beri” (İlgeç Öbeği)

“sabahtan beri” belirteci, geçmişte başlayıp devam eden bir zaman dilimini ifade ediyor. Kahraman’a göre Çağdaş Türkiye Türkçesinde +DEn’li adların “beri” ilgeciyle kurdukları öbekler bol bol kullanılmaktadır. +Den eki almış zaman adlarının “beri” ilgeciyle oluşturdukları öbekler belirgin olarak “zaman ve uzaklık” kavramları vardır. Bu ilgeç öbekleri içinde yer aldıkları yargı öbeğine, “yüklemin bildirdiği yapışın-oluşun, kendi bildirdikleri zamandan başlayarak o yüklemin çekimlendiği kipin karşılandığı zamana dek sürdüğü” anlamını katmaktadır (Kahraman, 2007: 59).

1.3.2.5.12. İkinci Derece Belirtenli, -Ip Tarz Belirteçli Ve +A Yer Belirteçli

Yan Tümce Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB - Ip TB + A YB \rightarrow E$$

- “...mesafe içinde avare dolaşıp dilediği yere kon-” (106/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (bu dikkat)) - Ip Tarz Belirteci (mesafe içinde avare dolaşıp) + A Yer Belirteci (dilediği yere) → Eylem (kon-)

Açıklama:

-Ip Tarz Belirteci: “mesafe içinde avare dolaşıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç “kan-” eyleminin nasıl yapıldığını belirtiyor.

+A Yer Belirteci: “dilediği yere” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“dilediği yere” belirteci yer bildirmektedir. Dikkat, konma eylemini dilediği yere yapabilir.

1.3.2.5.13. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +A Etki

Belirteçli Yan Tümce Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + A EB \rightarrow E$$

- “...yerini uykuya bırak-” (106/6)

İkinci Derece Belirten / Özne (o (dikkat)) + I Nesne belirteci (yerini) + A Etki Belirteci (uykuya) → Eylem (bırak)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(onun (dikkatin)) yerini” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin bıraktığı şeyi bildiriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir. Dikkatin yerini bırakmasından bu belirten (yerini) etkilenmez.

+A Etki Belirteci: “uykuya” (Ad ← +A)

“uykuya” belirteci “bırak-” eyleminin neye yapıldığını bildiriyor.

- “...bu paraları onlara ver-” (230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Necmiye teyze)) + I Nesne Belirteci (bu paraları) + A Etki Belirteci (onlara) → Eylem (ver-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “bu paraları” (Sıfat Tamlaması)

“bu paraları” belirteci, Necmiye Teyze’nin vermek istediği şeyi belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

+A Etki Belirteni: “onlara” (Şahıs Zamiri ← +IAr ← +A)

“Necmiye teyze bu paraları verdi” cümlesinde “kime” sorusuna akla getiren anlam boşluğu “onlara” ögesiyle doldurulmuştur.

• “...on cahili dokuz âlime tercih et-” (284/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (sistem) + I Nesne Belirteci (on cahili) + A Etki Belirteci (dokuz âlime) → Birleşik Eylem (tercih et-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “on cahili” (Sıfat Tamlaması ← +A)

Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. “tercih et-” eylemi “on cahili” etkilemez.

+Etki Belirteci: “dokuz âlime” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“tercih et-” eylemi tercih edilen bir şeylerin olmasını gerekli kılar. Burada tercih edilen şey “dokuz âlime” +A ekli belirteçle gösterilmiştir.

1.3.2.5.14. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +DAn Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + I NB + DAn TB → E

• “...çıplağı belinden yakala-” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + I Nesne Belirteci (çıplağı) + DAn Tarz Belirteci (belinden) → Eylem (yakala-)

Açıklama:

+I Nesne belirteci: “çıplağı” (Ad ← +I)

Ferit’in neyi yakaladığını bildiriyor.

+DAn Tarz Belirteci: “(onun) belinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“(onun) belinden” belirteci “yakala-” eyleminin nasıl yapıldığını gösteriyor. Eylemi nasıllık göstererek niteliyor.

1.3.2.5.15. İkinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli Ve +CA Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB – ken ZB + CA TB → E

- “...yatarken kapayıp kapamadığını iyice hatırlayama-” (106/20)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) -ken Zaman Belirteci (yatarken) +I Nesne belirteci (kapayıp kapamadığını) +CA Tarz Belirteci (iyice)→Eylem (hatırla-)

Açıklama:

-ken Zaman Belirteci: “yatarken” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“yatarken” belirteci eylemi zaman yönünden niteliyor. “yat-” eylemi ve “hatırlamaya-” eylemi aynı anda gerçekleştiriyor. Bu belirteç, farklı eylemlerin eş zamanlı gerçekleştiğini bildiriyor.

+I Nesne Belirteci: “kapayıp kapamadığını” (Ad İşlevli Yan Cümle + İyelik ← + I)

Ferit’in hatırlayamadığı şeyi belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

+CA Tarz Belirteci: “iyice” (Ad ← +CA)

“hatırlamaya-” eylemini nasıllık yönünden niteliyor. “iyice” belirteci eylemin nasıl gerçekleştiğini belirtiyor. Korkmaz’a göre, +CA ekiyle türeyen bu zarf, addan ad yapma ekleriyle kurulan zarflardandır. Bu eklerle türetilen zarflarda ek vurgusuzdur. Vurgu ekten önceki hece üzerindedir. (Korkmaz, 2003: 465)

1.3.2.5.16. İkinci Derece Belirtenli, +A Yönelme Belirteçli Ve +IA Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + A YB + IA TB → E

- “...onlara dikkatle bak-” (128/19)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (adam)) + A Yönelme Belirteci (onlara) + IA

Tarz Belirteci → Eylem (bak-)

Açıklama:

+A Yönelme Belirteci: “onlara” (Kişi Zamiri ← IAr ← +A)

Daha öncede belirtildiği gibi “bak-” eylemi + {A}durum biçim birimli zorunlu tümleç almaktaydı. Burada “onlara” belirteci bakma eyleminin yönünü gösteriyor.

+IA Tarz Belirteci : “dikkatle” (Ad ← +IA)

+IE eki öznenin karşıladığı varlığın-kavramın, yapısı yaparken gösterdiği davranışın niteliğiyle birlikteliğini de bildirir: “Büyük yaylı kapıyı *ihtiyatla* açıyorum.”(Kahraman, 2007: 74).

Burada da “dikkatle” belirteci öznenin yaptığı davranışın niteliğini belirtiyor.

1.3.2.5.17. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Tarz Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri...

EÖ = İDB + DAn TB + A YB → E

• “...onların peşinden otobüse bin-” (160/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (Ferit) + DAn Tarz Belirteci (onların peşinden)
+ A Yönelme Belirteci (otobüse) → Eylem (bin-)

Açıklama:

+DAn Tarz Belirteci: “onların peşinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“bin-” eyleminin nasıl yapıştığını bildiriyor. Otobüse onların peşinden binilmiştir. Kahraman’a göre Çağdaş Türkiye Türkçesinde kimi adlar “çıkış bildirme” işlevi zayıflamış ya da iyice belirsizleşmiş olan +DAn ekleriyle donmuş olarak kullanılmaktadır. +DAn’le donmuş bazı adlar, önce yapılmış bir eylemi ya da gerçekleşmiş bir oluşu “izleme”, “ondan sonra yapılma-gerçekleşme” anlamları bildiren zaman belirteci görevinde kullanılmaktadır. “sonralık, izleme” anlamlı donmuş zaman belirteçlerinin tümünün “ardından, arkasından, peşinden” gibi eşanlamlı sözcükler olduğu görülmektedir (Kahraman, 2007: 55).

+A Yönelme Belirteci: “otobüse”

“otobüse” belirteci eyleminin yönünü bildiriyor.

“bin-” eyleminde bulunduğu noktadan başka bir yere yönelme anlamı vardır.

1.3.2.5.18. İkinci Derece Belirtenli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +A

Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn AB + A YB → E

- “...bahçe kapısının önünden içeriye vur-” (220/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ayak sesi)) + DAn Ayrılma Belirteci (bahçe kapısının önünden) + A Yönelme Belirteci (içeriye) → Eylem (vur-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “bahçe kapısının önünden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Ayak sesinin nereden vurduğunu belirtiyor. Ayak sesi “bahçe kapısının önünde içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesinin ulaştığı yönü göstermektedir.” “içeriye” belirteci ayak sesinin yönünü bildirmektedir.

1.3.2.5.19. İkinci Derece Belirteçli, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn AB + Ø NB → E

- “...genzinden homurtuya benzer bir ses çıkar-” (220/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar çenesi)) + DAn Ayrılma Belirteci (genzinden) + Ø Nesne Belirteci (homurtuya benzer bir ses) → Eylem (çıkart)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “(onun) genzinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Sesin çıkarıldığı yeri bildiriyor.

+Ø Nesne Belirteci: “homurtuya benzer bir ses” (Sıfat Tamlaması)

İhtiyarın çıkardığı şeyin ne olduğunu bildiriyor. Öznenin eyleminin doğrudan

etkilenen değil, amaçladığı ögedir. İhtiyarın çıkarma eyleminden “homurtuya benzer bir ses” etkilenmez.

1.3.2.5.20. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli Ve +I Nesne

Belirteçli Yan Tümce Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + I NB \rightarrow BE$$

- “...henüz *sebebini keşfedeme-*” (221/6)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Yalın Zaman Belirteci (henüz) + I Nesne belirteci (sebebini) → Birleşik Eylem (keşfedeme-)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “henüz”

“henüz” belirteci zaman bildiriyor. “keşfedeme-” eyleminin zaman, bulunulan zamandır. Ferit, büyük ehemmiyetin sebebini bulunduğu anda keşfedememiştir.

+I Nesne belirteci: “(onun) sebebini” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eylemini doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir.

1.3.2.5.21. İkinci Derece Belirtenli, Miktar Belirteçli Ve +Ø Nesne

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YMB + \emptyset NB \rightarrow E$$

- “...hiçbir *para sıkıntısı çekme-*” (230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + Yalın Miktar Belirteci (hiç) + Ø Nesne Belirteci (para sıkıntısı) → Eylem (çekme-)

Açıklama:

Yalın Miktar Belirteci: “hiç”

“hiç” belirteci eylemin ne ölçüde, ne kadar olacağını belirtiyor. Ferit’le Büyükada’da yaşanırken para sıkıntısı hiç çekmeyecektir.

+Ø Nesne Belirteci: “para sıkıntısı” (Ad Tamlaması)

Ferit’le Büyükada’ da yaşarken çekilmesi temenni edilen şeyin ne olduğunu

belirtiyor.

1.3.2.5.22. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + IA TB \rightarrow BE$$

• “...onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare et-” (230/2)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + I Nesne Belirteci (onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını) + IA Tarz Belirteci (dikkatle) → Ad ← Sıralama Bağlacı + Ad + Yardımcı Eylem (takip ve idare et-)

Açıklama:

“onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare et-”

+I Nesne Belirteci: “onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını” (Ad Tamlaması ← +I)

Aziz’in takip ve idare ettiği şeyi belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

+IA Tarz Belirteci: “dikkatle” (Ad ← +IA)

“takip ve idare et-” eylemi “dikkatle” yapılmaktadır. Eylemin nasıl yapıldığını belirtiyor.

1.3.2.5.23. İkinci Derece Belirtenli- +I Nesne Belirteçli Ve Belirteç Öbeği

Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbeği

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + B\ddot{O}TB \rightarrow E$$

• “...onu da böyle iyi gör-” (230/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Aziz)) + I Nesne Belirteci (onu) ← Pekiştirme Bağlacı (da) + Belirteç Öbeği Tarz Belirteci (böyle iyi) → Eylem (gör-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

“onu” zamiri Aziz’in kimi gördüğünü belirtiyor. “o” şahıs zamiri burada Ferit’i temsil etmektedir. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

Belirteç Öbeği Tarz Belirteci: “böyle iyi”

Eylemi nasıllık yönünden niteliyor. Aziz’in Ferit’i hangi durumda gördüğünü belirtiyor.

1.3.2.5.24. İkinci Derece Belirtenli, +CA Odak Belirteçli Ve +DA

Bulunma Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + CA OB + DA BB → E

• “...yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında kal-” (284/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hukukçu)) + CA Odak Belirteci (yalnız) + DA Bulunma Belirteci (fertle devlet arasındaki münasebet plânında) → Eylem (kal-)

Açıklama:

+CA Odak Belirteci: “yalnız”

“sadece, tek” anlamında kullanılan “yalnız” belirteci, anlam bakımından kendinden sonraki sözcükleri sınırlıyor.

+DA Bulunma Belirteci: “yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

“kal-” eyleminin yapıldığı yeri gösteriyor. “kal-” eyleminin gerçekleştiği yer itibari bir yerdir.

1.3.2.5.25. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli Ve İkileme

Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DA BB + İTB → E

• “...gazetelerde sık sık gör-” (284/12)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (biz) + DA Bulunma Belirteci (gazetelerde) + İkileme Tarz Belirteci (sık sık) → Eylem (gör-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “gazetelerde” (Ad + IAr ← +DA)

“gör-” eyleminin gerçekleştirildiği yeri belirtiyor. “gazetelerde” belirteci bulunma işlevini üstlenmektedir.

İkileme Tarz Belirteci: “sık sık”

“sık sık” zaman belirteci eylemin kısa zaman aralıklarıyla yapıldığını göstermektedir.

1.3.2.5.26. İkinci Derece Belirten, +DAn Ayrılma Belirteçli Ve +DA Tarz

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DAn AB + DA TB → E

• “...denizden bir magnezyum alevi halinde kalk-” (313/9)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (sıcak ve çıplak bir mavi)) + DAn Ayrılma Belirteci (denizden) + DA Tarz Belirteci (bir magnezyum alevi halinde) → Eylem (kalk-)

Açıklama:

+DAn Ayrılma Belirteci: “denizden” (Ad ← +DAn)

“denizden” belirteci ayrılma bildirmektedir.

+DA Tarz Belirteci: “bir magnezyum alevi halinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“kalk-” eylemi nasıllık yönünden vurguluyor. +DA eki durum bildirerek “bir magnezyum alevi halinde” sözcük öbeğinin nasıl sorusuna yanıt vermesini sağlıyor.

1.4. DÖRT NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde dört niteleyici alan ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri sınıflanmıştır.

1.4.1. Dört Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.4.1.1. Tek Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.4.1.1.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.4.1.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, +Ø Nesne Belirteçli, +DA Tarz

Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = +\emptyset NB + DA TB + BDB + I NB \rightarrow E$$

• “Günün siyasi ve askeri hadiseleri bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki müasebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar uzayan bir fikir zincirlemesi içinde, Ferit, Mussolini’ nin bir iddiasını hatırladı.” (105/3)

Bağlamalı +Ø Nesne Belirteci (günün siyasi ve askeri hadiseleri) +DA Tarz Belirteci (bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki münasebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar uzayan bir fikir zincirlemesi içinde) + Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + I Nesne Belirteci (Mussolini’ nin bir iddiasını) → Eylem (hatırladı)

Açıklama:

Bağlamalı +Ø Nesne Belirteci: +Ø Nesne belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve) +Ø Nesne belirteci₂

+Ø Nesne Belirteci₁ : “günün siyasi (hadiseleri)” (Ad Tamlaması)

+Ø Nesne Belirteci₂ : “(günün) askeri hadiseleri” (Ad Tamlaması)

Ferit’ in ne hatırladığını bildiriyor. +I nesne ekini almamış olması “belirsizlik değeri” taşıdığını gösteriyor. Hangi siyasi ve askeri hadiseyi hatırladığı belli değildir.

+DA Tarz Belirteci: “bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki münasebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar uzayan bir fikir zincirlemesi içinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“hatırla-” eylemini nasıllık göstererek nitelenmiştir. Ulandığı ad bir “durum adı” olmasa da +DE onu anlatımda, “durum bildirme” işleviyle yükleme bağlayabilmektedir:

Sevinç içinde şakıdı.

Eteği belinde, bütün evi o çeviriyordu.

Örnekler incelendi zaman, bunlardaki dudum bildiren +DE’li adların, “olarak...” gibi bir durum ulacına ya da “gibi, -DIĞI halde...” vb. durum belirteci

oluşturan çekim ögelerden birine bağlanma gereksinimi duydukları görülüyor. Çünkü bu örneklerdeki +DE eklerinin gerçek işlevi, ulandıkları adları “olarak, gibi, DIĞI halde...” vb. ögelere bağlayarak yüklem anlamını “durum” bakımından tümleyen cümle ögelerinin oluşmasına katkı yapmaktır. Türkçenin “kısa anlatıma eğilimli bir dil oluşu” nedeniyle söz konusu ögeler düşürülmüş, +DE onların görevlerini üstlenerek dudum bildirme işlevi kazanmıştır (Kahraman, 2007: 37-207).

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Hatırlama eylemini kimin yaptığını belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “mussolini’nin bir iddiasını” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’ in neyi hatırladığını bildiriyor. +I nesne ekini almış olması “belirsizlik değeri” taşımadığı gösteriyor. Öznenin eylemin doğrudan etkilediği değil, amaçladığı ögedir. Kahraman’a göre, nesne durumundaki adlar yüklem bildirdiği yapıştan etkilenen konunun karşılığı olabilirler (Kahraman, 2007: 19). Burada da +I nesne belirteci konu bildiren nesne konumundadır.

1.4.1.1.1.2. Birinci Derece Belirtenli, İkileme Tarz Belirteçli, +A Etki

Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İTB + BDB + A EB + İBB → E

• “Birdenbire bu ayak ona Selma’nınmış gibi geldi.” (106/18)

İkileme Tarz Belirteci (birdenbire) + Birinci Derece Belirten / Özne (bu ayak) + A Etki Belirteci (ona) + İlgeç Benzerlik Belirteci (Selma’nınmış gibi) → Eylem (geldi)

Açıklama:

İkileme Tarz Belirteci: “birdenbire”

Eylemin bulunulan zamanda “aniden” gerçekleştiğini gösteriyor.

Birinci Derece Belirten / Özne : “bu ayak” (Sıfat Tamlaması)

+A Etki Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

+A ekli öge nesne olarak da kullanılabilir. Burada da öznenin eylemle

amaçladığı ögedir.

1.4.1.1.1.3. Birinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +A Etki

Belirteçli Ve Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem
Öbekleri

$$E\ddot{O} = BDB + YZB + A EB + B\ddot{O}TB \rightarrow E$$

• “Sağ tarafındaki merdiven, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkan o kadınlar şimdi ona biraz daha güzel görünüyordu.” (160/12)

Birinci Derece Belirten / Özne (sağ tarafındaki merdiven, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkan o kadınlar) + Yalın Zaman Belirteci (şimdi) + A Etki Belirteci (ona) + Belirteç Öbeği Tarz Belirteci (biraz daha güzel) → Eylem (görünüyordu).

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “sağ tarafındaki merdiven, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkan o kadınlar” (Sıfat İşlevli Yan Cümle)

Etkin öznedir. Özne kendi isteğiyle eylemi gerçekleştiriyor.

(1) Küçük kız güldü

(2) Küçük olan kız güldü.

İlk bakışta iki örnek de aynı içeriğe gönderme yapar gibi gözüküyor. Ancak dışavurumda (1) sayılı örnekte bir sıfat tamlaması (“küçük kız”), (2) sayılı örnekte ise sıfat işlevli yan cümle (“küçük olan kız”) bulunuyor. “Küçük kız” kalıplaşmaya, sıradanlaşmaya, tek bir kavram haline gelmeye yatkın, sıfatla ad birbiriyle kaynaşmış, aradaki bağ fazla sıkı. Oysa sıfat işlevli yan cümle, sıfatla adı birbirinden koparıyor, bağımsızlaştırıyor. Bunu sıfatla adın arasına giren ortaç sağlıyor. Sıfat tamlaması dilbilgisel açıdan daha yalın ve sıradan, kendi içinde kapalı ve tamamlanmış, kabullenilmiş bir öbek oluşturuyor. Sıfat işlevli yan cümleyle yapılan nitelendirme ise sıfat tamlamasının durgun yapısından sıyrılıp daha canlı ve dinamik bir yapıya kavuşuyor. Kısacası sıfat tamlaması yerine sıfat işlevli yan cümle seçmek, o adla sıfat arasında kurulan ilişkiye bir kezlik olma, çarpıcı olma, canlı ve vurgulu olma gibi nitelikler kazandırıyor (Erkman-Ozil, 1998: 319-320).

Yalın Zaman Belirteci: “şimdi”

“şimdi” belirteci eylemi zaman yönünden niteliyor. Merdivenlerden, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkan o kadınların daha güzel (görünmesi şimdidir.)

+A Etki Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

“O” zamiri burada Ferit’in yerini tutmaktadır. “Ona” belirteci kadınların kime güzel gördüğünü belirtiyor. Boz’a göre özne dışında zamanlı tümleş isteyen iki değerli eylemlerle kurulan cümlelerde, bu tümleşlerden bir kısım nesne görevindedir.

“Ömer’ e şöyle bir baktım” (Börekçi-Tepeli, 1996: 61-62) cümlesinde +A ekli ögeyi nesne olarak belirtmiştir (Boz, 2007: 77).

Belirteç Öbeği Tarz Belirteci: “biraz daha güzel”

Eylemi nasıllık yönünden niteliyor. “güzel” sözcüğü üstünlük derecesi gösteren “daha” belirteci ve “biraz” miktar belirteciyle nitelenerek güzelliğin derecelenmesini sağlamıştır.

1.4.1.1.1.4. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli,

İkileme Etki Belirteçli Ve Yalın Miktar Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

$EÖ = STZB + BDB + İEB + YMB \rightarrow E$

• “Bu akşam Selma’nın imajı ve bira birbirine pek yakışmıştı.” (160/18)

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (bu akşam) + Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne (Selma’nın imajı ve bira) + İkileme Etki Belirteci (birbirine) + Yalın Miktar Belirteci (pek) → Eylem (yakışmıştı).

Açıklama:

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “bu akşam” (Sıfat Tamlaması)

“bu akşam” belirteci eylemi zaman bakımından nitelemektedir.

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne: Birinci Derece Belirten / Özne₁ ← Sıralamalı Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne₂

Birinci Derece Belirten / Özne₁: “Selma’nın imajı” (Ad Tamlaması)

Birinci Derece Belirten / Özne₂: “bira”

Etkin öznedir. Bu akşam birbirine yakışanın ne olduğunu belirtiyor.

İkileme Etki Belirteci: “birbirine”

Selma’nın imajı ve biranın neye yakıştığını belirtiyor. Selma’nın imajı ve bira birbirine yakışıyor.

Yalın Miktar Belirteci: “pek”

Aşırılık derecesi gösteren bu belirteç eylemi miktar yönünden nitelendirilmiştir. Selma’nın imajı ve biranın birbirine ne kadar, ne ölçüde yakıştığını bildirmektedir.

1.4.1.1.1.5. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, Yalın Zaman

Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + I NB + YZB + A YB \rightarrow E$

• “Bahçe kapısının önünden içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesi onu hemen kapıya baktırmıştı.” (220/11)

Birinci Derece Belirten / Özne (bahçe kapısının önünden içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesi) + I Nesne Belirteci (onu) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) + A Yönelme Belirteci (kapıya) → Eylem (baktırmıştı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “bahçe kapısının önünden içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesi” (Sıfat Tamlaması)

İhtiyarı baktıranın ne olduğunu belirtiyor. “bahçe kapısının önünden içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesi” ihtiyarı bu yöne baktırmıştır.

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

Öznenin gerçekleştiği “baktır-” eyleminin doğrudan değil, amaçladığı ögedir. Çünkü öznenin bu eylemi “onu”, yani ihtiyarın konumunu değiştirmesini etkiler.

Yalın Zaman Belirteci: “hemen”

Burada “baktır-” eyleminin zamanı “bahçe kapısının önünde içeriye vuran

kuvvetlice bir ayak sesi” ögesindeki “vur-” eylemine göre itibari olarak belirlenmiştir. “hemen” zaman belirteci “vur-” ve “baktır-” eylemleri arasındaki süreyi kısaltma işlevini görmektedir.

+A Yönelme Belirteci: “kapıya” (Ad ← +A)

“baktır-” eylemi bir şeye bakmayı gerektirir. “kapıya” belirteci “baktır-” eyleminin nereye yapıldığını bildiriyor.

1.4.1.1.1.6. Birinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, Yalın Yineleme

Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = BDB + I NB + YYB + A YB → E

• “Yalnız kalan Ferit başını tekrar yastığa bıraktı.” (230/6)

Birinci Derece Belirten / Özne (yalnız kalan Ferit) + I Nesne Belirteci (başını) + Yalın Yineleme Belirteci (tekrar) + A Yönelme Belirteci (yastığa) → Eylem (bıraktı)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “yalnız kalan Ferit” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. Anlam açısından “Ferit” kendi istenciyle bir eylemi gerçekleştirmektedir.

+I Nesne Belirteci: “(onun (Ferit’in)) başını” (Ad Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi bıraktığını belirtiyor.

Yalın Yineleme Belirteci: “tekrar”

“tekrar” belirteci “bırak-” eyleminin tekrarlandığını gösteriyor.

+A Yönelme Belirteci: “yastığa” (Ad ← +A)

Ferit’in başını bıraktığı yeri belirtiyor

1.4.1.1.1.7. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, Sınırlama

Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = +DA\ BB + BDB + SB + \emptyset\ NB \rightarrow A + EE$$

• “Çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana esir olduğu bir dünyada iktisadi hürriyet, sadece, sermayenin hürriyeti demektir.” (284/4)

+DA Bulunma Belirteci (çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana esir olduğu bir dünyada) + Birinci Derece Belirten / Özne (iktisadi hürriyet) + Sınırlama Belirteci (sadece) + $\emptyset$ Nesne Belirteci (sermayenin hürriyeti) $\rightarrow$ Ad + Ek Eylem (demektir)

+DA Bulunma Belirteci: “çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana esir olduğu bir dünyada” (Sıfat Tamlaması $\leftarrow$ +DA)

Bu belirteç yer bildirmektedir.

Birinci derece Belirten / Özne: “iktisadi hürriyet” (Sıfat Tamlaması)

+ $\emptyset$ Nesne Belirteci: “sermayenin hürriyeti” (Ad Tamlaması)

1.4.1.1.1.8. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli, +A Etki

Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

$$E\ddot{O} = BDB - IncA\ ZB + A\ EB + I\ NB \rightarrow A + BE$$

• “Hürriyetin şahsiyetle münasebetini aramayan hukukçu, yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında kalınca, aptalla zekiyle, bilgisizle âlimle, görgüsüzle görgülüye aynı rey hakkını tanımak zorunda kalır.” (284/9)

Birinci Derece Belirten / Özne (hürriyetin şahsiyetle münasebetini aramayan hukukçu) –IncA Zaman Belirteci (yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında kalınca) + Bağlamalı – A Etki Belirteci (aptalla zekiyle, bilgisizle, âlimle, görgüsüzle görgülüye) + + I Nesne Belirteci (aynı rey hakkını) $\rightarrow$ Ad + Birleşik Eylem (tanımak zorunda kalır.)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Hürriyetin şahsiyetle münasebetini aramayan hukukçu” (Sıfat Tamlaması)

-IncA Zaman Belirteci: “yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında kalınca” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“tanımak zorunda kal-” eyleminin zamanı “kal-” eylemine göre itibardır. Bu iki eylemin yapılışı eş zamanlıdır. Hukukçu, “yalnız fertle devlet arasındaki münasebet planında” kaldığı zaman “tanımak zorunda kal-” eylemini gerçekleştirir.

Bağlamalı + A Etki Belirteci: + A Etki Belirteci₁ + A Etki Belirteci₂ + A Etki Belirteci₃

+A Etki Belirteci₁: “aptalla zekiyle” (Ad ← IA + Ad ← +A)

+A Etki Belirteci₂: “bilgisizle âlimle” (Ad ← IA + Ad ← +A)

+A Etki Belirteci₃: “görgüsüzle görgülüye” (Ad ← IA + Ad ← +A)

Bu belirteçler hukukçunun aynı şey hakkını kime tanımak zorunda kaldığını gösteriyor.

+I Nesne Belirteci: “aynı rey hakkını” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Hukukçuların aptalla zekiye, bilgisizle âlime, görgüsüzle görgülüye neyi tanımak zorunda kaldığını bildiriyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir.

1.4.1.1.1.9. Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +I Nesne

Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB –ArAk TB + I NB + A EB → E

• “Sıcak ve çıplak bir mavi, denizden bir magnezyum alevi halinde kalkarak boşluğu aydınlığa boğuyordu.” (313/9)

Birinci Derece Belirten / Özne (sıcak ve çıplak bir mavi) –ArAk Tarz Belirteci (denizden bir magnezyum alevi halinde kalkarak) + I Nesne Belirteci (boşluğu) + A Etki Belirteci (aydınlığa) → Eylem (boğuyordu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “sıcak ve çıplak bir mavi” (Sıfat Tamlaması)

“bağ-” eylemini gerçekleştireni belirtiyor. Etkin öznedir.

–ArAk Tarz Belirteci: “denizden bir magnezyum alevi halinde kalkarak”

(Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“denizden bir mağnezyum alevi halinde kalkarak” belirteci eylemin ne şekilde meydana geldiğini belirtiyor. “bağ-” eylemini nasıllık yönünden niteliyor.

+I Nesne Belirteci: “boşluğu” (Ad ← +I)

“Sıcak ve çıplak bir mavi” nin neyi boşduğunu gösteriyor. Öznenin eyleminden doğrudan etkilenen ögedir. “boşluk” farklı bir şekle bürünüyor.

+A Etki Belirteci: “aydınlığa” (Ad ← +A)

“sıcak ve çıplak bir mavi” nin boşluğa neye boşduğunu belirtiyor.

1.4.1.1.10. İlgeç Benzerlik Belirteçli, -Dıkça Zaman Belirteçli, Birinci

Derece Belirtenli Ve +DAn Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \text{İBB} -\text{Dık}\check{c}A \text{ ZB} + \text{BDB} + \text{DAn EB} \rightarrow E$

• “*Ferit gibi, kendi muhayyilesinden bir varlık sebebi dilenmek zorunda kalmadıkça, hiçbir insan, peşinden koştuğu ve hırpalandığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki etmek hatasından kurtulamayacaktı.*” (160/4)

İlgeç Benzerlik Belirteci (Ferit gib) -Dıkça Zaman Belirteci (kendi muhayyilesinden bir varlık sebebi dilenmek zorunda kalmadıkça) + Birinci Derece Belirten / Özne (hiçbir insan) + DAn Etki Belirteci (peşinden koştuğu ve hırpalandığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki etmekten) → Eylem (kurtulamayacaktı)

Açıklama:

İlgeç Benzerlik Belirteci: “Ferit gibi” (İlgeç Öbeği)

“Ferit gibi” belirteci benzerlik bildiriyor. “gibi” ilgeci, karşılaştırmaya dayalı bir benzerlik ilgisi kuruyor. “Ferit” ve “hiçbir insan”ın karşılaştırmasına dayalı bir benzerliktir.

- Dıkça Zaman Belirteci: “kendi muhayyilesinden bir varlık sebebi dilenmek zorunda kalmadıkça” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç “hiçbir insan”ın “kurtulama-” eylemini, Ferit gibi kendi

muhayyilesinden bir varlık sebebi dilenmek zorunda kalmadıkça gerçekleşmeyeceğini bildiriyor. “kurtulama-” eyleminin zamanı bu belirteçle itibari olarak belirlenmiştir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “hiçbir insan” (Sıfat Tamlaması)

Etkin öznedir. “kurtulama-” eyleminin kimin yaptığını bildiriyor.

+DAn Etki Belirteci: “peşinden koştuğu ve hırpaladığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki etmekten.” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +DAn)

“kurtulama-” eylemi kurtulamayacak bir şeylerin olmasını gerektiriyor. Burada kurtulamayacak olan “peşinden koştuğu ve hırpaladığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki etmekten” belirteciyle ifade edilmektedir.

1.4.1.2. Cümle Bağlayıcı, Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.4.1.2.1. Cümle Bağlayıcı, Birinci Derece Belirtenli, +A Etki Belirteçli, +I

Nesne Belirteçli Ve Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = ABTB + BDB + A EB + İNB + İMB → E

• “Hiç şüphesiz Churchill, Sicilya ihracına, bunu Ferit gibi daha evvelden beklediği için, Babuş kadar sevinmeyecekti.” (105/2)

Açıklama Bildiren Cümle Bağlayıcısı (hiç şüphesiz) + Birinci Derece Belirten / Özne (Churchill) + A Etki Belirteci (Sicilya ihracına) + İlgeç Neden Belirteci (bunu Ferit gibi daha evvelden beklediği için) + İlgeç Miktar Belirteci (Babuş kadar) → Eylem (sevinmeyecekti)

Birinci Derece Belirten / Özne: “Churchill” (Özel Ad)

Etkin öznedir. “sevinme” eylemini gerçekleştiren kim olduğunu belirtiyor.

+A Etki Belirteci: “Sicilya ihracına” (Ad Tamlaması ← +A)

Burada “Sicilya ihracına” öbeği “neye” sorunun anlam açısından yarattığı boşluğu doldurmaktadır. Bazı araştırmacılara göre bu öge nesne görevindedir:

- a. Ali tarlayı suladı.
- b. Ali tarlaya su verdi.

Geleneksel dil bilgisine göre, yukarıdaki (a) cümlesinde “tarlayı” ögesi belirtili nesne, (b) cümlesindeki “tarlaya” ögesi ise dolaylı tümleçtir. Oysa cümlelerin bağlamı hemen hemen aynıdır. Her iki tümleç de zorunlu tümleçtir ve aynı biçimbirimler almışlardır. Burada (b) cümlesindeki “tarlaya” tümleci nesnedir. Ancak cümlenin yüklemi de derin yapıda bir nesne ögesi taşır. Fakat yüklem kalıplaşmış bir bileşik eylem olduğundan buradaki nesne, cümle ögesi olarak görülemez (Boz, 2007:75).

İlgeç Neden Belirteci: “bunu Ferit gibi daha evvelden beklediği için” (İlgeç öbeği)

“sevinme-” durumunun sebebini açıklıyor. Bu durum daha evvelden beklenen bir durum olduğundan sevinmiyor. İlgeç öbeği sebep bildirirken karşılaştırmaya dayalı bir benzetme de yapıyor. Churchill bu durumu Ferit gibi beklemektedir.

İlgeç Miktar Belirteci: “Babuş kadar” (İlgeç Öbeği)

“Sevinme-” eylemini miktar ve nicelik yönünden nitelemektedir. Korkmaz’ a göre “kadar” edatı somut ve soyut adlarla birleştiğinde, karşılaştırma yolu ile “miktar” gösteren bir edat durumundadır. (Korkmaz, 2003: 1072)

Burada da “Babuş kadar” ilgeç öbeği karşılaştırma yoluyla miktar bildirmiştir. Churchill, Babuş kadar sevinmemiştir.

1.4.1.2.2. Cümle Bağlayıcılı, Birinci Derece Belirtenli, -ken Zaman Belirteçli,

+I Nesne Belirteçli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = ZBTB –ken ZB + BDB + I NB + İYB → E

• “Fakat ilk satırları okurken, bitişikte yemek yiyen Babuş’ların, beki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah güürültüsü, Babuş’un İngilizler taktiği hakkında mütalaaaları ve Tahir Bey’in arada bir “mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumlaması, Ferid’in dikkatini kitaptan çok ötelere doğru zıplatıyordu.” (106/2)

Zıtlık Bildiren Cümle Bağlayıcısı (fakat) -ken Zaman Belirteci (ilk satırları okurken) + Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne (bitişikte yemek yiyen Babuş'ların, beklide hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü, Babuş'un İngilizler taktiği hakkında mütalaaları ve Tahir Bey'in arada bir "mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame" gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumlaması) + I Nesne Belirteci (Ferid'in dikkatini) + İlgeç Yönelme Belirteci (kitaptan çok ötelere doğru) → Eylem (zıplatıyordu)

Açıklama:

-ken Zaman Belirteci: "ilk satırları okurken" (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Burada, "ilk satırları okurken" zaman belirteciyle, "zıplat-" eyleminin zamanı "oku-" eylemine göre itibari olarak belirlenmektedir. "zıplat" eylemi ile "oku-" eylemi aynı anda gerçekleşmektedir, eş zamanlıdır.

Akçataş'a göre, "iken" edatı eş zaman ilişkisine işaret eder (Akçataş, 2005: 172).

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne: Birinci Derece Belirten / Özne₁ ← Sıralamalı Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne₂

Birinci Derece Belirten / Özne₁ : "bitişikte yemek yiyen Babuş'ların, belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü" (Ad Tamlaması)

Birinci Derece Belirten / Özne₂: "Babuş'un İngilizler taktiği hakkında mütalaaları ve Tahir Bey'in arada bir "mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame" gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumlaması" (Ad İşlevli Yan Cümle ← İyelik)

Etkin öznedir. Anlam açısından değerlendirildiğinde, zıplat- eylemini özne kendi istenciyle gerçekleştiriyor. Özne kendi istencinin dışında Ferit'in dikkatini ötelere doğru zıplatmaktadır.

+I Nesne Belirteci: "Ferid'in dikkatini" (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir. Ferit'in dikkati öznenin

zıplatma eylemlerden doğrudan etkilenir.

İlgeç Yönelme Belirteci: “kitaptan çok ötelere doğru” (İlgeç Öbeği)

“zıplat-” eyleminin yönünü belirtiyor. Ferit’in dikkati kitaptan çok ötelere doğru yönelmektedir.

1.4.1.3. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.4.1.3.1. İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, Yalın Tarz Belirteçli

Ve İkileme Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + IA VB + YTB + \dot{I}TB \rightarrow E$

• “...elleriyle yine uzun uzadıya uğraştı.” (105/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Vasıta Belirteci (elleriyle) + Yalın Tarz Belirteci (yine) + İkileme Tarz Belirteci (yine uzun uzadıya) → Eylem (uğraştı)

Açıklama:

+IA Vasıta Belirteci: “(Ferit’in) elleriyle” (Ad Tamlaması ← +IA)

“elleriyle” belirteci, eylemin hangi vasıtayla gerçekleştiğini bildiriyor.

Yalın Tarz Belirteci: “yine”

Korkmaz’a göre, tekrarlama bildiren bu belirteçler fiilde oluş ve kılışın tekrarlanarak gerçekleştiğini bildiren, gereğinde oluş ve kılışa pekiştirme ve süreklilik işlevi de katan zarflardır. Başlıca orada bir, bazı kere, bir defa, birbiri ardına, tekrar, sık sık, yine gibi (Korkmaz, 2003: 513). Burada da eylemin ilk kez yapılmadığını bildiriyor. Ferit elleriyle daha önceden uzun uzadıya uğraşmıştır ve aynı eylemi tekrarlamıştır.

İkileme Tarz Belirteci: “uzun uzadıya”

Bu belirteç “uğraş-” eyleminin nasıl gerçekleştiğini belirtiyor. +E; ikilemelerin oluşumunda kullanılırlar. Dilde sözcüklerin her ikisi de E eki almış ikilemeler olduğu gibi, yalnız son sözcüğüne +E’nin ulandığı ikilemeler de bulunmaktadır:

“Karartı daha üstüne üstüne geliyordu.”

“Halim Hoca’yla Muhtar göz göze geldiler.”

Örneklerde de görüldüğü gibi sözcüklerin her ikisi de +E’li olan ikilemelerdeki bu ekler, genellikle “yönelme-yaklaşma bildirme” işlevlerini korumakta, anlatımda pekişmiş anlamlar bildirmektedir. Yalnız son sözcüğü +E’li olan ikilemelerdeki +E’ler, genellikle yönelme-yaklaşma işlevinden uzaklaşmakta, anlatımda donmuş olarak genellikle belirteç görevinde kullanılmaktadır (Kahraman, 2007: 229-190). Burada da son sözcüğü +E’li olan ikileme belirteç görevi üstlenmiştir.

1.4.1.3.2. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +I Nesne Belirteçli

Ve +DAn Birliktelik Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + I NB + DAn BB \rightarrow E$

• “Hemen iki elini birden uzattı” (106/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Yalın Zaman Belirteci (hemen) + I Nesne belirteci (iki elini) + DAn Birliktelik Belirteci (birden) → Eylem (uzattı)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “hemen”

“hemen” zaman belirteci, Ferit’in ellerini uzatma zamanını, o anda bulunan zaman olarak belirliyor. Ferit uzatma eylemini hemen gerçekleştiriyor.

+I Nesne Belirteci: “iki elini” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Ferit’in neyi uzattığını bildiriyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

+DAn Birliktelik Belirteci: “birden” (Ad ← +DAn)

“birden” belirteci birliktelik işlevini üstlenmektedir. Ferit iki elini birlikte uzatmıştır. Burada birliktelik anlamı “birden” sözcüğüyle karşılanmıştır. “birden” sözcüğü zaman anlamının dışındadır.

1.4.1.3.3. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli, Sıfat Tamlaması

Zaman Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İBD + YTB + STZB + I NB → BE

• “Belki ömrümde ilk defa, kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilmek üzere olduğunu farz etti.” (160/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö(o (Ferit)) + Yalın Tarz Belirteci (belki) + Sıfat Tamlaması Sıralamalı Zaman Belirteci (ömrümde ilk defa) + I Nesne Belirteci (kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilmek üzere olduğunu) → Birleşik Eylem (farz etti)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “belki”

“belki” belirteci olasılık bildirecek eylemi nitelemektedir. Ferit, kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilmek üzere olduğunu fark edip etmemesi pek belli değildir. Bu hal henüz olasılık teşkil etmektedir.

Sıfat Tamlaması Sıralamalı Zaman Belirteci: “ömrümde ilk defa” (Sıfat Tamlaması)

“Ömrümde ilk defa ” belirteci, eylemi zaman yönünden niteliyor. Ferit’in ömründe ilk defa bunu farz ettiği kesin değildir.

+I Nesne Belirteci: “kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilmek üzere olduğunu” (Ad Tamlaması ← +A)

+I nesne belirteci öznenin gerçekleştiği eylemden doğrudan etkileniyor. Burada +I nesne belirteci bir durumdan başka bir duruma geçişi ifade ediyor. Kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygu bayıltıcı bir can sıkıntısına düşürmek üzeredir.

1.4.1.3.4. İkinci Derece Belirtenli, Birleşik Kelime Tarz Belirteçli, +DA

Bulunma Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Ana Cümle Eylem
Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + BKTB + DA BB + \dot{I}BB \rightarrow E$$

- “*Nasıl gözlerinde sonsuzluğa kayar gibi oldum.*” (128/13)

İkinci Derece Belirten (ben) + Birleşik Kelime Tarz Belirteci (nasıl) + DA
Bulunma Belirteci (gözlerinde) + İlgeç Benzerlik Belirteci (sonsuzluğa kayar gibi)
→ Eylem (oldum)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “(onun) gözlerinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Eylemin gerçekleştiği yeri belirtiyor. Onun gözlerinde sonsuzluğa kayar gibi
olmuştur.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “sonsuzluğa kayar gibi” (İlgeç Öbeği)

“sonsuzluğa kayar gibi” belirteci benzerlik bildirmektedir. Burada “gibi”
ilgeci farazi bir benzetme işlevi yerine gösteriyor. “sonsuzluğa kaymışçısına”
anlamındadır.

1.4.1.3.5. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, +CA Tarz Belirteçli Ve

İlgeç Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB + CA TB + \dot{I}YB \rightarrow E$$

- “*Başını hafifçe öne doğru eğdi.*” (220/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (ihtiyar)) + I Nesne Belirteci (başını) + CA
Tarz Belirteci (hafifçe) + İlgeç Yönelme Belirteci (öne doğru) → Eylem (eğdi)

Açıklama:

+I Nesne belirteci: “başını” (Ad Tamlaması)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilenen ögedir. İhtiyarın eğme eyleminden
etkilenen ihtiyarın başıdır.

+CA Tarz Belirteci: “hafifçe” (Ad ← +CA)

İhtiyarın başını nasıl eğdiğini belirtiyor. Eylemi nasıllık göstererek niteliyor.

+ İlgeç Yönelme Belirteci: “öne doğru” (İlgeç Öbeği)

İhtiyarın başını eğme eyleminin yönünü bildiriyor. “Eğ-” eylemi öne doğru yapılmaktadır.

1.4.1.3.6. İkinci Derece Belirtenli, Kesinlik Bildiren Durum Belirteçli, Yalın Zaman Belirteçli Ve Yalın Yönelme Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + KBD ← PB + YZB + YYB → E

• “Muhakkak ki şimdi içeri gireceklerdi.” (221/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (onlar (adamlar)) + Kesinlik Bildiren Durum Belirteci (muhakkak) ← Pekiştirme Bağlacı (ki) + Yalın Zaman Belirteci (şimdi) + Yalın Yönelme Belirteci (içeri) → Eylem (gireceklerdi)

Açıklama:

Kesinlik Bildiren Durum Belirteci: “muhakkak” (Ad)

“muhakkak” belirteci durumda kesinlik bildirme işlevini yüklenmektedir. Korkmaz’a göre kesinlik bildiren belirteç, fiildeki oluş ve kılışa işlevce kesinlik kazandıran, onları bu açıdan pekiştiren zarflardır. (Korkmaz, 2003: 507)

Yalın Zaman Belirteci: “şimdi”

“şimdi” zaman belirteci “gir-” eyleminin gerçekleşme zamanıdır. Bulunulan zamanı bildiriyor.

Yalın Yönelme Belirteci: “içeri” (Ad)

“içeri” belirteci “gir-” eyleminin yönünü bildiriyor.

1.4.1.4. Tümce Bağlayıcılı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.4.1.4.1. Tümce Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli Ve Ø Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = SB + İDB + IA VB + DA BB + Ø NB → E

- “...ve biriyle boşlukta bir bilek yakaladı.” (106/11)

Sıralama Bağlacı (ve) + İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Vasıta Belirteci (biriyle) + DA Bulunma Belirteci (boşlukta) + Ø Nesne belirteci (bir bilek) → Eylem (yakaladı)

Açıklama:

+IA Vasıta Belirteci: “(ellerinden) biriyle” (Ad Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç, vasıta bildiriyor. Öznenin eylemi hangi vasıtayla gerçekleştirdiğini gösteriyor. Ferit yakalama eylemini ellerinden birinin aracılığıyla gerçekleştiriyor. Yüklemin bildirdiği yapışın yapılması-oluşun gerçekleşmesi sırasında bunları yapan-gerçekleştiren varlıkla-kavramla, bazan da bunlardan doğrudan etkilenen varlıkla-kavramla “birlikte olan” varlıkların ya da kavramların adları +IE ekiyle yükleme bağlanırlar. Bu tür kullanımlardaki +IE eklerinin gördükleri işlev de “birliktelik bildirme işlevi” olarak adlandırılırlar (Kahraman, 2007: 73).

+DA Bulunma Belirteci: “boşlukta” (Ad ← +DA)

“boşlukta” belirteci “yakala-” eyleminin nerede yapılacağını bildiriyor.

+Ø Nesne Belirteci: “bir bilek” (Sıfat Tamlaması)

“bir bilek” belirteni, Ferit’in boşlukta ne yakaladığını gösteriyor. Bu belirten, öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

1.4.2. Dört Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri

1.4.2.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.4.2.1.1. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli, +I

Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = BDB + STZB + I NB + IA TB → E

• “...Tahir Bey’in / arada bir “mencerrebel mücerreb, hallet bihinnedame” gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumla-” (106/2)

Birinci Derece Belirten / Özne (Tahir Bey) + Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (arada bir) + I Nesne Belirteci (“mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri) + IA Tarz Belirteci (yalnız kendisinin anlayacağı bir dille) → Eylem (yorumla)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Tahir Bey”

Özne eylemi kendi istenciyle gerçekleştiriyor. Etkin öznedir.

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “arada bir”

“arada bir” belirteci “yorumla-” eyleminin ne zaman yapıldığını belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri”

Bu belirteç Tahir Bey’in neyi yorumladığını belirtiyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği öge değildir. Çünkü yorumlama eylemi “mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri etkilemez. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

+IA Tarz Belirteci: “yalnız kendisinin anlayacağı bir dille” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç, eylemin nasıl gerçekleştiğini bildiriyor. Eylemi nasıllık bildirerek niteliyor.

1.4.2.2. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Üç Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.4.2.2.1. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Tarz Belirteçli, +I Nesne

Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB + YTB + I NB + A YB → E

- “...sonra onu yatağına al-” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Yalın Tarz Belirteci (sonra) + I Nesne Belirteci (onu) + A Yönelme Belirteci (yatağına) → Eylem (al-)

Açıklama:

Yalın Tarz Belirteci: “sonra”

“sonra” belirteci eylemi öncelik- sonralık ilişkisi bakımından belirtiyor. “al-” eylemi, “yakala-” ve “tanı-” eylemlerinden sonra gerçekleşmektedir.

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

“onu” zamiri Ferit’in kim aldığını belirtiyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

+A Yönelme Belirteci: “(Ferit’in) yatağına” (Ad Tamlaması ← +A)

Bu belirteç, Ferit’in onu nereye aldığını göstermektedir.

1.4.2.2.2. İkinci Derece Belirtenli, -Ip Tarz Belirteçli, İkileme Tarz

Belirteçli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

EÖ = İDB -Ip TB + İTB + İMB → E

- “...dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürü-” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) - Ip Tarz Belirteci (dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup) + İkileme Tarz Belirteci (sendeleye sendeleye) + İlgeç Miktar Belirteci (pastacıya kadar) → Eylem (yürü-)

Açıklama:

-Ip Tarz Belirteci: “dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Selma’nın yürüme eylemini nasıl gerçekleştirdiğini belirtiyor.

İkileme Tarz Belirteci: “Sendeleye sendeleye”

“sendeleye sendeleye” belirteci eylemi nasıllık yönünden niteliyor.

İlgeç Miktar Belirteci: “pastacıya kadar” (İlgeç Öbeği)

“pastacıya kadar” belirteci Selma’nın ne kadar yürüdüğünü belirtmektedir.

1.4.2.2.3. İkinci Derece Belirtenli, Yalın Zaman Belirteçli, +I Nesne

Belirteçli Ve İlgeç Benzerlik Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + YZB + I NB + \dot{I}BB \rightarrow E$

• “...*dün onu deli gibi kucakla-*” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + Yalın Zaman Belirteci (dün) + I Nesne Belirteci (onu) + İlgeç Benzerlik Belirteci (deli gibi) → Eylem (kucakla-)

Açıklama:

Yalın Zaman Belirteci: “dün”

“dün” zaman belirteci Ferit’in eylemi yapma zamanını bildiriyor. “kucakla-” eylemi geçmişte yapılmıştır.

+I Nesne Belirteci: “onu” (Şahıs Zamiri ← +I)

Ferit’in kimi kucakladığı sorusuna verilen yanıt “onu” dur “o” kişi zamiri Selma’yı kastetmektedir. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “deli gibi” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç karşılaştırmaya dayalı bir benzerlik ilgisi kuruyor.

1.5. BEŞ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde beş niteleyici alan ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri sınıflanmıştır.

1.5.1. Beş Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.5.1.1. Tek Belirtenli Ve Dört Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.5.1.1.1. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

1.5.1.1.1.1. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, -IncA Zaman Belirteçli, İlgeç Neden Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

$$EÖ = İDB + İZB + -IncA ZB + İNB + AEB \rightarrow BE$$

- “Ümitsiz bir iki yumruk daha savurduktan sonra taşlıkta sürtülen bir terlik sesi duyunca kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini sevmeyi için, Vafi Bey’ in uyanık olduğuna hükmetti.” (37/2)

İkinci Derece Belirten / GÖ (o) + İlgeç Zaman Belirteci (ümitsiz bir iki yumruk daha savurduktan sonra) – IncA Zaman Belirteci (taşlıkta sürtünen bir terlik sesi duyunca) + İlgeç Neden Belirteci (kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini sevmeyi için) + A Etki Belirteci (Vakfi Bey’in uyanık olduğuna) → Birleşik Eylem (hükmetti)

İlgeç Zaman Belirteci: “Ümitsiz bir iki yumruk savurduktan sonra (İlgeç Öbeği ”

“hükmet ” eylemin zamanını öncelik – sonralık ilişkisine göre belirtmektedir. “savur-” eylemi “hükmet - ” eyleminden önce gerçekleşmiştir. Özne, ümitsiz bir iki yumruk daha savurduktan sonra” hükmetme eylemini gerçekleştirmektedir.

-IncA Zaman Belirteci: “taşlıkta sürtünen bir terlik sesi duyunca (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“taşlıkta sürtünen bir terlik sesi duyunca” belirteci, “hükmet-” eylemin zamanı “duy-” eylemine göre itibari olarak belirlemektedir. Taşlıkta sürtünen bir terlik sesi duyulduğu anda Vafi Bey’ in uyanık olduğuna hükmedilecektir. “duy-” ve “hükmet-” eylemleri eş zamanlıdır.

İlgeç Neden Belirteci: “kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini sevmeyi için ” (İlgeç Öbeği)

“için” ilgeciyle kurulan bu belirteç “hükmet -” eyleminin sebebini açıklıyor.

+A Etki Belirteci: “Vafi Bey’ in uyanık olduğuna” (Ad Tamamlaması ← +A)

+A tümleci cümlede + A ekini alır. Bu ek, – i tümleci gibi değildir. –i tümleci bazı durumlarda düşebilirken +A tümleci hiçbir zaman düşmez. +A tümleci anlam

bakımından değişik görevler üstlenir. Burada da +A ekli öge “hükmet-” eyleminin cümlede özne dışında “neye” dönük olduğunu göstermektedir.

1.5.1.1.1.2. İkinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +DAn Yer

Belirteçli, +IA Tarz Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana Cümle
Eylem Öbekleri

$$EÖ = İDB - ArAk TB + DAn YB + IA TB + A EB \rightarrow E$$

- “Sol taraftaki trabzana tutunarak basamaktan ihtiyatla çıkmaya başladı.”

(37/16)

İkinci Derece Belirten / G. Ö (o (Ferit)) - ArAk Tarz Belirteci (sol taraftaki trabzana tutunarak) + DAn Yer Belirteci (basamaktan) + IA Tarz Belirteci (ihtiyatla) + A Etki Belirteci (çıkma) → Eylem (başladı)

Açıklama:

- ArAk Tarz Belirteci: “sol taraftaki trabzana tutunarak” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“sol taraftaki trabzana tutunarak” tarz belirteci Ferit’in “başla” eyleminin nasıl gerçekleştiğini niteliyor.

+DAn Yer Belirteci: “basamaktan” (Ad ← +DAn)

Ferit’in “çıkma” eylemini nereden yaptığını bildiriyor. Geçişsiz eylemlerin ya da adların yüklem olduğu cümlelerdeki bazı +DAn’li tümleçler “yüklemin bildirdiği yapışın-luşun çıktığı” yeri-yönü, durumu-ortamı, varlığı-kavramı bildirebilirler (Kahraman, 2007: 45).

+IA Tarz Belirteci: “ihtiyatla” (Ad ← +IA)

Bu belirteç Ferit’in basamakları nasıl çıktığını bildiriyor. Ferit çıkma eylemini ihtiyatla gerçekleştirmiştir.

+A Etki Belirteci: “çıkma” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

Bu belirteç, Ferit’in neye başladığını bildiriyor. Ferit’in başladığı şey basamakları çıkmaktır.

1.5.1.1.1.3. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, İlgeç Zaman Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve İlgeç Miktar Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + DA BB + İZB – ArAk TB + BİMB → E

• “Sofada, oradan dönen Babuş’ un yanağını okşadıktan sonra, ıslık çalarak, başından göğsüne ve ayaklarından diz kapaklarına kadar yıkandı” (105/11)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + DA Bulunma Belirteci (sofada) + İlgeç Zaman Belirteci (oradan dönen Babuş’ un yanağını okşadıktan sonra) - ArAk Tarz Belirteci (ıslık çalarak) + Bağlamalı İlgeç Miktar Belirteci (başından göğsüne ve ayaklarından diz kapaklarına kadar) → Eylem (yıkandı)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “sofada” (Ad ← +DA)

“sofada” belirteci “yikan-” eyleminin nerede gerçekleştiğini belirtiyor.

İlgeç Zaman Belirteci: “oradan dönen Babuş’un yanağını okşadıktan sonra” (İlgeç Öbeği)

Bu ilgeç öbeği eylemi zaman yönünden niteliyor. Ferit “yikanma” eylemini oradan dönen Babuş’un yanağını okşadıktan sonra gerçekleştiriyor. Bu zaman belirteci cümlede öncelik sonralık ilişkisi kuruyor. Akçataş’a göre; öncelik-sonralık ilişkisinde önceki fiilden sonra gelen bitmiş fiil, bir oluşumun parçalarını zaman dizisinde sıralamıştır. Metinde art arda gelen cümlelerin fiillerindeki bu düzenleme, zamanı önce ve sonra gerçekleşen fiiller olarak belirler (Akçataş, 2005: 80).

-ArAk Tarz Belirteci: “ıslık çalarak” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“ıslık çalarak” belirteci eylemin nasıl yapıldığını belirtiyor. Ferit yikanma eylemini ıslık çalarak gerçekleştiriyor.

İlgeç Miktar Belirteci: İlgeç Miktar Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve) + İlgeç Miktar Belirteci₂

İlgeç Miktar Belirteci₁: “başından göğsüne (kadar)” (İlgeç Öbeği)

İlgeç Miktar Belirteci₂: “ayaklarından dizkapaklarına kadar” (İlgeç Öbeği)

Ferit'in “ne kadar”, “ne derece” yıkandığını bildiriyor. Miktarı başından göğsüne, ayaklarından dizkapaklarına kadardır.

1.5.1.1.1.4. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, İlgeç Benzerlik

Belirteçli, +CA Tarz Belirteçli Ve İlgeç Yönelme Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + I NB + İBB + CA TB + İYB → E

• “Başını gizli bir sese kulak veriyormuş gibi hafifçe sola doğru eğdi.”
(220/3)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + I Nesne Belirteci (başını) + İlgeç Benzerlik Belirteci (gizli sese kulak veriyormuş gibi) + CA Tarz Belirteci (hafifçe) + İlgeç Yönelme Belirteci (sola doğru) → Eylem (eğdi)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “(onun) başını” (Ad Tamlaması ← +I)

Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir. “eğ-” eyleminden, eylemi yapanın başı etkilenmektedir.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “gizli bir sese kulak veriyormuş gibi” (İlgeç Öbeği)

“gibi” ilgeci benzerlik ilgisi kurmuştur. Eyleme “-mİşçAsInA” anlamında farazi bir anlam katıyor.

+CA Tarz Belirteci: “hafifçe” (Ad ← +CA)

“hafifçe” belirteci, eylemin nasıl yapıldığını bildiriyor. Kahraman’a göre +CE eki “az, büyük, çok, geniş, hafif, hızlı, küçük...” gibi, anlatımda belirteç görevinde kullanılarak yapışların-oluşların nicelik bakımından özelliklerini belirleyebilen sözcüklere ulanıp “onların karşıladıklarınıninkine yakın-yaklaşık nicelikler” bildiren yeni belirteçler türetmektedir: yavaşça (inleyen), hafifçe (ezerek)...gibi. Örneklerde de görüldüğü gibi bu kapsama giren önadların ve belirteçlerin bazıları, “ne kadar” sorusunun yanında “nasıl” sorusunun da karşılığı olabilecek özelliktedir (Kahraman, 2007: 84-85).

İlgeç Yönelme Belirteci: “Ferid’e doğru” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç “eğ-” eyleminin hangi yöne göre yapıldığını gösteriyor.

1.5.1.1.1.5. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Tarz

Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve +A Etki Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İZB + DA TB –ArAk TB + A EB → E

• “Polis ve adliye tarafından tehlike olmadığı hakkında Aziz’in verdiği teminattan sonra, Büyükada’da Ferit’le uzun zaman hiçbir para sıkıntısı çekmeden yaşamının vaat ettiği saadetin hülyası içinde, Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini de düşünerek ve “Ne garip tesadüf! Ne garip tesadüf!” diyerek sevinmeye başlamış. ” (230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + İlgeç Zaman Belirteci (polis ve adliye tarafından tehlike olmadığı hakkında Aziz’in verdiği teminattan sonra) + DA Tarz Belirteci (Büyükada’da Ferit’le uzun zaman hiçbir para sıkıntısı çekmeden yaşamının vaat ettiği saadetin hülyası içinde) + Bağlamalı –ArAk Tarz Belirteci (Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini de düşünerek ve Ne garip tesadüf! Ne garip tesadüf! diyerek) + A Etki Belirteci (sevinmeye) → Eylem (başlamıştı)

Açıklama:

İlgeç Zaman Belirteci: “Polis ve adliye tarafından tehlike olmadığı hakkında Aziz’in verdiği teminattan sonra” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç, eylemin zamanını sonralık ilişkisiyle belirliyor. Özne, bu teminatı aldıktan sonra sevinmeye başlamaktadır.

+DA Tarz Belirteci: “Büyükada’da Ferit’le uzun zaman hiçbir para sıkıntısı çekmeden yaşamının vaat ettiği saadetin hülyası içinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

Bu belirteç eylemin hangi durumda gerçekleştiğini bildiriyor.

Bağlamalı –ArAk Tarz Belirteci: -ArAk Tarz Belirteci₁ ← Sıralama Bağlacı (ve) -ArAk Tarz Belirteci₂

-ArAk Tarz Belirteci₁: “Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini de düşünerek” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

-ArAk Tarz Belirteci₂: “başla-” eyleminin ne şekilde yapıldığını belirtmektedir. Eylemi nasıllık yönünden nitelemektedir.

+A Etki Belirteci: “sevinmeye” (Ad İşlevli Yan Cümle ← +A)

1.5.1.1.1.6. İkinci Derece Belirtenli, +IA Vasıta Belirteçli, +DA Bulunma

Belirteçli, -ArAk Tarz Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Ana

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + IA VB + DA BB –ArAk TB + Ø NB → E

• “Geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları yan yana getirerek mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat arıyor...” (230/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Ferit)) + IA Vasıta Belirteci (geceki hatırasının unsurlarıyla) + DA Bulunma Belirteci (müşahhası üzerinde) –ArAk Tarz Belirteci (şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları yan yana getirerek) + Ø Nesne belirteci (mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat) → Eylem (arıyor)

Açıklama:

+IA Vasıta Belirteci: “geceki hatırasının unsurlarıyla” (Ad Tamlaması ← +IA)

Bu belirteç vasıta bildiriyor. Ferit’in “ara-” eylemini ne aracılığıyla yaptığını belirtiyor. Ferit geceki hatırasının unsurları aracılığıyla eylemini gerçekleştiriyor.

+DA Bulunma Belirteci: “müşahhas üzerinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

“müşahhas üzerinde” belirteci “ara-” eyleminin yapıldığı yeri bildiriyor.

–ArAk Tarz Belirteci: “mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat” (Sıfat Tamlaması)

Ferit’in ne aradığını bildiriyor. +I ekinin olmaması “belirsizlik değeri” taşıdığının göstergesidir. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

1.5.1.1.1.7. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, +DA Konu

Belirteçli, +IA Birliktelik Belirteçli Ve +CA Tarz Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + I NB + DA KB + IA BB + CA TB → E

- “...bunu külli fikirler ve mefhumlar bahsinde sizinle ayrıca konuşalım.”
(284/14)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (biz) + I Nesne Belirteci (bunu) + DA Konu Belirteci (külli fikirler ve mefhumlar bahsinde) + IA Birliktelik Belirteci (sizinle) + CA Tarz Belirteci (ayrıca) → Eylem (konuşalım)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “bunu” (İşaret Zamiri ← +I)

“bunu” zamiri konuşulacak şeyi belirtiyor. Konuşulacak olan şey mutlak hürriyetin münakaşasıdır. Burada “bunu” zamiri “mutlak hürriyetin münakaşası” yerine kullanılmıştır. Öznenin doğrudan etkilendiği değil, eylemle amaçladığı ögedir.

+DA Konu Belirteci: “külli fikirler ve mefhumlar bahsinde” (Sıfat Tamlaması ← +DA)

“külli fikirler ve mefhumlar bahsinde” belirteci hangi konuda konuşulacağını bildiriyor.

+IA Birliktelik Belirteci: “sizinle” (Şahıs Zamiri ← +In ← +IA)

“sizinle” belirteci “konuş-” eyleminin kiminle yapılacağını gösteriyoruz. külli fikirler ve mefhumlar bahsinde sizinle ayrıca konuşma eyleminin birlikte yapılacağını belirtiyor.

+CA Tarz Belirteci: “ayrıca” (Ad ← +CA)

“nasıl” sorusuna yanıt veren bu belirteç eylemin yapılış tarzını bildiriyor. Mutlak hürriyetin münakaşası diğerlerinden ayrı konuşulacaktır.

1.5.1.1.2. Cümle Bağlayıcı, Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.5.1.1.2.1. Cümle Bağlayıcılı, İkinci Derece Belirtenli, -ken Zaman

Belirteçli, İlgeç Yönelme Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli

Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + ÖBTB – ken ZB + İYB + İBB + IA TB → E

• “*Meselâ dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazelerken, Ferid’e doğru, hiç istemediği bir mânâyâ rastlamaktan korkuyormuş gibi ürkek bir tecessüsle bakmış...*” (128/13)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) + Örnek Bildiren Cümle Bağlayıcısı (meselâ) - ken Zaman Belirteci (dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazelerken) + İlgeç Yönelme Belirteci (Ferid’e doğru) + İlgeç Benzerlik Belirteci (hiç istemediği bir mânâyâ rastlamaktan korkuyormuş gibi) + IA Tarz Belirteci (ürkek bir tecessüsle) → Eylem (bakmış)

Açıklama:

-ken Zaman Belirteci: “dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazelerken” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“bak-” eyleminin zamanı buradaki zaman belirteciyle “tazele-” eylemine göre itibari olarak belirlenmiştir. Bu belirteç “bak-” eyleminin “tazele-” eylemi devam ederken gerçekleştiğini bildiriyor. “bak-” ve “tazele-” eylemleri aynı anda gerçekleştiği için eş zamanlıdır.

İlgeç Yönelme Belirteci: “Ferid’e doğru” (İlgeç Öbeği)

Yönelme ekiyle (+A) birlikte bir öbek oluşturan “doğru” edatı burada eylemin yönünü gösteriyor. “bak-” eylemi Ferit’e doğru yapılmaktadır.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “hiç istemediği bir mânâyâ rastlamaktan korkuyormuş gibi” (İlgeç Öbeği)

“gibi” ilgeci burada benzerlik ilişkisi kurmuştur; ancak gerçek olmayan bir benzerlik ilişkisi kurmuştur. Korkmaz’ a göre, bazı sıfat-fiil eklerinden sonra gelen

“gibi” edatı daha çok gerçek olmayan, “-mİşçAsInA” anlamında farazi bir benzetme işlevi görür: “Gözlerimi görmesem senden kopmuşum gibi geliyor.” (Korkmaz, 2003: 1067).

+IA Tarz Belirteci: “ürkek bir tecessüsle” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

“ürkek bir tecessüsle” belirteci bakma eyleminin nasıl yapıldığını belirtiyor.

1.5.1.1.3. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Ana Cümle

Eylem Öbekleri

1.5.1.1.3.1. İlgeç Neden Belirteçli, Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Tarz Belirteçli Ve İlgeç Zaman Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İNB + BDB + İZB + DA TB + İZB → BE

• “Geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için Vafi Bey’ in odasından gelen ışık karşı duvara vurduktan sonra gayet soluk bir akis halinde oraya varıncaya kadar baygın düşüyordu.” (37/11)

İlgeç Neden Belirteci (geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için) + Birinci Derece Belirten / Özne (Vafi Bey’ in odasından gelen ışık) + İlgeç Zaman Belirteci (karşı duvara vurduktan sonra) + DA Tarz Belirteci (gayet soluk bir akis halinde) + İlgeç Zaman Belirteci (oraya varıncaya kadar) → Birleşik Eylem (baygın düşüyordu)

İlgeç Neden Belirteci: “geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için” (İlgeç Öbeği)

Burada ilgeç öbeği Vafi Bey’in odasından gelen ışığın niçin baygın düştüğünü açıklıyor. Işık, geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için Vafi Bey’in odasından oraya varıncaya kadar yorgun düşmektedir.

Birinci Derece Belirten / Özne: “Vafi Bey’in odasından gelen ışık” (Sıfat Tamlaması)

Baygın düşme süreci yaşanıyor. Anlam açısından özne, kendi iradesinin dışında bir süreçte bulunuyor. “baygın düş-” eylemi” kendi kendine olma” anlamı

taşıyor.

İlgeç Zaman Belirteci: “karşı duvara vurduktan sonra” (İlgeç Öbeği)

Burada görülen yapı ilgeç öbeğidir: “karşı duvara vurduktan sonra” öbeği “sonra” ilgeci yönetmektedir. Bu ilgeç cümlede “+DAn” durum ekini alarak cümleye zaman anlamı katmıştır

+DA Tarz Belirteci: “gayet soluk bir akis halinde” (Ad Tamlaması ← +DA)

+Den’li adlar anlatımda daha çok yapışın-oluşun niteliğini bildirme göreviyle kullanılmakta; bazı

+Den’li adlar ise öznenin ve nesnesin niteliğini bildirme işlevi yapmaktadır: “Kamışlar ince bir yelde *usuldan* sallanıyorlardı.” (Kahraman, 2007: 51-229). Burada da baygın düşen ışığı “nasıllık” yönünden belirtiyor. +DA Tarz Belirteci eylemin niteliğini ifade ediyor.

İlgeç Zaman Belirteci: “oraya varıncaya kadar” (İlgeç Öbeği)

“oraya varıncaya kadar” zaman belirteci “baygın düş-” eylemini zaman yönünden sınırlandırıyor. “baygın düşme” durumunun ne zamana kadar devam ettiğini gösteriyor. Akçataş’ a göre “kadar” ilgeciyle kurulmuş ilgeç öbeği, sürekliliğin sınırını ortaya koyarak zamanı belirleyebilir. (Akçataş, 2005: 198).

1.5.1.1.3.2. Birinci Derece Belirtenli, -IncA Zaman Belirteçli, +A Yer

Belirteçli, İlgeç Benzerlik Belirteçli Ve Yalın Tarz Belirteçli

Ana Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB -IncA ZB + A YB + \dot{I}BB + YTB \rightarrow E$

• “İhtiyar aradığı sesi bulamayınca karşıdaki mindere spondiliti varmış gibi dimdik oturdu.” (220/6)

Birinci Derece Belirten / Özne (ihtiyar) –IncA Zaman Belirteci (aradığı sesi bulamayınca) + A Yer Belirteci (karşıdaki mindere) + İlgeç Benzerlik Belirteci (spondiliti varmış gibi) + Yalın Tarz Belirteci (dimdik) → Eylem (oturdu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “ihtiyar” (Ad)

“otur-” eylemini “ihtiyar” kendi istenci doğrultusunda yapıyor. Etkin öznedir.

-IncA Zaman Belirteci: “aradığı sesi bulamayınca” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“otur-” eyleminin zamanı, “aradığı sesi bulamayınca” zaman belirteciyle “bul-” eylemine göre itibari olarak belirlemiştir.

+A Yer Belirteci: “karşıdaki mindere” (Sıfat Tamlaması)

“karşıdaki mindere” belirteci “otur-” eyleminin yapıldığı yeri belirtiyor. İhtiyarın oturacağı yer karşıdaki minderdir.

İlgeç Benzerlik Belirteci: “spondiliti varmış gibi” (İlgeç Öbeği)

“gibi” ilgeci gerçek olmayan “mişesine” anlamı katmıştır. Bu belirteç farazi bir benzetme işlevi görür.

Yalın Tarz Belirteci: “dimdik”

İhtiyarın oturma eylemini nasıl yapıldığını gösteriyor. Oturma eylemi dimdik yapılmaktadır.

1.5.1.1.3.3. Birinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +I Nesne

Belirteçli, Sıfat Tamlaması Miktar Belirteçli Ve +DAn Etki

Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + İZB + I NB + STMB + DAn EB → E

• “*Ferit daha evvel bu ismi iki defa tellalın ağzından duymuştu.*” (221/5)

Birinci Derece Belirten / Özne (Ferit) + İlgeç Zaman Belirteci (daha evvel) + I Nesne Belirteci (bu ismi) + Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci (iki defa) + DAn Etki Belirteci (tellalın ağzından) → Eylem (duymuştu)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “Ferit” (Özel Ad)

İlgeç Zaman Belirteci: “daha evvel” (İlgeç Öbeği)

“daha evvel” zaman belirteci “duy-” eyleminin zamanını öncelik ilişkisine göre belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “bu ismi” (Sıfat Tamlaması ← +I)

“bu ismi” belirteni Ferit’in neyi hatırladığını bildiriyor. “bu ismi”, matmazel Noraliya’yı temsil etmektedir.

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci: “iki defa”

“duy-” eyleminin ne kadar olduğunu bildiriyor.

+DAn Etki Belirteci: “tellalın ağzından” (Ad Tamlaması ← +DAn)

“tellalın ağzından” belirteci Ferit’in Matmazel Noraliya ismini kimden duyduğunu gösteriyor.

1.5.2. Beş Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri

1.5.2.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.5.2.1.1. Birinci Derece Belirtenli, -ArAk Tarz Belirteçli, +Dan Ayrılma

Belirteçli, +I Nesne Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB - ArAk TB + DAn AB + I NB + IA TB \rightarrow E$

• “...*çocuklar/ın/ Salih ağabeye hücum ederek elinden gazeteleri zorla al-*”
(105/1)

Birinci Derece Belirten / Özne (çocuklar) - ArAk Tarz Belirteci (Salih ağabeye hücum ederek) + DAn Ayrılma Belirteci (elinden) + I Nesne Belirteci (gazeteleri) + IA Tarz Belirteci (zorla) → Eylem (al-)

Açıklama:

Birinci Derece Belirten / Özne: “çocuklar” (Ad)

Etkin öznedir. Çocuklar kendi istenciyle gazeteleri olmaktadır.

-ArAk Tarz Belirteci: “Salih Bey’e hücum ederek” (Belirteci İşlevi Yan Cümle)

-ArAk Tarz Belirteci nasıllık yönünden eylemi niteliyor.

+DAn Ayrılma Belirteci: “(onun) elinden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Gazeteleri nereden aldığını bildiriyor. +Den ekinin “çıkış bildirme” işlevinin önemli bir boyutu, “çıkılan, uzaklaşılacak yönü” bildirmektir. Ancak +Den eki, bazı kullanımlarında çıkma-uzaklaşma yönünü değil, yönelme-yaklaşma yönünü bildirerek +E işlevi görebilmekte, böylece temel işlevindeki tersi olan yönü bildirmiş olmaktadır: “Düşmanı aldatıp zayıf bıraktığı yerden saldırdılar.”(Kahraman, 2007: 53). Burada da +Den eki +E çekim ögesinin yerini tutmaktadır.

+I Nesne Belirteci: “gazeteleri” (Ad + IAr ← +I)

Öznenin eylemden doğrudan etkilenen ögedir. Öznenin neyi aldığını belirtmektedir.

+IA Tarz Belirteci: “zorla” (Ad ← +IA)

Alma eyleminin nasıl yapıldığını belirtmektedir. +IE1li adlar “yüklemin bildirdiği yapışın-oluşun niteliğini”, “öznenin davranış niteliğini” ve yapılış-oluş sırasında “öznenin ya da nesnenin aldığı biçimi” bildirebilmektedir. +IE eki durum bildirme işlevi kapsamında, “yüklemin karşıladığı yapışın yapılma-oluşun gerçekleşme niteliyle birlikteliği”ni bildirebilir: “Bu çark onları zorla kötü yapar.” (Kahraman, 2007: 74) Burada da yüklemin gerçekleşme niteliği “zorla” olmaktadır.

1.5.2.2. Tek İkinci Derece Belirtenli Ve Dört Belirteçli Yan Cümle Eylem

Öbekleri

1.5.2.2.1. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Tarz Belirteçli, +A Etki Belirteçli,

Belirteç Öbeği Tarz Belirteçli Ve +Ø Nesne Belirteçli Yan

Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = İDB + İTB + A EB + BÖMB + Ø NB → E

- “...çiplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına

almak arzusu ile bir vehme daha fazla gerçek vasfi ver-” (106/15)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (hareketleri)) + İlgeç Tarz Belirteci (çıplağı yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile) + A Etki Belirteci (bir vehme) + Belirteç Öbeği Miktar Belirteci (daha fazla) + Ø Nesne Belirteci (gerçek vasfi) → Eylem (ver-)

Açıklama:

İlgeç Tarz Belirteci: “çıplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile” (İlgeç Öbeği)

Bu belirteç “ver-” eylemini nasıllık bildirerek niteliyor. Korkmaz’a göre; “ile” edatı ile oluşturulan zarflar edat grubu yapısındaki zarflardır. (Korkmaz, 2003: 480)

+A Etki Belirteci: “bir vehme” (Sıfat Tamlaması ← +A)

“bir vehme” belirteci, hareketlerin gerçek vasfını neye verdiğini bildiriyor. Sinanoğlu’na göre, “ver-” eylemiyle kurulan cümlelerde ya da temel kavramında “ver-” fikrinin bulunduğu eylem gruplar +A ekli dolayı nesne olabilmektedir. (Sinanoğlu, 1960: 339)

Belirteç Miktar Belirteci: “daha fazla”

Üstünlük belirteci “daha” ve aşırılık belirteci “fazla” sözcükleri bir öbek oluşturarak eylemi miktar bakımından nitelemiştir.

+Ø Nesne Belirteci: “gerçek vasfi” (Ad Tamlaması)

Hareketlerin ne vermesi gerektiğini bildiriyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Öznenin eylemi bu Vasfî etkilemez.

1.5.2.2.2. İkinci Derece Belirtenli, İlgeç Zaman Belirteçli, +DA Bulunma

Belirteçli, -Ip Tarz Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + \dot{I}ZB + DA BB - Ip TB + I NB \rightarrow E$

• “...dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp

dudaklarının rujunu tazele-” (128/23)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o (Selma)) + İlgeç Zaman Belirteci (dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra) + DA Bulunma Belirteci (orada) -Ip Tarz Belirteci (çantasından aynasını çıkarıp) + I Nesne Belirteci (dudaklarının rujunu) → Eylem (tazele)

Açıklama:

İlgeç Zaman Belirteci: “dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra” (İlgeç Öbeği)

Selma Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazeliyor. “yürü-” eylemine göre sonra gerçekleşen “tazele” eyleminin zamanı, öncelik-sonralık ilişkisine göre belirlenmiştir.

+DA Bulunma Belirteci: “orda” (İşaret Zamiri ← +DA)

“orada” belirteci eylemin nerede yapıldığını bildiriyor. “ora” zamiri eylemin gerçekleştiği pastacının yerini tutmaktadır.

- Ip Tarz Belirteci: “çantasının aynasından çıkarıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bu belirteç, nasıllık göstererek eylemi niteliyor. Selma “tazele-” eylemini çantasından aynasını çıkararak yapmıştır.

+I Nesne Belirteci: “(onun (Selma’nın)) dudaklarının rujunu” (Ad Tamlaması ← +I)

Selma’nın neyi tazelediğini belirtiyor. Öznenin eyleminin doğrudan etkilediği ögedir.

1.5.2.2.3. İkinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, +IA Birliktelik

Belirteçli, Sıfat Tamlaması Zaman Belirteçli Ve –mAdAn

Belirteçli Yan Cümle Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + DA BB + IA BB + STZB - mAdAn TB \rightarrow E$

• “Büyükada’da Ferit’le uzun zaman hiçbir para sıkıntısı çekmeden yaşa-”
(230/1)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (o) + DA Bulunma Belirteci (Büyükada’da) + IA Birliktelik Belirteci (Ferit’le) + Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci (uzun zaman) – mAdAn Tarz Belirteci (hiçbir para sıkıntısı çekmeden) → Eylem (yaşa-)

Açıklama:

+DA Bulunma Belirteci: “Büyükada’da” (Özel Ad ← +DA)

“yaşa-” eyleminin gerçekleştiği yeri bildiriyor. Yaşamının olacağı yer Büyükada’dır.

+IA Birliktelik Belirteci: “Ferit’le” (Özel Ad ← +IA)

+IA belirteci birliktelik işlevini üstlenmektedir. Büyükada’ da gerçekleşecek olan “yaşa-” eyleminin paylaşıldığı kişi Ferit’tir.

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “uzun zaman”

“uzun zaman” belirteci eylemin sürekliliğini göstermektedir.

-mAdAn Tarz Belirteci: “hiçbir para sıkıntısı çekmeden” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“yaşa-” eylemin nasıl gerçekleştiğini bildiriyor.

1.5.2.2.4. İkinci Derece Belirtenli, +I Nesne Belirteçli, -Ip Tarz Belirteçli,

+CA Sınırlama Belirteçli Ve +A Yönelme Belirteçli Yan Cümle

Eylem Öbekleri

$E\ddot{O} = \dot{I}DB + I NB - Ip TB + CA SB + A YB \rightarrow E$

• “siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içinde hapsed-” (284/5)

İkinci Derece Belirten / G.Ö (hukukçular) + I Nesne Belirteci (siyasi hürriyeti) –Ip Tarz Belirteci (psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp) + CA Sınırlama Belirteci (sadece) + A Yönelme Belirteci (fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine) → Eylem (hapsed-)

Açıklama:

+I Nesne Belirteci: “siyasi hürriyeti” (Sıfat Tamlaması ← +I)

Hukukçuların neyi hapsedtiğini bildiriyor. “-i” ekinin olması belirsizlik değeri taşımadığını gösteriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı gösteriyor. Öznenin eyleminin amaçladığı ögedir.

-Ip Tarz Belirteci: “psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“hapsetme-” eyleminin nasıl yapıldığını belirtiyor.

+CA Sınırlama Belirteci: “sadece”

“sadece” belirteci “tek, bir tek” anlamında kullanılarak kendinden sonra gelen sözcükleri sınırlamaktadır. Hukukçuların siyasi hürriyeti hapsedtiği tek nokta fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesidir.

+A Yönelme Belirteci: “fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine” (Ad Tamlaması ← +A)

“fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine” belirteci hukukçuların siyasi hürriyet nereye hapsedtiklerini göstermektedir.

1.6. ALTI NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde altı niteleyici alan ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri sınıflanmıştır.

1.6.1. Altı Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.6.1.1. Tek Birinci Derece Belirtenli Ve Beş Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

1.6.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, Sıfat Tamlaması Miktar Belirteçli,

Zaman Belirteçli, +DA Bulunma Belirteçli, +A Yönelme

Belirteçli Ve +IA Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

EÖ = BDB + STMB + ZB + DA BB + A YB + IA TB → E

- “Bir defa geçen yaz, Kadıköy’üne birlikte giderken, güvertede Ferid’e buna

benzer gözlerle bakmıştı.” (128/14)

Birinci Derece Belirten / Özne (o) + Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci (bir defa) + Bağlamalı Zaman Belirteci (geçen yaz, Kadıköy’üne birlikte giderken) + DA Bulunma Belirteci + A Yönelme Belirteci (Ferid’e) + IA Tarz Belirteci (buna benzer gözlerle) → Eylem (bakmıştım)

Açıklama:

Sıfat Tamlaması Miktar Belirteci: “bir defa” (Sıfat Tamlaması)

“bir defa” belirteci eylemin ne kadar, ne ölçüde defa gerçekleşmiştir.

Bağlamalı Zaman Belirteci: Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci₁ - ken Zaman Belirteci₂

Sıfat Tamlaması Zaman Belirteci: “geçen yaz” (Sıfat Tamlaması)

-ken Zaman Belirteci: “Kadıköy’üne birlikte giderken” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

Bakma eylemi geçen yaz Kadıköyü’ne giderken gerçekleşmiştir. Eylemin zamanını belirtmektedir.

+DA Bulunma Belirteci: “güvertede” (Ad ← +DA)

“güvertede” belirteci yer bildiriyor. Geçen yaz, Kadıköy’e birlikte giderken baktığı kişinin bulunduğu yer güvertedir. Eylem güvertede gerçekleşmektedir.

+A Yönelme Belirteci: “Ferid’e” (Özel Ad ← +A)

Boz’a göre “bak-” eylemi + {A} durum biçimbirimli zorunlu tümleş olan eylemlerden biridir. (Kahraman, 1996: 312-359’dan aktaran Boz, 2007: 72-73). Burada “Ferid’e” belirteci kime bakıldığını bildiriyor.

+IA Tarz Belirteci: “buna benzer gözlerle” (Sıfat Tamlaması ← +IA)

“buna benzer belirteci” eylemin yapılış tarzını gösteriyor. Bakma eyleminin nasıl yapıldığını bildiriyor.

1.7. YEDİ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde yedi niteleyici alan ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri sınıflanmıştır.

1.7.1. Yedi Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.7.1.1. Tek Belirtenli Ve Altı Belirteçli Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.7.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, +DA Bulunma Belirteçli, Durum

Belirteçli, +DAn Ayrılma Belirteçli, +A Etki Belirteçli, +I

Nesne Belirteçli Ve İlgeç Tarz Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB + DA BB + DB + DAn AB + A EB + I NB + \dot{I}TB \rightarrow E$

• “Vafı Bey, eşikte iki adım geride, ayakta, elinde bir kitap, başında bir takke, gözlüğünün üstünden, ona gözlerini bir çiftenin namlusu gibi dikmiş...” (37/7)

Birinci Derece Belirten / Özne (Vafı Bey) + DA Bulunma Belirteci (eşikte iki adım geride) + Bağlamalı Durum Belirteci (ayakta, elinde bir kitap, başında bir takke) + DAn Ayrılma Belirteci (gözlüğünün üstünden) + A Yönelme Belirteci (ona) + I Nesne Belirteci (gözlerini) + İlgeç Tarz Belirteci (bir çiftenin namlusu gibi) → Eylem (dikmiş)

Birinci Derece Belirten / Özne: “Vafı Bey” (Özel Ad)

Etkin öznedir. Eylemi gerçekleştiren Vafı Bey’dir.

+DA Bulunma Belirteci: “eşikte iki adım geride”

+DA ekli açıklamalı “eşikte iki adım geride” belirteci bulunma işlevini üstlenmektedir.

Bağlamalı Durum Belirteci: Durum Belirteci₁ + Durum Belirteci₂ + Durum Belirteci₃

Durum Belirteci₁: “ayakta” (Ad ← +A)

Durum Belirteci₂: “elinde bir kitap” (Sıfat Tamlaması)

Durum Belirteci₃: “başında bir takke” (Sıfat Tamlaması)

Bu belirteçler “bak-” eyleminin hangi biçimde yapıldığını gösteriyor. Eylemi yapanın durumunu belirtiyor.

+DAn Ayrılma Belirteci: “gözlüğünün üstünden” (Ad Tamlaması ← +DAn)

Geçişli eylemleri yüklem olduğu cümlelerdeki bazı +DEn’li cümleler de “yüklem bildirdiği yapışın-oluşun çıktığı” yeri-yönü, durumu- ortamı, varlığı-kavramı bildirebilirler (Kahraman, 2007: 45-218). Burada dik- eylemi geçişlidir ve Vafi Bey’in gözlerini ona bir çiftenin namlusu gibi dikme eylemini nereden yaptığını bildirmektedir.

+A Yönelme Belirteci: “ona” (Şahıs Zamiri ← +A)

+A belirteci, yönelme işleviyle kullanılmıştır. Vafi Bey’ in “neye” gözlerini diktiğini bildiriyor.

+I Nesne Belirteci: “onun gözlerini ” (Ad Tamlaması ← +İyelik ← +I)

“kimi” ve “neyi” sorularına yanıt verir, öznenin gerçekleştirdiği işten doğrudan etkilenir (Akerson- Ozil, 1998: 76). Vafi Bey’ in bir çiftenin namlusu gibi diktiği şey gözleridir.

1.8. SEKİZ NİTELEYİCİLİ EYLEM ÖBEKLERİ

Bu bölümde sekiz niteleyici alan ana cümle ve yan cümle eylem öbekleri sınıflanmıştır.

1.8.1. Sekiz Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri

1.8.1.1. Tek Belirtenli Ve Yedi Belirteçli Eylem Öbekleri

1.8.1.1.1. Birinci Derece Belirtenli, -Araç Tarz, İlgeç Zaman -İp Tarz

Belirteçli, İlgeç Miktar Belirteçli, +I Nesne Belirteçli, +A

Yönelme Belirteçli Ve +I Nesne Belirteçli Ana Cümle Eylem

Öbekleri

$E\ddot{O} = BDB - ArAk TB + İZB - İp TB + İMB + I NB + A YB + I NB \leftarrow PB$
→ E

• “ *Git ellerini yıka da öyle otur. O pis ellerini. Sabun şurada, yerde bak! diye bağırın Eda Hanımın oğluna karşı duyduğu şefkati ve seksen dört gazete fazla satışın verdiği sevinci maskeleyen yapmacıklı öfkesi, Ferit’in Sicilya ihracına ait hayallerine karışarak, sabahtan beri ben’in etrafını kuşatıp onu boğacak kadar üzerine abanan meseleleri biraz evvelki ikinci plana atan tesirlere yenilerini de*

katıyor” (105/6)

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne (Git ellerini yıka da öyle otur. O pis ellerini. Sabun şurada, yerde bak!’ diye bağırın Eda Hanımın oğluna karşı duyduğu şefkati ve seksen dört gazete fazla satışın verdiği sevinci maskeleyen yapmacıklı öfkesi) -ArAk Tarz Belirteci (Ferit’in Sicilya ihracına ait hayallerine karışarak) + İlgeç Zaman Belirteci (sabahtan beri) - Ip Tarz Belirteci (ben’in etrafını kuşatıp) + İlgeç Miktar Belirteci (onu boğacak kadar) + I Nesne Belirteci (üzerine abanan meseleleri) + AYönelme Belirteci (biraz evvelki ikinci plana atan tesirlere) + I Nesne Belirteci (yenilerini) ← Pekiştirme Bağlacı (de) → Eylem (katıyor)

Açıklama:

Bağlamalı Birinci Derece Belirten / Özne: Birinci Derece Belirten / Özne₁
←Sıralama Bağlacı (ve) + Birinci Derece Belirten / Özne₂

Birinci Derece Belirten / Özne₁ : “Git ellerini yıka da öyle otur. O pis ellerini. Sabun şurada, yerde bak! ’diye bağırın Eda Hanımın oğluna karşı duyduğu şefkati”
(Ad Tamlaması)

Birinci Derece Belirten / Özne₂ : “(Eda Hanımın) seksen dört gazete fazla satışın verdiği sevinci maskeleyen yapmacıklı öfkesi ” (Ad Tamlaması)

Etkin öznedir. “kat-” durumunda lalının ne olduğunu belirtiyor. Anlamsal işlev açısından öznenin kendi istenci söz konusu değildir. Özne bir şeye sahip olma anlamı taşıdığı için tamamlamadan oluşmuştur.

-ArAk Tarz Belirteci: “Ferit’in Sicilya ihracına ait hayallerine karışarak”
(Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“Ferit’in Sicilya ihracına ait hayallerine karışarak” belirteci “kat-” eyleminin nasıllık göstererek niteliyor.

İlgeç Zaman Belirteci: “Sabahtan beri” (İlgeç Öbeği)

Çıkma durumu eki isteyen “beri” ilgeci burada bir ilgeç öbeği oluşturmuştur. Eylemin ne zaman yapıldığını belirtiyor. “sabahtan beri” belirtecinde sürerlilik anlamı vardır. Eylem “sabahtan beri” devam etmektedir.

-Ip Tarz Belirteci: “ben’inin etrafını kuşatıp” (Belirteç İşlevli Yan Cümle)

“ben’inin etrafını kuşatıp “ belirteci eylemi nasıllık yönünden niteliyor.

İlgeç Miktar Belirteci: “onu boğacak kadar” (İlgeç Öbeği)

Korkmaz’a göre, azlık-çokluk zarfları karşılaştırmaya dayanan bir ölçü, miktar ve derece gösterdikleri için bunlar anlam bakımından dört gruba ayrılırlar:

Eşitlik Derecesi Gösterenler

Üstünlük Derecesi Gösterenler

En Üstünlük Derecesi Gösterenler

Aşırılık Derecesi Gösterenler

“kadar” edatı eşitlik derecesi gösterir (Korkmaz, 2003: 517-518).

Burada da “onu boğacak kadar ” belirteci eylemin ne kadar yapıldığını bildiriyor.

+I Nesne Belirteci: “Üzerine abanan meseleleri” (Sıfat Tamlaması)

+I ekini alması belirsizlik değeri taşımadığını gösterir. Burada +I nesne belirteci öznenin eyleminden doğrudan etkilenmiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir. Ferit ‘in üzerine abanan meseleleri yenilerine katması bu meseleleri etkilemez.

+A Etki Belirteci: “biraz evvelki ikinci plana atan tesirlere” (Sıfat Tamlaması
← +A)

Bu belirteç “katma” eyleminin neye yapıldığını belirtiyor.

+I Nesne Belirteci: “yenilerini” (Ad ← +İyelik ← +I)

Biraz evvelki ikinci plana atan tesirlere neyi katacağını belirtiyor. Öznenin eylemle amaçladığı ögedir

2. AD ÖBEKLERİ

Uzun'a göre, baş, öbeğin olmazsa olmaz kurucusuydu ve kurduğu öbeğin kategorisini belirliyordu. Bu açıdan öbeğin başı bir ad olduğunda, öbek de bir ad öbeğidir. “yuvarlak masa” ad öbeği örneğinde baş, “masa”dır (Yılmaz, 2000: 18-19). Hikmet Dizdaroğlu'na göre ad öbekleri, yalın olarak ya da durum takısı alarak yüklem, özne, dolaylı tümleç, durum belirteci görevinde kullanılabilirler.

2.1. AD TAMLAMASI AD ÖBEKLERİ

Çalışmamızın bu bölümünde ad öbekleri göstermiş oldukları özelliklere göre iki biçimde incelenmiştir: 1. Ad Tamlaması Ad Öbekleri 2. Sıfat Tamlaması Ad Öbekleri.

Ad tamlaması; Bir isim unsurunun, iyelik sistemi içinde bir başka isim unsuruyla kurduğu kelime grubudur. Ad tamlamasında birinci unsur, ikinci unsura iyelik hâli ile bağlanır. Bu hâl zamirlerde ekli, isimlerde ise ekli veya eksizdir. Tamlamanın ikinci unsuru daima iyelik eki taşır (Karahan, 1998: 13). Hepçilingirler bunu şu formülle belirtmiştir:

Ad tamlaması

$$A_1 \rightarrow A_2 + -i / -sı$$

oda kapı - sı

Ad Tamlaması Ad Öbeklerini incelediğimiz bu bölümde, niteleyen (tamlayan) ve nitelenenlerin (tamlanan) göstermiş oldukları farklı özellikler bakımından çeşitli başlıklar altında toplanarak sınıflara ayrılmıştır. Niteleyen ve nitelenenlerin sözcük yapılarının nasıl olduğu başlıklarda ifade edilmiş ve incelediğimiz romanda bu yapıya sergileyen ad öbekleri bu özelliklere göre gruplanmıştır.

2.1.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ←+İyelik))

Adlardaki ilgi durumu, ilgi durumu ekiyle karşılanır. İlgi durumu eki ünsüzle biten ad kök ve gövdelerinden sonra + In / + Un, ünlü ile bitenden sonra +nIn / + nUn biçimindedir. İlgi durumu eki eklendiği ad ile başka bir ad arasında sahiplik bağı kurmaktadır (Korkmaz, 2003: 268-269).

• “...babasının kahkahaları” (7/1)

Niteleyen (babasının) → Ad ← + İyelik (kahkahalar ← +ı)

“babasının kahkahaları” öbeğinde kahkahalar aidiyet açısından niteleniyor. Burada kahkahaların ait olduğu küme belirtiliyor. Nitelemenin aiy olma ilişkisiyle üye saplama sağlanmıştır.

• “...sesin anneliği” (7/2)

Niteleyen (sesin) → Ad ← + İyelik (annelik← +i)

Böyle öbekte “anne” sesle olan aidiyet açısından niteleniyor. “sesin anneliği” belirli ve tek üyeli bir kümedir Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

• “...lokomotifin bacası” (7/2)

Niteleyen (lokomotifin) →Ad ← + İyelik (baca ← +sı)

“lokomotifin bacası” öbeğinde “baca” lokomotifle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Niteleme işlemi sonucunda bacanın ait olduğu varlık belirli duruma geliyor.

• “...omuzlarının arası” (9/6)

Niteleyen (omuzlarının) → Ad ← + İyelik (ara ← +sı)

“omuzlarının arası” öbeği, “arası” sözcüğünü aidiyet açısından niteliyor.

- “...kadının muhatabı” (10/3)

Niteleyen (kadının) → Ad ← İyelik (muhatab ← +ı)

“kadının muhatabı” öbeğinde muhatab’ı kadınla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...binanın derinliği” (13/8)

Niteleyen (binanın) → Ad ← +İyelik (derinlik ← +i)

“binanın derinliği” öbeğinde derinlik, aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...asmanın altı” (15/12)

Niteleyen (asmanın) → Ad ← +İyelik (alt ← +ı)

- “...odanın kapısı” (16/1)

Niteleyen (odanın) → Ad ← + İyelik (kapı ← + sı)

Bu öbekte “kapı” , odayla olan aidiyet açısından niteleniyor. “kapı” ait olduğu kümede belirtili ve tek üyedir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır

- “...[Ferit’in] korkusunun yeri” (16/2)

Niteleyen ([Ferit’in] korkusunun) → Ad ← + İyelik (yer ← +i)

Bu öbekte “yer” Ferit’in korkusuyla olan aidiyet açısından niteleniyor. Ferit’in korkusu, belirtili konumdadır. Dolayısıyla “yer”in ait olduğu kümede belirtili ve tek üyedir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamıştır.

- “...[Ferit’in] başı” (20/6)

Niteleyen ([Ferit’in]) → Ad ← +İyelik (baş←+ı)

- “...ruhun kaşıntısı” (21/2)

Niteleyen (ruhun) → Ad ← +İyelik(kaşıntı ← +sı)

Bu öbekte “kaşıntı” ruhla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Üye saptama nitelemenin ait olma ilişkisiyle sağlanmıştır.

- “...yatağın üstü” (21/2)

Niteleyen (yatağın) → Ad ← +İyelik (üst ← +ü)

Bu öbekte “üst” tek üyeli bir kümeye gönderme yapmıştır. “üst”, yatakla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Akerson ve Ozil’e göre “masanın üstü” gibi tamlamalar geleneksel dil bilgisi kitaplarında öteki tamlamalardan ayrılmamaktadır. Türkçede, biçimbilimsel olarak bir ad gibi işlemekle birlikte, sözdizimsel açıdan olağan adlardan farklar gösterirler. Çoğunlukla –de tümleci ya da yön tümleci olurlar. Bu tamlamalar bir ortacın çevresinde parçalanabilir. “üst” sözcüğü tek üyeli bir kümedir. Bir nesnenin bir tek “üst” ü olabilir. Bunlar nitelene öge konuna çıkmaya yatkın değildir, ne daraltma ne donatma işleviyle nitelenebilirler (Akerson-Ozil 1998: 228-229).

- “...Marks’ın burnu” (35/5)

Niteleyen (Marks’ın) → Ad ← + İyelik (burun ← +u)

“Marks’ın burnu” , belirteli ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapar. “burun”, “Marks” la olan aidiyet açısından nitelenmiş, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama işlevi sağlamıştır.

- “...(odabaşının) uykusu” (36/10)

Niteleyen (odabaşının) → Ad ← + İyelik (uyku ← + su)

- “...Vafi Bey’in odası” (37/11)

Niteleyen (Vafi Bey’in) → Ad ← + İyelik (oda ← +sı)

“oda” kavramı, tek üyeli bir kümeye gönderme yapıyor. “oda”, Vafi Bey’le olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...(pencerenin) yarısı” (41/26)

Niteleyen (pencerenin) → Ad ← + İyelik (yarı ← +sı)

“yarı” , pencereyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...omuzlarının ve kalçalarının kabartısı” (41/26)

Niteleyen (omuzlarının ve kalçalarının) → Ad ← + İyelik (kabartı ← + sı)

“kabartı”nın ait olduğu küme omuz ve kalçalardır. “omuzlarının ve kalçalarının kabartısı” belirtili ve tek bir üyedir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

- “...saçlarının şahitliği” (42/3)

Niteleyen (saçlarının) → Ad ← + İyelik (şahitlik ← + i)

“saçlarının şahitliği” öbeği, bütün-parça ilişkisi göstermektedir. Şahitliği yapan bütün değil, onun parçası olan “saçlar” dır. “şahitlik” , saçlarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...avucunun içi” (34/17)

Niteleyen (avucunun) → Ad ← + İyelik (iç ← + i)

- “...kadının isyanı” (43/17)

Niteleyen (kadının) → Ad ← + İyelik (isyan ← + ı)

Bu öbeklerde nitelemenin üye saptamaya yarayan ilişkisi kullanılmıştır. “içi”, “avuçla”, “isyan” kadınla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...Suzy’ nin anası” (58/16)

Niteleyen (Suzy’ nin) → Ad ← + İyelik (ana ← + sı)

Burada “ana” tüm anaları temsil etmiyor. Niteleme işlevini yerine getiren “Suzy” ana genel kümesini sınırlandırıyor.

- “...büfenin üstü” (58/16)

Niteleyen (büfenin) → Ad ← + İyelik (üst ← + ü)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapmıştır. “üst” büfeyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...kendi kendinin huzuru” (61/13)

Niteleyen (kendi kendinin) → Ad ← + İyelik (huzur ← + u)

Bu öbekte “huzur”, belirtili konumdadır, dolayısıyla “kendi kendinin huzuru” kümesi de belirtili ve tek üyelidir.

- “...berberin aynası” (61/16)

Niteleyen (berberin) → Ad ← +İyelik (ayna ← + sı)

- “...caddenin sesleri” (81/25)

Niteleyen (caddenin) → Ad ← + İyelik (sesler ← +i)

“ses” in ait olduğu yer caddedir. Ait olma işleviyle niteleme belirli bir üyeye gönderme yapmaktadır.

- “...Ferid’in eli” (104/2)

Niteleyen (Ferid’in) → Ad ← + İyelik (el → + i)

- “...avuçlarının içi” (104/2)

Niteleyen avuçlarının → Ad ← + İyelik (iç ← + i)

Bu öbeklerde “el”, Ferid’le; “içi”, avuçla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...Ferid’in dikkati” (106/2)

Niteleyen (Ferid’in) → Ad ← + İyelik (dikkat ← + i)

Burada, niteleme aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapılmaktadır. “dikkat”, Ferid’e ait olma özelliğine sahiptir.

- “...beyninin içi” (111/5)

Niteleyen (beyninin) → Ad ← +İyelik (uç ← +u)

Bu öbekte nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...yatağının kenarı” (111/5)

Niteleyen (yatağının) → Ad ← + İyelik (kenar ← +ı)

“yatağının kenarı” öbeği, bütün-parça ilişkisi gösteriyor. “kenar”, “(onun) yatağı”nın bir parçasıdır. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili bir küme oluşturulmuştur.

- “...karyolanın kenarı” (111/5)

Niteleyen (karyolanın) → Ad ← +İyelik (kenar ← +ı)

Burada da “karyolanın kenarı” öbeği, bütün-parça ilişkisi gösteriyor. “kenar”,

“karyolanın” bir parçasıdır. Tek ve belirtili bir üyeye gönderme yapılmıştır.

- “...*Eda Hanımın yüzü*” (111/5)

Niteleyen (Eda Hanımın) → Ad ← +İyelik (yüz ← +ü)

“yüz” Eda Hanım’la olan aidiyet ilişkisi açısından nitelenmiştir. Yüzün ait olduğu kişi vurgulanmıştır.

- “...*varlığının kesafeti*” (117/2)

Niteleyen (varlığının) → Ad ← +İyelik (kesafet ← +i)

- “...*varlığının dolgunluğu*” (117/2)

Niteleyen (varlığının) → Ad ← +İyelik (dolgunluk ← +u)

Bu öbeklerde nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...*Nilüfer’in vücudu*” (121/19)

Niteleyen (Nilüfer’in) → Ad ← +İyelik (vücut ← +u)

- “...*Yahya Aziz’in ahlakı*” (121/19)

Niteleyen (Yahya Aziz’in) → Ad ← +İyelik (ahlak ← +ı)

Bu öbeklerde “vücut” Nilüfer’le, “ahlak” Yahya Aziz’le olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır

- “...*Ferid’in şahsiyeti*” (127/11)

Niteleyen (Ferid’in) → Ad ← +İyelik (şahsiyet ← +i)

Bu öbekte, şahsiyet, Ferit’le olan aidiyet açısından niteleniyor. “Ferit’in şahsiyeti”, belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturur. Burada, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama sağlanmıştır

- “...*idrakin üzeri*” (127/11)

Niteleyen (idrakin) → Ad ← +İyelik (üzer ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi ile üye saptanmıştır.”üzeri”, idrakle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...*şuurun altı*” (127/11)

Niteleyen (şuurun) → Ad ← +İyelik (alt ← +ı)

“alt”, şuurla olan aidiyet ilişkisi açısından nitelenmiştir. Bu öbekte parça-bütün ilişkisi vardır.

- “...[*MİSTER JOE’ nun*] *yanakları*” (142/1)

Niteleyen ([MİSTER JOE’ nun]) → Ad ← +İyelik (yanaklar ← +ı)

- “...[*MİSTER JOE’ nun*] *ağızı*” (142/1)

Niteleyen ([MİSTER JOE’ nun]) → Ad ← +İyelik (ağız ← +ı)

Bu öbeklerde, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptanmıştır. “yanak” ve “ağız” MİSTER JOE ile olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...*yüzünün yapısı*” (142/1)

Niteleyen (yüzünün) → Ad ← +İyelik (yapı ← +sı)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Yapı, yüzle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...*insanın ruhu*” (143/2)

Niteleyen (insanın) → Ad ← +İyelik (ruh ← +u)

- “...[*insanın*] *beyni*” (143/2)

Niteleyen ([insanın]) → Ad ← +İyelik (beyin ← +i)

Bu öbeklerde nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptanmıştır.”ruh” ve “beyin” insanla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...*tabiatın kanunları*” (145/8)

Niteleyen (tabiatın) → Ad ← +İyelik (kanunlar ← +ı)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla “kanunlar” tabiatla olan ilişkisi bakımından nitelenmiştir.

- “...*iradesinin üstü*” (149/2)

Niteleyen (iradesinin) → Ad ← +İyelik (üst ← +ü)

Bu öbekte, üst, iradeyle olan aidiyet açısından niteleniyor. “iradesinin üstü”, bütün-parça ilişkisini göstermektedir.

- “...ablasının ölümü” (157/19)

Niteleyen (ablasının) → Ad ← +İyelik (ölüm ← +ü)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır “ölüm” ablasıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...Ferid’in “ vekil bey isterse” suali” (159/20)

Niteleyen (Ferid’in) → Ad (Ad Tamlaması (“ vekil bey isterse” suali))

Bu öbekte,“ vekil bey isterse” suali, Ferit’le olan aidiyet açısından niteleniyor. ““vekil bey isterse’ suali”, belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturur. Burada, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama sağlanmıştır

- “...kulağının memesi” (159/20)

Niteleyen (kulağının) → Ad ← +İyelik (meme ← +si)

- “...[maarif müdürünün] sağ omuzu” (159/20)

Niteleyen ([maarif müdürünün]) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (sağ omuz ← +u)

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama sağlanmıştır.”meme” kulakla, “sağ omuz” Maarif müdürü’yle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...Nilüfer’in meselesi” (159/22)

Niteleyen (Nilüfer’in) → Ad ← +İyelik (mesele ← +si)

- “...Selma’nın hayali” (160/19)

Niteleyen (Selma’nın) → Ad ← +İyelik (hayal ← +i)

“Selma’nın hayali” öbeğinde, hayal, Selma’yla olan aidiyet açısından niteleniyor. Burada, Selma belirtili konumdadır, dolayısıyla hayalin ait olduğu küme de belirtili ve tek üyelidir.

- “...Ferid’in şuuru” (173/24)

Niteleyen (Ferid'in) → Ad ← +İyelik (şuur ← +u)

“şuur”, Ferit’le olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Burada, Ferit belirtili konumdadır, dolayısıyla şuurun ait olduğu kümede belirtili ve tek üyedir.

- “...Ferid’in benliği” (183/1)

Niteleyen (Ferid'in) → Ad ← +İyelik (benlik ← +i)

“benlik” in ait olduğu küme belirtili ve tektir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili bir üyeye gönderme yapılmıştır.

- “...karyolanın altı” (185/13)

Niteleyen (karyolanın) → Ad ← +İyelik (alt ← +ı)

“alt”, karyolayla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...gerçeğin stratosferi” (195/26)

Niteleyen (gerçeğin) → Ad ← +İyelik (stratosfer ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle “stratosfer”, belirtililik değeri kazanıyor. Burada, stratosfer, gerçeğe ait olmakla niteleniyor.

- “...eşyanın üzeri” (205/8)

Niteleyen (eşyanın) → Ad ← +İyelik (üzer ← +i)

Bu öbekte, üzeri, eşyayla olan aidiyet açısından niteleniyor. “eşyanın üzeri”, bütün-parça ilişkisi özetleyen bir yapıdır. “üzeri” sözcüğüyle, bir bütünün belli bir tarafına gönderme yapılmıştır.

- “...odanın köşesi” (205/8)

Niteleyen (odanın) → Ad ← +İyelik (köşe ← +si)

- “...mukayesesinin neticesi” (230/14)

Niteleyen (mukayesesinin) → Ad ← +İyelik (netice ← +si)

- “...hizmetçilerin katı” (282/4)

Niteleyen (hizmetçilerin) → Ad ← +İyelik (kat ← +ı)

Nitelemenin bu kullanımı, üye saptamaya yarar. Burada kat”, hizmetçilerle olan aidiyet açısından niteleniyor. “hizmetçilerin katı” belirtili ve tek üyeli bir kümedir.

- “...yıldızların ve mezarların önü” (285/13)

Niteleyen (yıldızların ve mezarların) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

“yıldızların ve mezarların önü” öbeğinde “ön”, yıldızlarla mezarlarla olan aidiyet açısından nitelenerek parça-bütün ilişkisi göstermektedir.

- “...hiç bir transcendant prensibin ve hiç bir idealin mesafesi” (285/13)

Niteleyen (hiç bir transcendant prensibin ve hiç bir idealin) → Ad ← +İyelik (mesafe ← +si)

Nitelemenin bu kullanımı, üye saptamaya yarar.

- “...insanın gayesi” (286/2)

Niteleyen (insanın) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...hayatın gayesi” (286/2)

Niteleyen (hayatın) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...süratin gayesi” (286/2)

Niteleyen (süratin) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...düşünmenin gayesi” (286/2)

Niteleyen (düşünmenin) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...sporun gayesi” (286/2)

Niteleyen (sporun) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...yemenin gayesi” (286/2)

Niteleyen (yemenin) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...şehvetin gayesi” (286/2)

Niteleyen (şehvetin) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

- “...ticaretin gayesi” (286/2)

Niteleyen (ticaretin) → Ad ← +İyelik (gaye ← +si)

Bu öbeklerde “gaye”nin ait olduğu küme belirtili konumdadır. “gaye”, insanla, hayatla, süratle, düşünmeyle, sporla, yemeyle, şehvetle, ticaretle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...Zehra'nın karyolası” (305/5)

Niteleyen (Zehra'nın) → Ad ← +İyelik (karyola ← +sı)

“karyola” ögesi Zehra'ya aittir ve bu yönüyle diğer karyolalardan ayrılır.

- “...karanlığın fanusu” (312/12)

Niteleyen (karanlığın) → Ad ← +iyelik (fanus ← +u)

Burada niteleme iye saptamayı sağlamaktadır.”iç”, karanlığın fanusuyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Bu öbek, bütün-parça ilişkisi göstermiştir. ”fanus”, karanlıkla olan aidiyet açısından nitelenmektedir.

2.1.2. Niteleyen (Ty (Ş.Z ← +nIn) → Nitelenen (Ad ← +İyelik)

İlgi durumu zamirleri başka adlara bağlayabilir.

- “...onun kolu” (10/3)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (kol ← +u)

“onun kolu” öbeğinde kol, aidiyet bakımından nitelenmiştir. Kol, aidiyet bakımından nitelenmiştir. Kol ona, yani kadına aittir.

- “...onun yolu” (12/12)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (yol ← +u)

- “...onun başı” (62/18)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (baş ← + ı)

- “...onun kaşları” (62/18)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (kaşlar ← + ı)

Bu öbeklerde “baş” ve “kaşlar” ona aittir. . “onun başı”, “onun kaşları”

öbeklerinde, “o” bir bütüne gönderme yaparken; “baş ve kaşlar”, bütünün parçalarına gönderme yapıyor.

- “...onun karşı” (72/16)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (karşı ← +sı)

“karşı” ona ait olmakla niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle “karşı”, belirtililik değeri kazanıyor

- “...onun şerefi” (124/11)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (şeref ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama işlevi gerçekleşmiştir.

2.1.3. Niteleyen (Ty (S.T (N.S) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

İlgi durumu eki sıfat tamlaması söz öbeğine bağlanarak ad öbeği oluşturmuştur.

- “...eski krizlerin tecrübeleri” (40/14)

Niteleyen (eski krizlerin) → Ad ← +İyelik (tecrübeler ← + i)

Bu öbekte “tecrübeler” eski krizlerle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin peşi” (40/14)

Niteleyen (hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamıştır

- “...üst dudağının üstü” (42/3)

Niteleyen (üst dudağının) → Ad ← +İyelik (üst ← +ü)

“üst”, üst dudakla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirli ve tek bir üyeye gönderme yapılmıştır. Parça-bütün ilişkisi

kurulmuştur.

- “...merdivendeki temasın hatırası” (43/17)

Niteleyen (merdivendeki temasın) → Ad ← +İyelik (hatıra← +sı)

“hatıra” , merdivendeki temasla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

Nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...şimdiki duygusunun yanı” (43/17)

Niteleyen (şimdiki duygusunun) → Ad ← +İyelik (yan ← +ı)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamıştır.

- “...yüzü ile içi arasındaki münasebettin ışığı” (61/16)

Niteleyen (yüzü ile içi arasındaki münasebettin) → Ad ← +İyelik (ışık ← +ı)

Bu öbekte, ışığın ait olduğu küme belirtili bir küme oluşturur. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır

- “...garip bir kederin sisi” (72/16)

Niteleyen (garip bir kederin) → Ad ← +İyelik (sis ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi ile “sis”, garip bir kederle olan aidiyet açısından nitelenerek belirtili ve tek bir kümeye gönderme yapılmıştır.

- “...seksen dört fazla gazete satışının keyfi” (106/2)

Niteleyen (seksen dört fazla gazete satışının) → Ad ← +İyelik (keyif ← +i)

“seksen dört fazla gazete satışının keyfi” öbeğinde “keyif”, seksen dört fazla gazete satışıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...siyah ve iri gözlerin altı” (117/19)

Niteleyen(siyah ve iri gözlerin) → Ad ← +İyelik (alt ← +ı)

Burada, nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır. Alt, siyah ve iri gözlerle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...güzel gözlerin ve bacakların cazibesi” (121/19)

Niteleyen (güzel gözlerin ve bacakların) → Ad ← +İyelik (cazibe ← +si)

Bu öbekte nitelenenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır. Cazibe güzel gözler ve bacaklarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...kalabalık bir caddenin kaldırımı” (127/11)

Niteleyen (kalabalık bir caddenin) → Ad ← +İyelik (kaldırım ← +ı)

“kalabalık bir caddenin kaldırımı” öbeğinde, kaldırım, kalabalık bir caddeyle olan aidiyet açısından niteleniyor. Kaldırımın ait olduğu küme belirtili bir küme oluşturur. Nitelenenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Kalabalık olmayan caddenin kaldırımı bu üyenin kapsamı dışındadır.

- “...dejenere küçük burjuva entelektüelinin buhranları” (145/8)

Niteleyen (dejenere küçük burjuva entelektüelinin) → Ad ← +İyelik (buhranlar ← +ı)

“buhranlar” dejenere küçük burjuva entelektüeliyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...sebepsiz bir iyimserliğin ferahlığı” (157/19)

Niteleyen (sebepsiz bir iyimserliğin) → Ad ← +İyelik (ferahlık ← +ı)

“ferahlık”, sebepsiz bir iyimserlikle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...içerdeki hastaların sayısı” (159/20)

Niteleyen (içerdeki hastaların) → Ad ← +İyelik (sayı ← +sı)

Nitelenenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.”sayı”, içerideki hastalarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...fena hayallerin ortası” (159/22)

Niteleyen (fena hayallerin) → Ad ← +İyelik (orta ← +sı)

Bu öbek, bütün-parça ilişkisi özetliyor. “orta” sözcüğü, bir bütünün belli bir tarafına gönderme yaparak bütün-parça ilişkisi kuruyor.

- “...geceki hatırasının unsurları” (230/14)

Niteleyen (geceki hatırasının) → Ad ← +İyelik (unsurlar ← +ı)

Burada, “unsurlar”, geceki hatırayla olan aidiyet açısından niteleniyor.

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

• “...genel fikirlerin ve eski realistlerle nominalistler arasındaki mücadelenin tarihi” (285/1)

Niteleyen (genel fikirlerin ve eski realistlerle nominalistler arasındaki mücadelenin) → Ad ← +İyelik (tarih ← +i)

Nitelemenin üye saptama işlemi aracılığıyla belirtili ve tek bir kümeye gönderme yapılmıştır. Bu öbeklerde Existentialism, Fransa’yla; tarih, genel fikirler ve eski realistlerle nominalistler arasındaki mücadeleyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

2.1.4. Niteleyen (Ty (S.T (B.S) → Ty ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

• “...bir ormanın karanlığı” (7/1)

Niteleyen (bir ormanın) → Ad ← +İyelik (karanlık ← +i)

“bir ormanın” öbeği, belirsizlik gösterme işlevi üslenmiştir. Erkman-Akerson’a göre “bir” tanımlık görevi yapmaktadır. Yani sayı gösterme işlevi taşımamakta, belirlenim değeri göstermektedir.(Erkman-Akerson , 2000: 95)

• “...hangi ağacın arkası” (7/1)

Niteleyen (hangi ağacın) → Ad ← +İyelik (arkası ← +sı)

“hangi ağacın arkası” öbeğinde “arkası” ,”hangi ağaçla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Burada “ağaç” belirtili konumdadır. Niteleyen ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

• “...her şeyin rengi” (15/12)

Niteleyen (her şeyin) → Ad ← +İyelik (renk← +i)

Burada nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak üye saptama işlemi sağlanmıştır. Rengin ait olduğu küme ”her şey”dir. Belirtme işlevi, belirsizlik gösterme şeklinde karşılanmıştır.

• “...ilk sansasyonun muhtevası” (40/14)

Niteleyen (ilk sansasyonun) → Ad ← +İyelik (muhteva ← +sı)

“muhteva”, ilk sansasyonla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. “muhteva”, tek üyeli bir kümeye gönderme yapmıştır.

- “...başka birinin huzuru” (61/13)

Niteleyen (başka birinin) → Ad ← +İyelik (huzur ← +u)

Bu öbekte “huzur”, belirtili konumdadır. Huzurun ait olduğu başka biridir.

- “...bir sırrın kurşunu” (111/5)

Niteleyen (bir sırrın) → Ad ← +İyelik (kurşun ← +u)

- “...bir hayretin peşi” (121/9)

Niteleyen (bir hayretin) → Ad ← +İyelik (peş ← +i)

Bu öbekte nitellemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...bir çok meçhullerin baskısı” (230/1)

Niteleyen (bir çok meçhullerin) → Ad ← +İyelik (baskı ← +sı)

Burada, baskı, birçok meçhule ait olmakla niteleniyor.

- “...her saadetin arkası” (289/26)

Niteleyen (her saadetin) → Ad ← +İyelik (arka ← +sı)

Bu öbekte, “arka” belirtili konumdadır. Üye saptama, ait olma ilişkisi ile sağlanmıştır.

2.1.5. Nitelenen (Ty (S.T ← +DAn)) → Nitelenen (Tn (Ad +İyelik))

+DAn eki eklendiği adı, başka bir ad veya fiile bir bütünün parçasını gösterme veya o bütünden gelme ilişkisi ile bağlar (Korkmaz, 2003: 3005).

- “...pencere önündeki masalarından biri” (72/16)

Nitelenen (pencere önündeki masalarından) → Ad ← +İyelik (bir ← +i)

+DEn, “belirtilen öge”si nicelik bildiren belirtili ad takımlarında, belirten eki +(n)In’ın yerine kullanılıp onun işlevini görerek adları adlara bağlayabilmektedir. +Den’li belirtenlerin genellikle “biri, birkaçı, hiçbiri...” gibi “belgisiz nicelik” bildiren adlara bağlanmaktadır (Kahraman, 2007:54). Burada “bir”, pencere önündeki masalarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...üç boyutundan biri” (120/2)

Niteleyen (üç boyutundan) → Ad ← +İyelik (bir ← +i)

Bu öbekte, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Burada, üç boyutundan biri öbeği, bütün-parça ilişkisi özetlemiştir.

- “...dışarıdaki sofada ve karşıdaki bekleme odasındaki insanlardan yarısı” (159/20)

Niteleyen (dışarıdaki sofada ve karşıdaki bekleme odasındaki insanlardan) → Ad ← +İyelik (yarı ← +sı)

Korkmaz’a göre, “+DAn” eki eklendiği adı, başka bir ad veya eyleme bir bütünün parçasını gösterme veya o bütünden gelme ilişkisi ile bağlamaktadır: “Ağacın **dallarından** her biri üzerinde kuşlar ötüyordu.” (Korkmaz, 2003: 304). Burada, +DAn” eki, “dışarıdaki sofada ve karşıdaki bekleme odasındaki insanlardan” adını “yarı” sözcüğüne bağlıyor. “dışarıdaki sofada ve karşıdaki bekleme odasındaki insanlardan yarısı” tek üyeli kümelere gönderme yapan kavramlardır. “+DAn” ekli bu niteleme, üye saptamaya yarıyor.

2.1.6. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik)).

İlgi durumunun eklendiği ad sıfat fiil eki almış bir sıfat fiil grubudur.

- “...birdenbire açılan kapının önü” (9/6)

Niteleyen (birdenbire açılan kapının) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

“birdenbire açılan kapının önü” öbeğinde, ön, kapıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Burada “ön” belirli konumdadır. Bu sebeple de “ön” sözcüğünün ait olduğu kümede belirli ve tek üyedir. Bu aitlik birden bire açılan kapıyı nitelemektedir.

- “...o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznü” (15/2)

Niteleyen (o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların) → Ad ← +İyelik (hüzün ← +ü)

“hüzün” o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anlarla olan ilişkisi bakımından niteleniyor. “gibi” edatı niteleyeni benzerlik ilgisiyle belirtili bir hale getiriyor.

- “...hiçbiri ötekine benzemiyen krizlerin çoğu” (16/1)

Niteleyen (hiçbiri ötekine benzemeyen krizlerin) → Ad ← +İyelik (çok ← +tu)

Burada “çok” sözcüğü aidiyet açısından nitelenmiştir. “çok” sözcüğünün ait olduğu küme “hiç biri ötekine benzemiyen krizler olma” özelliğine sahiptir.

- “...bu üst üste sıralanışlardan gelen intibanın şiddeti” (26/3)

Niteleyen (bu üst üste sıralanışlardan gelen intibanın) → Ad ← +İyelik (şiddet ← +i)

“üstüste sıralanışlardan gelen intibanın şiddeti” , belirtilik gösteren “bu” sözcüğü ile belirlenim değeri kazanmıştır. Burada “şiddet” , üst üste sıralanışlardan gelen intibayla olan aidiyet ilişkisi açısından nitelemiştir.

- “...içinden verdiği hükümlerin tasdiki” (28/1)

Niteleyen (içinden verdiği hükümlerin) → Ad ← +İyelik (tasdik ← +i)

Sıfat işlevli yan cümlenin niteleme işlevini yerine getirdiği bu öbekte “tasdik”, onun içinden verdiği hükümlerin tasdiki olma özelliğiyle belirtilik kazanıyor.

- “...krokisini çizdiği iç portresinin benzerliği” (61/13)

Niteleyen (krokisini çizdiği iç portresinin) → Ad ← +İyelik (benzerlik ← +i)

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır

- “...güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tecihin kozalitesi” (121/19)

Niteleyen (güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tecihin) → Ad ← +İyelik (tecihin kozalite ← +si)

Bu öbekte, kozalite, güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tecihle olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...MISTER JOE'nun Ferid'e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının girinti ve çıkıntıları” (142/1)

Niteleyen (MİSTER JOE'nun Ferid'e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının) → Ad (Ad ← Sıralama Bağlacı → Ad ← +İyelik (girinti ve çıkıntılar ← +1))

Bu öbekte, girinti ve çıkıntılar, MİSTER JOE'nun Ferid'e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarıyla olan aidiyet açısından niteleniyor. "MİSTER JOE'nun Ferid'e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının girinti ve çıkıntıları" belirtili ve tek üyeli bir kümedir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

• "...ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayallerinin yanıbaşı" (157/19)

Niteleyen (ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayallerinin) → Ad ← +İyelik (yanıbaş ← +1)

Burada, yanıbaşı, ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayallerle olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturulmuştur.

• "...teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid'in şuuruna çıkararak sayısız hayallerin katkısı" (173/24)

Niteleyen (teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid'in şuuruna çıkararak sayısız hayallerin) → Ad ← +İyelik (katkı ← +sı)

Burada nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapılmıştır. "katkı", teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid'in şuuruna çıkararak sayısız hayallerle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• "...renge belli olmıyan koyu bir zemin üzeri" (183/1)

Niteleyen (renge belli olmıyan koyu bir zemin) → Ad ← +İyelik (üzer ← +i)

Burada renge belli olmıyan koyu bir zemin, bütünle ilişkili olan bir parçaya gönderme yapıyor."üzeri" renge belli olmıyan koyu bir zeminle olan aidiyet açısından niteleniyor.

• "...kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeşin hali" (185/11)

Niteleyen (kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeşin) → Ad ←

+İyelik (hal ← +i)

Bu öbekte, “hal, kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeşle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır

- “...uykuda gezen bir kızın vücudu” (195/26)

Niteleyen (uykuda gezen bir kızın) → Ad (Ad Tamlaması (bir kızın vücudu))

Burada, vücut, uykuda gezen bir genç kıza ait olmakla niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak üye saptama sağlanmıştır. “uykuda gezen genç kız” belirtili konumdadır, dolayısıyla vücudun ait olduğu küme de belirtilidir.

- “...kendi ben’i ile mücadeleye başlıyan bir irade destanının kahramanı” (283/9)

Niteleyen (kendi ben’i ile mücadeleye başlıyan bir irade destanının) → Ad ← +İyelik (kahraman ← +i)

“kendi ben’i ile mücadeleye başlıyan bir irade destanının kahramanı”, belirtili ve tek üyeli bir kümedir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

- “...çamlıkta yaptıkları gezintinin intibaları” (287/5)

Niteleyen (çamlıkta yaptıkları gezintinin) → Ad ← +İyelik (intibalar ← +i)

Burada, intibalar, çamlıkta yaptıkları gezintiyle olan aidiyet açısından niteleniyor. “çamlıkta yaptıkları gezintinin intibaları” belirtili ve tek üyeli bir kümedir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

- “...bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanların fırtınası” (305/5)

Niteleyen (bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanların) → Ad ← +İyelik (fırtına ← +sı)

Burada nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.”fırtına”, bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneşin rengi” (27/6)

Niteleyen (pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneşin) → Ad ← +İyelik (renk ← +i)

Bu öbekte nitelemenin üye saptamaya yaratan ait olma ilişkisi kullanılmıştır. “renk”, karşıdaki pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneşle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• “...karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirlerin sezintisi” (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirlerin) → Ad ← +İyelik (sezinti ← +si)

Bu öbekte nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. “sezinti”, karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirlerle olan aidiyet açısından niteleniyor.

• “ ...baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahatın heyecanı” (240/13)

Niteleyen (baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahatın) → Ad ← +İyelik (heyecan ← +ı)

“heyecan”, baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahat olmakla aidiyet açısından nitelenmiştir.

2.1.7. Niteleyen (Ty (Ad ← + nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (B.S)) ← +İyelik)).

İyelik eki alan nitelenen, sıfat tamlaması kelime grubundan oluşmaktadır.

• “...zekânın bu soğukluğu” (121/9)

Niteleyen (zekânın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bu soğukluk ← +u)

“bu soğukluk” zekâyla olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

• “...benliklerinin bu azgınlığı” (274/11)

Niteleyen (benliklerinin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bu azgınlık ←

+1)

“bu” belirteni, belirtililik gösterir. Metinde, azgınlık okuyucunun bildiği, daha önce sözü geçmiş bir azgınlıktır. “bu azgınlık” benlikle olan aidiyet açısından niteleniyor. Bu kullanımla nitelemenin üye saptama işlevini yerine getirir.

2.1.8. Niteleyen (Ty (S.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T))

Niteleyen ilgi durumu eki alan ad sıfat tamlaması kelime grubundan, nitelenen ise ad tamlaması kelime grubundan oluşmaktadır.

- “...sağ elinin işaret parmağı” (185/13)

Niteleyen (sağ elinin) → Ad (Ad Tamlaması (işaret parmağı))

Burada, işaret parmağı sağ elle olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.8.1. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T))

- “...karnı o tarihte pek ala doyan Eda hanımın sinir sistemi” (35/5)

Niteleyen (karnı o tarihte pek ala doyan Eda hanımın) → Ad (Ad Tamlaması) ← +İyelik (sinir sistem ← +i)

Bu öbekte “karnı o tarihte pek ala doyan Eda Hanım” belirtili konumdadır, dolayısıyla “karnı o tarihte pek ala doyan Eda hanımın sinir sistemi” kümesi de belirtili ve tek üyedir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamış, “sinir sistemi”, Eda Hanım’ la olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...yorganı başına çeken odabaşının kulak zarı” (36/10)

Niteleyen (yorganı başına çeken odabaşının) → Ad (Ad Tamlaması) ← +İyelik (kulak zar ← +i)

“kulak zarı”, yorganı başına çeken odabaşıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Üye saptama, nitelemenin ait olma ilişkisiyle sağlamıştır.

- “...akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı” (160/19)

Niteleyen (akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin) → Ad ← +İyelik (geceye giriş an ← +i)

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Bu öbekte “akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan cadde”, belirtili konumdadır, dolayısıyla “akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı” kümesi de belirtili ve tek üyelidir.

• “...ana kucağına gömülen bir çocuğun rahatlık ve güvenlik duygusu” (224/23)

Niteleyen (ana kucağına gömülen bir çocuğun) → Ad (Ad Tamlaması (rahatlık ve güvenlik duygusu))

“rahatlık ve güvenlik duygusu”, ana kucağına gömülen bir çocukla olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.9. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T ← +İyelik))

Niteleyen ad, nitelenen ise iyelik eki almış sıfat tamlaması kelime grubundan oluşmaktadır. Bu grubun alt başlıklarında isim fiilden oluşan niteleyen ve nitelenenlere, sıfat fiilden oluşan niteleyen ve nitelenenlere, ayrıca at tamlamasından oluşan niteleyenlere yer verilmiştir.

• “...onun kirli teni” (12/15)

Niteleyen (onun) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması (kirli ten ← +i))

Burada, “kirli ten”, onunla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Niteleme sıfatı “kirli” ile nitelenen “ten”in kime ait olduğu belirtiliyor.

• “...[Ferit’in] başının yastıktaki yeri” (20/6)

Niteleyen ([Ferit’in] başının) → Ad ← +İyelik (ayaklar ← +ı)

Burada “[Ferit’in] başı” belirtili konumdadır. Dolayısıyla “yastıktaki yer”in ait olduğu küme de belirtilidir. Nitelemenin ait olma ilişkisi söz konusudur

• “...merdivenin üst basamakları” (22/6)

Niteleyen (merdivenin) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması (üst basamak ← +ı))

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama işlemi sağlamıştır. Üst basamaklar, merdivenle olan aidiyet açısından nitelemiştir.

- “...(*Yusuf Bey'in*) *muhaçir akrabaları*” (35/5)

Niteleyen (*Yusuf Bey'in*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*muhaçir akrabalar* ← +ı)

“*muhaçir akrabalar*” , *Yusuf Bey*'le olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

- “...*Vafi Bey'in kapalı kapısı*” (36/10)

Niteleyen (*Vafi Bey'in*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*kapalı kapı* ← +sı)

Bu öbekte, gönderme yapılan küme, tek üyelidir. Burada “*kapalı kapı*” *Vafi Bey*'le olan aidiyet açısından niteliyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle bilinen ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapılıyor.

- “...*bölmenin öte tarafı*” (41/26)

Niteleyen (*bölmenin*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*öte taraf* ← +ı)

“*öte taraf*” , bölmeyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Bilinen ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapılarak nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptamıştır.

- “...*onların bu kendiliklerinden soyuma anları*” (61/16)

Niteleyen (*onların*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*bu kendiliklerinden soyuma anlar* ← +ı)

Bu öbekte ait olma ilişkisiyle üye saptanmıştır.

- “...*onun alt çenesi*” (62/18)

Niteleyen (*onun*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*alt çene* ← +si)

“*alt çene*” ona aittir. Bu öbek aidiyet bildirerek belirtili bir üyeye gönderme yapmaktadır.

- “...*pastacının pencere önündeki masalarından biri*” (72/16)

Niteleyen (*pastacının*) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (*pencere önündeki masalarından bir* ← +i)

Bu öbekte, pencere önündeki masalarından biri, pastacıyla olan aidiyet

açısından niteleniyor.

- “...*Babuş’un İngiliz taktiği hakkında mütalaaları*” (106/2)

Niteleyen (Babuş’un) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (İngiliz taktiği hakkında mütalaalar ← +i)

“İngiliz taktiği hakkında mütalaalar” Babuş’a olma özelliğiyle görünüm kazanıyor.

- “...*kamaranın boş yerleri*” (121/19)

Niteleyen (kamaranın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (boş yerler ← +i)

Bu öbekte, boş yerler, kamarayla olan aidiyet açısından niteleniyor. “İhsan’ın annesi”, belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturur. Burada, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama sağlanmıştır

- “...*Tosun’un karanlık şahsiyeti*” (149/2)

Niteleyen (Tosun’un) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (karanlık şahsiyet ← +i)

Burada, karanlık şahsiyet, Mümtaz’ın annesine ait olmakla niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak üye saptama sağlanmıştır. Tosun belirtili konumdadır, dolayısıyla karanlık şahsiyetin ait olduğu küme de belirtilidir.

- “...*akşamın açık lâcivert zemini*” (160/19)

Niteleyen (akşamın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (açık lâcivert zemin ←+i))

- “...*teyzenin kanlı yüzü*” (173/24)

Niteleyen (teyzenin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (kanlı yüz ← +ü)

Nitelemenin üye saptama ilişkisi aracılığıyla “kanlı yüz” belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapıyor.”kanlı yüz” teyzeyle olan aidiyet açısından nitelenerek belirtili konuma yükselmiştir

- “...*Vafi Beyin rutubetli odası*” (224/23)

Niteleyen (Vafi Beyin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← İyelik (rutubetli oda ← +sı)

“rutubetli oda”, Vafi Bey’le olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisi, üye saptamayı sağlamıştır.

- “...*hâdisenin ameli neticeleri*” (230/1)

Niteleyen (hâdisenin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (ameli neticeler ← +i)

- “...*zamanımızın üniformalı ilmi*” (241/28)

Niteleyen (zamanımızın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (üniformalı ilim ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi sayesinde üniformalı ilim belirtili hale gelmektedir.

- “...*[Matmazel Noralya’nın] lüks eşyası*” (282/4)

Niteleyen ([Matmazel Noralya’nın]) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (lüks eşya ← +sı)

Burada lüks eşya, Matmazel Noralya’yla olan aidiyet açısından niteleniyor. “[Matmazel Noralya’nın] lüks eşyası” belirtili ve tek üyeli bir kümedir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

- “...*Emprimesinin kısa etekleri*” (291/10)

Niteleyen (Emprimesinin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (kısa etekler ← +i)

“kısa etekler”, emprimesiyle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...*diz kapaklarının bir karış ötesi*” (291/10)

Niteleyen (diz kapaklarının) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir karış öte ← +sı)

“bir karış öte”, diz kapaklarıyla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...*Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızları*” (291/10)

Niteleyen (Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin) → Ad (Sıfat

Tamlaması) ← +İyelik (çapkın kızlar ← +1)

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Bu öbekte, “Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimler” belirtili konumdadır, dolayısıyla “Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızları” kümesi de belirtili ve tek üyelidir.

- “...akşamın açık lâcivert zemini” (160/19)

Niteleyen (akşamın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (açık lâcivert zemin ← +i)

“açık lacivert zemin”, akşamla olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.9.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf.gr.) ← +İyelik))

- “...[Ferit’in] üşüyen ayakları” (20/6)

Niteleyen ([Ferit’in]) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (üşüyen ayaklar ← +i)

“ayaklar” Ferit’le olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Tek ve belirtili bir kümeye gönderme yapılmıştır.

- “...yaprakların gittikçe kararan yeşili” (15/2)

Niteleyen (yaprakların) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (gittikçe kararan yeşil ← +i))

Bu öbekte “gittikçe kararan yeşil” yapraklarla olan aidiyet açısından niteleniyor. “gittikçe kararan yeşil” in ait olduğu küme belirtiliyor. Yılmaz’ a göre, ait olma ilişkisi, nitelemenin üye saptamaya yarayan bir kullanımdır. (Yılmaz, 2004 : 47)

- “...Ferid’in birdenbire tıkanan kulakları” (81/25)

Niteleyen (Ferid’in) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (birdenbire tıkanan kulaklar ← +i)

Bu öbekte, birdenbire tıkanan kulaklar, Ferid’le olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. “birdenbire tıkanan kulaklar”ın ait olduğu küme belirtili olduğu için ““Ferid’in birdenbire tıkanan kulakları” kümesi de belirtili ve tek üyelidir.

• “...*MİSTER JOE’nun Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulakları*” (142/1)

Niteleyen (MİSTER JOE’nun) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklar ← +i)

“MİSTER JOE’nun Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulakları” kavramı, tek üyeli bir kümeye gönderme yapıyor. Bu kavram, bir özellik ile donatılmış. Sıfat işlevli yan cümle, bu kavramın gönderme yaptığı kümenin boyutlarını değiştirmedeği için donatma işlevine sahiptir

• “...*tabiatın onlarla Ferid’in benliği arasına giren siperi*” (183/1)

Niteleyen (tabiatın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (onlarla Ferid’in benliği arasına giren siper ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle neyin onlarla Ferit’in benliği arasına giren siperinden bahsedildiği açıklanmıştır.

• “...*Tosun’un göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren karanlık bakışları*” (185/24)

Niteleyen (Tosun’un) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren karanlık bakışlar ← +i)

“göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren karanlık bakışlar”, “Tosun”la olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• “...*[Eda Hanım’ın] nefti örme ceketinin uçları sarkan yırtık cepleri*” (305/5)

Niteleyen ([Eda Hanım’ın] nefti örme ceketinin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (uçları sarkan yırtık cepler ← +i)

Bu öbekte, nefi örme ceket, Eda Hanım'la olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

• “...[Eda Hanım'ın] bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlarının fırtınası” (305/5)

Niteleyen ([Eda Hanım'ın]) → Ad (Ad Tamlaması (bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlarının fırtınası))

• “...Yusuf Bey'in belki yarısını Kırım'dan Tunaya giderken muhacir akrabalarının korkunç monoton gıcirtısında veya çocukken geçirdiği menenjitte kaybettiği hafızası” (35/5)

Niteleyen (Yusuf Bey'in belki yarısını Kırım' dan Tunaya giderken muhacir akrabalarının korkunç monoton gıcirtısında veya çocukken geçtiği menenjitte kaybettiği) → Ad ← +İyelik (hafıza ← +sı)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi hafıza” sorusuna yanıt alınabilen bir küme oluşturmuştur. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

• “...vücudun büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgileri” (42/3)

Niteleyen (vücudun) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgiler ← +i)

“büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgiler” vücutla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• “...onun boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden bakışı” (124/11)

Niteleyen (onun) ← Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden bakış ← +i)

“o” zamiri, Selma'nın yerini tutuyor. Burada, “boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden bakışı” onla (Selma'yla) olan aidiyet açısından niteleniyor.

**2.1.9.2. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (İf.gr.← DA
← ki) ← +İyelik))**

• “...Ferid'in hüküm vermekteki tereddütü” (119/11)

Niteleyen (Ferid'in) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (hüküm vermekteki tereddüt ← +ü)

Bu öbekte, hüküm vermekteki tereddüt, Ferit'le olan aidiyet açısından niteleniyor. "Ferid'in hüküm vermekteki tereddütü", belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturur. Burada, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama sağlanmıştır

2.1.9.3. Niteleyen (Ty (Ad İif.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

- "...dayandığı prensiplerin yıkılması korkusu" (241/28)

Niteleyen (dayandığı prensiplerin yıkılması) → Ad ← +İyelik (korku ← +su)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptanmıştır.

- "...herhangi bir iş yapmak iktidarı" (117/12)

Niteleyen (herhangi bir iş yapmak) → Ad ← +İyelik (iktidar ← +ı)

Bu tamlama, nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla belirtili küme oluşturmuşlardır.

- "...atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi hayâli" (286/3)

"Niteleyen (atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi) → Ad ← +İyelik (hayâl ← +i)

Bu öbekte nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır. "hayal", atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesiyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

2.1.9.4. Niteleyen (Ty (A.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf. gr.) ← +İyelik)).

- "...(hava zincirinin) yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki ucu" (81/29)

Niteleyen ((hava zincirinin)) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki uç ← +u)

Bu öbekte belirtili bir üyeye gönderme yapılmıştır."yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki uç", hava zinciriyle olan aidiyet açısından

nitelenmektedir.

• “...(*hava zincirinin*) bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki ucu” (81/29)

Niteleyen (zincirin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki uc ← +u)

• “...*Vafi Beyin rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrularına tutulan beli*” (224/23)

Niteleyen (Vafi Beyin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrularına tutulan bel ← +i)

“rutubetli odada, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrularına tutulan bel”, Vafi Bey’e aittir. Niteleme tek ve bilimli bir üyeye gönderme yapmaktadır.

2.1.10. Niteleyen (Ty (S.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (ST ← +İyelik))

Niteleyen de nitelenen de sıfat tamlamasından oluşmaktadır. Bu bölümdeki alt başlıklarda sıfat fiil ekleri almış niteleyen ve nitelenenlere yer verilmiştir.

• “...*bitişik odanın yeni kiracısı*” (9/6)

Niteleyen (bitişik odanın) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (yeni kiracı ← +sı)

Burada nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

• “...*mânâlar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüz kıvılcığı, bir bakışın, bazen sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyameti*” (20/4)

Niteleyen (mânâlar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüz kıvılcığı, bir bakışın) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bazen sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyamet ← +i))

Burada “bazen sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyameti” aidiyet açısından nitelenmiştir. Bu öbekte sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyameti, “mânâlar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüzü kıvılcığı, bir bakışa” ait olma ilişkisiyle belirlenmiştir.

- “...muhacir akrabalarının korkunç monoton gıcirtısı” (35/5)

Niteleyen (muhacir akrabalarının) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik
(korkunç monoton gıcirtı ← +sı)

Bu öbekteki nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamıştır. “korkunç monoton gıcirtısı, (Yusuf Bey’in) muhacir akrabalarıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.”

- “...bütün yüzün kalın, çok esmer derisi” (42/3)

Niteleyen (bütün yüzün) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (kalın, çok esmer deri ← +si)

“kalın, çok esmer deri” , bütün yüzle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır

2.1.10.1. Niteleyen (Ty (S.T (Sf. gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T ← +İyelik))

- “...baş ve işaret parmaklarının uçlarını birleştirerek yukarı kalkan elinin nazik bir hareketi” (12/12)

Niteleyen (baş ve işaret parmaklarının uçlarını birleştirerek yukarı kalkan elinin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (nazik bir hareket ← +i))

Burada nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak üye saptama sağlanmıştır. “nazik bir hareket” in ait olduğu küme belirtilidir.

- “...her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznü” (15/2)

Niteleyen (her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların) → Ad ← +İyelik (hüzün ← +ü)

Bu öbekteki “hüzün” aidiyet açısından nitelenerek belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturur. Bu küme gerçek ve tek bir kümedir.

- “...On dokuz yıl süren bir evlilik hayatının aynı seriye mensup hadiseleri” (26/3)

Niteleyen (On dokuz yıl süren bir evlilik hayatının) → Ad (Sıfat Tamlaması)

← +İyelik (aynı seriye mensup hadiseler ← +i))

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlamıştır. “aynı seriye mensup hadiseler” on dokuz yıl süren bir evlilik hayatıyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...yakındaki harap duvara vuran güneşin ikinci aksı” (114/30)

Niteleyen (yakındaki harap duvara vuran güneşin) → Ad (Sıfat Tamlaması)
← +İyelik (akis ← +i)

“yakındaki harap duvara vuran güneşin” öbeğinde, “ikinci aksı” yakındaki harap duvara vuran güneşle olan aidiyet açısından niteleniyor. İkinci aksın ait olduğu küme belirtili bir küme oluşturur. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

- “...idrakin üzerine dışarıdan yağan tesirlerin bir kara bulut hali” (127/11)

Niteleyen (idrakin üzerine dışarıdan yağan tesirlerin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir kara bulut hal ← +i)

Bu öbekte, “bir kara bulut hali”, idrakin üzerine dışarıdan yağan tesirlerle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır

- “...her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikastı” (289/26)

Niteleyen (her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir suikast ← +i)

Bu öbekte, bir suikast, her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerle olan aidiyet açısından nitelenmiştir. “bir suikast”ın ait olduğu küme belirtili konumdadır. Nitelemenin bu kullanımı, üye saptamaya yarar.

- “...sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yolun hafif yokuşu” (312/8)

Niteleyen (sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yolun) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (hafif yokuş ← +u)

Burada, hafif yokuş, sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yola ait olmakla niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılarak üye saptama sağlanmıştır. sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yol belirtili konumdadır, dolayısıyla hafif yokuşun ait olduğu küme de belirtilidir. Yılmaz, nitelemede ait olma ilişkisinin var olduğunu belirtiyor: “komşunun kızı” öbeğinde kız komşuyla olan aidiyet açısından niteleniyor. Dolayısıyla tamlamalar da bir üyeyi saptamaya yarayan nitelemeler gibi işlemektedir (Yılmaz, 2004: 47).

2.1.10.2. Niteleyen (Ty (S.T (Sf.gr.) ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf.gr.) ← +İyelik))

• “...boğazından midesine kadar inen bir hava zincirinin, yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki ucuyla bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki ucu arasındaki halkaları” (81/29)

Niteleyen (boğazından midesine kadar inen bir hava zincirinin) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki ucuyla bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki ucu arasındaki halkalar ← +ı)

“yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki ucuyla bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki ucu arasındaki halkalar”, boğazından midesine kadar inen bir hava zinciriyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• “...bitişikte yemek yiyen Babuş’ların, belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyifle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü” (106/2)

Niteleyen (bitişikte yemek yiyen Babuş’ların) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyifle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültü ← +sü)

“belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyifle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü”, bitişikte yemek yiyen Babuş’larla olan aidiyet açısından nitelenerek üye saptanmıştır.

• “...bahtiyar olmaya alışmamış insanların, her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen sebepsiz bir korku içi” (289/26)

Niteleyen (bahtiyar olmaya alışmamış insanların) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen sebepsiz bir korku iç ← +i)

“her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen sebepsiz bir korku içi”, bahtiyar olmaya alışmamış insanlarla olan aidiyet açısından niteleniyor.

• “...vücutun büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgileri” (42/3)

Niteleyen (vücutun) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik(büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgiler ← +i)

“büyük adale ıknmalarını izlendiren sert çizgiler” vücutla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

• “...içinden çıkmak istemediği bu odanın aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşyası” (209/17)

Niteleyen (içinden çıkmak istemediği bu odanın) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşya ← +sı)

Burada nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

2.1.11. Niteleyen (Ty (Ad)) → Nitelenen (Tn (A.T))

Niteleyen ya da niteleneni ad tamlamasından oluşan ad öbeklerine bu bölümde yer verilmiştir.

• “...kendi idrak seviyesi” (230/1)

Niteleyen (kendi) → Ad (Ad Tamlaması (idrak seviyesi))

“idrak seviyesi”, kendiyile olan aidiyet bakımından nitelenmiştir.

2.1.11.1. Niteleyen (Ty (Ad ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (A.T))

• “...oğlanın mide çukuru” (12/15)

Niteleyen (oğlanın) → Ad ← +İyelik (Ad Tamlaması (mide çukur ← +u))

“mide çukuru”, “oğlan” la olan aidiyet açısından nitelenmiştir. “mide çukuru”nun ait olduğu küme belirtilidir ve tektir.

- “...*(odabaşının) uykusunun içi*” (36/10)

Niteleyen ((odabaşının) uykusunun) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

Burada “iç”, “(odabaşının) uykusuna” ait olmakla niteleniyor. “(odabaşının) uykusunun içi” kavramı, tek üyeli bir kümeye gönderme yapıyor.

- “...*Tosun’un göz kapakları*” (185/24)

Niteleyen (Tosun’un) → Ad (Ad Tamlaması (göz kapakları))

- “...*Fotika’nın hayret nidaları*” (240/13)

Niteleyen (Fotika’nın) → Ad (Ad Tamlaması (hayret nidaları))

2.1.11.2. Niteleyen (Ty (A.T ← +nIn)) → Nitelenen (Tn (Ad ←+İyelik)).

- “...*baş ve işaret parmaklarının uçları*” (12/12)

Niteleyen (baş ve işaret parmaklarının) → Ad ← +İyelik (uçlar ← +ı)

Burada “uçlar” baş ve işaret parmaklarına olan aitlik açısından nitelenmiştir. “uçlar” ın ait olduğu baş ve işaret parmaklarıdır.

- “...*göğüs kafesinin içi*” (21/2)

Niteleyen (göğüs kafesinin) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

“alt”, “üst”, “iç”, “dış”, “ara” gibi sözcükler bir bütünün belli bir tarafına gönderme yapan sözcüklerdir. Bunlar ilkece hep bir tamlama içinde bulunmak zorundadırlar. İçinde bulunulan tamlamalarda hemen hemen hep ikinci birim, yani tamlanandırırlar(yönetici) (Akerson-Ozil, 1998:228). Burada da parça-bütün ilişkisiyle aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...*kendi hürriyetinin üzeri*” (61/13)

Niteleyen (kendi hürriyetinin) → Ad (üzer ← +i)

“üzeri” kendi hüviyetiyle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...*hallucinel buhranının mekanizması*” (144/11)

Niteleyen (hallucinel buhranının) → Ad ← +İyelik (mekanizma ← +sı)

Bu öbekte nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

• “...*kendi idrak seviyesinin fevki*” (230/1)

Niteleyen (kendi idrak seviyesinin) → Ad ← +İyelik (fevk ← +i)

• “...*sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önü*” (285/13)

Niteleyen (sonsuzluk ve yokluk problemlerinin) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

“sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önü”, bütün- parça ilişkisini özetleyen bir yapıdır. Bu öbeklerde “ön”, sonsuzlukla ve yokluk problemleriyle olan aidiyet açısından niteleniyor.

• “...*Amerikan askerlerinin çadırı*” (291/10)

Niteleyen (Amerikan askerlerinin) → Ad ← +İyelik (çadır ← +ı)

Bu öbeklerde çadır, Amerikan askerleriyle olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.11.3. Niteleyen (Ty (A.T)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

• “...*tavan arası katı*” (22/6)

Niteleyen (tavan arası) → Ad ← +İyelik (kat ← +ı)

Bu öbekte “kat” sözcüğü tavan arasıyla olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili ve tek üyeli kümeli (tavan arası katı) oluşturulmuştur.

• “...*berberin aynası önü*” (61/16)

Niteleyen (berberin aynası) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

“berberin aynası önü” öbeğinde, “ön”, “berberin aynası” adı verilen nesnenin bir parçasıdır. Bu öbek, bütün-parça ilişkisi göstermiştir.

• “...*Nilüfer’in meselesi yanı*” (159/22)

Niteleyen (Nilüfer’in meselesi) → Ad ← +İyelik (yan ← +ı)

• “...*Ferid’in benliği arası*” (183/1)

Niteleyen (Ferid’in benliği) → Ad ← +İyelik (ara ← +sı)

Burada, ara, Feri'in benliğiyle olan aidiyet açısından niteleniyor. Ad türü sözcüklerden olan "ara" sözcüğü, bir bütünün belli bir tarafına gönderme yapar(Akerson ve Ozil, 1998: 228). Bu öbek, bütün-parça ilişkisi özetliyor.

- "...Tosun'un göz kapakları altı" (185/24)

Niteleyen (Tosun'un göz kapakları) → Ad ← +İyelik(alt ← +ı)

- "...yol keçesi eni" (205/8)

Niteleyen (yol keçesi) → Ad ← +İyelik (en ← +i)

"en" yol keçesiyle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- "...kendi merkezi etrafı" (286/3)

Niteleyen (kendi merkezi) → Ad ← +İyelik (etraf ← +ı)

- "...karanlığın fanusu içi" (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

"iç", parça-bütün ilişkisi oluşturmuştur. "iç" karanlığın fanusuyla olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.11.4. Niteleyen (Ty (A.T (Ty →S. ←Tn))) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

- "...kamaranın boş yerleri arası" (121/19)

Niteleyen (kamaranın boş yerleri) → Ad ← +İyelik (ara ← +sı)

Burada, ara, kamaranın boş yerleriyle olan aidiyet açısından niteleniyor. Bu öbek, bütün-parça ilişkisi özetliyor. "ara" sözcüğü, bir bütünün belli bir tarafına gönderme yapan sözcüklerdendir (Akerson ve Ozil, 1998: 228).

- "...Fotika'nın hayret nidaları arası" (240/13)

Niteleyen (Fotika'nın hayret nidaları) → Ad ← +İyelik (ara ← +sı)

2.1.12. Niteleyen (Ty (Ad)) → Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik))

Niteleyeni yalın ad, niteleneni iyelik eki almış adlardan oluşan ad öbeklerine yer verilmiştir. Niteleyeni sıfat tamlaması olan (niteleme ve belirtme sıfatı) ad

öbekleri ise alt başlıkları oluşturmaktadır.

- “...*makine gürültüsü*” (7/2)

Niteleyen (makine) → Ad ← +İyelik (gürültü ← +sü)

Niteleme işlemi sonucunda gürültünün ne gürültüsü olduğu belirli duruma geliyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtililik sağlanmıştır.

- “...*çamaşır ipi*” (10/3)

Niteleyen (çamaşır) → Ad ← +İyelik (ip ← +i)

Bu öbekte ip, çamaşır ile olan aidiyet açısından niteleniyor. Niteleme işlemi sonucunda ipin ne ipi olduğu belirlenmiştir.

- “...*baş ve işaret parmakları*” (12/12)

Niteleyen (baş ve işaret) → Ad ← +İyelik (parmaklar ← +ı)

“parmaklar”, “baş” ve “işaret” parmağı olmakla niteleniyor. Niteleme diğer parmakları bunların dışında bırakarak belirtili ve tek üyeli bir gönderme yapıyor.

- “...*sabun kutusu*” (12/15)

Niteleyen (sabun) → Ad ← +İyelik (kutu ← +su)

- “...*tırnak fırçası*” (12/15)

Niteleyen (tırnak) → Ad ← +İyelik (fırça ← +sı)

Bu iki örnekte “kutu” ve “fırça” aidiyet açısından nitelenmiştir. Bu öbeklerde ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...*saz sesi*” (13/8)

Niteleyen (saz) → Ad ← +İyelik (ses ← +i)

Bu öbekte ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “...*tıp fakültesi*” (20/4)

Niteleyen (tıp) → Ad ← +İyelik (fakülte ← +si)

Burada niteleyen fakültenin türünü göstererek aidiyet bildiriyor

- “...*göğüs kafesi*” (21/2)

Niteleyen (göğüs) → Ad ← +İyelik (kafes ← +i)

“kafes sözcüğü ait olma ilişkisi açısından nitelenmiştir.

- “...ruh halleri” (26/3)

Niteleyen (ruh) → Ad ← +İyelik (haller ← +i)

“haller” sözcüğü ait olma ilişkisi açısından nitelenmiştir.

- “...kulak zarı” (36/10)

Niteleyen (kulak) → Ad ← +İyelik (zar ← +ı)

“zar” , kulakla olan aidiyet açısından nitelemiştir. Tek üyeli bir kümeye gönderme yapılmıştır.

- “...hayal çatışmaları” (40/14)

Niteleyen (hayal) → Ad ← +İyelik (çatışmalar ← +ı)

Bu öbekte çatışmalar, hayalle olan aidiyet açısından nitelemiştir.

- “...vukuu anı” (40/14)

Niteleyen (vukuu) → Ad ← +İyelik (an ← +ı)

- “...tesir şiddeti” (40/14)

Niteleyen (tesir) → Ad ← + İyelik (şiddet ← +i)

Bu öbelerde nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

- “...pencere önü” (41/26)

Niteleyen (pencere) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

Bu kullanım, nitelemenin üye saptamaya yarayan bir kullanımıdır. “ön” bilinen ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapar.

- “...adale ıknmaları” (42/3)

Niteleyen (adale) → Ad ← +İyelik (ıknmalar ← +ı)

Bu öbekte, nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır.

- “ ...soyunma anları” (61/16)

Niteleyen (soyuma) → Ad ← +İyelik (anlar ← +ı)

Bu öbekte “an” soyunmayla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...konuşma hazırlığı” (62/18)

Niteleyen (konuşma) → Ad ← +İyelik (hazırlık ← +ı)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptanmıştır. Hazırlık, konuşmayla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...pencere önü” (72/16)

Niteleyen (pencere) → Ad ← +İyelik (ön ← +ü)

Burada, “ön” pencereye ait olmakla belirtiliyor.

- “...hava zinciri” (81/29)

Niteleyen (hava) → Ad ← +İyelik (zincir ← +i)

- “...eziklik hali” (81/29)

Niteleyen (eziklik) → Ad ← +İyelik (hal ← +i)

- “...yutkunma zorluğu” (81/29)

Niteleyen (yutkunma) → Ad ← + İyelik (zorluk ← +u)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle “yutkunma”, belirtililik değeri kazanıyor

- “...iştah gürültüsü” (106/2)

Niteleyen (iştah) → Ad ← +İyelik (gürültü ← +sü)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi gürültü” sorusunun yanıtı alınıyor.

- “...kadavra sarısı” (114/30)

Niteleyen (kadavra) → Ad ← +İyelik (sarı ← +sı)

- “...aydınlık hali” (114/30)

Niteleyen (aydınlık) → Ad ← +İyelik (hal ← +i)

Bu öbeklerde “sarı” kadavrayla; “hal”, aydınlıkla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...boya lekesi” (120/2)

Niteleyen (boya) → Ad ← +İyelik (leke ← +si)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptama işlevi gerçekleşmiştir.

- “...lise filozofu” (121/19)

Niteleyen (lise) → Ad ← +İyelik (filozof ← +u)

“filozof” nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla belirtili bir üyeye gönderme yapmıştır.

- “...fikir zincirlemesi” (127/11)

Niteleyen (fikir) → Ad ← +İyelik (zincirleme ← +si)

“zincirleme” fikirle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...ok yılanı” (127/11)

Niteleyen (ok) → Ad ← +İyelik (yılan ← +ı)

“ok yılanı” öbeğinde, yılan, okla olan aidiyet açısından niteleniyor. Burada, “ok” belirtili konumdadır, dolayısıyla yılanın ait olduğu kümede belirtili ve tek üyelidir

- “...logaritma cetveli” (143/2)

Niteleyen (logaritma) → Ad ← +İyelik (cetvel ← +i)

“cetvel”, logaritmayla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...fotoğraf makinası” (143/2)

Niteleyen (fotoğraf) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

“makine” fotoğrafla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...hesap makinesi” (143/2)

Niteleyen (hesap) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

“makine” hesapla olan aidiyet açısından niteleniyor

- “...yazı makinesi” (143/2)

Niteleyen (yazı) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

“makine” yazıyla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...dil kabiliyeti” (143/2)

Niteleyen (dil) → Ad ← +İyelik (kabiliyet ← +i)

“kabiliyet” dille olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...sinema makinesi” (143/2)

Niteleyen (sinema) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

“makine” sinemayla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...hallucinel buhranı” (144/11)

Niteleyen (hallucinel) → Ad ← +İyelik (buhran ← +ı)

- “...beyin makinesi” (144/11)

Niteleyen (beyin) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

“makine” beyinle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...burjuva entelektüeli” (144/11)

Niteleyen (burjuva) → Ad ← +İyelik (entelektüel ← +i)

- “...sınıf tezadı” (144/11)

Niteleyen (sınıf) → Ad ← +İyelik (težad ← +ı)

Bu öbeklerde, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. “burjuva” ve “sınıf”, belirtili konumdadır, dolayısıyla “burjuva entelektüeli” ve “sınıf tezadı” kümesi de belirtili ve tek üyelidir.

- “...sinema kapıları” (145/8)

Niteleyen (sinema) → Ad ← +İyelik (kapılar ← +ı)

- “...beyin makinesi” (145/8)

Niteleyen (beyin) → Ad ← +İyelik (makine ← +si)

- “...zar inkılâbı” (145/8)

Niteleyen (zar) → Ad ← +İyelik (inkılâb ← +ı)

Bu öbeklerde “kapılar” sinemayla; “makine” beyinle; “inkılâb”, zarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...şuur sahnesi” (157/19)

Niteleyen (şuur) → Ad ← +İyelik (sahne ← +si)

Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır. Niteleme işlemi sonucunda “hangi sahne” sorusuna yanıt alınabiliyor.

- “...bekleme odası” (159/20)

Niteleyen (bekleme) → Ad ← +İyelik (oda ← +sı)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi oda” sorusuna yanıt alınabiliyor

- “...maarif müdürü” (159/20)

Niteleyen (maarif) → Ad ← +İyelik (müdür ← +ü)

- “...uyku saati” (159/22)

Niteleyen (uyku) → Ad ← +İyelik (saat ← +i)

Bu iki öbekte nitelemeni ait olma ilişkisi görülüyor.

- “...acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesi” (173/24)

Niteleyen (“acaba teyzemi ben mi öldürdüm?”) → Ad ← +İyelik (şüphe ← +si)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi şüphe” sorusuna yanıt alınabiliyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

- “...oda kapısı” (185/11)

Niteleyen (oda) → Ad ← +İyelik (kapı ← +sı)

Burada, oda belirtili konumdadır, dolayısıyla kapının ait olduğu kümede belirtili ve tek üyelidir. “oda kapısı” öbeğinde, kapı, odayla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...işaret parmağı” (185/13)

Niteleyen (işaret) → Ad ← +İyelik (parmak ← +ı)

“parmak”, işaretle olan ilişkisi bakımından aidiyet açısından niteleniyor.

- “...göz kapakları” (185/24)

Niteleyen (göz) → Ad ← +İyelik (kapaklar ← +ı)

- “...balkon kapısı” (205/8)

Niteleyen (balkon) → Ad ← +İyelik (kapı ← +sı)

- “...yol keçesi” (205/8)

Niteleyen (yol) → Ad ← +İyelik (keçe ← +sı)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptanmaktadır.”keçe” yolla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...ton farkı” (205/8)

Niteleyen (ton) → Ad ← +İyelik (farkı)

“fark”, tonla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Nitelemenin üye saptamaya yarayan ait olma ilişkisi kullanılmıştır

- “...oda kapısı” (205/8)

Niteleyen (oda) → Ad ← +İyelik (kapı ← +sı)

“hangi kapı” olduğunu belirten bu öbek belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapıyor.

- “...kriz tehlikeleri” (209/17)

Niteleyen (kriz) → Ad ← +İyelik (tehlikeler ← +i)

Bu öbekte, tehlikeler, krizle olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...ana kucacı” (224/23)

Niteleyen (ana) → Ad ← +İyelik (kucak ← +ı)

- “...rahatlık ve güvenlik duygusu” (224/23)

Niteleyen (rahatlık ve güvenlik) → Ad ← +İyelik(duygu ← +su)

Nitelemenin ait olma ilişkisi, üye saptamayı sağlamıştır. “kucak”, anayla olan; “duygu”, rahatlık ve güvenlikle olan aidiyet açısından nitelenmiştir

- “...tevekkül içi” (230/1)

Niteleyen (tevekkül) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

- “...idrak seviyesi” (230/1)

Niteleyen (idrak) → Ad ← +İyelik (seviye ← +si)

Bu öbeklerde nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptanmıştır

• “...müşahhas üzeri” (230/14)

Niteleyen (müşahhas) → Ad ← +İyelik (üzer ← +i)

Bütün-parça ilişkisi kurularak nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptanmıştır.

• “...rüya ihtimali” (230/14)

Niteleyen (rüya) → Ad ← +İyelik (ihtimal ← +i)

Bu öbekte “ihtimal”, rüyayla olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.

• “...hayret nidaları” (240/13)

Niteleyen (hayret) → Ad ← +İyelik (nidalar ← +ı)

Nitelemenin ait olma ilişkisi görülmektedir.

• “...kilise hali” (241/27)

Niteleyen (kilise) → Ad ← +İyelik (hal ← +i)

“hal” kiliseyle olan aidiyet açısından niteleniyor.

• “...dünya üniversiteleri” (241/27)

Niteleyen (dünya) → Ad ← +İyelik (üniversiteler ← +i)

• “...ilim disiplini” (241/27)

Niteleyen (ilim) → Ad ← +İyelik (disiplin ← +i)

Bu öbeklerde “hal”, kiliseyle; “üniversite”, dünyayla; “disiplin”, ilimle olan aidiyet açısından niteleniyor.

• “...iman inancı” (241/28)

Niteleyen (iman) → Ad ← +İyelik (inanç ← +ı)

• “...kilise taassubu” (241/28)

Niteleyen (kilise) → Ad ← +İyelik (taassub ← +u)

- “...kışla disiplini” (241/28)

Niteleyen (kışla) → Ad ← +İyelik (disiplin ← +i)

Burada “inanç”, imanla; “taassub”, kiliseyle; “disiplin”, kışlayla olan aidiyet açısından niteleniyor. Nitelemenin bu kullanımı üye saptamaya sağlar.

- “...kazanç iptilâları” (274/11)

Niteleyen (kazanç) → Ad ← +İyelik (iptilâlar ← +i)

- “...menfaat iptilâları” (274/11)

Niteleyen (menfaat) → Ad ← +İyelik (iptilâlar ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapılmaktadır. “iptilâlar”, kazanç ve menfaatle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...irade destanı” (283/9)

Niteleyen (irade) → Ad ← +İyelik (destan ← +i)

- “...kendi nefsi” (283/9)

Niteleyen (kendi) → Ad ← +İyelik (nefis ← +i)

- “...kendi ihtirasları” (283/9)

Niteleyen (kendi) → Ad ← +İyelik (ihtiraslar ← +i)

- “...nizam içi” (283/9)

Niteleyen (nizam) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi ile belirtili ve tek üyeli bir kümeler oluşmuştur. “destan”, iradeyle; “nefis” ve “ihtiras” kendiyle; “iç” nizamla olan aidiyet açısından niteleniyor. “iç” sözcüğü parça-bütün ilişkisini gösteriyor.

- “...kendi müesseseleri” 284/6

Niteleyen (kendi) → Ad ← +İyelik (müesseseler ← +i)

Nitelemenin ait olma ilişkisi aracılığıyla üye saptanmıştır.

- “...insan ruhu” (284/6)

Niteleyen (insan) → Ad ← +İyelik (ruh ← +u)

- “...kıymetler nizamı” (284/6)

Niteleyen (kıymetler) → Ad ← +İyelik (nizam ← +ı)

- “...münasebet çerçevesi” (284/6)

Niteleyen (münasebet) → Ad ← +İyelik (çerçeve ← +si)

Bu öbeklerde, üye saptama, nitelemenin ait olma ilişkisiyle sağlanmıştır.

Ruh, insanla; nizam, kıymetlerle; çerçeve, münasebetle olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...Fransız Existentialism’i” (285/1)

Niteleyen (Fransız) → Ad ← +İyelik (Existentialism ← +i)

- “...sonsuzluk ve yokluk problemleri” (285/13)

Niteleyen (sonsuzluk ve yokluk) → Ad ← +İyelik (problemler ← +i)

“sonsuzluk ve yokluk problemleri” öbeğinde, problem, sonsuzluk ve yoklukla olan aidiyet açısından niteleniyor.

- “...kendi merkezi” (286/3)

Niteleyen (kendi) → Ad ← +İyelik (merkez ← +i)

Burada nitelemenin ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır. “merkez”, kendiyile olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...ilerleme vehmi” (286/3)

Niteleyen (ilerleme) → Ad ← +İyelik (vehm ← +i)

- “...kız çocuğu” (287/5)

Niteleyen (kız) → Ad ← +İyelik (çocuk ← +u)

“çocuk”, belirtili ve tek bir üyeye gönderme yapıyor. Dolayısıyla kız da belirtili ve tek bir üyedir.

- “...korku içi” (289/26)

Niteleyen (korku) → Ad ← +İyelik (iç ← +i)

“korku içi” öbeğinde, “iç”, “korku” adını verdiğimiz büyük nesnenin bir parçasıdır, korkuyla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. Bu öbek, bütün-parça ilişkisi göstermiştir.

- “...*diz kapakları*” (291/10)

Niteleyen (diz) → Ad ← +İyelik (kapaklar ← +ı)

- “...*Amerikan askerleri*” (291/10)

Niteleyen (Amerikan) → Ad ← +İyelik (askerler ← +i)

Bu öbeklerde “askerler” Amerika’ya ait olmakla niteleniyor. Bu öbekte askerler, belirtili hale gelmiştir. “kapaklar” da dize ait olmakla tek bi üyeye gönderme yapıyor.

- “...*arama bahanesi*” (305/5)

Niteleyen (arama) → Ad ← +İyelik (bahane ← +si)

- “...*hareket hali*” (305/5)

Niteleyen (hareket) → Ad ← +İyelik (hal ← +i)

- “...*hırdavat sandığı*” (305/5)

Niteleyen (hırdavat) → Ad ← +İyelik (sandık ← +ı)

Bu öbeklerde nitelemenin ait olma ilişkisi kullanılmıştır. Bahane, aramayla; hal, hareketle; sandık, hırdavatla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...*safiyetler silsilesi*” (312/12)

Niteleyen (safiyetler) → Ad ← +İyelik (silsile ← +si)

“silsile”, safiyetlerle olan ilişki açısından nitelenmiştir.

- “...*sır halveti*” (312/12)

Niteleyen (sır) → Ad ← +İyelik (halvet ← +i)

Burada, nitelemenin ait olma ilişkisiyle üye saptama sağlanmıştır.”halvet”, sırla olan aidiyet açısından niteleniyor.

2.1.12.1. Niteleyen (Ty (S.T (N.S)) → Nitelenen (Tn (Ad ←+İyelik))

- “...iki demir karyola arası” (9/6)

Niteleyen (iki demir karyola) → Ad ← + İyelik (ara ← +sı)

“iki demir karyola” öbeği, “arası” sözcüğünü aidiyet açısından niteliyor. “ara”nın ait olduğu yer iki demir karyoladır.

- “...dar omuzlar üstü” (119/11)

Niteleyen (dar omuzlar) → Ad ← +İyelik (üst ← +ü)

Bu öbekte, üst”, dar omuzlarla olan aidiyet açısından niteleniyor. Üye saptama, nitelemenin ait olma ilişkisiyle sağlanmıştır. Parça-bütün ilişkisi söz konusudur.

- “...orta çağ fideizmi” (241/27)

Niteleyen (orta çağ) → Ad ← +İyelik (fideizm ← +i)

“fideizm”, orta çağla olan aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...sık ve uzun çamlar arası” (312/8)

Niteleyen (sık ve uzun çamlar) → Ad ← +İyelik (ara ← +sı)

Burada, ara, sık ve uzun çamlarla olan aidiyet açısından nitelenmiştir. “sık ve uzun çamlar arası” öbeği, bütün-parça ilişkisi göstermektedir.

2.1.12.2. Niteleyen (Ty (S.T (B.S)))→ Nitelenen (Tn (Ad ← +İyelik)).

- “ ...“son tren” sözü” (27/6)

Niteleyen (son tren) → Ad ← + İyelik (söz ← +ü)

“hangi söz” sorusunun yanıtını veren bu öbek niteleme işleviyle belirtili hale gelmektedir.

2.2. SIFAT TAMLAMASI AD ÖBEKLERİ

Sıfat tamlaması bir ad ve onun önüne gelerek nitelikçe niceliğini bildiren

sözcükten oluşan sözcük öbeğidir. Kaç sözcükten oluşmuş olursa olsun, tıpkı ad tamlamasındaki gibi., sıfat tamlaması da tek kavramı karşılar. Yine ad tamlaması gibi dilde adın girdiği bütün görevlere girer.

Sıfat tamlaması

$S \rightarrow A$

yeşil kapı (Hepçilingirler, 2004: 113).

2.2.1.Niteleyen (Ty (S)) → Nitelenen (Tn (Ad))

2.2.1.1. Belirten (Ty (B.S)) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...bir orman” (7/1)

Belirten (bir) → Ad (orman)

“bir” bir sözcüğü burada, belirtisizlik gösteriyor. “herhangi bir” anlamındadır. Erkman-Akerson’a göre “Eskiden bitişimizde bir kız oturmaktaydı” cümlesinde, olayı anlatan kişinin tanıdığı gerçek bir kız vardır. Ama biz dinleyiciler olarak bu kız hakkında hiçbir şey bilmediğimiz için belirtisiz, kız kümesinin rastgele bir üyesidir. (Erkman-Akerson, 2000 : 96) Burada da gerçek bir orman vardır; ama bizim için belirtisiz bir orman kümesi içindedir

- “...hangi ağaç” (7/1)

Belirten (hangi) → Ad (ağaç)

“hangi” sözcüğü burada belgisizlik ifade ediyor. “hangi ağaç” kümesi “ağaç” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturur.

- “...bir taş” (9/6)

Belirten (bir) → Ad (taş)

- “...bir korku” (9/6)

Belirten (bir) → Ad (korku)

- “...bir hasta” (9/6)

Belirten (bir) → Ad (hasta)

Bu öbeklerde “bir” sözcüğü belirsizlik gösteriyor.”herhangi bir taş, herhangi bir korku ve herhangi bir hasta” anlamındadır. “taş, korku, hasta” kümelerinin gerçek

ama belirsiz kümesine gönderme yapıyor.

- “...*her şey*” (15/2)

Belirten (her) → Ad (şey)

Burada “her” sözcüğü, ismin yerini tutan “şey” zamirini belirsiz olarak bildiren sıfat görevindedir.

- “...*o çalgı*” (15/2)

Belirten (o) → Ad (çalgı)

İşaret sıfatları varlıkları gösterme yoluyla belirten sıfatlardır. Belirtme, varlıkların buldukları yeri mekândaki, zamandaki veya tasavvurdaki uzaklık derecesine göre göstererek yapılır (Korkmaz, 2003:385).

- “...*bir gürültü*” (16/1)

Belirten (bir) → Ad (gürültü)

“gürültü” bir nitelemesiyle belirsizlik değeri kazanmaktadır. “bir”, burada belirsizlik gösteriyor. “herhangi bir” anlamındadır.

- “...*bir an*” (16/2)

Belirten (bir) → Ad (an)

- “...*iki el*” (21/2)

Belirten (iki) → Ad (el)

Belirtme işlevi, adın sayısını bildirme şeklinde karşılanıyor.

- “...*birkaç dakika*” (26/3)

Belirten (birkaç) → Ad (dakika)

“birkaç” sıfatı belirtisizlik gösteriyor. Kaç dakika olduğunu açık ve kesin olarak belirtmiyor.

- “...*beş parmak*” (27/6)

Belirten (beş) → Ad (parmak)

“beş” belirteni sayı ifade ediyor. “beş” sayı sıfatı parmakların sayısını

belirtiyor.

- “...son tren” (27/6)

Belirten (son) → Ad (tren)

“ilk” ve “son” sıfatları açık bir sayı belirtmemekle birlikte ilk ve son sayıları bildirmeleri bakımından asıl sayı sıfatları arasına sokulabilirler (Korkmaz, 2003:390) Burada da “son” sözcüğü sayı ifade etmekte “tren” i sayı bakımından belirtmektedir.

- “...bir sallantı” (28/1)

Belirten (bir) → Ad (sallantı)

- “...yetmiş yıl” (28/1)

Belirten (yetmiş) → Ad (yıl)

“yetmiş” sayı sıfatı yılın sayısını belirtiyor.

- “...o tarih” (35/5)

Niteleyen (o) → Ad (tarih)

“o” sözcüğü belirtilik gösteriyor. Burada “o” işaret sıfatı Yusuf Bey’in hafızasını kaybettiği zamanı gösterme şeklinde belirtilik işlevi karşılıyor. Eda Hanım’ın karnının doğduğu “o” tarih, Yusuf Bey’in hafızasını kaybettiği zaman dilimini kapsar.

- “...on beş yirmi adım” (37/11)

Belirten (on beş yirmi) → Ad (adım)

- “...on adım” (36/10)

Belirten (on) → Ad (adım)

- “...sağ taraf” (36/10)

Niteleyen (sağ) → Ad (taraf)

Nitelemenin küme daraltma işlevi gerçekleşmesiyle “taraf” genel kümesi daraltılmıştır.

- “...ilk sansasyon” (40/14)

Belirten (ilk) → Ad (sansasyon)

- “...sağ taraf” (41/26)

Niteleyen (sağ) → Ad (taraf)

- “...öte taraf” (41/26)

Belirten (öte) → Ad (taraf)

“taraf” niteleneni sağ ve öte taraftır. Bu yönüyle diğer taraf kümesinden ayrılmaktadır.

- “...bu baş” (42/3)

Belirten (bu) → Ad (baş)

- “...bir kadın” (42/3)

Belirten (bir) → Ad (kadın)

- “...bir hamal” (42/3)

Niteleyen (bir) → Ad (hamal)

Bu öbeklerde, “bir” , kadını ve hamalı belirtisizlik açısından göstermektedir.

- “...bir dilim” (58/16)

Belirten (bir) → Ad (dilim)

- “...başka biri” (61/13)

Belirten (başka) → Ad ← +İyelik (bir ← +i)

- “...bu aydınlık” (61/13)

Belirten (bu) → Ad (aydınlık)

- “...bir aralık” (62/18)

Belirten (bir) → Ad (aralık)

- “...bu isyan” (72/16)

Belirten (bu) → Ad (isyan)

- “...bir keder” (72/16)

Belirten (bir) → Ad (keder)

- “...lacivert gözler” (72/16)

Niteleyen (lacivert) → Ad (gözler)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi gözler” sorusuna yanıt alınabilen bir küme oluşmuştur.

- “...bir uğultu” (81/25)

Belirten (bir) → Ad (uğultu)

- “...bir eziklik” (81/29)

Belirten (bir) → Ad (eziklik)

- “...bu adam” (104/2)

Belirten (bu) → Ad (adam)

- “...ilk satırlar” (106/2)

Niteleyen (ilk) → Ad (satırlar)

“ilk” sayı yönünden satırları belirtmektedir.

- “...bir sır” (111/5)

Belirten (bir) → Ad ← (sır)

“bir” sözcüğü burada belirsizlik gösteriyor. “herhangi bir sır” anlamındadır. “sır” üyesinin gerçek ama belirtisiz bir üyesine gönderme yapıyor.

- “...İkinci akis” (114/30)

Belirten (ikinci) → Ad (akis)

- “...bir aydınlık” (114/30)

Belirten(bir) →Ad(aydınlık)

- “...bir iş” (117/12)

Belirten(bir) →Ad (iş)

- “...bir şüphe” (117/12)

Belirten (bir) → Ad (şüphe)

- “...bir ağız” (119/11)

Belirten (bir) → Ad (ağız)

- “...bir mânâ” (119/11)

Belirten (bir) → Ad (mânâ)

- “...üç boyut” (120/2)

Belirten (üç) → Ad (boyut)

- “...son tesadüf” (121/9)

Niteleyen (son) → Ad (tesadüf)

“ilk” ve “son” sıfatları da açık bir sayı belirtmemekle birlikte *ilk* ve *son* sayıları bildirmeleri bakımından asıl sayı sıfatları arasına sokulabilir (Korkmaz, 2003:390). Burada da “son” sıfatı, tesadüfün sayısını açık bir şekilde belirtmekle birlikte bir sayı bildirmektedir.

- “...bu soğukluk” (121/9)

Belirten (bu) → Ad (soğukluk)

- “...bir hayret” (121/9)

Belirten (bir) → Ad (hayret)

“bir” sözcüğü, burada, adın sayısını bildirme işleviyle değil, belirsizlik gösterme işleviyle kullanılmış

- “...dört defa” (124/11)

Belirten (dört) ← Ad (defa)

- “...bir aldanış” (124/11)

Belirten (bir) → Ad (aldanış)

- “...bir namusluluk” (124/11)

Belirten (bir) → Ad (namusluluk)

- “...bir şeyler” (124/11)

Belirten (bir) → Ad (şeyler)

“bir” sözcüğü, bu öbeklerde, adın sayısını bildirme işleviyle değil, belirsizlik gösterme işleviyle kullanılmıştır.

- “...*bu kelime*” (127/11)

Belirten (bir) → Ad (kelime)

“kelime”, belirtilik gösteren “bu” sözcüğü ile belirlenim değeri kazanıyor. Metinde daha önce geçtiği için belirtilidir.

- “...*o an*” (127/11)

Belirten (o) → Ad (an)

- “...*bir hüküm*” (127/11)

Belirten (bir) → Ad (hüküm)

- “...*bir cadde*” (127/11)

Belirten (bir) → Ad (cadde)

- “...*hiç bir şey*” (131/15)

Belirten (hiç bir) → Ad (şey)

- “...*bu dünya*” (131/15)

Belirten (bu) → Ad (dünya)

Burada, “dünya” okuyucunun bildiği, metinde daha önce sözü geçmiş bir mektuptur. “bu” sözcüğü, belirtilik gösterir. Akerson ve Ozil’e göre, bir kavramın “bu”, “bir” gibi sıfatlarla kullanılması, cümle içindeki yeri, cümledeki fiilin zaman, görünüş ve kip eki vb. gibi dilbilgisel araçlar belirlenim değerinin aktarılmasında etkili olur (Akerson ve Ozil: 1998: 91).

- “...*bir ahmaklık*” (131/15)

Belirten (bir) → Ad (ahmaklık)

- “...*bir mekanizma*” (143/2)

Belirten (bir) → Ad (mekanizma)

- “...bir adım” (144/11)

Belirten (bir) → Ad (adım)

- “...bir film” (145/8)

Belirten (bir) → Ad (film)

- “...bu ağırlık” (149/2)

Belirten (bu) → Ad (ağırlık)

- “...bir kuyu” (157/19)

Belirten (bir) → Ad (kuyu)

- “...bir aydınlık” (157/19)

Belirten (bir) → Ad (aydınlık)

- “...bu aydınlık” (157/19)

Belirten (bu) → Ad (aydınlık)

- “...bir iyimserlik” (157/19)

Belirten (bir) → Ad (iyimserlik)

- “...bu müracaatlar” (159/20)

Belirten (bu) → Ad (müracaatlar)

- “...iki sene” (159/20)

Niteleyen (iki) → Ad (sene)

- “...bir mesele” (159/22)

Belirten (bir) → Ad (mesele)

- “...bir mika” (183/1)

Belirten (bir) → Ad (mika)

- “...bir zemin” (183/1)

Belirten (bir) → Ad (zemin)

Bu öbeklerde “bir” belirsizlik değeri gösteriyor

- “...*yarım saat*” (185/11)

Belirten (yarım) → Ad (saat)

“yarım” belirteni burada sayı yönünden niteleme yapmaktadır.

- “...*bir sandalye*” (185/11)

Belirten (bir) → Ad (sandalye)

- “...*bir fevkâlâdelik*” (185/11)

Belirten (bir) → Ad (fevkalâdelik)

- “...*bir hayret*” (185/24)

Belirten (bir) → Ad (hayret)

- “...*bir madde*” (185/24)

Belirten (bir) → Ad (madde)

- “...*bir gece*” (195/26)

Belirten (bir) → Ad (gece)

- “...*bir çıplak*” (195/26)

Belirten (bir) → Ad (çıplak)

- “...*dört gün*” (195/26)

Belirten (dört) → Ad (gün)

- “...*bir kız*” (195/26)

Belirten (bir) → Ad (kız)

- “...*bir realite*” (195/26)

Belirten (bir) → Ad (realite)

- “...*bir zaman*” (205/8)

Belirten (bir) → Ad (zaman)

- “...bir karanlık” (205/8)

Belirten (bir) → Ad (karanlık)

“bir” belirsizlik gösteriyor.

- “...bir unutkanlık” (205/10)

Belirten (bir) → Ad (unutkanlık)

- “...bu ada” (209/17)

Belirten (bu) → Ad (ada)

- “...bu oda” (209/17)

Belirten (bu) → Ad (oda)

- “...bir yumuşaklık” (224/23)

Belirten (bir) → Ad (yumuşaklık)

- “...bir çocuk” (224/23)

Belirten (bir) → Ad (çocuk)

- “...bir çok meçhuller” (230/1)

Belirten (bir çok) → Ad (meçhuller)

“bir çok meçhuller” öbeğindeki belirten (bir çok) belgisiz sıfattır. Korkmaz’a göre belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelerin sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. “birçok” sıfatı da bileşik sıfat yapısındadır (Korkmaz, 2003: 395).

- “...bir Rumca” (240/13)

Belirten (bir) → Ad (Rumca)

- “...bu azgınlık” (274/11)

Belirten (bu) → Ad (azgınlık)

- “...biraz evvel” (282/4)

Belirten (biraz) → Ad (evvel)

“biraz”, iki sıfat kaynaşması kalıbında olan bileşik sıfatlardandır (Korkmaz,

2003:347).

- “...bir tecrit” (284/6)

Belirten (bir) → Ad (tecrit)

- “...beş yaş” (287/5)

Belirten (beş) → Ad (yaş)

- “...bir telâkat” (287/5)

Belirten (bir) → Ad (telâkat)

- “...her saadet” (289/26)

Belirten (her) → Ad (saadet)

- “...bir suikast” (289/26)

Belirten (bir) → Ad (suikast)

- “...bir hayasızlık” (291/10)

Belirten (bir) → Ad (hayasızlık)

- “...bir karış” (291/10)

Belirten (bir) → Ad (karış)

- “...bir yol” (312/8)

Belirten (bir) → Ad (yol)

- “...bir hamle” (312/8)

Belirten (bir) → Ad (hamle)

- “...bütün mekân” (312/12)

Belirten (bütün) → Ad (mekân)

Korkmaz’a göre *bütün* sıfatı nesneyi miktar ve sayı bakımından birbirinden farklı ölçü ve derecelerde yaklaşık veya genel olarak belirten sıfatlardandır (Korkmaz, 2003:397).

- “...bir hayret” (312/12)

Belirten (bir) → Ad (hayret)

2.2.1.2. Niteleyen (Ty (N.S)) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...*bitişik oda*” (9/6)

Niteleyen (bitişik) → Ad (oda)

“bitişik oda” öbeğinde “oda” genel kümesi “bitişik” olma özelliğiyle daraltılmıştır.

- “...*yeni kiracı*” (9/6)

Niteleyen (yeni) → Ad (kiracı)

“yeni” niteleme sıfatı “kiracı” genel kümesini daraltıyor.

- “...*karanlık sofa*” (13/8)

Niteleyen (karanlık) → Ad (sofa)

“karanlık sofa” kümesi, “sofalar” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada sofa küme daraltıcı bir özelliğe sahiptir. Niteleme işlemi aracılığıyla “sofa” kümesi daraltılmıştır.

- “...*baş parmak*” (27/6)

Niteleyen (baş) → Ad (parmak)

“baş parmak” kümesi, parmak genel kümesinden daha küçük bir kümeye gönderme yapmaktadır.

- “...*muhacir akrabalar*” (35/5)

Niteleyen (muhacir) → Ad (akrabalar)

“muhacir” nitelemesiyle, “akrabalar” genel kümesi daraltıyor. “muhacir akrabalar” kavramı, muhacir olmayan diğer akrabaları kapsamı dışında bırakmıştır.

- “...*korkunç monoton gıcırta*” (35/5)

Niteleyen (korkunç monoton) → Ad (gıcırta)

Niteleme aracılığıyla “gıcırta” genel kümesi, “korkunç monoton olma” özelliğine sahip “gıcırta” olarak daraltılmıştır.

- “...*hafif gürültü*” (36/10)

Niteleyen (hafif) → Ad (gürültü)

Burada, “gürültü” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “hafif gürültü” , tüm gürültüleri kapsayan genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye hafif olma özelliğine sahiptir. “hafif” nitelemesiyle “gürültü” genel kümesi daraltılmış, tek üyesi bulunan bir alt küme oluşturulmuştur.

- “...*kalın tahta*” (36/10)

Niteleyen (kalın) → Ad (tahta)

Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “tahta” genel kümesi içinden “kalın olma” özelliğine sahip olan seçilmiş, kalın olmayan tahtalar bu kapsamın dışında kalmıştır.

- “...*kapalı kapı*” (36/10)

Niteleyen (kapalı) → Ad (kapı)

“kapalı” nitelemesiyle “kapı” genel kümesi daralıyor. “kapalı kapı” kavramı, “açık kapı” kavramını kapsamının dışında bırakıyor.

- “...*eski kriz*” (40/14)

Niteleyen (eski) → Ad (kriz)

Burada “kriz” genel kümesi “eski olma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır. Her kriz bu özellikte değildir. “yeni olma” özelliğine sahip kriz bu kapsamın dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştiriyor.

- “...*gerçek mihver*” (40/14)

Niteleyen (gerçek) → Ad (mihver)

Bu öbeklerde niteleme daraltma işlevini yerine getirmektedir.

- “...*üst dudak*” (42/3)

Niteleyen (üst) → Ad (dudak)

- “...*siyah tüy*” (42/3)

Niteleyen (siyah) → Ad (tüy)

- “...*kalın (deri)*” (42/3)

Niteleyen (kalın) ← Ad (deri)

Bu öbeklerde niteleme küme daraltma işlevi gerçekleşmiştir. “üst dudak” , “dudak” genel kümesine; “siyah tüy” , “tüy” genel kümesine; “kalın deri”, deri genel kümesine oranla daha küçük kümelerdir.

- “...*Türk dilenciler*” (58/16)

Niteleyen (Türk) → Ad (dilenciler)

“dilenciler” Türk olma özelliğine sahiptir. Bu yönüyle diğer dilenciler Türk dilencilerin kapsamı dışındadır.

- “...*iç portre*” (61/13)

Niteleyen (iç) → Ad (portre)

“iç portre” kümesi, “portre” genel kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca “iç portre” olma özelliğine sahip “portre”ler vardır. “portre” genel kümesinin öteki üyeleri bu kavramın kapsamı dışında kalmıştır.

- “...*alt çene*” (62/18)

Niteleyen (alt) → Ad (çene)

“alt çene”, çene genel kümesini oranla daraltılmıştır. Niteleme, küme daraltma işlevini gerçekleştirmektedir

- “...*solgun yüz*” 72/16

Niteleyen (solgun) → Ad (yüz)

Yılmaz’a göre niteleme işlevli sıfatlar nesne ve kavramların özelliklerini/niteliklerini dile getirmeye yarar (Yılmaz, 2004: 50). Burada da “solgun” sözcüğü “yüz” ün niteliğini dile getirir.

- “...*derin nefes*” (81/29)

Niteleyen (derin) → Ad (nefes)

Niteleme işlemi “nefes” genel kümesini daraltılmış, daha küçük (derin nefes özelliğine sahip olan) bir kümeye gönderme yapılmıştır.

- “...*harap duvar*” (114/30)

Niteleyen (harap) → Ad (duvar)

“harap duvar” kavramının gönderme yaptığı kümenin üye sayısı, “duvar” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha azdır. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “harap duvar” olma özelliğine sahip “duvar” vardır. “duvar” genel kümesinin öteki üyeleri bu kavramın kapsamı dışında bırakılmıştır

- “...dar omuzlar” (119/11)

Niteleyen (dar) → Ad (omuzlar)

- “...seyrek saç” (119/11)

Niteleyen (seyrek) → Ad (saç)

Bu sıfatlar, burada, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “omuzlar”, dar olması, “saç” seyrek olması dolayısıyla genel omuzlar ve saç kümesinden ayrılmıştır. Yılmaz, semantik içerikleri bakımından durum bildiren dar ve seyrek gibi niteleme sıfatlarının bilincimizle/sezгимizle edindiğimiz, karşılaştırma sonucu öğrendiğimiz “dolaylı veriler”in kavranmasına, öznel/nesnel değerlendirmelerimiz sonucu oluşturduğumuz niteliklerin dile getirilmesine yaradığını belirtmektedir (Yılmaz, 2004: 70).

- “...kalın çerçeve” (119/11)

Niteleyen (kalın) → Ad (çerçeve)

- “...siyah ve iri gözler” (119/11)

Niteleyen (siyah ve iri) → Ad (gözler)

- “...esmer ve oyuk yanaklar” (119/11)

Niteleyen (esmer ve oyuk) → Ad (yanaklar)

Bu öbeklerde nitelemenin küme daraltma işlevi söz konusudur.”göz” genel kümesi siyah ve iri olma özelliğiyle, “çerçeve” genel kümesi kalın olma özelliğiyle, “yanaklar” genel kümesi esmer ve oyuk olma özelliğiyle daraltılmıştır.

- “...lüks kamara” (120/2)

Niteleyen (lüks) → Ad (kamara)

Burada, niteleme işlemi aracılığıyla, “kamara” genel kümesi daraltılmıştır. “kamara” genel kümesinin bir alt kümesi oluşturulmuştur. Niteleme işlevini küme daraltma şeklinde gerçekleştirmiştir.

- “...sol köşe” (120/2)

Niteleyen (sol) → Ad (köşedeki)

- “...ihtiyar kadın” (120/2)

Niteleyen (ihtiyar) → Ad (kadın)

Bu nitelemeyle “kadın” kümesi daraltılmış, “ihtiyar kadın” alt kümesi oluşturulmuştur.

- “...simsiyah elbise” (120/2)

Niteleyen (simsiyah) → Ad (elbise)

Burada, “elbise” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “simsiyah elbise”, tüm elbiseleri kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye, simsiyah olma özelliğine sahiptir. “simsiyah” nitelemesiyle “elbise” genel kümesi daraltılmış, tek üyesi bulunan bir alt küme kurulmuştur.

- “...münasebetsiz duygular” (121/9)

Niteleyen (münasebetsiz) → Ad (duygular)

“münasebetsiz duygular” kümesi, “duygular” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “münasebetsiz olma” özelliğine sahip “duygular” vardır. “duygular” kümesinin öteki üyeleri, yani “münasebetli olma” özelliğine sahip “duygular” bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir

- “...boş yerler” (121/19)

Niteleyen (boş) → Ad (yerler)

“boş yerler” kümesi, “yerler” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “boş olma” özelliğine sahip “yerler” bulunmaktadır. “yerler” kümesinin öteki üyeleri, yani “dolmuş olma” özelliğine sahip “yerler” bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi

gerçekleştirmiştir.

- “...güzel gözler” (121/19)

Niteleyen (güzel) → Ad (gözler)

Burada, “gözler” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “güzel gözler”, tüm gözleri kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye, güzel olma özelliğine sahiptir. “güzel” nitelemesiyle “gözler” genel kümesi daraltılmış, tek üyesi bulunan bir alt küme kurulmuştur

- “...incitici hayaller” (127/11)

Niteleyen (incitici) → Ad (hayaller)

Burada, “hayaller” genel kümesi, önce “incitici olma” özelliğine sahip “hayaller” olarak daraltılmıştır. “incitici” nitelemesi “hayaller” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturuyor. “incitici olmama” özelliğine sahip “hayal”ler “incitici hayaller” kavramının kapsamı dışında kalmıştır

- “...sabit fikirler” (142/1)

Niteleyen (sabit) → Ad (fikirler)

Burada, “fikirler” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “sabit fikirler”, tüm adamları kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye, sabit olma özelliğine sahiptir. “sabit” nitelemesiyle “fikirler” genel kümesi daraltılmış, tek üyesi bulunan bir alt küme kurulmuştur.

- “...karanlık şahsiyet” (149/2)

Niteleyen (karanlık) → Ad (şahsiyet)

“karanlık şahsiyet” kümesi, “şahsiyet” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı küme içinde yalnızca karanlık olan şahsiyetler vardır. “şahsiyet” kümesinin öteki üyeleri, yani karanlık olmayan şahsiyetler bu kavramın kapsamı dışında bırakılmış. Niteleme aracılığıyla şahsiyet kümesinin bir alt kümesi oluşturulmuştur.

- “...kolay izahlar” (149/2)

Niteleyen (kolay) → Ad (izahlar)

“kolay izahlar” öbeğinde, izahlar, kolay olması niteliğine dayanılarak diğer izahlardan ayrılıyor. Niteleme küme daraltma işleviyle kullanılmıştır.

- “...fena hayaller” (157/19)

Niteleyen (fena) → Ad (hayaller)

“hayaller” genel kümesi, burada, “fena olma” özelliğine sahip “hayaller” olarak daraltılmıştır

- “...aynı nisbet” (159/20)

Niteleyen (aynı) → Ad (nisbet)

Burada, niteleme aracılığıyla, “nisbet” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur

- “...boş yatak” (159/20)

Niteleyen (boş) → Ad (yatak)

Bu nitelemeyle, “yatak” genel kümesi, “boş olma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır

- “...hasta öğretmenler” (159/20)

Niteleyen (hasta) → Ad (öğretmenler)

“hasta öğretmenler” kümesi, öğretmenler kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada “öğretmenler”, genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (hasta öğretmenler olma) özelliğine sahiptir. Niteleme aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur

- “...sağ omuz” (159/20)

Niteleyen (sağ) → Ad (omuz)

- “...fena hayaller” (159/22)

Niteleyen (fena) → Ad (hayaller)

Bu nitelemeyle, “hayaller” genel kümesi, “fena olma” özelliğine sahip “hayaller” olarak daraltılmıştır

- “...açık lâcivert” (160/19)

Niteleyen (açık) → Ad (lacivert)

Niteleme, küme daraltma işlevini üstlenerek, “lacivert” genel kümesi açık olma özelliğiyle daraltılmıştır.

- “...belirsiz ümitler” (160/19)

Niteleyen (belirsiz) → Ad (ümitler)

“ümitler” daralarak küçük bir kümeye gönderme yapıyor. Bu kümenin içinde sadece belirsiz olmaz özelliğine sahip ümitler vardır.

- “...savruk düşünceler” (173/24)

Niteleyen (savruk) → Ad (düşünceler)

“düşünceler” genel kümesi, “savruk olma” özelliğine sahip “düşünceler” olarak daraltılmıştır. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...kanlı yüz” (173/24)

Niteleyen (kanlı) → Ad (yüz)

+II adlardan sıfat yapan en işlek ektir.”Sıfat eki” olarak bilinmektedir.+II eki “donanmış olan, sahip olan, sıfatlanmış olan” anlamlarında donatım sıfatları (adjectif diminutif); “bir yere, bir müesseseye, bir kavme, bir hanedana mensubiyet, kopuş yeri anlamında da nispet sıfatları yapar: abartı+lı, dayanak+lı, şiddet+li (Yılmaz, 2004:77).

- “...sayısız hayaller” (173/24)

Niteleyen (sayısız) → Ad (hayaller)

+sIz adlardan olumsuzluk bildiren, yokluk bildiren giderme sıfatları (adjectif privatif) yapar.+II esas itibarıyla bir nesnede bir şeyin bulunduğunu, +sIz ise bir nesnede bir şeyin bulunmadığını ifade eder. Getirildiği kelimeler “yokluk, eksizlik, olumsuzluk” kavramları katar (Yılmaz, 2004: 80).

- “...şekilsiz gölgeler” (183/1)

Niteleyen (şekilsiz) → Ad (gölgeler)

“gölgeler” genel kümesi şekilsiz olma özelliğini sahip olarak daraltılmıştır.

- “...geçen gece” (185/11)

Niteleyen (geçen) → Ad (gece)

“geçen gece”, “gece” genel kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapar. Niteleme küme daraltma işlevini üstlenmiştir.

- “...dinç adımlar” (185/13)

Niteleyen (dinç) → Ad (adımlar)

dinç adımlar “” kümesi, “adamlar” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “dinç olma” özelliğine sahip “adamlar” vardır. “adamlar” kümesinin öteki üyeleri, yani “dinç olmama” özelliğine sahip “adamlar” bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...sağ el” (185/13)

Niteleyen (sağ) → Ad (el)

- “...sol el” (185/13)

Niteleyen (sol) → Ad (el)

“el” genel kümesi niteleme aracılığıyla daralmıştır. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca sağ ve sol olma özelliğine sahip “el” vardır.

- “...karanlık bakışlar” (185/24)

Niteleyen (karanlık) → Ad (bakışlar)

+İlk ekinin asıl işlevi sıfatlardan ad yapmak olduğu halde, adlara gelip tahsis (özgüllük) sıfatları da yapmaktadır: adak+lık, dağ+lık (Yılmaz, 2004: 77-78). “karanlık” nitelemesi, burada, “bakışlar” genel kümesini daraltıyor. Her bakış karanlık değildir. “karanlık bakışlar” kavramının gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca bu özelliğe sahip “bakış” vardır.

- “...büyümüş gözler” (185/24)

Niteleyen (büyümüş) → Ad (gözler)

Burada, “gözler” büyümüş olma özelliğine sahip olma özelliğiyle niteleniyor. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini gerçekleştirerek tek üyeli bir kümeye gönderme yapmıştır.

- “...*karanlık merdiven*” (195/26)

Niteleyen (karanlık) → Ad (merdiven)

“nasıl merdiven” sorusuna yanıt alınan bu öbekte niteleme, küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir. Burada “merdiven” genel kümesi sadece karanlık özelliğine sahip “merdivenler”den seçilmiş tek bir kümedir. “karanlık olmayan” merdivenler bu kapsamın dışındadır.

- “...*aynı hiza*” (205/8)

Niteleyen (aynı) → Ad (hiza)

- “...*şiltesiz karyola*” (205/10)

Niteleyen (şiltesiz) → Ad (karyola)

- “...*boş dolaplar*” (205/10)

Niteleyen (boş) → Ad (dolaplar)

Bu öbeklerde niteleme küme daraltma işleviyle kullanılmıştır. “şiltesiz karyola” diğer karyolalardan, “boş dolaplar” diğer dolaplardan ayrılmaktadır.

- “...*korkunç eşya*” (209/17)

Niteleyen (korkunç) → Ad(eşya)

Niteleme küme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

- “...*kuştüyü yatak*” (224/23)

Niteleyen (kuştüyü) → Ad (yatak)

“kuştüyü yatak” kümesi, “yatak” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “kuştüyü olma” özelliğine sahip “yatak” vardır. “yataklar” kümesinin öteki üyeleri, yani “kuştüyü olmama” özelliğine sahip “yataklar” bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi

gerçekleştirmiştir.

- “...rutubetli oda” (224/23)

Niteleyen (rutubetli) → Ad (oda)

+II eki addan sıfat yapan en işlek ektir. Sıfat eki” olarak bilinmektedir. +II eki “donanmış olan, sahip olan, sıfatlanmış olan” anlamında donatım sıfatları (adjectif diminutif); “bir yere, bir müesseye, bir kavme, bir hanedana mensubiyet, kopuş yeri” anlamında da nispet sıfatları yapar (Yılmaz, 2004: 77).Burada “rutubetli” sıfatı, donatım işlevini yerine getirmiştir. Niteleme aracılığıyla “oda” kümesine oranla daha küçük bir küme kurulmuştur.

- “...ameli neticeler” (230/1)

Niteleyen (ameli) → Ad (neticeler)

“ameli neticeler” kümesi, “neticeler” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturur. Bu kümede yalnızca “ameli neticeler” olma özelliğine sahip “netice”ler vardır. “neticeler” genel kümesinin öteki üyeleri, yani “ameli olmayan neticeler” bu kavramın kapsamı dışındadır.

- “...silik, bozuk ve yanlış teferruat” (230/14)

Niteleyen (silik, bozuk ve yanlış) → Ad (teferruat)

Bu sıfatlar, fiilden sıfat türeten eklerle oluşmuştur.-(I)k eki kelimeye “yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma; nitelik, özellik bulundurma; huy, tabiat” anlamı katar. -(I)ş ekinin asıl işlevi ise “hareket ve iş adları” yapmaktır (Yılmaz, 2004: 84-85). Burada da niteleme işlemi aracılığıyla küme daraltma işlevi yerine getirilmektedir.”teferruat”, silik, bozuk ve yanlış olma özelliğine sahip olma özelliğiyle diğer “teferruatlar”dan ayrılır.

- “...baba Dimitri” (240/13)

Niteleyen (baba) → Ad (Dimitri)

“Dimitri”, tek üyeli bir kümedir. Niteleme aracılığıyla, bu üye “baba” özelliği ile donatıyor. Burada niteleme, “Dimitri”ye gönderme yaptığı kümenin boyutlarını koruduğu için küme donatma işlevi gerçekleştiriyor.

- “...papaz profesörler” (241/27)

Niteleyen (papaz) → Ad (profesörler)

Bu öbekte, “papaz” nitelemesiyle küme daraltma sağlanıyor. “profesörler” kümesi, “papaz profesörler” olarak daraltılmıştır. Bu kavramın gönderme yaptığı küme içinde “papaz olmayan” özelliğine sahip “profesörler” bulunmaz. Niteleme aracılığıyla “profesörler” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturulmuştur.

- “...orta çağ” (241/27)

Niteleyen (orta) → Ad (çağ)

- “...yeni metodlar” (241/27)

Niteleyen (yeni) → Ad (metodlar)

Burada niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...üniformalı ilim” (241/28)

Niteleyen (üniformalı) → Ad (ilim)

Addan sıfat türeten –II ekiyle türeyen “üniformalı” sıfatı küme daraltma işlevini gerçekleştirmektedir Bu nitelemeyle, “ilim” genel kümesi, “üniformalı olma” özelliğine sahip “ilim” olarak daraltılmıştır.

- “...lüks eşya” (282/4)

Niteleyen (lüks) → Ad (eşya)

- “...sosyal nizam” (282/4)

Niteleyen (sosyal) → Ad (nizam)

“eşya”, lüks olmakla; “nizam”, sosyal olmakla daraltılmıştır.

- “...sosyal müesseseler” (284/6)

Niteleyen (sosyal) → Ad (müesseseler)

Bu öbeklerde, niteleme işlemi aracılığıyla küme daraltılıyor. “sosyal müesseseler” genel kümesi öteki olma özelliğine sahip “sosyal müesseseler”, “müesseseler” genel kümesi sosyal olma özelliğine sahip müesseseler olarak daraltılıyor

- “...siyasi hürriyet” (284/6)

Niteleyen (siyasi) → Ad (hürriyet)

- “...psikolojik hürriyet” (284/6)

Niteleyen (psikolojik) → Ad (hürriyet)

“siyasi hürriyet” ve “psikolojik hürriyet” kümesi, “hürriyet” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “siyasi ve psikolojik olma” özelliğine sahip “hürriyetler” vardır. “hürriyetler” kümesinin öteki üyeleri, bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...*genel fikirler*” (285/1)

Niteleyen (genel) → Ad (fikirler)

- “...*eski realistler*” (285/1)

Niteleyen (eski) → Ad (realistler)

Bu öbeklerde niteleme işlemi küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “fikirler” kümesi, genel olma özelliğine sahip; “realistler” kümesi eski olma özelliğine sahip küme olarak daraltılmıştır.

- “...*atlı karınca*” (286/3)

Niteleyen (atlı) → Ad (karınca)

Bu öbekte, “atlı” nitelemesiyle küme daraltma sağlanıyor. “karınca” kümesi, “atlı karınca” olarak daraltılmıştır.

- “...*fena talihler*” (289/26)

Niteleyen (fena) → Ad (talihler)

“talihler” fena olma özelliğine sahiptir ve bu yönüyle diğer bütün talihlerden ayrılır.

- “...*kısa etekler*” (291/10)

Niteleyen (kısa) → Ad (etekler)

- “...*çıplak bacaklar*” (291/10)

Niteleyen (çıplak) → Ad (bacaklar)

Bu öbeklerde, “kısa” ve “çıplak” nitelemesiyle küme daraltma sağlanıyor. “etekler”, kısa etekler olarak; “bacaklar”, çıplak bacaklar olarak daraltılmıştır. Niteleme aracılığıyla daha küçük kümeler oluşturulmuştur.

- “...çapkın kızlar” (291/10)

Niteleyen (çapkın) → Ad (kızlar)

Burada, niteleme aracılığıyla, “kızlar” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca “çapkın olma” özelliğine sahip “kızlar” vardır. “çapkın olmama” özelliğine sahip “kızlar” bu kavramın kapsamı dışında bırakılmıştır

- “...nefti örme ceket” 305/5

Niteleyen (nefti örme) → Ad (ceket)

“ceket” kümesi, burada, tek üyeden oluşuyor. “nefti örme ceket”, “ceket” genel kümesinden seçilmiştir. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiş, tek üyeli kümeye gönderme yapan bir kavram kurmuştur.

- “...yırtık cepler” (305/5)

Niteleyen (yırtık) → Ad (cepler)

“cep” yırtık olma özelliğine sahiptir.

- “...hafif yokuş” (312/8)

Niteleyen (hafif) → Ad (yokuş)

“hafif yokuş” kümesi, “yokuş ” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu yokuş, bir yandan “yokuşlar” genel kümesine dâhil olmakla birlikte, bir yandan da genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (hafif olma) sahiptirler. Niteleme aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapılmıştır.

- “...sık ve uzun çamlar” (312/8)

Niteleyen (sık ve uzun) → Ad (çamlar)

“çamlar” genel kümesi, burada, “sık ve uzun olma özelliğine” sahip “çamlar” olarak daraltılmıştır. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştiriyor.

- “...gizli dualar” (312/12)

Niteleyen (gizli) → Ad (dualar)

Niteleme işlemi sonucunda “hangi dua” sorusuna yanıt alınabiliyor. Niteleme küme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

2.2.2. Niteleyen (Ty (S (S.T))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...bir adım ileri” (144/11)

Niteleyen (bir adım) → Ad (ileri)

Burada niteleyen, “ileri” niteleneni sayı bakımından belirtmektedir

- “...üç müsli talep” (159/20)

Niteleyen (üç müsli) → Ad (talep)

Korkmaz’a göre, bir niteliğin veya bir hareketin derecesini sayıyla belirtmek için bazen sayı adını “kat” veya “misli” sözü ile birleştiren zarflar kullanılır: iki kat üç kat, bir misli, beş misli gibi (Korkmaz, 2003: 519).

- “...bir karış öte” (291/10)

Niteleyen (bir karış) → Ad (öte)

2.2.2.1. Niteleyen (Ty (S (S.T))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...bir tek boş yatak” (159/20)

Niteleyen (bir tek) → Ad (Sıfat Tamlaması (boş yatak))

“bir tek” öbeği sayı bildirmektedir.

2.2.3. Niteleyen (Ty (S (Ad ←+ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...karşiki pencere” (27/6)

Niteleyen (karşiki) → Ad (pencere)

“pencere”, “karşıda olma” özelliğiyle niteleniyor. Niteleme işlemi, “hangi pencere” sorusuna yanıt alınabilen tek üyeli bir küme oluşturmuştur. Ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

- “...şimdiki duygu” (43/17)

Niteleyen (şimdiki) → Ad (duygu)

Burada, “şimdiki duygu” , “duygu” kümesine oranla daha küçük bir alt küme kurmuştur. “şimdiki duygu”nun dışındaki diğer tüm duygular bu kapsamın dışındadır.

- “...aşağıki ihtiyar” (209/17)

Niteleyen (aşağıki) → Ad (ihtiyar)

“aşağıki ihtiyar”, ihtiyar genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Niteleme küme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

- “...geceki hatıra” (230/14)

Niteleyen (geceki) → Ad (hatıra)

“hatıra”, “geceki olma” özelliğiyle niteleniyor. Niteleme işlemi aracılığıyla “hangi hatıra” sorusuna yanıt alınabilen tek üyeli bir küme oluşturulmuştur. Ait olma ilişkisi üye saptamayı sağlamıştır.

- “...şimdiki müşahade” (230/14)

Niteleyen (şimdiki) → Ad (müşahade)

Niteleme işlemi aracılığıyla “hangi müşahade” sorusuna yanıt alınabilen tek üyeli bir küme oluşturulmuştur.

2.2.3.1. Niteleyen (Ty (S (Ad ←+ki))) → Nitelenen (Tn (A.T))

- “...bugünkü dünya üniversiteleri” (241/27)

Niteleyen (bugünkü) → Ad (Ad Tamlaması (dünya üniversiteleri))

“dünya üniversiteleri” bugünkü dünya üniversitesi olmakla nitelenmektedir.

- “...bugünkü Fransız Existentialism’i” (285/1)

Niteleyen (bugünkü) → Ad (Ad Tamlaması (Fransız Existentialism’i))

“bugünkü”, “Fransız Existentialism’i” adını niteliyor. Bu niteleme, küme daraltmayı sağlamıştır. “Fransız Existentialism’i” genel kümesi “bugünkü” olarak daraltılmıştır.

2.2.4. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...Beşiktaş’taki ev” (15/2)

Niteleyen (Beşiktaş'taki) → Ad (ev)

“Beşiktaş'taki”, “ev” adını niteliyor. Bu niteleme, küme daraltmayı sağlamıştır. “ev” genel kümesi, “Beşiktaş'taki ev” olarak daraltılmış, belirli ve tek bir üyeye gönderme yapılmıştır.

- “...merdivendeki temas” (43/17)

Niteleyen (merdivendeki) → Ad (temas)

Burada, niteleme işlemi sonucunda “hangi temas” sorusuna yanıt alınabildiği için, küme daraltma işlevine sahiptir.

- “...evdeki hizmetçi” (58/16)

Niteleyen (evdeki) → Ad (hizmetçi)

Burada, “evdeki hizmetçi”, “hizmetçi” kümesine oranla daha küçük bir alt küme oluşturulmuştur. “hizmetçi” tek ve belirli bir üyeye gönderme yapar. “evdeki hizmetçi” lerin dışındaki hizmetçiler bu üyenin kapsamı dışındadır.

- “...elindeki tabaklar” (58/16)

Niteleyen (elindeki) → Ad (tabaklar)

“tabaklar” elinde olma özelliğiyle niteleniyor.

- “...aşağıdaki uç” (81/29)

Niteleyen (aşağıdaki) → Ad (uç)

“uç”, aşağıda bulunmakla niteleniyor. Bu nitelemeyle uç, belirtililik kazanıyor.

- “...yukarıdaki uç” (81/29)

Niteleyen (yukarıdaki) → Ad (uç)

“uç”, “yukarıda olma” özelliğiyle niteleniyor. Niteleme işlemi aracılığıyla “hangi uç” sorusuna yanıt alınabilen tek üyeli bir küme oluşturulmuştur.

- “...arkasındaki fon” (120/2)

Niteleyen (arkasındaki) → Ad (fon)

Burada fon, arkada bulunma özelliği ile niteleniyor. Burada, fon belirtili

konumdadır, dolayısıyla fonun ait olduğu kümede belirtilidir. Niteleme, üye saptama sağlamıştır.

- “... *kartvizitteki isim*” (159/20)

Niteleyen (kartvizitteki) → Ad (isim)

Burada, belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapan “isim” kavramı, kartvizitte olma özelliği ile nitelenmiştir.

- “... *dışarıdaki sofa*” (159/20)

Niteleyen (dışarıdaki) → Ad (sofa)

- “... *içerdeki hastalar*” (159/20)

Niteleyen (içerdeki) → Ad (hastalar)

Bu kavramların gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca “içerde olma” özelliğine sahip hastalar” ve “dışarıda olma” özelliğine sahip “sofa” vardır.

- “... *aşağıdaki odalar*” (282/4)

Niteleyen (aşağıdaki) → Ad (odalar)

“odalar” genel kümesi aşağıda bulunma özelliğine sahip odalar olarak daraltılıyor

- “... *üstündeki sahanlar*” (305/5)

Niteleyen (üstündeki) → Ad (sahanlar)

Burada, “sahanlar” kavramı, üstünde olma özelliği ile nitelenmiştir.

2.2.4.1. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Ad (S.T))

- “... *yakındaki harap duvar*” (114/30)

Niteleyen (yakındaki) → Ad (Sıfat Tamlaması (harap duvar))

“yakındaki harap duvar” kümesi, genel “harap duvar” kümesinin alt kümesidir. Burada, harap duvar “yakındaki” gibi genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe sahiptir. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir

2.2.5. Niteleyen (Ty (S)) → Nitelenen (Tn (Ad (A.T)))

- “...ince şangırtılar arası” (16/1)

Niteleyen (ince) → Ad (Ad Tamlaması (şangırtılar arası))

Burada ad tamlaması olan tamlanan (şangırtılar arası), “ince” niteleyeni ile belirtili hale gelmektedir.

- “...zıt ruh halleri” (26/3)

Niteleyen (zıt) → Ad ← +İyelik (Ad Tamlaması (ruh halleri))

“ruh halleri” genel kümesinin öteki üyeleri, “zıt ruh halleri” nin dışındadır. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...bir pencere önü” (41/26)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (pencere önü))

“bir” , “pencere önü” kümesini belirtisiz olarak ifade ediyor.

- “...büyük adale ıkınmaları” (42/3)

Niteleyen (büyük) → Ad (Ad Tamlaması (adale ıkınmaları))

Niteleme, küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir. Yılmaz’ a göre “büyük” sözcüğü bilincimize / sezgimize dayalı nitelikleri bildiren niteleme sıfatlarından biridir. Ölçü bildiren bu niteleme sıfatı, bilincimizle / sezgimizle edindiğimiz, karşılaştırma sonucu öğrendiğimiz “dolaylı veriler” in kavranmasına, özel/nesnel değerlendirmelerimiz sonucu oluşturduğumuz niteliklerin dile getirilmesine yarar. (Yılmaz, 2004:70)

- “...bir yutkunma zorluğu” (81/29)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (yutkunma zorluk ← +u))

- “...o seksen dört fazla gazete satışının keyfi” (106/2)

Belirten (o) → Ad (Ad Tamlaması (seksen dört fazla gazete satışının keyfi))

Burada “o” seksen dört fazla gazete satışının keyfini işaret etmektedir. “o” niteleyeni daha önce metinde geçen bir şeye işaret ediyor.

- “...bir boya lekesi” (120/2)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (boya lekesi))

- “...bu “öyle misin?”suali” (127/11)

Belirten (bu) → Ad (Ad Tamlaması (“öyle misin?”suali))

“bu” işaret ederek öyle misin sualine belirtilik kazandırıyor.

- “...kara bulut hali” (127/11)

Niteleyen (kara) → Ad (Ad Tamlaması (bulut hali))

Bu öbekte, bulut hâl, kara olmakla nitelenmiştir. Niteleme üye daraltmaktadır. “kara” kümesi, “bulut hali” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturur. Bu kümede yalnızca “kara bulut hali” olma özelliğine sahip “bulut haller”i vardır. “bulut hali” genel kümesinin öteki üyeleri, yani “beyaz bulut hali” olma özelliğine sahip “bulut”lar bu kavramın kapsamı dışındadır

- “...bir ok yılanı” (127/11)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (ok yılanı))

- “...bu hallucinel buhranının mekanizması” (144/11)

Belirten (bu) → Ad (Ad Tamlaması (hallucinel buhranının mekanizması))

“bu” sözcüğü, belirtilik gösterir. Bilinen bir küme üyesine gönderme yapar.

- “...zavallı küçük burjuva entelektüeli” (144/11)

Niteleyen (zavallı küçük) → Ad (Ad Tamlaması (burjuva entelektüeli))

Burada, “burjuva entelektüeli” genel kümesi, “zavallı küçük olma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır. “zavallı küçük özelliğine sahip olmayan burjuva entelektüelleri bu kavramının kapsamı dışında kalmıştır

- “...dejenere küçük burjuva entelektüeli” (145/8)

Niteleyen (dejenere küçük) → Ad ← +İyelik (burjuva entelektüel ← +i)

- “...bütün şuur sahnesi” (157/19)

Belirten (bütün) → Ad (Ad Tamlaması (şuur sahnesi))

Korkmaz’a göre, belirsizlik sıfatları, varlık ve nesnelere sayı ve miktarını açık ve kesin olarak değil kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır. “bütün”

belirsizlik sıfatı da nesneyi miktar ve sayı bakımından birbirinden farklı ölçü ve derecelerde yaklaşık ve genel olarak belirten belgisiz sıfatlardandır. “Bütün eşyaları ortadan kaldırıldı.” (Korkmaz, 2003: 395-397).

- “...bir yol keçesi eni” (205/8)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (yol keçesi eni))

- “...bir ton farkı” (205/8)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (ton farkı))

- “...büyük kriz tehlikeleri” (209/17)

Niteleyen (büyük) → Ad (Ad Tamlaması (kriz tehlikeleri))

Burada, niteleme aracılığıyla, “kriz tehlikeleri” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca “büyük olma” özelliğine sahip “kriz tehlikeleri” vardır. “küçük olma” özelliğine sahip “kriz tehlikeleri” bu kavramın kapsamı dışında bırakılmıştır. Yılmaz, “büyük” sıfatını ölçü bildiren niteleme sıfatı olarak değerlendirmektedir (Yılmaz, 2004: 70).

- “...birek kilise hali” (241/27)

Niteleyen (birek) → Ad (Ad Tamlaması (kilise hali))

- “...aynı iman inancı” (241/28)

Niteleyen (aynı) → Ad (Ad Tamlaması (iman inancı))

Burada, “iman inancı” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “aynı iman inancı”, “iman inancı” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Niteleme, tek üyesi olan bir alt küme kurmuştur. Niteleme işlemi sonucunda “hangi iman inancı” sorusuna yanıt alınabiliyor.

- “...bu kazanç iptilâları” (274/11)

Belirten (bu) → Ad (Ad Tamlaması (kazanç iptilâları))

- “...bir irade destanı” (283/9)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (irade destanı))

- “...*hür nizam içi*” (283/9)

Niteleyen hür → Ad (Ad Tamlaması (nizam içi))

“nizam içi” kümesi, burada, tek üyeden oluşuyor. “hür nizam içi”, “nizam içi” genel kümesinden seçilmiştir. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiş, tek üyeli kümeye gönderme yapan bir kavram kurmuştur.

- “...*bir kıymetler nizamı*” (284/6)

Niteleyen (bir) → Ad (Ad Tamlaması (kıymetler nizam ← +1))

- “...*bir ilerleme vehmi*” (286/3)

Niteleyen (bir) → Ad (Ad Tamlaması (ilerleme vehmi))

- “...*bir kız çocuğu*” (287/5)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (kız çocuğu))

- “...*bir korku içi*” (289/26)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (korku içi))

- “...*bir safiyetler silsilesi*” (312/12)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (safiyetler silsilesi))

- “...*bir sır halveti*” (312/12)

Belirten (bir) → Ad (Ad Tamlaması (sır halveti))

“bir” belirsizlik gösteriyor.

2.2.6. Niteleyen (Ty (S)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

2.2.6.1. Niteleyen (S (B.S)) → Nitelenen (Ad (S.T))

- “...*iki demir karyola*” (9/6)

Belirten (iki) → Ad (Sıfat Tamlaması (demir karyola))

“iki” belirteni sayı ifade ediyor. “iki” sayı sıfatı “demir karyola” adının sayısını belirtiyor.

- “...*bir dilim ekmek*” (58/16)

Niteleyen (bir dilim) → Ad (ekmek)

“bir” sayı yönünden belirtme işlevini gerçekleştiriyor.

- “...herhangi bir iş” (117/12)

Niteleyen (herhangi) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir iş))

- “...bir bağa gözlük” (119/11)

Belirten (bir) → Ad (Sıfat Tamlaması (bağa gözlük))

“bir” belirsizlik değeri taşımaktadır.

- “...bu son tesadüf” (121/9)

Belirten (bu) → Ad (Sıfat Tamlaması (son tesadüf))

“bu” belirteni, belirtililik gösterir. Metinde, son tesadüf okuyucunun bildiği, daha önce sözü geçmiş bir tesadüftür. “tesadüf” bu nitelemeyle donatılıyor, metinde daha önce de geçtiği için belirtilidir.

- “...bir ihtiyar kadın” (120/2)

Belirten (bir) → Ad (Sıfat Tamlaması (ihtiyar kadın))

“bir” herhangi anlamında kullanılmaktadır.

- “...bir çok belirsiz ümitler” (160/19)

Belirten (bir çok) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir çok belirsiz ümitler))

“bir” belirsizlik sıfatı daha başka sıfat ve adlarla birleşerek birleşik belirsizlik sıfatı olarak kullanılabilir (Korkmaz, 2003:396).

- “...bu kuştüyü yatak” (224/23)

Belirten (bu) → Ad (Sıfat Tamlaması (kuştüyü yatak))

“bu” belirteni, belirtililik gösterir. Metinde, yatak okuyucunun bildiği, daha önce sözü geçmiş bir yatak. “kuştüyü olması” bir ek bilgidir. “yatak” bu nitelemeyle donatılıyor, metinde daha önce de geçtiği için belirtilidir.

- “...öteki sosyal müesseseler” (284/6)

Belirten (öteki) → Ad (Sıfat Tamlaması (sosyal müesseseler))

“öteki” sosyal müesseselere işaret etmektedir.

2.2.6.2. Niteleyen (Ty (S (N.S)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...şiddetli bir korku” (9/6)

Niteleyen (şiddetli) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir korku))

Nitelemenin küme daraltma işlevi sayesinde niteleyen (şiddetli) küme daraltmaktadır. “bir korku” kümesi şiddetli olma özelliğine sahiptir ve bu yönüyle diğer korku türlerinden ayrılmaktadır.

- “...Arapça bir cümle” (12/12)

Niteleyen (Arapça) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir cümle))

“cümle” genel kümesi, Arapça olma özelliğine sahip olması yönüyle diğer cümlelerden ayrılmaktadır. Niteleme küme daraltma işlevine yerine getirmektedir.

- “...hafif bir sallantı” (28/1)

Niteleyen (hafif) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir sallantı))

Bu öbekte önce “sallantı” genel kümesinin “hafif” olma özelliğine sahip olan “sallantılar” kümesi olarak daraltılmıştır. Sonra da “sallantılar” dan biri seçilmiştir.

- “...hayret, keder veya korku verici bir müşahede” (40/14)

Niteleyen (hayret, keder veya korku verici) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir müşahede))

Burada “müşahede” , “hayret, keder veya korku verici olma” özelliğiyle daraltılmıştır.

- “...garip bir keder” (72/16)

Niteleyen (garip) → Ad (Sıfat tamlaması (bir keder))

“keder” genel kümesi “garip olma” özelliğiyle diğer kederlerden ayrılmış, sonra bu kederlerden biri seçilmiştir.

- “...büyük bir baş” (119/11)

Niteleyen (büyük) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir baş))

“baş” genel kümesi önce büyük olma özelliğine sahip “başlar” olarak daraltmış, sonra bu başlardan “biri” seçilmiştir.

- “...ince bir ağız” (119/11)

Niteleyen (ince) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir ağız))

Bu öbeklerde nitelemenin küme daraltma işlevi söz konusudur. “ağız” genel kümesi ince olma özelliğiyle daraltılmış, sonra bu yanaklarda biri seçilmiştir.

- “...büyük bir mânâ” (119/11)

Niteleyen (büyük) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mânâ))

Yılmaz, “büyük” sıfatını ölçü bildiren niteleme sıfatı olarak değerlendirmektedir (Yılmaz, 2004: 70). Burada da niteleme işlemi sonucunda küme daraltma işlevini üstlenmiştir.

- “...tenha lüks kamara” (120/2)

Niteleyen (tenha) → Ad (lüks kamara)

“tenha lüks kamara” kümesi, “lüks kamara” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu kamara, bir yandan “lüks kamara” kümesine dâhil olmakla birlikte, bir yandan da bu kümeyi daraltıcı bir özelliğe (tenha) sahiptirler

- “...kalabalık bir cadde” (127/11)

Niteleyen (kalabalık) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir cadde))

Burada, niteleme işlemi aracılığıyla, “cadde” genel kümesi daraltılmıştır. Önce “cadde” genel kümesinin bir alt kümesi oluşturulmuş, sonra bu alt kümedeki üyelerden herhangi biri seçilmiştir. Niteleyenler niteleme işlevini küme daraltma şeklinde gerçekleştirirken; belirten, belirtme işlevini belirsizlik bildirerek gerçekleştirmiştir.

- “...sebepsiz bir iyimserlik” (157/19)

Niteleyen (sebepsiz) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir iyimserlik))

Bu öbekte, “iyimserlik” “sebepsiz olma” özelliğiyle niteliyor. Burada, “iyimserlik” genel kümesi, önce “sebepsiz” özelliğine sahip “iyimserlikler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “iyimserlikler”den “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor.

- “...yeni bir mesele” (159/22)

Niteleyen (yeni) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mesele))

Burada, niteleme aracılığıyla, “mesele” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin içinde yalnızca “yeni olma” özelliğine sahip “mesele” vardır. “eski olma” özelliğine sahip “mesele” bu kavramın kapsamı dışında bırakılmıştır

- “...açık lâcivert zemin” (160/19)

Niteleyen (açık lâcivert) → Ad (zemin)

Niteleme, küme daraltma işlevini üstlenmiştir

- “...tozlu bir mika” (183/1)

Niteleyen (tozlu) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mika))

- “...koyu bir zemin” (183/1)

Niteleyen (koyu) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir zemin))

Bu öbeklerde “tozlu” nitelemesiyle, “mika” genel kümesi daraltılmıştır. “mika” genel kümesi, önce “tozlu olma” özelliğine sahip “mikalar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “mikalar”dan “biri” seçilmiştir. “zemin” genel kümesi de önce “koyu olma” özelliğine sahip zeminler olarak daraltılmış, sonra bu zeminlerden “biri” seçilmiştir.

- “...sade bir realite” (195/26)

Niteleyen (sade) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir realite))

Niteleme işlemi aracılığıyla daha küçük bir küme oluşturulmuştur. Bu kümenin içinde yalnızca “sade realite” bulunmaktadır.

- “...uzun bir zaman” (205/8)

Niteleyen (uzun) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir zaman))

“-In” eki adlardan sıfat yapan vurgulu bir ektir. Ekin işlevinin kesin olarak belirlenememesine rağmen, “pekiştirme görevinde” sıfat türeten bir ek olduğu söylenebilir. Zeynep Korkmaz “uzun” kelimesinin bu ekle oluşturulduğunu savunmaktadır: uzun (<uz+un) (Yılmaz, 2004:79). Burada “zaman”, “uzun” nitelemesiyle donatılıyor. Zaman kavramı, küme boyutu aynıdır, fakat belli bir

özellikle (uzun olma özelliğiyle) donatılmıştır.

- “...yapışkan bir karanlık” (205/8)

Niteleyen (yapışkan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir karanlık))

“-gan” fiilerden daha çok etken anlamlı –küçük bir bölümü edilgen anlamlı-sıfat türeten bir ektir. Az da olsa tek heceli fiillere de getirilmektedir: kaygan, ergen vb. Fiilden alışkanlık, huy sıfatları (adjectif habituel) yapar: alın-gan, konuş-kan vb.(Yılmaz, 2004: 83). Korkmaz’a göre eklendiği fiilin son ses durumuna göre –gan/-kan biçimlerine giren ek, genellikle fiil kök ve gövdelerinden “alışkanlık” sıfatları türeten işlek bir ektir. Tek heceli köklerde de seyrek olarak kullanılır. Daha çok birden fazla heceli fiil köklerine ve –l-, -n-, -r- , -ş- ekleriyle kurulmuş fiil çatılarına getirilerek alışkanlık ve huy gösteren abartmalı sıfatlar türetir: doğurgan, saldırgan vb (Korkmaz, 2003: 80).

- “...alevli bir Rumca” (240/13)

Niteleyen (alevli) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir Rumca))

Burada, “Rumca” genel kümesi, önce “alevli Rumca” olarak daraltılmış; sonra bu Rumcadan biri seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor. “herhangi biri” anlamı katmıştır.

- “...yeni bir sosyal nizam” (282/4)

Niteleyen (yeni) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir sosyal nizam))

Burada, “sosyal nizam”, “yeni olma” özelliğiyle niteliyor. Bu öbekte, “sosyal nizam” genel kümesi, önce “yeni olma” özelliğine sahip “sosyal nizamlar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “sosyal nizamlar”dan “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirsizlik gösteriyor.

- “...sun’î bir tecrit” (284/6)

Niteleyen (sun’î) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir tecrit))

Burada, “tecrit” genel kümesi, önce “sun’î olma” özelliğine sahip “tecritler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “tecritler”den “biri” seçilmiştir.

- “...ince bir yol” (312/8)

Niteleyen (ince) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir yol))

Burada, “yol” genel kümesi, önce “ince olma” özeline sahip “yollar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki yollardan “biri” seçilmiştir.

- “...genç bir hamle” (312/8)

Niteleyen (genç) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir hamle))

“hamle” genel kümesi, önce “genç olma” özeline sahip “hamleler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki hamlelerden “biri” seçilmiştir.

2.2.7. Niteleyen (Ty (S)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S → A.T))))

- “...kara bir duman hali” (7/2)

Niteleyen (kara) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir duman hal ← +i))

“bir duman hali” sıfat öbeği, “kara” nitelemesiyle belirli hale geliyor.

- “...şiddetli bir korku refleksi” (9/6)

Niteleyen (şiddetli bir korku) → Ad ← +İyelik (refleks ← +i)

“şiddetli bir korku” öbeğinde, niteleyen “şiddetli” sözcüğü “korku” genel kümesini niteleme aracılığıyla daraltmıştır, korkunun herhangi bir türü seçilmiştir. Burada “refleks” aidiyet açısından nitelenmiştir.

- “...ince bir çamaşır ipi” (10/3)

Niteleyen (ince) → Ad (Ad Tamlaması (bir çamaşır ipi))

Burada “bir çamaşır ipi” genel kümesi, önce “ince olma” özelliğine sahip “çamaşır ipleri olarak daraltılmış, sonra bu çamaşır iplerinden “biri” seçilmiştir.

- “...hafif bir ışık sıvası” (22/6)

Niteleyen (hafif) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir ışık sıva ← +sı)

“ışık sıvası” , “hafif olma” özelliğiyle niteleniyor. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “hafif bir ışık sıvası” tek üyeli bir kümeye gönderme yapar.

- “...alçak bir pencere önü” (41/26)

Niteleyen (alçak) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← + İyelik (bir pencere ön ← +ü)

“alçak bir pencere önü” , “bir pencere önü” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturur. Burada, “pencere önü” genel kümesi önce “alçak olma” özelliğiyle daraltılmış, sonra bu pencere önlerinden “biri” seçilmiştir.

- “...bir kara bulut hali” (127/11)

Belirten (bir) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (kara bulut hal ← +i)

- “...bu zavallı küçük burjuva entelektüeli” (144/11)

Belirten (bu) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (zavallı küçük burjuva entelektüel ← +i)

“bu” işaret sıfatı, metinde daha önce geçen ve okuyucunun bildiği bir şeye gönderme yapıyor.

- “...keskin bir ton farkı” (205/8)

Niteleyen (keskin) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir ton farkı))

“-gın” fiilden hem aktif, hem pasif anlamlı sıfat yapan işlek bir ektir. Genellikle tek heceli fiil köklerinden anlamı pekiştirilmiş niteleme sıfatı yapar. Nadiren çok heceli fiil gövdelerine de getirilir. Eylemdeki kavramla ilgili, “özellik, nitelik” belirten sıfatlar türetir. Başlıca işlevleri, “aşırılık; ruh hali, davranış biçimi, tabiat; olgunluk, yetkinlik; yaklaşmış olma, benzerlik; yapabilirlik, olabilirlik”tir: az-gın, bit-kin, kır-gın, sol-gun (Yılmaz, 2004:83-84). Burada nitelemeyle, “ton farkı” genel kümesi, “keskin olma” özelliğine sahip “ton farkları” olarak daraltılmış, sonra bu “ton farkları”ndan “biri” seçilmiştir.

- “...müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı” (284/6)

Niteleyen (müstakil ve mücerret) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir kıymetler nizam ← +i)

Birden fazla niteleyen kümeyi daraltarak belirlenim değeri kazandırıyor.

- “...sebepsiz bir korku içi” (289/26)

Niteleyen (sebepsiz) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir korku iç ← +i)

2.2.8. Niteleyen (Ty (S (Belirteç öb.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...daha ince bir haykırış” (16/1)

Niteleyen (daha ince) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir haykırış))

Bu sıfat üstünlük bildiren belirteçle oluşturulmuştur. Üstünlük veya karşılaştırma derecesi, bir varlıktaki niteliğin başka bir varlık veya varlıklara oranla daha çok, daha üstün, daha az, daha düşük olduğunu gösterme derecesidir. Genellikle sıfattan önce “daha” zarfının getirilmesiyle karşılanır. (Korkmaz, 2003 : 373) Burada “haykırış” genel kümesi, önce “daha ince” özelliğine sahip olma özelliğiyle daraltılmış, sonra bu kümedeki “haykırışlar” dan “biri” seçilmiştir.

- “...*gayet keskin bir aydınlık*” (157/19)

Niteleyen (gayet keskin) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir aydınlık))

Sıfatlardaki aşırılık derecesi, üstünlük derecesi ile en üstünlük derecesi arasında yer alan ve en üstünlüğe yakın nitelikte olan bir işlevi bildirme derecesidir. Bu derece azlık ve çokluğu nitelendirmede sıfatın önüne “çok, pek, çok fazla, pek çok, pek az- epey, gayet gibi anlam ve işlev güçlendirici sözlerin getirilmesi ile karşılanır (Korkmaz, 2003: 374).

- “...*daha az müsamahalı yeni metodlar*” (241/27)

Niteleyen (daha az müsamahalı) → Ad (Sıfat Tamlaması (yeni metodlar))

Burada “yeni metodlar” genel kümesi, önce “daha az müsamahalı” özelliğine sahip olma özelliğiyle daraltılmıştır.

2.2.8.1. Niteleyen (Ty (S (Belirteç öb.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S → A.T))

- “...*gayet soluk bir akis hali*” (37/11)

Niteleyen (gayet soluk) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir akis hal ← +i)

Burada, “akis hali” genel kümesi “gayet soluk olma” özelliğine sahip “akis halleri” olarak daraltılmış, sonra da bu “akis halleri”nden biri seçilmiştir.

2.2.8.2. Niteleyen (Ty (S ((Belirteç öb.))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...*çok esmer deri*” (42/3)

Niteleyen (çok esmer) ← Ad (deri)

“deri” nitelemesi, küme daraltma işlevi görüyor. “kalın, çok esmer deri”

kümesi “deri” genel kümesine oranla daha küçük bir kümedir. “fazla, ziyade, çok, daha, gayet” gibi ölçü bildiren zarflarla niteleme sıfatlarında üstünlük sağlanır. “Güzel” iki nesneden birinin yeğlendiği “çok güzel” anlatımında iki ya da daha çok nesneden birinin bu güzellik sıfatını daha çok taşıdığı açıkça ortaya konur. Bu sözcükler aracılığıyla sıfatların adlara sağladıkları özelliklerin başka adlara göre çoğaldığı anlaşılır (Yılmaz, 2004: 65). Burada da “çok esmer” niteleyeni, esmerlik özelliğinin diğer adlara göre çoğaldığını gösteriyor.

- “...*daha az müsamaha*” (241/27)

Niteleyen (daha az) → Ad (müsamaha)

Üstünlük veya karşılaştırma derecesi, bir varlıktaki niteliğin başka bir varlık veya varlıklara oranla daha çok, daha üstün, daha az, daha düşük olduğunu gösterme derecesidir. Genellikle sıfattan önce *daha* zarfının getirilmesiyle karşılanır (Korkmaz 2003: 373).

- “...*biraz daha sürat*” (286/3)

Niteleyen (biraz daha) → Ad (sürat)

“biraz daha” belirteni süratın miktarını gösteriyor.

2.2.9. Niteleyen (Ty (S ((Bileşik eylem ← -IcI))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T))).

- “...*hayret verici bir telâkat*” (287/5)

Niteleyen (hayret verici) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir telâkat)

Fiilde sıfat yapan -IcI eki “yapan, eden, yapmaya, kılmaya yarayan; iş edinen, huy edinen, ustalıklı yapan” anlamında sıfatlar yapar. İşlevinde bir “çokluk, aşırılık, devamlılık” vardır (Yılmaz, 2004: 84). Burada da “telâkat” genel kümesi, önce “hayret verici” özelliğine sahip “telâkatler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “telâkatler”den “biri” seçilmiştir

2.2.10. Niteleyen (Ty S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...*ayakta duran kadın*” (9/6)

Niteleyen (ayakta duran) → Ad (kadın)

“ayakta duran kadın” tüm kadınları kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye ayakta durma özelliğine sahiptir.

- “...birdenbire açılan kapı” (9/6)

Niteleyen (birdenbire açılan) → Ad (kapı)

“birdenbire açılan kapı” kümesi “kapı” kümesinin bir alt kümesidir. Burada kapı, küme daraltıcı bir özelliğe (“birdenbire açılan” özelliğine) sahiptir.

- “...onun yolunu kesen ihtiyar” (12/12)

Niteleyen (onun yolunu kesen) → Ad (ihtiyar)

“ihtiyar”, “onun yolunu kesme” özelliğini niteliyor. “ihtiyar”, niteleme işlemi aracılığıyla belirtilik kazanmıştır. Burada sıfat işlevi yan cümle küme daraltma işlevini yerine getiriyor.

- “...tam karşısına gelen karyola” (14/2)

Niteleyen (tam karşısına gelen) → Ad (karyola)

Burada sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi görüyor. Akerson ve Özil’e göre sıfat işlevi yan cümlelerin yaptığı daraltma işlevi yeni bir kavram kurmaya yarar. Bu işlem, dilde hazır bulunan bir kavramın gönderme yaptığı kümedeki üye sayısını azaltma yoluyla gerçekleşir (Akerson-Özil, 1998: 135). Burada da sıfat işlevi yan cümle, “karyola” genel kümesinin “tam karşısına gelen” özelliğine sahip olma yönüyle daraltılmıştır.

- “...pek hafif çaldığı saz” (14/2)

Niteleyen (pek hafif çaldığı) → Ad (saz)

Sıfat işlevi yan cümle kümedeki üye daraltma işlevini yerine getirmiştir. “saz” genel kümesi “pek hafif çalma” özelliğine sahip olma yönüyle daraltılmıştır.

- “...her şeyin rengini o çalgının soldurduğu his” (15/2)

Niteleyen (her şeyin rengini o çalgının soldurduğu) → Ad (his)

Belirtlilik gösteren “o” sözcüğü ile belirtlilik gösterir. Metinde çalgı, okuyucunun bildiği daha önce sözü geçmiş bir çalgıdır. “her şeyin rengini o çalgının soldurduğu”, tek üyeli bir küme oluşturur. Niteleme küme daraltma işlevini yerine

getirmektedir.

- “...gittikçe kararar yeşil” (15/2)

Niteleyen (gittikçe kararar) → Ad (yeşil)

Yeşilin özelliği gittikçe kararar olmasıdır. Yeşilin hangi yeşil olduğu niteleme işlemi sonunda belli oluyor.

- “...şimdiye kadar duymadığı nisbet” (16/1)

Niteleyen (şimdiye kadar duymadığı) → Ad (nisbet)

“nisbet” tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Burada “nisbet” şimdiye kadar duymaması özelliğiyle donatılıyor. Akerson ve Özil’ e göre donatma işlevi, yeni bir kavram kurma işlevi taşımaz, zaten verilmiş olan, bilinen sınırları önceden çizilmiş bir kümenin bir özelliğini vurgular, dilde hazır bulunan bir kavramı ek bir bilgiyle donatır (Akerson – Özil, 1998 : 135).

- “...hiç biri ötekine benzemiyen kriz” (16/1)

Niteleyen (hiç biri ötekine benzemiyen) → Ad (kriz)

“kriz” genel kümesi “hiç biri ötekine benzemiyen olma” özelliğine sahip “kriz”ler olarak daraltılmıştır. Sıfat İşlevi yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram oluşturmuştur.

- “...korkusunun yerini alan tecessüs” (16/2)

Niteleyen (korkusunun yerini alan) → Ad (tecessüs)

“korkusunun yerini alan tecessüs” kümesi “tecessüler” kümesinden daha küçük bir kümedir. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleştirmektedir.

- “...uykusu bastıran Ferit” (20/6)

Niteleyen (uykusu bastıran) → Ad (Özel Ad (Ferit))

Burada “Ferit” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “uykusu bastıran Ferit”, genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Ferit, uykusu bastıran özelliğine sahiptir. Bu özellik Ferit’in kalıcı bir özelliği değildir, geçici bir eylemdir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla küme donatma gerçekleşmiştir.

- “...üşüyen ayaklar” (20/6)

Niteleyen (üşüyen) → Ad (ayaklar)

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini üstlenmiştir.”ayaklar” genel kümesi daraltılmış “üşüyen ayaklar” alt kümesi oluşturulmuştur.

- “...yatağın üstüne çıkmış, ampule uzanan kadın” (21/2)

Niteleyen (yatağın üstüne çıkmış, ampule uzanan) → Ad (kadın)

“kadın” genel kümesi, “yatağın üstüne çıkmış, ampule uzanan kadın” olarak daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “kadın” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...birkaç dakika içine sıkıştırıldığı vakit” (26/3)

Niteleyen (birkaç dakika içine sıkıştırıldığı) → Ad (vakit)

Burada “vakit” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “birkaç dakika içine sıkıştırıldığı vakit”, “vakit” genel kümesinde seçilmiştir. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevli gerçekleştirmiştir. “vakit” genel kümesinin alt kümesi oluşturulmuştur.

- “...yılların içinde inhilale uğramaktan kurtulan tesirler” (26/3)

Niteleyen (yılların içinde inhilale uğramaktan kurtulan) → Ad (tesirler)

Burada “tesirler” genel kümesi, “yılların içinde inhilale uğramaktan kurtulan tesirler” olarak daralmıştır. Niteleme, küme daraltma işlevini yerine getirmektedir. Sıfat işlevli yan cümlelerin bu küme küçültme işlevine “daraltma işlevi” denir. Daraltma işlevinin asıl amacı yeni ve geçici kavramlar oluşturmaktadır. Bu yeni kavram bir öbek şeklinde karşımıza çıkar ve dilbilgisel açıdan başka öbekler gibi, cümle içinde bir bütün olarak değerlendirilir (Akerson ve Özil, 1998:134).

- “...üstüste sıralanışlardan gelen intiba” (26/3)

Niteleyen (üstüste sıralanışlardan gelen) → Ad (intiba)

“intiba” genel kümesi “üstüste sıralanışlardan gelme” özelliğiyle daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

- “...karşıdaki pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneş” (27/6)

Niteleyen (karşıdaki pencereden de görünen yangın duvarına vuran) → Ad (güneş)

Burada “güneş” kavramı zaten tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Bu cümlede “güneş” in o anda geçici ve eyleme dayalı bir özelliği vurgulanır. “güneş”, karşıdaki pencereden görünen ve yangın duvarına vuran özelliğiyle donatılır. Akerson ve Özil’e göre, sıfat işlevli yan cümleler donatma işlevini yerine getirirken dilde hazır bulunan bir kavramı ek bir bilgiyle donatır. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin boyutlarını değiştirmez (Akerson ve Özil, 1998: 135).

- “...(Ferit’in) karşısına geçen Zehra” (27/6)

Niteleyen (Ferit’in karşısına geçen) → Ad (Özel Ad (Zehra))

“Pencereden bakan Ayşe annesinin geldiğini gördü.” cümlesinde, özel bir “Ayşe” alt kümesi kurulmaz, belli bir kişinin kimliği açıklanmaz. “Ayşe”nin “hangi Ayşe” olduğunu iletinin bağlamı içinde önceden bellidir. “Ayşe” kavramını zaten tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Bu cümlede “Ayşe’nin o anda ne yaptığı, yani geçici ve eyleme dayalı özelliği vurgulanır. “Ayşe” bu özelliği ile yalnızca donatılır (Akerson ve Ozil, 1998: 134). Burada da “Zehra”nın “hangi Zehra” olduğu iletisinin bağlamı içinde önceden bellidir. “Zehra” kavramı önceden bilinen tek bir üyeye gönderme yapar. Bu yüzden bu cümleye “hangi” sorusunu sormayız. “(Ferit’in) karşısına geçme” özelliği, sınırları önceden çizilmiş bir kümenin bir özelliğini vurgular. Bu kavramın gönderme yaptığı kümenin boyutlarını değiştirmez. Burada sıfat işlevli yan cümle donatma işlevli gerçekleştirmiştir.

- “...içinden verdiği hükümler” (28/1)

Niteleyen (içinden verdiği) → Ad (hükümler)

“içinde verdiği hükümler”, “hükümler” kümesinin alt kümesidir. Sıfat işlevli yan cümle küme küçültme, yani daraltma işlevli gerçekleştirmiştir.

- “...çocukken geçirdiği menenjit” (35/5)

Niteleyen (çocukken geçirdiği) → Ad (menenjit)

Burada, “menenjit” kümesi, tek bir üyeden oluşuyor. “(Yusuf Bey’in) çocukken geçirdiği menenjit”, “menenjit” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir.

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleşmiştir.

- “...yorganı başına çeken odabaşı” (36/10)

Niteleme (yorganı başına çeken) → Ad (odabaşı)

Burada sıfat işlevli yan cümle küme donatma işlevi gerçekleştirmiştir. “odabaşı” önceden bilinen tek bir üyeye gönderme yapar. Bu yüzden bu cümlede “hangi” sorusuna soramayız. “yorganı başına çekme” ile geçici ve eyleme dayalı bir özelliği vurgulanır.

- “...Vafi Bey’in odasından gelen ışık” (37/11)

Niteleyen (Vafi Bey’in odasından gelen) → Ad (ışık)

“Vafi Bey’in odasından gelen ışık” kümesi, “ışık” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu ışık bir yandan “ışık” genel kümesine dahil olmakla birlikte, bir yandan da genel kümeyi daraltıcı özelliğiyle (Vafi Bey’in odasından gelen ışık olma özelliği) sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...harekete başlıyan muhayyile” (40/14)

Niteleyen (harekete başlıyan) → Ad (muhayyile)

“muhayyile” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısı belirli ve tektir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “harekete başlama” özelliğine sahip “muhayyile” ler vardır. “harekete başlamama” özelliğine sahip “muhayyile”ler bu kavramın kapsamı dışındadır.

- “...Türk dilencilere bir dilim ekmek vermemesini emrettiği için sinirlenen Emine” (58/16)

Niteleyen (Türk dilencilere bir dilim ekmek vermemesini emrettiği için sinirlenen) → Ad (Özel Ad (Emine))

Burada sıfat işlevli yan cümle, küme daraltma işlevi üstlenmiştir. Bu cümlede “Emine” alt kümesi kurulmaz. “Emine” kavramı zaten tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Emine’nin o anda yaptığı, yani geçici ve eyleme dayalı özelliği vurgular. “Emine” bu özelliği ile yalnızca donatılır.

- “...aynada gördüğü yüz” (61/13)

Niteleyen (aynada gördüğü) → Ad (yüz)

Niteleme, tek üyesi olan bir alt küme kurmaktadır. Niteleme işlemi sonucunda “hangi yüz” sorusuna yanıt alınabiliyor.

- “...birdenbire tıkanan kulaklar” (81/25)

Niteleyen (birdenbire tıkanan) → Ad (kulaklar)

Burada, “kulaklar” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “birdenbire tıkanan kulaklar”, “kulaklar” genel kümesinden seçilmiştir.

- “...Ferid’in elini avuçlarının içine aldığı zaman” (104/2)

Niteleyen (Ferid’in elini avuçlarının içine aldığı) → Ad (zaman)

“Ferid’in elini avuçlarının içinde aldığı zaman” kümesi, “zaman” genel kümesine göre alt bir küme oluşturur. Niteleme aracılığıyla küme, iyice daraltılmıştır. Zamanın hangi zaman olduğu niteleme aracılığıyla belirli bir konuma yükselmiştir.

- “...bu adam hakkında verilecek not” (104/2)

Niteleyen (bu adam hakkında verilecek) → Ad (not)

Sıfat işlevli yan cümle “not”u “bu adam hakkında verilecek olma” özelliğiyle niteliyor. Niteleme işlemi sonucunda “hangi not” sorusuna cevap alınabilmektedir.

- “...bitişikte yemek yiyen Babuş’lar” (106/2)

Niteleyen (bitişikte yemek yiyen) → Ad (Babuş’lar)

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla Babuş’lar bitişikte yemek yiyen nitelemesiyle donatılmıştır. Niteleme küme donatma işlevini yerine getirmektedir.

- “...gülümseyen gözler” (111/5)

Niteleyen (gülümseyen) → Ad (gözler)

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “gülümseyen” özelliğine sahip “gözler” vardır. “gözler” kümesinin öteki üyeleri, yani “gülümsemeyen” özelliğine sahip “gözler” bu kavramın kapsamı dışında

kalmıştır

- “...yakındaki harap duvara vuran güneş” (114/30)

Niteleyen (yakındaki harap duvara vuran) → Ad (güneş)

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla küme daraltma işlevi gerçekleştirilmiştir.

- “...kadavra sarısı bir aydınlık halinde odaya dolduran pencere” (114/30)

Niteleyen (kadavra sarısı bir aydınlık halinde odaya dolduran) → Ad (pencere)

Burada, “pencere” kümesi tek bir üyeden oluşmuştur. “kadavra sarısı bir aydınlık halinde odaya dolduran pencere”, pencere genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Küme niteleme işlemi aracılığıyla iyice daraltılmış, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram oluşturulmuştur

- “...bir hayretin peşinden gelebilecek istihza” (121/9)

Niteleyen (bir hayretin peşinden gelebilecek) → Ad (istihza)

Niteleyen: “bir hayretin peşinden gelebilecek” (Sıfat İşlevli Yan Cümle)

Burada, “istihza” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “bir hayretin peşinden gelebilecek istihza”, “istihza” genel kümesinden seçilmiştir. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tercih” (121/19)

Niteleyen (güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan) → Ad (tercih)

Burada, “tercih” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tercih”, tüm tercihleri kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu özelliğe sahip tek bir tercih vardır. Küme niteleme işlemi aracılığıyla iyice daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurmuştur.

- “...boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden bakış” (124/11)

Niteleyen (boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden) → Ad (bakış)

“bakış”, “boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip etmesi” özelliğiyle niteleniyor. “bakış”, niteleme işlemi aracılığıyla belirtilik kazanmıştır. Burada, nitelemenin küme daraltma işlevi kullanılmıştır

- “...kendi kendime vermeğe mecbur olduğum hesap” (124/11)

Niteleyen (kendi kendime vermeğe mecbur olduğum) → Ad (hesap)

- “...kendi gurumdan ayırıp onun şerefine kaybetmemem lâzım gelen pay” (124/11)

Niteleyen (kendi gurumdan ayırıp onun şerefine kaybetmemem lâzım gelen) → Ad (pay)

Bu öbeklerde sıfat işlevli yan cümleler küme daraltma işlevi üstlenmiştir.”hesap”, kendi kendime vermeğe mecbur olma özelliğine; “pay”, kendi gururumdan ayırıp onun şerefine kaybetmemem lazım gelen özelliğine sahip olarak daraltılmıştır.

- “...idrakin üzerine dışarıdan yağın tesirler” (127/11)

Niteleyen (idrakin üzerine dışarıdan yağın) → Ad (tesirler)

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltmıştır.

- “...peşimden gelen köpeğin mevcut olmadığını söylediği zaman” (131/15)

Niteleyen (peşimden gelen köpeğin mevcut olmadığını söylediği) → Ad (zaman)

“peşimden gelen köpeğin mevcut olmadığını söylediği zaman” kümesi, “zaman” genel kümesinin alt kümesidir. Niteleme aracılığıyla küme, iyice daraltılmış; belirlenim sağlanmıştır. Zamanın hangi zaman olduğu bellidir

- “...peşimden gelen köpek” (131/15)

Niteleyen (peşimden gelen) → Ad (köpek)

Burada, “köpek”, küme daraltıcı bir özelliğe (peşimden gelme özelliğine) sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “köpek” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâyük hiç bir şey olmadığını

söylediği zaman” (131/15)

Niteleyen (bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâayık hiç bir şey olmadığını söylediği) → Ad (zaman)

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “zaman” genel kümesi “bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâayık hiç bir şey olmadığını söylediği zaman” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır.

• “...aşkın bir ahmaklık olduğunu söylediği zaman” (131/15)

Niteleyen (aşkın bir ahmaklık olduğunu söylediği) → Ad (zaman)

“aşkın bir ahmaklık olduğunu söylediği zaman” kümesi, “zaman” genel kümesinin alt kümesidir. Niteleme aracılığıyla küme, iyice daraltılmış; belirlenim sağlanmıştır. Zamanın hangi zaman olduğu bellidir

• “...MİSTER JOE’ nun Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının girinti ve çıkıntılarında başlayıp yanaklarının kabartmasını oya oya ağzının etrafında dolaşan keskinlik” (142/1)

Niteleyen (MİSTER JOE’nun Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının girinti ve çıkıntılarında başlayıp yanaklarının kabartmasını oya oya ağzının etrafında dolaşan) → Ad (keskinlik)

Sıfat işlevli yan cümle, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurmuştur.

• “...kolay izahlara karşı sertleşen kuvvetler” (149/2)

Niteleyen (kolay izahlara karşı sertleşen) → Ad (kuvvetler)

Burada, “kuvvetler” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “kolay izahlara karşı sertleşen kuvvetler”, tüm kuvvetleri kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir. Bu kuvvetler, kolay izahlara karşı sertleşen kuvvetler olma özelliğine sahiptir. Niteleme işlemi aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram oluşturulmuştur

- “...iki sene evvel mektebi terk etmiş öğrenciler” (159/20)

Niteleyen (iki sene evvel mektebi terk etmiş) → Ad (öğrenciler)

Burada, “öğrenciler” genel kümesi “iki sene evvel mektebi terk emiş olma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır.

- “...fena hayallerin ortasında kendisini sokakta bulan Ferit” (159/22)

Niteleyen (fena hayallerin ortasında kendisini sokakta bulan) → Ad (Ferit)

Bazen üyesi belli olan, daralmış bir üyeyi birtakım nitelemelerle donatmak, ifademizi genişletmek isteyebiliriz.”Ayşe törene çok şık bir tayyörle geldi, siyah, ipek tayyörü göz kamaştırıyordu.” cümlesinde, tayyör önce çok şık olması dolayısıyla genel tayyör kümesinden ayrılır, tek üyeye iner, sonra artık zaten belirlenmiş olan bu üye bazı ek nitelemelerle donatılır (siyah, ipek). Buna da küme donatma işlevi denir (Yılmaz, 2004:46). Burada Ferit daha önceden belirlenen özellikleriyle bazı ek nitelemeler yapılarak donatılmıştır. Yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

- “...akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan cadde” (160/19)

Niteleyen (akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan) → Ad (cadde)

Burada, “cadde” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan cadde”, “cadde” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir; bu cadde akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlamış olma özelliğine sahiptir. Bu özellik, “cadde”nin kalıcı bir özelliği değildir, geçici bir eylemdir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla küme daraltılmıştır

- “...Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine mâni olmaya çalışan avukatlar” (173/24)

Niteleyen (Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine mâni olmaya çalışan) → Ad (avukatlar)

“Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine

mâni olmaya çalışan avukatlar” kavramının gönderme yaptığı kümenin üye sayısı, “avukatlar” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha azdır. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde “Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine mâni olmaya çalışan avukatlar” olma özelliğine sahip “avukatlar” vardır. “avukatlar” genel kümesi, “Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine mâni olmaya çalışmayan” öteki üyeleri bu kavramın kapsamı dışındadır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...Ferid’in benliği arasına giren siper” (183/1)

Niteleyen (Ferid’in benliği arasına giren) → Ad (siper)

Burada, sıfat işlevli yan cümle, küme daraltma işlevi gerçekleştiriyor. “siper” genel kümesi, “Ferid’in benliği arasına giren siper” olarak daraltılmıştır.

- “...Ferid’e oda kapısını iyice kapatmasını ve arkasına bir sandalye koymasını tembih ettiği zaman” (185/11)

Niteleyen (Ferid’e oda kapısını iyice kapatmasını ve arkasına bir sandalye koymasını tembih ettiği) →Ad (zaman)

“Ferid’e oda kapısını iyice kapatmasını ve arkasına bir sandalye koymasını tembih ettiği zaman” kümesi, “zaman” genel kümesinin alt kümesidir. Niteleme aracılığıyla küme, iyice daraltılmış; belirlenim sağlanmıştır. Zamanın hangi zaman olduğu bellidir

- “...kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeş” (185/11)

Niteleyen (kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan) → Ad (esrarkeş)

“kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeş” kümesi, esrarkeş kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada “esrarkeş”, genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeş olma) özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

• “...odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol geçesi eninde uzanan aydınlık” (205/8)

Niteleyen (odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol geçesi eninde uzanan) → Ad (aydınlık)

“odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol geçesi eninde uzanan aydınlık” kümesi, aydınlık kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada “aydınlık”, genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol geçesi eninde uzanma) özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

• “...yaptıkları işler” (205/10)

Niteleyen (yaptıkları) → Ad (işler)

Bu öbeklerde sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavramlar kurulmuştur. “üzerlerine kılıf geçmiş koltuklar” koltuklar kümesinden, “yaptıkları işlerden aylarca uzak kalmış olmaktan gelen bir unutkanlık” unutkanlık kümesinden, “yaptıkları işler” işler kümesinden seçilmiş tek bir üyedir.

• “...üzerlerine kılıf geçmiş koltuklar” (205/10)

Niteleyen (üzerlerine kılıf geçmiş) → Ad (koltuklar)

Tek üyeli bir kümeye gönderme yapılmaktadır.

• “...içinden çıkmak istemediği bu odanın aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşyası arasında geçecek saatler” (209/17)

Niteleyen (içinden çıkmak istemediği bu odanın aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşyası arasında geçecek) → Ad (saatler)

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini yerini getiriyor.

• “...[Vafi Beyin] rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrılarına tutulan bel” (224/23)

Niteleyen ([Vafi Beyin] rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrılarına tutulan) → Ad (bel)

“Vafi Beyin rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrılarına tutulan bel”, “bel” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu “bel”, bir yandan “beller” kümesine dâhil olmakla birlikte, bir yandan da “Vafi Beyin rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrılarına tutulmuş olma” gibi genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe sahiptirler. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

• “...geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahadesinden aldığı intibalar” (230/14)

Niteleyen (geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahadesinden aldığı) → Ad (intibalar)

Burada, “intibalar” genel kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahadesinden aldığı intibalar”, “intibalar” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Niteleme işlemi sonucunda “hangi intiba” sorusu sorulabiliyor. Sıfat işlevli yan cümle, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

• “...baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahat” (240/13)

Niteleyen (baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı) → Ad (izahat)

“baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahat”, “izahat” kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye, “baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahat olma” özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuş, küme daraltma sağlanmıştır.

• “...dayandığı prensipler” (241/28)

Niteleyen (dayandığı) → Ad (prensipler)

Burada, belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapan “prensipler” kavramı, dayandığı özelliği ile nitelenmiştir.

- “...hissemeye düşen fedakârlık” (274/11)

Niteleyen (hissemeye düşen) → Ad (fedakârlık)

“fedakârlık” kümesi, burada, tek bir üyeden oluşmaktadır. Bu fedakârlık genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (hissemeye düşme) sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “fedakârlık” kümesi, iyice daraltılmış, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...[Matmazel Noralya'nın] lüks eşyasını aşağıdaki odalara kapatarak hizmetçilerin katında yaşamaya sevkeden duygu” (282/4)

Niteleyen ([Matmazel Noralya'nın] Matmazel Noralya'nın lüks eşyasını aşağıdaki odalara kapatarak hizmetçilerin katında yaşamaya sevkeden) → Ad (duygu)

“duygu” genel kümesi, “[Matmazel Noralya'nın] lüks eşyasını aşağıdaki odalara kapatarak hizmetçilerin katında yaşamaya sevkeden duygu” olarak daraltılmış. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “duygu” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular” (284/6)

Niteleyen (kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan) → Ad (hukukçular)

“kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular” kümesi, “hukukçular” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturur.. Niteleme işlemi aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram oluşturulmuştur

- “yıldızların ve mezarların önünde, sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önünde susan ideolojiler” (285/13)

Niteleyen (yıldızların ve mezarların önünde, sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önünde susan) → Ad (ideolojiler)

İdeolojinin özelliği, yıldızların ve mezarların önünde, sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önünde susmadır. İdeolojinin hangi ideoloji olduğu, niteleme işlemi sonucunda belli oluyor. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir

- “...kendisini aşan gayeler” (285/13)

Niteleyen (kendisini aşan) → Ad (gayeler)

Niteleme, tek üyesi olan bir alt küme kurmuştur. Niteleme işlemi sonucunda “hangi gaye” sorusuna yanıt alınabiliyor.

- “...kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey yapmıyan insan” (286/3)

Niteleyen (kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey yapmıyan) → Ad (insan)

“insan” kümesinin, çok üyesi bulunmaktadır. Burada bu üyelerden biri seçilmiştir. Bu üye, “kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey yapmıyan insan” olma özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...atlı karıncada gözlerini kapayan çocuk” (286/3)

Niteleyen (atlı karıncada gözlerini kapayan) → Ad (çocuk)

Burada, “çocuk” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “atlı karıncada gözlerini kapayan çocuk”, “çocuk” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Bu çocuk atlı karıncada gözlerini kapama özelliğine sahiptir. Bu özellik, “çocuk”un kalıcı bir özelliği değildir, bir kezlik bir eylemdir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla küme daraltılmıştır.

- “...çamlıkta yaptıkları gezinti” (287/5)

Niteleyen (çamlıkta yaptıkları) → Ad (gezinti)

“çamlıkta yaptıkları gezinti”, “gezinti” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “gezinti” kümesi daraltılmış, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...bahtiyar olmaya alışmamış insanlar” (289/26)

Niteleyen (bahtiyar olmaya alışmamış) → Ad (insanlar)

“bahtiyar olmaya alışmamış insanlar” kümesi, “insanlar” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu insanlar, bir yandan “insanlar” kümesine dâhil olurken, bir yandan da “bahtiyar olmaya alışmamış olma” gibi genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe sahiptirler. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...koyacak yer” (305/5)

Niteleyen (koyacak)→Ad(yer)

- “...paraları nefli örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arayan Eda Hanım” (305/5)

Niteleyen (paraları nefli örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arayan) → Ad (Özel Ad (Eda Hanım))

Burada, niteleme, küme donatma işlevi gerçekleştiriyor. “Eda Hanım” kavramı tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Bu üye, paraları nefli örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arama özelliği ile donatılmıştır.

- “...arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlar” (305/5)

Niteleyen (arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen) → Ad (heyecanlar)

Burada, “heyecanlar”, “arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak istemiş olma” özelliği ile niteleniyor. “arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlar”, “heyecanlar” kümesinin alt kümesini oluşturur. Sıfat işlevli yan cümle, daraltma işleviyle kullanılmıştır.

- “...dikkat edilmeyen işaretler” (312/12)

Niteleyen (dikkat edilmeyen) → Ad (işaretler)

“dikkat edilmeyen işaretler” kavramının gönderme yaptığı kümenin üye sayısı, “işaretler” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha azdır. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde “dikkat edilmeyen işaretler” olma özelliğine

sahip “işaretler” vardır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

• “...karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirler” (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer) → Ad (tesirler)

Burada, “tesirler” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirler”, “tesirler” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Niteleme, tek üyesi olan bir alt küme kurmuştur.

• “...karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler” (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen) → Ad (meşaleler)

“karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler” kümesi, “meşaleler” kümesine oranla küçük bir kümedir. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde yalnızca “karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen” özelliğine sahip “meşaleler” var. “meşaleler” kümesinin öteki üyeleri, yani “karanlığın fanusu içine kapanmamış, göze görünen” özelliğine sahip “meşaleler” bu kavramın kapsamı dışındadır. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

2.2.10.1. Niteleyen (S (Sf. gr.)) → Nitelenen (Ad (S.T))

• “...maymuna benzer bir gölge” (7/1)

Niteleyen (maymuna benzer) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir gölge))

Burada “gölge” genel kümesi “maymuna benzeme” özelliğine sahip “gölgeler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “gölgeler” den “biri” seçilmiştir. Sıfat işlevi yan cümle küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir.

• “...trene benzeyen bir gölge” (7/2)

Niteleyen (trene benzeyen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir gölge))

Burada da “gölge” genel kümesi “trene benzeyen” özelliğine sahip “gölgeler”

olarak daraltılmıştır. Daha sonra “trene benzeyen gölgeler” den biri seçilmiştir.

- “...*elinde tuttuğu bir taş*” (9/6)

Niteleyen (elinde tuttuğu) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir taş))

Burada “taş” genel kümesi önce “elinde tutulan” özelliğine sahip “taşlar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “taşlar” dan “biri” seçilmiştir. Sıfat işlevi yan cümle daraltama işlevini yerine getirmiştir.

- “...*uzaktan yorulmuş gibi görünen, kılları ağarmış ince kaş*” (12/12)

Niteleyen (uzaktan yorulmuş gibi görünen, kılları ağarmış) → Ad (Sıfat Tamlaması (ince kaş))

Burada “ince kaş”, “uzaktan yorulmuş gibi görünen, kılları ağarmış” olmakla niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisine belirtilik sağlamıştır. “ince kaş” niteleme işleminin sonunda belirtili konuma geçmiştir.

- “...*bir ilaç soracakmış zannı veren bir tevazu*” (12/12)

Niteleyen (bir ilaç soracakmış zannı veren) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir tevazu))

Burada “tevazu” genel kümesi önce “bir ilaç soracakmış zannı veren” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır, sonra bu tevazudan biri seçilmiştir.

- “...*her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznünü andıran bir sıkıntı*” (15/2)

Niteleyen (her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznünü andıran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir sıkıntı))

Burada “sıkıntı kümesi, önce “her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznünü andırma” özelliğine sahip “sıkıntılar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki sıkıntılardan biri seçilmiştir.

- “...*bütün vücudunu kamaştırın bir cereyan*” (16/2)

Niteleyen (bütün vücudunu kamaştırın) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir cereyan))

Burada sıfat işlevi yan cümleyle ”cereyan” genel kümesi “bütün vücudunu kamaştırma” özelliğine sahip “cereyanlar” olarak daraltılmış, sonra da bu “cereyanlar”dan biri seçilmiştir.

- “...acele hal çarelerine doğru koşan bir sabırsızlık” (20/6)

Niteleyen (acele hal çarelerine doğru koşan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir sabırsızlık))

“acele hal çarelerine doğru koşan” öbeği küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir.”sabırsızlık genel kümesi önce “acele hal çarelerine doğru koşma” özelliğine sahip “sabırsızlıkla” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki sabırsızlıklardan “biri” seçilmiştir.

- “...kapısı açık kalmış tarasadan gelen bir aydınlık” (22/6)

Niteleyen (kapısı açık kalmış tarasadan gelen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir aydınlık))

Burada “ışık” genel kümesi, “kapısı açık kalmış tarasadan gelen ışık” olarak daraltılmıştır. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. Akerson ve Özil’e göre, sıfat işlevli yan cümlenin bu işlevinin amaç, yeni ve geçici kavramlar yaratmaktır. (Akerson – Özil, 1998: 134)

- “...karyola haline sokulmuş bir kerevet” (41/26)

Niteleyen (karyola haline sokulmuş) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir kerevet))

Burada “kerevet” genel kümesi önce “karyola haline sokulmuş bir kerevetler” olarak daraltılmış, sonra bu “kerevetler” den “biri” seçilmiştir.

- “...büyük adale ıkmalarını izlendiren sert çizgiler” (42/3)

Niteleyen (büyük adale ıkmalarını izlendiren) → Ad (Sıfat Tamlaması (sert çizgiler))

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “sert çizgiler” kümesi daraltılmıştır. “büyük adale ıkmalarını izlendiren sert çizgiler” , “sert çizgiler” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. “sert çizgiler” kümesinin diğer üyeleri bu alt kümenin kapsamı dışındadır.

- “...avucunun içindeki yuvarlağın silkinmesi ve çırpınmasına benzer bir

titreme” (43/17)

Niteleyen (avucunun içindeki yuvarlağın silkinmesi ve çırpınmasına benzer)
→ Ad (Sıfat Tamlaması (bir titreme))

Burada sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. “avucunun içindeki yuvarlağın silkinmesi ve çırpınmasına benzer bir titreme” , “titreme ” genel kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada, “titreme” genel kümesi, önce “avucunun içindeki yuvarlağın silkinmesi ve çırpınmasına benzer olma” özelliğine sahip “titremeler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “titremeler” den “biri” seçilmiştir.

• “...krokisini çizdiği iç portre” (61/13)

Niteleyen (krokisini çizdiği) → Ad (Sıfat Tamlaması (iç portre))

Burada “ten iştahı”, “krokisini çizdiği” nitelemesiyle donatılmıştır. Yılmaz’a göre, bazen üye zaten bellidir, küme çoktan daraltılmıştır, ama bu üye bir takım nitelemelerle donatılmak, ifade zenginleştirilmek istenebilir. Nitelemenin bu kullanımı kümeyi donatma işlevidir (Yılmaz, 2004: 46).

• “...kendi içinden boşalan bu aydınlık” (61/13)

Niteleyen (kendi içinden boşalan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bu aydınlık))

Türkçede bir ögenin belirlenimi çeşitli yollarla gerçekleşir. Bir ögenin önüne “bir”, “bu” gibi belirlenim göstermeye yarayan birimler gelebilir. Bu ve benzeri birimler açıkça belirtililik gösterir (Akerson – Ozil, 1998: 90). Burada da “bu” sözcüğü, belirtililik gösterir.

• “...feri kaçmış lacivert gözler” (72/16)

Niteleyen (feri kaçmış) → Ad (Sıfat Tamlaması (lacivert gözler))

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işleviyle kullanılmıştır.

• “...yanmaya benzer bir eziklik” (81/29)

Niteleyen (yanmaya benzer) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir eziklik hali))

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla küme daraltılmıştır.

• “...herhangi bir iş yapmak iktidarından mahrum olduğunu sanan bir adam”

(117/12)

Niteleyen (herhangi bir iş yapmak iktidarından mahrum olduğunu sanan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir adam))

“herhangi bir iş yapmak iktidarından mahrum olduğunu sanan” yan cümlesi, “bir adam”ı niteliyor. Bu yan cümle tek üyeli bir kümeyi nitelemiştir. Burada, “adamlar” genel kümesi, önce “herhangi bir iş yapmak iktidarından mahrum olduğunu sanma” özelliğine sahip adamlar olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “adamlar”dan “biri” seçilmiştir. Yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

- “...içimde onun her an hazır oluşu hissinden gelen bir aldaniş” (124/11)

Niteleyen (içimde onun her an hazır oluşu hissinden gelen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir aldaniş))

Burada, “aldaniş” genel kümesi, önce “içimde onun her an hazır oluşu hissinden gelen” olarak daraltılmış, sonra bu güzelliklerden biri seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor.

- “...fotoğraf makinasını andıran bir mekanizma” (143/2)

Niteleyen (fotoğraf makinasını andıran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mekanizma))

Burada, “mekanizma” genel kümesi, önce, “fotoğraf makinasını andıran bir mekanizma” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “mekanizmalar”dan “biri” seçilmiştir.

- “...hesap makinesini andıran bir mekanizma” (143/2)

Niteleyen (hesap makinesini andıran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mekanizma))

Burada, “mekanizma” genel kümesi, önce, “hesap makinesini andıran bir mekanizma” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “mekanizmalar”dan “biri” seçilmiştir.

- “...yazı makinesini andıran bir mekanizma” (143/2)

Niteleyen (yazı makinesini andıran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir

mekanizma))

Burada, “mekanizma” genel kümesi, önce, “yazı makinesini andıran bir mekanizma” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “mekanizmalar”dan “biri” seçilmiştir.

- “...sinema makinesini andıran bir mekanizma” (143/2)

Niteleyen (sinema makinesini andıran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir mekanizma))

Burada, “mekanizma” genel kümesi, önce, “sinema makinesini andıran bir mekanizma” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “mekanizmalar” dan “biri” seçilmiştir.

- “...sinema kapılarında fotoğraflara bakarak tabiatın kanunlarını, “Cauchemar hallucinatoire”ları, beyin makinesini, dejenere küçük burjuva entelektüelinin buhranlarını, aileyi ve zar inkılâbını düşündüren veya hepsini toptan unutturan bir film” (145/8)

Niteleyen (sinema kapılarında fotoğraflara bakarak tabiatın kanunlarını, “Cauchemar hallucinatoire”ları, beyin makinesini, dejenere küçük burjuva entelektüelinin buhranlarını, aileyi ve zar inkılâbını düşündüren veya hepsini toptan unutturan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir film))

“film” genel kümesi, “sinema kapılarında fotoğraflara bakarak tabiatın kanunlarını, “Cauchemar hallucinatoire”ları, beyin makinesini, dejenere küçük burjuva entelektüelinin buhranlarını, aileyi ve zar inkılâbını düşündüren veya hepsini toptan unutturan” özelliğine sahip “film” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “filmler”den biri seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor, “herhangi bir” anlamında kullanılmış. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevi görüyor.

- “...iradesinin üstüne çöken bu ağırlık” (149/2)

Niteleyen (iradesinin üstüne çöken) → Ad (Sıfat Tamlaması (bu ağırlık))

“bu” belirteninin aracılığıyla belirtili hale gelen “ağırlık”, sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daraltılmıştır.”bu” belirteni metin bağlamında daha önce bilinen, tanınan bir üyeye gönderme yapar. Burada “ağırlık”, küme niteleme işlemi

aracılığıyla iyice daraltılmıştır. “iradesinin üstüne çöken bu ağırlık” tüm ağırlıkları kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir

- “...*ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayaller*” (157/19)

Niteleyen (ablasının ölümü hâtıralarına karışan) → Ad (Sıfat Tamlaması (fena hayaller))

Burada, yan cümle, “fena hayaller”i “ablasının ölümü hâtıralarına karışma” özelliğiyle niteliyor. Bu öbekte, “fena hayaller” genel kümesi, önce “ablasının ölümü hâtıralarına karışma” özelliğine sahip “fena hayaller” olarak daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayaller” alt kümesi kurulmuştur.

- “...*“acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesine kadar giden savruk düşünceler*” (173/24)

Niteleyen (“acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesine kadar giden) → Ad (Sıfat Tamlaması (savruk düşünceler))

“acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesine kadar giden savruk düşünceler” kümesi, savruk düşünceler kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Burada “savruk düşünceler”, genel kümeyi daraltıcı bir özelliğe (“acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesine kadar giden savruk düşünceler” olma) özelliğine sahiptir. Sıfat İşlevli Yan Cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

- “...*teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid’in şuuruna çıkararak sayısız hayaller*” (173/24)

Niteleyen (teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid’in şuuruna çıkararak) → Ad (Sıfat Tamlaması (sayısız hayaller))

“sayısız hayaller” genel kümesi, “teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid’in şuuruna çıkarmış olma” özelliğine sahip “sayısız hayaller” olarak daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...*geçen geceye benzemiyen bir fevkalâdelik*” (185/11)

Niteleyen (geçen gecekine benzemiyen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir fevkalâdelik))

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini yerine getirmiştir. “fevkâladelik” genel kümesi önce geçen gecekine benzemiyen “fevkâladelikler” olarak daraltılmış, sonra bu “fevkâladelikler” “biri” seçilmiştir.

- “...büyümüş gözlerini donduran bir hayret” (185/24)

Niteleyen (büyümüş gözlerini donduran) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir hayret))

“hayret”, “büyümüş gözlerini donduran bir hayret olma” özelliğiyle niteleniyor. Bu özellikte tek bir üye vardır. Sıfat işlevli yan cümle, küme daraltma işlevi gerçekleştirmiş, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurmuştur. Burada önce “hayretler” genel kümesi büyümiş gözlerini donduran özelliğine sahip “hayretler” olarak daraltılmış, sonra bu hayretlerden “biri” seçilmiştir.

- “...göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren karanlık bakışlar” (185/24)

Niteleyen (göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren) → Ad (Sıfat Tamlaması (karanlık bakışlar))

- “...Tosun’un göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde” (185/24)

Niteleyen (Tosun’un göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir madde))

Bu öbeklerde sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir. “karanlık bakışlar” genel kümesi “[Tosun’un] göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren” olarak daraltılmıştır. “madde” genel kümesi ise önce “Tosun’un göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak olma” özelliğine sahip “maddeler” olarak daraltılmış, sonra da bu maddelerden “biri” seçilmiştir.

- “...gerçeğin stratosferine fırlayacak kadar normali aşan bir çıplak” (195/26)

Niteleyen (gerçeğin stratosferine fırlayacak kadar normali aşan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir çıplak))

Burada, “dünya” genel kümesi, önce “gerçeğin stratosferine fırlayacak kadar normali aşan” özelliklerine sahip “çıplaklar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “çıplaklar” dan “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor. Niteleme işlemi aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...uykuda gezen bir kız” (195/26)

Niteleyen (uykuda gezen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir kız))

Burada, yan cümle, “kızı”ı “uykuda gezme” özelliğiyle niteliyor. Bu öbekte, “kız” genel kümesi, önce “uykuda gezme” özelliğine sahip “kızlar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “kızlar”dan “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “uykuda gezme” özelliğine sahip kızların bulunduğu “uykuda gezen kız” alt kümesi kurulmuştur

- “...yaptıkları işlerden aylarca uzak kalmış olmaktan gelen bir unutkanlık” (205/10)

Niteleyen (yaptıkları işlerden aylarca uzak kalmış olmaktan gelen)→Ad(Sıfat Tamlaması (bir unutkanlık))

“unutkanlık”, yaptıkları işlerden aylarca uzak kalmış olmaktan gelen özellikle daraltılıyor.

- “...hiç kimseyi tanımadığı bu ada” (209/17)

Niteleyen (hiç kimseyi tanımadığı) → Ad (Sıfat Tamlaması (bu ada))

“bu” sözcüğü, belirtililik gösterir. “ada” okuyucunun bildiği, metinde daha önce sözü geçmiş bir adadır. “hiç kimseyi tanımadığı bu ada”, tüm adaları kapsayan genel kümeden seçilmiş tek bir üyedir Bu özelliğe sahip tek bir ada vardır. Küme niteleme işlemi aracılığıyla iyice daraltılmıştır. Sıfat işlevli yan cümle, tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurmuştur.

- “...içinden çıkmak istemediği bu oda” (209/17)

Niteleyen (içinden çıkmak istemediği) → Ad (Sıfat Tamlaması (bu oda))

“içinden çıkmak istemediği bu oda” kümesi, oda kümesinden daha küçük bir kümedir. Niteleme küme daraltmaktadır.

• “...aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşya” (209/17)

Niteleyen (aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan) → Ad (Sıfat Tamlaması (korkunç eşya))

“aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşya” kümesi, korkunç eşya kümesinden daha küçük bir kümedir. Sıfat İşlevli Yan Cümleler aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram kurulmuştur.

• “...ana kucağına gömülen bir çocuk” (224/23)

Niteleyen (ana kucağına gömülen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir çocuk))

Burada, yan cümle, “çocuk”u “ana kucağına gömülme” özelliğiyle niteliyor. Bu öbekte, “çocuk” genel kümesi, önce “ana kucağına gömülme” özelliğine sahip “çocuklar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “çocuklar” dan “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “ana kucağına gömülme” özelliğine sahip çocukların bulunduğu “ana kucağına gömülen çocuk” alt kümesi kurulmuştur

• “...mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat” (230/14)

Niteleyen (mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak) → Ad (Sıfat Tamlaması (silik, bozuk ve yanlış teferruat))

Teferruatın özelliği, mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak olmasıdır. Teferruatın, hangi teferruat olduğu, niteleme işlemi sonucunda belli oluyor. Niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir.

• “...her saadetin arkasında pusu kuran fena talihler” (289/26)

Niteleyen (her saadetin arkasında pusu kuran) → Ad (Sıfat Tamlaması (fena talihler))

Burada, “fena talihler” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “her saadetin arkasında pusu kuran fena talihler” tüm fena talihleri kapsayan genel kümeden

seçilmiş tek bir üyedir

- “...uçları sarkan yırtık cepler” (305/5)

Niteleyen (uçları sarkan) → Ad (Sıfat Tamlaması (yırtık cepler))

“yırtık cepler”, uçları sarkan olarak daraltılmıştır

- “...karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualar” (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan) → Ad (Sıfat Tamlaması (gizli dualar))

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuş, küme daraltma sağlanmıştır. “karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualar”, “gizli dualar” kümesinden seçilmiş tek bir üyedir.

- “...gittikçe derinleşen bir hayret” (312/12)

Niteleyen (gittikçe derinleşen) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir hayret))

“hayret” önce gittikçe derinleşen hayretler olarak daraltılmış, sonra da bu “hayretler”den “biri” seçilmiştir.

2.2.10.2. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S → S.T))

- “... “ve mekâne” diye başlayan ve içinde “fetekalle” veya “tefekalleye” ye benzer anlaşılmaz kelimeler bulunan Arapça bir cümle” (12/12)

Niteleyen (“ve mekâne” diye başlayan ve içinde “fetekalle” veya “tefekalle” ye benzer anlaşılmaz kelimeler bulunan) → Ad (Sıfat Tamlaması (Arapça bir cümle))

Burada sıfat işlevi yan cümleler tek üyeli bir kümeyi niteliyor. “Arapça cümleler” den biri seçilmiştir. “Arapça bir cümle” öbeğinin niteleyeni “Arapça” niteleme sıfatıdır, küme daraltma işlevine sahiptir. Yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bir kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

• “...içinden verdiği hükümlerin tasdikine de, en az yetmiş yıllık bir tecrübeden süzülen ve ihtiyarlara mahsus kelimesiz ve boğulu bir felsefi sezışe de işaret sayılabilecek hafif bir sallantı” (28/1)

Niteleyen: (içinden verdiği hükümlerin tasdikine de, en az yetmiş yıllık bir tecrübeden süzülen ve ihtiyarlara mahsus kelimesiz ve boğulu bir felsefi sezışe de işaret sayılabilecek) → Ad (Sıfat Tamlaması (hafif bir sallantı))

Burada, sıfat işlevli yan cümle daraltma işlevi gerçekleştiriyor. “sallantı” genel kümesi, “içinden verdiği hükümlerin tasdikine de, en az yetmiş yıllık bir tecrübeden süzülen ve ihtiyarlara mahsus kelimesiz ve boğulu bir felsefi sezışe de işaret sayılabilmek” özelliğine sahip olan “hafif sallantılar” olarak daraltılmış, sonra bu “hafif sallantılar” dan “biri” seçilmiştir.

• “...kalın tahtanın içeriye naklettiğinden fazla dışarıya aide ettiği bu hafif gürültü” (36/10)

Niteleyen (kalın tahtanın içeriye naklettiğinden fazla dışarıya aide ettiği) → Ad (Sıfat Tamlaması (bu hafif gürültü))

Burada “bu” belirteniyle belirtililik özelliği kazanan hafif gürültü tek bir üyeden oluşmaktadır. “kalın tahtanın içeriye naklettiğinden fazla dışarıya aide ettiği bu hafif gürültü” “hafif gürültü” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Küme, niteleme işlemi aracılığıyla iyice daralmıştır.

• “...sol köşedeki koltuğa büzülmüş bir ihtiyar kadın” (120/2)

Niteleyen (sol köşedeki koltuğa büzülmüş) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir ihtiyar kadın))

“sol köşedeki koltuğa büzülmüş” yan cümlesi, “bir ihtiyar kadın”ı niteliyor. Bu yan cümle tek üyeli bir kümeyi nitelemiştir. Burada, “ihtiyarlar” genel kümesi, önce “ihtiyar olma” özelliğine sahip kadınlar olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “kadınlar” dan “biri” seçilmiştir. “bir ihtiyar kadın” öbeğinin niteleyeni, “bir ihtiyar”

niteleme sıfatıdır, küme daraltma işlevine sahiptir. Yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

• “...Nilüfer’in meselesi yanında uyku saati gelinceye kadar günü nasıl geçireceğini bilememekten gelen yeni bir mesele” (159/22)

Niteleyen (Nilüfer’in meselesi yanında uyku saati gelinceye kadar günü nasıl geçireceğini bilememekten gelen) → Ad (Sıfat Tamlaması (yeni bir mesele))

Bu öbekte, “yeni mesele” genel kümesi, önce “Nilüfer’in meselesi yanında uyku saati gelinceye kadar günü nasıl geçireceğini bilememekten gelen” özelliğine sahip “yeni meseleler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “yeni meseleler”den “biri” seçilmiştir.

• “...içinde Selma’nın hayali hiç eksik olmıyan bir çok belirsiz ümitler” (160/19)

Niteleyen (içinde Selma’nın hayali hiç eksik olmıyan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir çok belirsiz ümitler))

Niteleme işlemi sonucunda “hangi hâl” sorusuna yanıt alınabilen bir küme oluşmuştur. Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işleviyle kullanılmıştır

• “...rengi belli olmıyan koyu bir zemin” (183/1)

Niteleyen (rengi belli olmıyan) → Ad (Sıfat Tamlaması (koyu bir zemin))

Bu öbekte, “koyu zemin” genel kümesi, önce, “rengi belli olmıyan” olarak daraltılmış, sonra bu “koyu zemin”den “biri” seçilmiştir.”

• “...uzun bir zamanın koyulaştırdığı ve eşyanın üzerine macun gibi sıvadığı yapışkan bir karanlık” (205/8)

Niteleyen (uzun bir zamanın koyulaştırdığı ve eşyanın üzerine macun gibi sıvadığı) → Ad (Sıfat Tamlaması (yapışkan bir karanlık))

Sıfat işlevli yan cümle daraltma işlevini yerine getiriyor.

- “...Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızlarını hatırlatan ve artık meşru sayılan bir hayasızlık” (291/10)

Niteleyen (Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızlarını hatırlatan ve artık meşru sayılan) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir hayasızlık))

Burada, “hayasızlık” genel kümesi, önce “Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızlarını hatırlatma ve artık meşru sayılma” özelliğine sahip “hayasızlıklar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “hayasızlıklar” dan “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor.

- “...sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yol” (312/8)

Niteleyen (sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan) → Ad (Sıfat Tamlaması (ince bir yol))

Burada, “ince bir yol” kümesi, tek bir üyeden oluşmaktadır. “sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yol”, “yol” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...bütün mekânı saran ve ne düşünülürse hemen sezip, cevabını dikkat edilmiyen işaretler halinde vermeye hazır, fakat herkese değil, müstesnalara açılan bir sır halveti içine çekilmiş, büyük bir anlayış” (312/12)

Niteleyen (bütün mekânı saran ve ne düşünülürse hemen sezip, cevabını dikkat edilmiyen işaretler halinde vermeye hazır, fakat herkese değil, müstesnalara açılan bir sır halveti içine çekilmiş) → Ad (Sıfat Tamlaması (büyük bir anlayış))

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur. Burada “büyük anlayış” önce bütün mekânı saran ve ne düşünülürse hemen sezip, cevabını dikkat edilmiyen işaretler halinde vermeye hazır, fakat herkese değil, müstesnalara açılan bir sır halveti içine çekilmiş olma özelliğine sahip büyük anlayışlar olarak daraltılmış, sonra bu büyük anlayışlardan “biri” seçilmiştir.

2.2.10.3. Niteleyen (Ty (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S)) ← +DA ← +ki
→ Ad)).

- “...yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki uç” (81/29)

Niteleyen (yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu) → Ad (Sıfat Tamlaması (aşağıdaki uç))

Sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir.

- “...bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki uç” (81/29)

Niteleyen (bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan) → Ad (Sıfat Tamlaması (yukarıdaki uç))

“bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki uç” kümesi, “yukarıdaki uç” kümesine oranla daha küçük bir kümedir.

2.2.10.4. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (A.T ← +DA
→ S.T))))

- “...maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir saz” (7/1)

Niteleyen (maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü) → Ad (Sıfat Tamlaması (borazan biçiminde bir saz))

Burada “borazan biçiminde bir saz” genel kümesi önce “maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü” özelliğine sahip “borazan biçiminde sazlar” olarak daraltılmış, sonra bu “sazlar”dan biri seçilmiştir.

2.2.10.5. Niteleyen (Ty (Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S.T ← +DAn
→ S.T))))

- “...maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir sazın geniş ağzından çıkan, yeşil, turuncu, daha sonra kıpkırmızı alevden bir ses” (7/1)

Niteleyen (maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir

sazın geniş ağzından çıkan) → Ad (Sıfat Tamlaması (yeşil, turuncu, daha sonra kıpkırmızı alevden bir ses))

Bu öbeğin niteleyeni, virgülle bağlanmış bir bağlama öbeğidir. Bu öbek, nitelemenin küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir. “bir ses” “maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir sazın geniş ağzından çıkan yeşil, turuncu, daha sonra kıpkırmızı alevden” olmak üzere sınırlanmış, sonra bu kümedeki seslerden “biri” seçilmiştir.

2.2.10.6. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (A.T ← +DA → A.T)))

- “...binanın derinliğinden gelen uğultu halinde saz sesi” (13/8)

Niteleyen (binanın derinliğinden gelen) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (uğultu halinde bir saz ses ← +i))

Burada “saz sesi” genel kümesi önce “binanın derinliğinden gelen” özelliğine sahip “saz sesleri” olarak daraltılmış sonra bu kümedeki saz seslerinden “biri” seçilmiştir.

2.2.10.7. Niteleyen (Ty (S.(Sf.gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S → A.T)))

- “...cam kırılışına benzer ince şangırtılar arası” (16/1)

Niteleyen (cam kırılışına benzer) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (ince şangırtılar ara ← +sı))

Burada niteleyen “ince şangırtılar arası” öbeğini daraltma işlevini üstlenmiştir.”ince şangırtılar arası” cam kırılışına benzer olma özelliğiyle diğer ince şangırtılar arasından ayrılmaktadır.

- “...on dokuz yıl süren bir evlilik hayatı” (26/3)

Niteleyen (On dokuz yıl süren) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir evlilik hayatı ← +ı))

“evlilik hayatı” , “on dokuz yıl süren” özelliğiyle niteliyor. Niteleme, küme daraltma işlevi gerçekleşmiştir. “on dokuz yıl süren bir evlilik hayatı” tek üyeli bir kümeye gönderme yapar. Burada, “evlilik hayatı” genel kümesi, önce “on dokuz yıl sürme” özelliğine sahip “evlilik hayatları” olarak daraltmış, sonra bu kümedeki

evlilik hayatlarından “biri” seçilmiştir.

- “...onları tadil eden zıt ruh halleri” (26/3)

Niteleyen (onları tadil eden) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (zıt ruh halleri ← +i)

Sıfat işlevli yan cümle küme küçültme işlevi gerçekleştirmiştir.

- “...vukuu anındaki gölgede bırakan bir tesir şiddeti” (40/14)

Niteleyen (vukuu anındaki gölgede bırakan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir tesir şiddet ← +i)

Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla “tesir şiddeti” kümesinin alt kümesi oluşturulmuştur. Burada “tesir şiddeti” genel kümesi, önce vukuu anındaki gölgede bırakma özelliğine sahip “tesir şiddetleri” olarak daraltılmış, daha sonra bu “tesir şiddetler”inden biri seçilmiştir.

- “... yarısı bölmenin öte tarafında kalan alçak bir pencere önü” (41/26)

Niteleyen (yarısı bölmenin öte tarafından kalan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (alçak bir pencere ön ← +ü)

Bu öbekte, “alçak bir pencere önü” nün ait olduğu küme belirtili konumdadır. Nitelemenin bu kullanımı, üye saptamaya yarar. Burada “alçak bir pencere önü” önce (pencerenin) yarısı bölmenin öte tarafında kalma” özelliğinde olarak daraltılmıştır.

- “...boğazından midesine kadar inen bir hava zinciri” (81/29)

Niteleyen (boğazından midesine kadar inen) → Ad (Ad Tamlaması (hava zinciri))

“hava zinciri” genel kümesi özelliğine sahip “boğazından midesine kadar inme” özelliğine sahip “hava zincirleri” olarak daraltılmış, daha sonra bu “hava zincirleri” nden “biri” seçilmiştir.

- “...arkasındaki fona sürülmüş bir boya lekesi” (120/2)

Niteleyen (arkasındaki fona sürülmüş) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir boya lekesi))

Burada, “boya lekesi” genel kümesi, önce, “arkasındaki fona sürülmüş”

olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “boya lekelerinden”den “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü, “herhangi bir” anlamıyla kullanılmıştır. Akerson ve Ozil’ e göre:

“Parktaki sıralardan birinde, **kitap okuyan bir kız** oturuyordu.”

Burada “kız” genel kümesi, önce “kitap okuma” özelliğine sahip “kızlar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “kızlar”dan biri seçilmiştir. Henüz bu “kız” hakkında, okuyucuya “kitap okuyor olması” dışında hiçbir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla, “kız” bu aşamada belirtisiz kalmak durumundadır. Metnin devamı içinde, “kitap okuyan (bir) kız” kavramı yinelenirse, artık belirtili kullanılabilir (Akerson-Ozil, 1998: 137).

• “...her biri birer kilise halini alan bugünkü dünya üniversiteleri” (241/27)

Niteleyen (her biri birer kilise halini alan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bugünkü dünya üniversiteler ← +i)

Bu sıfat işlevli yan cümle, küme donatma işlevi görüyor. Buradaki “bugünkü dünya üniversiteleri”, “her biri birer kilise halini alma” özelliğine sahip olma bilgisiyle donatılıyor. Sıfat işlevli yan cümle, kavramı niteleyerek anlamı zenginleştiriyor.

• “...dayandığı prensiplerin yıkılması korkusundan doğan aynı iman inancı” (241/28)

Niteleyen (dayandığı prensiplerin yıkılması korkusundan doğan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (aynı iman inaç ← +i)

“dayandığı prensiplerin yıkılması korkusundan doğan aynı iman inancı” kümesi, “aynı iman inancı” kümesine oranla daha küçük bir kümedir. Bu iman inancı, bir yandan “aynı” kümesine dâhil olmakla birlikte, bir yandan da bu kümeyi daraltıcı bir özelliğe (dayandığı prensiplerin yıkılması korkusundan doğan) sahiptir.

• “...kendi ben’i ile mücadeleye başlayan bir irade destanı” (283/9)

Niteleyen (kendi ben’i ile mücadeleye başlayan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir irade destan ← +i)

Burada, “irade destanı” genel kümesi, önce “kendi ben’i ile mücadeleye başlama” özelliğine sahip “irade destanı” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki

“irade destanları”ndan biri seçilmiştir. “bir” sözcüğü, belirtisizlik gösteriyor, “herhangi bir” anlamında kullanılmış. “kendi ben’i ile mücadeleye başlayan” nitelemesi, küme daraltma işlevi görüyor. “irade destanı” kümesine oranla daha küçük bir küme oluşturmuştur

• “...atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi hayâline benzer bir ilerleme vehmi” (286/3)

Niteleyen (atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi hayâline benzer) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +iyelik (bir ilerleme vehm ← +i)

Burada, “ilerleme vehmi” genel kümesi, önce “atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi hayâline benzer olma” özelliğine sahip “ilerleme vehmi” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “ilerleme vehimlerin”den “biri” seçilmiştir.

• “...beş yaşından fazla olmıyan bir kız çocuğu” (287/5)

Niteleyen (beş yaşından fazla olmıyan) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir kız çocuk ← +u)

Bu öbek, nitelemenin küme daraltma işlevini gerçekleştirmiştir. “kız çocuğu”, beş yaşından fazla olmıyan olmak üzere sınırlanmıştır. “beş yaşından fazla olmıyan bir kız çocuğu” öbeğinde, “kız çocuğu” genel kümesi, önce “beş yaşından fazla olmıyan” özelliğine sahip “kız çocukları” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “kız çocukların”dan “biri” seçilmiştir.

• “...elenmişten elenmişe ve süzölmüşten süzölmüşe giden bir safiyetler silsilesi” (312/12)

Niteleyen (elenmişten elenmişe ve süzölmüşten süzölmüşe giden) → Ad (Sıfat Tamlaması) ← +İyelik (bir safiyetler silsile ← +si)

“safiyetler silsilesi” genel kümesi, önce “elenmişten elenmişe ve süzölmüşten süzölmüşe gitme” özelliğine sahip “safiyetler silsilesi” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “safiyetler silsilesi”nden “biri” seçilmiştir. “bir” sözcüğü burada belirtisizlik göstermektedir.

- “...müstesnalara açılan bir sır halveti” (312/12)

Niteleyen (müstesnalara açılan) → Ad (Sıfat TAmlaması) ← +İyelik (bir sır halvet ← +i)

“sır halveti” genel kümesi, önce müstesnalara açılan sır halveti olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “sır halvetleri”nden “biri” seçilmiştir.

2.2.10.7.1. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S. → S ← A.T)))

- “...her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen sebepsiz bir korku içi” (289/26)

Niteleyen (her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen) → Ad (Sıfat TAmlaması) ← +İyelik (sebepsiz bir korku iç ← +i)

“her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benzeyen” yan cümlesi, “sebepsiz bir korku içi”ni niteliyor. Bu yan cümle tek üyeli bir kümeyi nitelemiştir. Burada, “korku içi” genel kümesi, önce “sebepsiz olma” özelliğine sahip korku içi olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “korku içleri”nden “biri” seçilmiştir. Yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

2.2.10.8. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (S.T ← +II → S.T)))

- “...kabarık ve kıvrıcık saçlı, büyük basını önüne sarkıttığı için yüzü görülmeyen iri yapılı bir adam” (14/2)

Niteleyen (kabarık ve kıvrıcık saçlı, büyük basını önüne sarkıttığı için yüzü görülmeyen) → Ad (Sıfat TAmlaması (iri yapılı bir adam)

Burada “adam” genel kümesi önce “kabarık ve kıvrıcık saçlı, büyük basını önüne sarkıttığı için yüzü görülmeye” olma özelliğine sahip “iri yapılı adamlar” olarak daraltılmıştır, sonra bu kümedeki adamlardan “biri” seçilmiştir.

2.2.10.8.1. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Ad (S.T (S.T ← +II → Ad)))

- “...tanburunu elinden bırakan koca başlı adam” (21/2)

Niteleyen (tanburunu elinden bırakan) → Ad (Sıfat Tamlaması (koca başlı adam))

Burada sıfat işlevli yan cümle küme daraltma işlevini gerçekleştiriyor. “koca başlı adam” genel kümesi “tanburunu elinde bırakma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır.

2.2.10.9. Niteleyen (Ty (S (Sf.gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T (Belirteç öb. → A.T)))

- “...nominal vetireleri aşan, daha zengin ve kökleri daha derin semboller sistemi” (20/4)

Niteleyen (nominal vetireleri aşan) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması (daha zengin ve kökleri daha derin semboller sistemi))

Burada, niteleyenler küme daraltma işlevi yerine getiriyor. “semboller sistemi” genel kümesi önce “nominall vetireleri aşma, daha zengin ve kökleri daha derin olma” özelliğine sahip semboller sistemi olarak daraltılmış, daha sonra bu “semboller sistemini” nden “ biri” seçilmiştir.

2.2.11. Niteleyen (Ty (Sf.gr.))→ Nitelenen (Tn (Ad (A.T)))

- “...onu yakalayan çıldırma korkusu” (16/1)

Niteleyen (onu yakalayan) → Ad ← + İyelik (Ad Tamlaması (çıldırma korku → +su))

Bu yan cümle, “çıldırma korkusu”nu niteliyor. “çıldırma korkusu”, tek üyeli bir küme oluşturur. Sıfat işlevi yan cümle tek üye nitelediği için küme donatma işlevi görür.

- “...hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin peşinden gelen zaman içi” (40/14)

Niteleyen (hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin peşinden gelen) → Ad (Ad Tamlaması (zaman içi))

Bu öbekte “ zaman içi”, hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin peşinden gelen olma özelliğiyle niteleniyor. “hayret, keder veya korku verici bir

müşahedenin peşinden gelen”, “zaman içi” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye “hayret, keder veya korku verici bir müşahedenin peşinden gelme” özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

• “...belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfile içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü” (106/2)

Niteleyen (belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfile içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkardıkları) → Ad (Ad Tamlaması (iştah gürültüsü))

“iştah gürültüsü”, “belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfile içeride rahata muhtaç birinin bulunduğunu unutarak çıkarılan olma” özelliğine sahip olan iştah gürültüsü olarak daraltılmıştır.

• “...sabit fikirleri yüzünün yapısından anlaşılabilir adamlar kategorisi” (142/1)

Niteleyen (sabit fikirleri yüzünün yapısından anlaşılabilir) → Ad ← +İyelik (Ad Tamlaması (adamlar kategorisi ← +si))

“sabit fikirleri yüzünün yapısından anlaşılabilir adamlar” kavramının gönderme yaptığı kümenin üye sayısı, “adamlar kategorisi” kavramının gönderme yaptığı kümedeki üye sayısından daha azdır. Bu kavramın kapsadığı kümenin içinde “sabit fikirleri yüzünün yapısından anlaşılabilir adamlar” olma özelliğine sahip “adamlar kategorisi” vardır. “adamlar kategorisi” genel kümesin öteki üyeleri bu kavramın kapsamı dışındadır. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla daha az sayıda üye kapsayan, daha küçük bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur

• “...bu zavallı küçük burjuva entelektüelini buhrana sürükleyen sınıf tezadı” (144/11)

Niteleyen (bu zavallı küçük burjuva entelektüelini buhrana sürükleyen) → Ad (Ad Tamlaması (sınıf tezadı))

“bu zavallı küçük burjuva entelektüelini buhrana sürükleyen sınıf tezadı” metinde daha önce geçtiği için belirtilidir. “bu”, metinde daha önce bu ifadenin geçtiğini gösterir. Sıfat işlevli yan cümle, yeni kavram kurmuyor. “bu zavallı küçük burjuva entelektüelini buhrana sürüklemesi” sınıf tezadı hakkında verilen bir ek

bilgidir. Sıfat işlevli yan cümle küme donatma işlevi gerçekleştirmiştir. Yılmaz'a göre, “bazen üye zaten bellidir, küme çoktan daraltılmıştır, ama biz bu üyeyi bir takım nitelendirmelerle donatmak, ifademizi zenginleştirmek isteyebiliriz. Nitelemenin bu kullanımı kümeyi donatma işlevidir (Yılmaz, 2004: 46).

- “...kartvizitteki isme başıyla bir reverans yapan maarif müdürü” (159/20)

Niteleyen(kartvizitteki isme başıyla bir reverans yapan) → Ad (Ad Tamlaması (maarif müdürü))

“kartvizitteki isme başıyla bir reverans yapan” yan cümlesi, “maarif müdürü”nü niteliyor. Bu yan cümle tek üyeli bir kümeyi nitelemiştir. Burada, yan cümle, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür. “maarif müdürü” kartvizitteki isme başıyla bir reverans yapma özelliğiyle donatılıyor.

- “...daha büyüklerini kendi idrak seviyesinin fevkinde bulanlara mahsus bir kendini bilişin verdiği tevekkül içi” (230/1)

Niteleyen (daha büyüklerini kendi idrak seviyesinin fevkinde bulanlara mahsus bir kendini bilişin verdiği) → Ad (Ad Tamlaması (tevekkül içi))

“daha büyüklerini kendi idrak seviyesinin fevkinde bulanlara mahsus bir kendini bilişin verdiği tevekkül içi” kümesi, “tevekkül içi” genel kümesinin alt kümesidir. Niteleme aracılığıyla küme, iyice daraltılmış; belirlenim sağlanmıştır.

- “...önünde tir tir titredikleri ilim disiplini” (241/27)

Niteleyen (önünde tir tir titredikleri) → Ad (Ad Tamlaması (ilim disiplini))

“önünde tir tir titredikleri ilim disiplini”, “ilim disiplini” kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Bu üye, “önünde tir tir titredikleri ilim disiplini olma” özelliğine sahiptir. Sıfat işlevli yan cümle aracılığıyla tek üyeli bir kümeye gönderme yapan bir kavram kurulmuştur.

- “...karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arası” (312/12)

Niteleyen (karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler) → Ad ← +İyelik (ara ← +sı)

Sıfat işlevli yan cümle belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapmıştır.

2.2.12 Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA)) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...İngiliz taktiği hakkında mütalaalar” (106/2)

Niteleyen (İngiliz taktiği hakkında) → Ad (mütalaalar)

“mütalaalar”, İngiliz taktiği hakkında olma özelliğiyle nitelenmiştir.

2.2.12.1 Niteleyen (Ty (S.(A.T ← +DA) → Nitelenen (Tn (Ad S.T)))

- “...borazan biçiminde bir saz” (7/1)

Niteleyen (borazan biçiminde) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir saz))

Burada “saz”, benzediği şey yönünden niteleniyor. “saz” borazan biçiminde olması bakımından diğerlerinden ayrılmaktadır.

- “...Ferid’in şahsiyeti hakkında toptan ve ağır bir hüküm” (127/11)

Niteleyen (Ferid’in şahsiyeti hakkında) → Ad (Sıfat Tamlaması (toptan ve ağır bir hüküm))

“toptan ve ağır bir hüküm” genel kümesi önce “Ferid’in şahsiyeti hakkında olma” özelliğine sahip toptan ve ağır hükümler olarak daraltılmış, sonra bu “hükümler”den “bir”i seçilmiştir.

2.2.13. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +DA ← +ki)))→ Nitelenen (Tn (Ad (A.T)))

- “...karşıdaki bekleme odası” (159/20)

Niteleyen (karşıdaki) → Ad (Ad Tamlaması (bekleme odası))

Burada niteleme işlemi sonucunda “hangi bekleme odası”ı sorusunun yanıtı verilmektedir.

2.2.13.1. Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...asmanın altındaki pencere” (15/2)

Niteleyen (asmanın altındaki) → Ad (pencere)

“asmanın altındaki” söz öbeği, pencere kümesini daraltmış, belirli ve tek bir üyeye gönderme yapmıştır.

- “...(merdivenin) sağındaki duvar” (22/6)

Niteleyen ([merdivenin] sağındaki) → Ad (duvar)

“duvar”, “(merdivenin) sağında olma” özelliğiyle niteleniyor. Niteleme işlemi aracılığıyla “hangi duvar” sorusuna yanıt alabilen tek üyeli bir küme oluşturulmuştur. “duvar” , bilinen ve tek üyeye gönderme yapmaktadır.

- “...vukuu anındaki gölge” (40/14)

Niteleyen (vukuu anındaki) → Ad (gölge)

Burada “gölge” kümesi tek bir üyeden oluşmaktadır. “vukuu anındaki gölge” , “gölge” genel kümesinden seçilmiş tek bir üyedir. Küme, niteleme işlemi aracılığıyla iyice daraltılmıştır.

- “...(onun) avucunun içindeki yuvarlak” (43/17)

Niteleyen (avucunun içindeki) → Ad (yuvarlak)

Burada, “yuvarlak” tek ve belirli bir üyeye gönderme yapmıştır. “avucunun içindeki yuvarlak” , “yuvarlak” kümesinin bir alt kümesidir. “avucunun içindeki yuvarlak” ların dışındaki tüm yuvarlaklar bu kümenin kapsamının dışındadır.

- “...(onun) yüzü ile içi arasındaki münasebet” (61/16)

Niteleyen ([onun] yüzü ile içi arasındaki) → Ad (münasebet)

Bu münasebet, yüzü ile içi arasında bulunma özelliği ile niteleniyor. Burada, münasebet belirtili konumdadır. Niteleme, üye saptama sağlamıştır.

- “...pencere önündeki masalar” (72/16)

Niteleyen (pencere önündeki) → Ad ← +İyelik (masalar)

+DE’li ada önad yapım eki +ki ile birleşerek “birleşik bir önad yapım eki olan “+DEki” yi oluşturmaktadır: evdeki (hesap), dağdaki (koyun)...örneklerinde olduğu gibi. Bu birleşik ekin +ki’ si anlatımı kısaltmak ve akıcılaşmak amacıyla düşürülünce, +DE onun işlevini üstlenerek tek başına önad yapım eki işlevi görebilmektedir (Kahraman, 2007: 42-43).

- “...Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimler” (291/10)

Niteleyen (Amerikan askerlerinin çadırındaki) → Ad (takvimler)

“takvimler”, Amerikan askerlerinin çadırında bulunma özelliğiyle niteleniyor. Nitelemenin ait olma ilişkisiyle belirtili ve tek üyeli bir küme oluşturulmuştur.

2.2.13.1.1 Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (A.T))

- “...odanın köşesindeki balkon kapısı” (205/8)

Niteleyen (odanın köşesindeki) → Ad (Ad Tamlaması (balkon kapısı))

Burada, belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapan “balkon kapısı” kavramı, odanın köşesinde olma özelliği ile nitelenmiştir.

- “...fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içi” (284/6)

Niteleyen (fertle devlet arasındaki → Ad (Ad Tamlaması (münasebet çerçevesi iç ← +i))

“münasebet çerçevesi içi”, fertle devlet arasında bulunmakla niteleniyor. Bu nitelemeyle münasebet çerçevesi içi, belirlenim değeri (belirtlilik) kazanıyor.

2.2.14. Niteleyen (Ty (S (A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T))

- “...üst dudağının üzerindeki siyah tüy” (42/3)

Niteleyen (üst dudağının üzerindeki) → Ad (Sıfat Tamlaması (siyah tüy))

“üst dudağının üzerindeki siyah tüyler”, “siyah tüyler” kümesine oranla daha küçük bir kümeye gönderme yapar. Niteleme aracılığıyla daha küçük bir alt küme kurulmuş “siyah tüyler” kümesi daraltılmıştır.

2.2.15. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +ile ← A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...eski realistlerle nominalistler arasındaki mücadele” (285/1)

Niteleyen (eski realistlerle nominalistler arasındaki) → Ad (mücadele)

“mücadele” eski realistlerle nominalistler arasında olma özelliğiyle diğer mücadelelerden ayrılmaktadır.

2.2.16. Niteleyen (Ty (S (İf.gr. ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...hüküm vermekteki tereddüt” (119/11)

Niteleyen (hüküm vermekteki) → Ad (tereddüt)

Burada, “tereddüt”, küme daraltıcı bir özelliğe(hüküm vermedeki tereddüt olma) sahiptir. Ad işlevli yan cümle küme daraltma işleviyle kullanılmıştır.

2.2.17. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn(Ad))

- “...sol köşedeki koltuk” (120/2)

Niteleyen (sol köşedeki) → Ad (koltuk)

“koltuk”, sol köşede bulunmakla niteleniyor. Bu nitelemeyle koltuk, belirlenim değeri (belirtlilik) kazanıyor.

2.2.17.1. Niteleyen (Ty (Sf. (Sf → At ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...karşıdaki bekleme odasındaki insanlar” (159/20)

Niteleyen (karşıdaki bekleme odasındaki) → Ad (insanlar)

Bu öbekte niteleyen belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapar. “insanlar”, karşıdaki bekleme odasında olma özelliği ile nitelenmiştir.

2.2.17.2. Niteleyen (Ty (S (S → A.T ← +DA ← +ki))) → Nitelenen (Tn (A.T))

- “...aynı hizadaki oda kapısı” (205/8)

Niteleyen (aynı hizadaki) → Ad (Ad Tamlaması (oda kapısı))

Burada, belirtili ve tek üyeli bir kümeye gönderme yapan “oda kapısı” kavramı, aynı hizada olma özelliği ile nitelenmiştir. “aynı hiza”, metinde daha önce geçen odanın köşesindeki balkon kapısının hizasını ifade etmektedir.

2.2.18. Niteleyen (Ty (S (Edat gr.)) → Nitelenen (Tn (Ad)).

- “...mencerrebel mücerreb, hallet bihin nedame gibi hadiseler” (106/2)

Niteleyen (“mencerrebel mücerreb, hallet bihin nedame” gibi) → Ad (hadiseler)

Burada ilgeç öbeği (mencerrebel mücerreb, hallet bihin nedame gibi), hadiseleri niteleme işlevini yerine getirmektedir.

- “...bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı bir yumuşaklık” (224/23)

Niteleyen (bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir yumuşaklık))

”bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı” nitelemesiyle, “yumuşaklık” genel kümesi daraltılmıştır. Burada, “oda” genel kümesi, önce “bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı olma” özelliğine sahip “odalar” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “odalar”dan “biri” seçilmiştir.

- “...kendi ben’i ile mücadele” (283/9)

Niteleyen (kendi ben’i ile) → Ad (mücadele)

Bu sıfat vasıta grubu biçiminde oluşmuştur (Korkmaz, 2003: 361).

2.2.18.1. Niteleyen (Ty (S (Edat gr.))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...musiki ruhun kaşıntısıdır” der gibi bir şeyler” (21/2)

Niteleyen (“musiki ruhun kaşıntısıdır” der gibi) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir şeyler))

“gibi” edatı çoklukla karşılaşmaya dayanan bir benzerlik ilişkisi kurmaktadır (Korkmaz, 2003:1066). Burada niteleme küme daraltma işlevi gerçekleştirmiştir. Bu nitelemeyle önce belirsizlik bildiren “şeyler” genel kümesi “musiki ruhun kaşıntısıdır” der gibi olma özelliğiyle daraltılmış, sonra bu “şeyler” den “biri” seçilmiştir.

- “...fizik kanunlarından sadaka istemek gibi bir şey” (36/10)

Niteleyen (fizik kanunlarından sadaka istemek gibi) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir şey))

“şey” genel kümesi “fizik kanunlarından sadaka istemek gibi olma” özelliğiyle daraltılmıştır. “bir” belgisizlik sıfatı, belirsizlik ifade etmektedir. Korkmaz’ a göre “gibi” ilgeci, iki varlık veya nesne arasındaki niteliğin benzer veya eşit derecede olduğunu gösteriyor. Bu işlev genellikle “benzetme” , “miktar” ve “derece” bildiren “gibi” ve “kadar” edatlarıyla karşılanır. (Korkmaz, 1998: 371)

- “...varlığının kesafetine, dolgunluğuna ait bir şüphe” (117/12)

Niteleyen (varlığının kesafetine, dolgunluğuna ait) → Ad ← Sıfat Tamlaması (bir şüphe))

İlgeçler, eklendikleri ad soylu kelimelerin ya yalın biçimlerinden yahut da yönelme, çıkma, ilgi ve vasıta durumu gibi ad çekimi ekleri ile genişletilmiş biçimlerinden sonra gelirler. “ait” ilgeci, ad ve ad soylu kelime ve kelime gruplarının yönelme durumu ile birleşir. (Korkmaz, 2003: 1061-1063). Burada, “+A ait” , ad tamlamasıyla bir öbek oluşturmuştur ve “bir şüphe”yi nitelemiştir. Bu niteleme, küme daraltmayı sağlamıştır. “şüphe” genel kümesi önce “varlığının kesafetine, dolgunluğuna ait” olarak daraltılmış, sonra bu “şüphelerden “biri” seçilmiştir.

- “...merhamet gibi münasebetsiz duygular” (121/9)

Niteleyen (merhamet gibi) → Ad (Sıfat Tamlaması (münasebetsiz duygular))

Burada “münasebetsiz duygular” genel kümesi “merhamet gibi olma” özelliğine sahip münasebetsiz duygular olarak daraltılmıştır. Edat grubu biçiminde oluşan bu sıfat, yalın veya çekim eki almış bir adla bir edatın oluşturduğu edat grubunun, başka bir ad önünde sıfat görevi yüklenmesinden türemiş sıfattır(Korkmaz 2003: 355).

- “...ondan esirgememek gibi bir namusluluk” (124/11)

Niteleyen (ondan esirgememek gibi) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir namusluluk))

Burada “namussuzluk” genel kümesi önce “ondan esirgememek gibi olma” özelliğine sahip namussuzluklar olarak daraltılmış, sonra bu namussuzluklardan “bir”i seçilmiştir.

- “... beyin makinesinin bozulması kadar basit bir izah” (144/11)

Niteleyen (beyin makinesinin bozulması kadar) → Ad (Sıfat Tamlaması (basit bir izah))

“kadar”lı edat grubuyla oluşan bu edat grubu (Korkmaz, 2003: 356) küme daraltma işlevi üstlenmiştir.

• “...halen vazifelerine devam ettikleri halde ayakta duramayacak kadar hasta öğretmenler” (159/20)

Niteleyen (halen vazifelerine devam ettikleri halde ayakta duramayacak kadar) → Ad (Sıfat Tamlaması (hasta öğretmenler))

Edat grubu aracılığıyla küme daralmıştır.

• “...odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol keçesi eni” (205/8)

Niteleyen (odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar) → Ad (Ad Tamlaması (bir yol keçesi eni))

“kadar” edatıyla kurulan edat grubu biçiminde oluşan bu sıfat ve bu gruba girenler, yalın veya çekim eki almış bir adla bir edatın oluşturduğu edat grubunun, başka bir ad önünde sıfat görevi yüklenmesinden türemiş sıfatlardır: Aman baba ben parmak kadar çocuktum (Korkmaz, 2003: 355-356).

• “...kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey” (286/3)

Niteleyen (kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir şey))

“başka, gayrı” gibi edatlar eklendikleri adın gösterdiği kişi veya nesnelilerin öteki kişi veya nesnelere ayrılışını ifade ederler (Korkmaz, 2003:1070).

• “...tava gibi bir şey” (305/5)

Niteleyen (tava gibi) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir şey))

Belirsizlik ifade eden “bir şey”, tavaya benzetiliyor. “gibi” edatı benzerlik yönüyle niteme yapıyor.

2.2.19. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +ilk))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- “...yetmiş yıllık bir tecrübe” (28/1)

Niteleyen (yetmiş yıllık) → Ad (Sıfat Tamlaması (bir tecrübe))

“yetmiş yıllık bir tecrübe” tüm tecrübeleri kapsayan genel kümeden seçilmiştir. Niteleme sıfatı (sıfat tamlaması) aracılığıyla daha küçük bir kümeye gönderme yapan yeni bir kavram oluşturulmuştur. Önce “tecrübeler” genel kümesi “yetmiş yıllık” olma özelliğine sahip “tecrübeler” olarak daraltılmışı sonra bu tecrübelerden “biri” seçilmiştir.

2.2.20. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +II))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...koca başlı adam” (21/2)

Niteleyen (koca başlı) → Ad (adam)

“adam” genel kümesi, “koca başlı” olarak daraltılmıştır. “koca başlı olmayan” adamlar bu kümenin dışındadır.

- “...iri kemikli çene” (42/3)

Niteleyen (iri kemikli) → Ad (çene)

Çok geniş bir kullanımı olan +II / +IU eki geldiği ada bulundurma, sahip olma, o özelliği taşıma, ait olma gibi işlevler yükleyen sıfatlar yapar. (Korkmaz, 2003:340) Burada da “çene” genel kümesi “iri kemikli olma” özelliğine sahip olarak daraltılmıştır. Niteleme aracılığıyla daha küçük bir alt küme oluşturulmuştur.

- “...kâğıtla örtülü tablolar” (205/10)

Niteleyen (kâğıtla örtülü) → Ad (tablolar)

Burada, kâğıtla örtülü tablolar” diğer tablolardan ayrılıyor. Bu, nitelemenin belirtili ve tek üyeli kümeye gönderme yapma işlevini yerine getirmesinden dolayıdır.

2.2.20.1. Niteleyen (Ty (S (İsnat öb.))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...pancurları kapalı oda” (205/8)

Niteleyen (pancurları kapalı) → Ad (oda)

Korkmaz'a göre isnat grubu biçiminde oluşan miteleme sıfatları, yalın veya iyelik eki almış kendisine isnat olunan bir adla yine kendisine isnat edilen bir sıfatın oluşturduğu *ayak yalın, baş kabak, canı tez, gözü açık* gibi bir kelime grubunun, cümlede sıfat olarak kullanılmasından oluşan türlerdir: Kapıcı Hasan Efendi, işi temiz, **gözü gönlü tok** bir insandır (Korkmaz, 2003:359). Burada, isnat grubu biçiminde oluşan bu öbek "hangi oda" sorusuna yanıt alınabilen bir küme oluşmuştur. Niteleme küme daraltma işlevini üstlenmiştir

2.2.20.2. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +II))) → Nitelenen (Tn (Ad (S.T)))

- "...dar omuzlar üstünde seyrek saçlı büyük bir baş" (119/11)

Niteleyen (dar omuzlar üstünde seyrek saçlı) → Ad (Sıfat Tamlaması (büyük bir baş))

Bu tamlama Sıfat + Ad +II yapısındadır (Yılmaz, 2004: 88). "dar omuzlar üstünde seyrek saçlı" sıfa tamlaması, "büyük bir baş"ı niteliyor. Bu tamlama tek üyeli bir kümeyi nitelemiştir. Burada, "baş" genel kümesi, önce "büyük olma" özelliğine sahip baş olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki "başlar"dan "biri" seçilmiştir. "büyük bir baş" öbeğinin niteleyeni, "büyük" niteleme sıfatıdır, küme daraltma işlevine sahiptir. Sıfat tamlaması, daraltılmış ve tek üyeli bu kümeyi bir özelliğiyle nitelediği için nitelemenin küme donatma işlevini görür.

- "...siyah ve iri gözlerin altında kalın çerçeveli bir bağa gözlük" (119/11)

Niteleyen (siyah ve iri gözlerin altında) → Ad (Sıfat Tamlaması (kalın çerçeveli bir bağa gözlük))

Burada, "bağa gözlük" genel kümesi, önce "siyah ve iri gözlerin altında olma" özelliğine sahip "bağa gözlükler" olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki "bağa gözlükler" den "biri" seçilmiştir.

2.2.21. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- "...aynı seriye mensup hadiseler" (26/3)

Niteleyen (aynı seriye mensup) → Ad (hadiseler)

"hadiseler" aynı seriye mensup olmakla niteleniyor. Aynı seriye mensup olmayan hadiseler bu kümenin dışında kalmaktadır.

- “...rahata muhtaç biri” (106/2)

Niteleyen (rahata muhtaç) → Ad (biri)

“biri”, rahata muhtaç olma özelliğine sahip olma özelliğiyle nitelenmiştir. Niteleme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

2.2.21.1. Niteleyen (Ty (S (S.T ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (S.T))

- “...bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâyık hiç bir şey” (131/15)

Niteleyen(bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâyık)→Ad(Sıfat Tamlaması(hiç bir şey))

Burada, “şey” genel kümesi, önce “bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâyık” özelliğine sahip “şeyler” olarak daraltılmış, sonra bu kümedeki “şeyler”den “hiç biri” bu kümeye dahil edilmemiştir.

2.2.21.2. Niteleyen (TY (S (S.T ← +A → Ad)) → Nitelenen (Tn (S.T (S → A.T)))

- “...sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyameti” (20/4)

Niteleyen (sayfalarca yazıya bedel) → Ad ← +İyelik (Sıfat Tamlaması (bir ifade kıyamet ← +i))

“bir ifade kıyameti”genel kümesi” sayfalarca yazıya bedel olma” özelliğiyle daraltılmış, sonra da “ifade kıyametler”inden “biri” seçimiştir.

2.2.21.3. Niteleyen (Ty (S (Ad ← +A → Ad))) → Nitelenen (Tn (Ad))

- “...rahata muhtaç biri” (106/2)

Niteleyen (rahata muhtaç) → Ad (biri)

“biri”, rahata muhtaç olma özelliğine sahip olma özelliğiyle nitelenmiştir. Niteleme daraltma işlevini yerine getirmiştir.

2.2.22. Niteleyen (Ty (A.T)) → Nitelenen (Tn (S.T (Sf. → A.T)))

- “...kadavra sarısı bir aydınlık hali” (114/30)

Niteleyen(kadavra sarısı) →Ad (Sıfat Tamlaması(bir aydınlık hali))

Bu öbekte, bir aydınlık hali, ona ait bir müessesesyle olan aidiyet açısından

METİN

İKİNCİ BÖLÜM

TASNİFİ YAPILAN CÜMLELER

1. EYLEM ÖBEKLERİ İNCELENEN CÜMLELER

- “Fakat orada da bir kapı meselesi önünde kalmıyacağı belliydi.” (37/1)
- “ Ümitsiz bir iki yumruk daha savurduktan sonra taşlıkta sürtülen bir terlik sesi duyunca kısa bir aptallıktan başka bir şey olmıyan hayretin hiçbir çeşidini sevmeyi için, Vafi Bey’ in uyanık olduğuna hükmetti.” (37/2)
- “Kapı açılır açılmaz, aralıkta hiçbir karaltı görünmeden terlik sesi uzaklaştı. (37/3)
- “Odabaşının dışardan gelen adamı görmeden onun içeri girmesine müsaade etmesine de mana vermek, ikinci bir hayretten kurtulmak için lazımdı.” (37/4)
- “Fakat içeriye ilk adımını atıp da Vafi Bey’ in oda kapısının açık olduğunu görünce bu izahı derinlerde aramaya hacet kalmadı.” (37/5)
- “Yürüdü ve onun kendisini daha iyi görmesi için oda kapısının önünde bir an durdu.” (37/6)
- “Vafi Bey, eşikte iki adım geride, ayakta, elinde bir kitap, başında bir takke, gözlüğünün üstünden, ona gözlerini bir çiftenin namlusu gibi dikmiş, tehlikeli bir dikkatle bakıyordu.” (37/7)
- “Sarıdan dejenere beyaz sakalının rüzgarda savrulmuş gibi tel tel kabarık ve dağınık haliyle, çıkık bir alın altında kemik çukurlara batmış gözlerinden fırlayan kusur arayıcı bakışları ve kartal gagası burnuyla, bu suratın, fonksiyonunda değil, yapısında öyle bir kovalama hamlesi vardı ki, insana kaçma arzusu veriyordu.” (37/8)
- “Ferit yürüdü.” (37/9)
- “Sağa kıvrıldı.” (37/10)

• “Geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için Vafi Bey’ in odasından gelen ışık karşı duvara vurduktan sonra gayet soluk bir akis halinde oraya varıncaya kadar baygın düşüyordu.” (37/11)

• “Merdivenin birinci sahanlığından sonra karanlık tamdı.” (37/12)

• “İnsanın yırtık muşambalara ayağı takılıp düşmemesi için elinde bir sıcak su fincanı ve yetmiş üç yaşında olması şart değildi.” (37/13)

• “Ferit durdu.” (37/14)

• “Sigara içmediği için kibrit taşımazdı.” (37/15)

• “Sol taraftaki trarbana tutunarak basamaktan ihtiyatla çıkmaya başladı.” (37/16)

• “Ferit hemen çocuktan bir gazete almayı düşündü, fakat Babuş, otuz gazete daha olsa satacağını, bir tane kalmadığını, çocukların Salih Bey’ e hücum ederek elinden gazeteleri zorla aldıklarını büyük sevinçle anlatıyordu.” (105/1)

• “Hiç şüphesiz Churchill, Sicilya ihracına, bunu Ferit gibi daha evvelden beklediği için, Babuş kadar sevinmeyecekti.” (105/2)

• “Günün siyasi ve askeri hadiseleri bir çocuğun kazancı ve kaderi arasındaki münesebetten ihracın muhtemel neticelerine kadar uzayan bir fikir zincirlemesi içinde, Ferit, Mussolini’ nin bir iddiasını hatırladı.” (105/3)

• “İngilizler Sicilya’ ya çıkabilirler, fakat ufki olarak.” (105/4)

• “Şimdi akıbetine ufki olarak varmak tehlikesi Duçe’ ye yaklaşıyordu.” (105/5)

• “Git ellerini yıka da öyle otur. O pis ellerini. Sabun şurada, yerde bak! ’diye bağırان Eda Hanımın oğluna karşı duyduğu şefkati ve seksen dört gazete fazla satışın verdiği sevinci maskeleyen yapmacıklı öfkesi, Ferit’in Sicilya ihracına ait hayallerine karışarak, sabahtan beri ben’in etrafını kuşatıp onu boğacak kadar üzerine abanan meseleleri biraz evvelki ikinci plana atan tesirlere yenilerini de katıyor, artık ağırlık merkezi Ferit’in nefsinden ibaret olmayan, dünya genişliğinde bir davanın ferahlığı başlıyordu.” (105/6)

• “Sicilya ihracı demek, İtalya’nın tasfiyesi demektir.” (105/7)

- “Saim gibi Ferit için de muhakkaktı bu.” (105/8)
- “İtalya’nın tavsiyesi de Almanya’ nın tam tecridi ve harbin son devresi demektir.” (105/9)
- “Ferit içinde birdenbire doğan hareket ihtiyacını doyumak için soyundu, musluğa koştu.” (105/10)
- “Sofada, oradan dönen Babuş’ un yanağını okşadıktan sonra, ıslık çalarak, başından göğsüne ve ayaklarından diz kapaklarına kadar yıkandı; elleriyle yine uzun uzadıya uğraştı.” (105/11)
- “Vücudunda büyük bir dirilik hissederek odasına döndü.” (105/12)
- “Bavulundan Zweing Nietzsche için yazdığı kitabın Türkçe tercümesini alarak yatağa uzandı.” (106/1)
- “Fakat ilk satırları okurken, bitişikte yemek yiyen Babuş’ların, beki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyfiyle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü, Babuş’un İngilizler taktiği hakkında mütalaaları ve Tahir Bey’in arada bir “mencerrebel, mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumlaması, Ferid’in dikkatini kitaptan çok ötelere doğru zıplatıyordu.” (106 2)
- “Zaten bu dikkat, onun ben’i üzerine sabahtan beri dikilmekten yorgun düştüğü için, dışarı fırlamaya ve mesafe içinde avare dolaşıp dilediği yere konmaya can atıyordu.” (106/3)
- “Ferit kitabı kapadı ve onu serbest bıraktı.” (106/4)
- “Fakat bu serseri dikkat mekan içinde daha çabuk yoruldu.” (106/5)
- “Yerini uykuya bırakmak ister gibi kaçıyordu.” (106/6)
- “Ferit kalktı ve ışığı söndürüp yattı.” (106/7)
- “Biraz sonra uyudu.” (106/8)
- “Yüzünde gıdıklamaya benzer bir acayip hisle uyandı.” (106/9)
- “Burnunun ve ağzının üstünde et gibi sıcak ve yayvan bir madde vardı.” (106/10)

• “Hemen iki elini birden uzattı ve biriyle boşlukta bir bilek yakaladı.”
(106/11)

• “İnce bir kadın bileği (yakaladı).” (106/12)

• “Arzu ve korku arasında şaşırıldı.” (106/14)

• “Çıplağı belinden yakalamak, ışığı açıp onu tanımak, sonra onu yatağına almak arzusu ile bir vehme daha fazla gerçek vasfı veren hareketlerin, on bir yıldır onu ürküten neticelerinden yıldı, şaşırıldı ve avucundaki bileği bıraktı; sadece yataktan kalkıp ışığı yakmaya karar verdi.” (106/15)

• “O kadar korkmuştu ki bu kararını geç tatbik etti.” (106/16)

• “Elektiriği yaktığı zaman, dışarı henüz çıkan mahlûkun kapı aralığında ancak bir ayağını ve havaya kalkmış çıplak topuğunu görebildi.” (106/17)

• “Yatarken kapayıp kapamadığını iyice hatırlayamadığı kapı yan aralıktı.”
(106/20)

• “Karanlık sofada etrafını dinledi.” (106/21)

• “Kaçtığıma iyi ettim.” (128/1)

• “Fakat o zaman bu tahlili yapmamıştım.” (128/2)

• “Beni kaçıran fikir, onun benden kaçmasını önlemektir.” (128/3)

• “Kaçmak için kaçtım.” (128/4)

• “Korkumdan kaçtım.” (128/5)

• “Aşk stratejisinde bu, sevgilide, sevişmenin müşterek seviyesini aşan bir fazlalık peyda olduğunu sezen gururun onu bir an için küçümsemesinin tezahürü olduğu zamanlardakinin tam zıddına, bir hezimettir.” (128/6)

• “Gururun zaferi değil, bozgunudur.” (128/7)

• “Ben ruhumla değil, bacaklarımla kaçtım.” (128/8)

• “Ruhum hala onun peşinde.” (128/9)

• “Hâlâ onunla dolu.” (128/10)

• “Nasıl göz kırpmadan bakıyordu yüzüme.” (128/11)

- “Nasıl tekerlek ve büyük ve siyah ve derin bakıyordu.” (128/12)
- “Nasıl gözlerinde sonsuzluğa kayar gibi oldum.” (128/13)
- “Bir defa geçen yaz, Kadıköy’üne birlikte giderken, güvertede Ferid’e buna benzer gözlerle bakmıştı.” (128/14)
- “Fakat daha kısa (bakmıştı).” (128/15)
- “O zaman da sonsuzluğa doğru kayma duygusunu yaşadı Ferit.” (128/16)
- “Bir saniye, belki daha kısa (yaşadı).” (128/17)
- “Ve hemen Ferit onun elini tutmuştu.” (128/18)
- “Fakat yandaki merdivenden çıkan ve onlara dikkatle bakan bir adam büyüü bozmuştu.” (128/19)
- “Selma’ nın gözlerinin tarihinde bu dalgın ve sabit bakışlar azdır.” (128/20)
- “Çok defa önüne bakar o.” (128/21)
- “Ferid’in yüzünde meçhulü aradığı zamanki bakışları kısa ve kaçaktır.” (128/22)
- “Meselâ dün onu deli gibi kucaklıyan Ferid’in kollarından kurtulup sendeleye sendeleye postacıya kadar yürüdüktan sonra, orada, çantasından aynasını çıkarıp dudaklarının rujunu tazelerken, Ferid’e doğru, hiç istemediği bir mânâyâ rastlamaktan korkuyormuş gibi ürkek bir tecessüsle bakmış ve kırpışan gözleri hemen aynaya kaçmıştı.” (128/23)
- “Belki ömrümde ilk defa, kendi varlığının lüzumsuzluğuna benzer bir duygunun bayıltıcı bir can sıkıntısına çevrilmek üzere olduğunu farz etti.” (160/1)
- “Müdürlüğün önünde otobüs bekleyen üç kişinin zaman zaman aynı istikamete doğru çevrilen bakışlarından omuzlarının ve kollarının silkinişine kadar vuran sabırsızlığı kıskandı.” (160/2)
- “İnsanın acele bir işi olmasındaki büyük saadetin kadrini bilselerdi, böyle somurtmazlardı.” (160/3)

• “Ferit gibi, kendi muhayyilesinden bir varlık sebebi dilenmek zorunda kalmadıkça, hiçbir insan, peşinden koştuğu ve hırpalandığı işin zahmetlerini küçük, büyük bir baş belası telakki etmek hatasından kurtulamayacaktı.” (160/4)

• “Kendisine bu sabırsızların yanında her zamankinden fazla yalnız ve lüzumsuz bulan Ferit, onların peşinden otobüse binerken ne yapacağını bilmiyordu.” (160/5)

• “Taksim’de indi.” (160/6)

• “Susamıştı.” (160/7)

• “Bir birahaneye girdi.” (160/8)

• “Bir double içti.” (106/9)

• “Sonra bir daha (içti).” (160/10)

• “Bu kadarcık alkol varlığı yaldızlamaya ve anlamlandırmaya kâfi gelmiştir.” (160/11)

• “Sağ tarafındaki merdiven, gramofon sesi ve kahkahalarla çınlayan ikinci kata inip çıkan o kadınlar şimdi ona biraz daha güzel görünüyordu.” (160/12)

• “Bir double daha geçti.” (160/13)

• “Acıktı, iştahlı bir yemek yedi.” (160/14)

• “Yanında geçen kadınlardan her biri ona Selma’yı hatırlatıyordu.” (106/15)

• “Yaptığı kıyaslamalar onu eğlendirmişti.” (160/16)

• “Lokantadan neşeli çıktı ve akşamın açık lacivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı, içinde Selma’nın hayali hiç eksik olmıyan birçok belirsiz ümitler verdi.” (160/17)

• “Bu akşam Selma’nın imajı ve bira birbirine pek yakışmıştı.” (160/18)

• “Tereddütsüz tramvaya atladı ve Selma’yı annesinin evinde aradı.” (160/19)

• “Sonra Ferid’e doğru baktı.” (220/1)

- “Belki orada bir insan olduğundan şüphe etmişti.” (220/2)
- “Başını bir gizli sese kulak veriyormuş gibi hafifçe sola doğru eğdi.” (220/3)
- “Ferit nefes almadı.” (220/4)
- “Onunla konuşmaya hali yoktu.” (220/5)
- “İhtiyar aradığı sesi bulamayınca karşıdaki mindere spondiliti varmış gibi dimdik oturdu.” (220/6)
- “Sakalı yine oynuyordu.” (220/7)
- “Kendi kendine konuşuyor gibiydi.” (220/8)
- “Ferid’in uyuşuk ve dağınık enerjileri birdenbire uyanan dikkatinde toplanınca yorgunluğu azalıyordu.” (220/9)
- “Korkuları da yoldaydı.” (220/10)
- “Bahçe kapısının önünden içeriye vuran kuvvetlice bir ayak sesi onu hemen kapıya baktırmıştı.” (220/11)
- “İhtiyar çenesi daha geniş açılıp kapanmaya ve genzinden homurtuya benzer bir ses çıkarmaya başladı.” (220/12)
- “Galiba dua ediyordu.” (220/13)
- “Başını hafifçe öne doğru eğdi.” (220/14)
- “Şimdi istavroz çıkarıyordu.” (220/15)
- “Biraz sonra durdu, doğruldu, ellerini dizlerinin üstüne koydu ve döndü.” (220/16)
- “Ferit ona bakakaldı.” (220/17)
- “İhtiyar kımıldamıyordu.” (220/18)
- “Gözlerini kapadı.” (220/19)
- “Sonra arkasına yaslandı.” (220/20)
- “Boyu uzun olduğu için, başı arkasındaki duvara asıllı büyük levhaya

dokundu.” (220/21)

• “Tekrar doğruldu, bir istavroz daha çıkardı, kalktı minderin kapı arkasındaki kapı arkasına düşen köşesine kadar gitti, uzanır gibi oturdu.” (220/22)

• “Artık yalnız bacakları görünüyor ve kanadın arkasından hafif bir dua mırıltısı geliyordu.” (220/23)

• “Ferit hemen kalkacaktı.” (220/24)

• “Gözleri karşıdaki levhaya takıldı.” (220/25)

• “Bu bir fotoğraf agrandismanıydı.” (220/26)

• “Siyah elbiseli, dar yakası ince boyuna yapışarak çevnesinin altına uzanan, siyah saçları göze görünmeyen bir topuzla arkasından toplanmış, zayıf ve uzun yüzlü bir kadın.” (220/27)

• “Geniş ve yüksek bir alnın altında çok iri gözleri fanusa doğru bakıyordu.” (220/28)

• “Burun, ağız ve çene hayret verici bir nisbetsizlikle küçüktü.” (220/29)

• “Yüzünün bütün varlığı gözlere ve alına doğru fırlamıştı.” (220/30)

• “Öteki uzuvların hepsi birer formaliteden ibaretti.” (220/31)

• “Ferit bu garip nisbetsizliğe gündüz de dikkat etmişti.” (220/32)

• “O sırada Yahya Aziz, Fotika ile pazarlık ediyordu.” (220/33)

• “Pazarlık uyuşunca Fotika bir kahve içmelerini rica etmiş ve mutfağa gitmişti.” (221/1)

• “Ferit yine bu koltuğa oturmuş, resme bakıyordu.” (221/2)

• “Aziz tellalla bahçeye çıkmıştı.” (221/3)

• “Kahveleri getiren Fotika hala gözleri resimden ayrılmayan Ferid’e evvela “tiyam” demişti; sonra elindeki tepsiyi bir saygı pozisyonuyla hafifçe yukarı kaldırarak ilave etmiştir.”

-Matmazel Noraliya (221/4)

• “Ferit daha evvel bu ismi iki defa tellalın ağzından duymuştu.” (221/5)

• “Ancak Fotika’nın tonundan henüz sebebini keşfe demediği büyük ehemmiyetini anlamıştı.” (221/6)

• “Bu evin sahibi ve Fotika’ nın teyzesi olmaktan daha büyük bir ehemmiyet.” (221/7)

• “Ferit kapıya baktı.” (221/8)

• “Bahçenin önünde yine iki adam duruyordu.” (221/9)

• “Bir kibrit çıktılar.” (221/10)

• “Yanıp sönen alevin ışığında görünen profilleri akşamki adamları hatırlatıyordu.” (221/11)

• “Ferit titredi.” (221/12)

• “Muhakkak ki şimdi içeri gireceklerdi.” (221/13)

• “İşte, bahçeye ve sofaya bakıyorlar.” (221/14)

• “Belki de koltuğa iyice gömülen Ferid’ i gördüler.” (221/15)

• “Yürüyorlar.” (221/16)

• “Fakat başlarını çevirip bahçeye ve evin üst katlarına bakıyorlar.” (221/17)

• “Belki Ferid’in kaçmasını önlemek için arka kapıyı da emniyet altına alacaklar.” (221/18)

• “Polis ve adliye tarafından tehlike olmadığı hakkında Aziz’in verdiği teminattan sonra, Büyükada’da Ferit’le uzun zaman hiçbir para sıkıntısı çekmeden yaşamının vaat ettiği saadetin hülyası içinde, Necmiye teyzenin de esasen bu paraları onlara vermek istediğini de düşünerek ve “Ne garip tesadüf! Ne garip tesadüf!” diyerek sevinmeye başlamış.” (230/1)

• “Aziz onun hayretten kedere ve kederden sevince doğru geçirdiği inkılâbların safhalarını dikkatle takip ve idare etmek lazım geldiği için vapura yetişmemiş ve Ferid’in bir buhran gecesi daha geçirmesi ihtimalini düşünerek çok üzülmüş.” (230/2)

- “Fakat onu da böyle iyi görünce rahatlamış.” (230/3)
- “Ben şimdi bahçeye iniyorum.” (230/4)
- “Sizi orada beklerim, dedi, kalktı ve odadan çıktı.” (230/5)
- “Yalnız kalan Ferit başını tekrar yastığa bıraktı.” (230/6)
- “Aziz’in ayak sesleri basamaklarda uzaklaştıktan sonra kapıya baktı.” (230/7)
- “Gözlerini gardrobun aynasına ve balkon kapısına çevirdi.” (230/8)
- “Sonra yataktan kalktı, oda kapısının topuzuna yakından baktı.” (230/9)
- “Dışarı çıktı ve yukarı katın camlı kapısını açmaya çalıştı.” (230/10)
- “Kilitliydi.” (230/11)
- “Gerçeği rüyadan ayıran ihsas ve idrak farklarını vücuda getiren dekor, renk, hareket ve bunların arasındaki münasebet düzenini yokluyordu.” (230/12)
- “Geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahedesinden aldığı intibaları yan yana getirerek mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat arıyor, bulamıyordu.” (230/13)
- “Camlı kapıdan yukarı kat merdivenine baktı.” (230/14)
- “Geceleyin burası şimdikinden daha karanlıktı.” (230/15)
- “Yukarıyı görmesi lazımdı.” (230/16)
- “Orada oda boş muydu?” (230/17)
- “Gördüğü koltuk var mıydı, aynı mıydı?” (230/18)
- “Halbuki münevver Türk kadını inkilâbtan çok evvel çarşafı atmış ve kaç göçü kaldırmıştı.” (284/1)
- “Ekonomik hürriyet de öyle.” (284/2)
- “İnsan madde plânında, kazandığı para nispetinde hürdür.” (284/3)
- “Çalışmanın sermayeye, çalışanın çalıştırana esir olduğu bir dünyada iktisadi hürriyet, sadece, sermayenin hürriyeti demektir.” (284/4)

• “Kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular, siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine hapsedmekle sun’i bir tecrit yapmışlardır.” (284/5)

• “İnsanın siyasi hürriyeti, ne iktisadi, ne de ruhi hürriyetinden ayrı düşünülebilir.” (284/6)

• “Hürriyet problemi tek bir bütündür.” (284/7)

• “Parçalanmaz.” (284/8)

• “Hürriyetin şahsiyetle münasebetini aramayan hukukçu, yalnız fertle devlet arasındaki münasebet plânında kalınca, aptalla zekiyle, bilgisizle âlimle, görgüsüzle görgülüye aynı rey hakkını tanımak zorunda kalır.” (284/9)

• “Böyle bir hürriyet ve müsavat anlayışıyla iki ahmak bir dâhiden üstündür.” (284/10)

• “Partilerin seçimlerde, aptal avcılığına çıkmaları, onları kandırmak için başvurdukları demagojinin demokrasi yerine geçmesiyle neticelenir.” (284/11)

• “Gazetelerde sık sık gördüğümüz “demokrasi demagoji haline geldi” sloganı bir kelime oyunundan ibaret sayılamaz, demokrasinin halkı bir rakam halinde görmesinin zaruri neticesidir.” (284/12)

• “On cahili dokuz âlime tercih eden bir sistemde bilginin demagojiye mağlup olmasına şaşar mısınız?” (284/13)

• “Felsefi mânâsıyla hürriyetin, mutlak hürriyetin münakaşasına girmiyorum, bunu külli fikirler ve mefhumlar bahsinde sizinle ayrıca konuşalım.” (284/14)

• “Noraliya’nın defterinde adı geçen Boece, on dört asır evvel bu problemi en aydınlık tarafıyla ortaya atmış ilk filozoflu.” (284/15)

• “Kımıldamaya ve ağır ağır yürümeye başlayan Aziz onun ayak ucuna kadar

geldi.” (313/1)

• ““Havada gizli bir doluluk seziyor musun?” dedi.” (313/2)

• “Demindenberi bunun hayreti içindeyim.” (313/3)

• “Sana söyleyecektim, dalmışım.” (313/4)

• “Bizi gören ve kendisi görünmeyen prensiple temas halinde gibiyim.” (313/5)

• “Ruhunun mesamelerinden içeriye bir şeyler, mahiyetler kadar esaslı bir şeyler doluyor.” (313/6)

• “Tabiatla her baş başa kalışında buna benzer, fakat daha belirsiz ve kaypak bir duygum vardı; hiçbir gün şimdiki kadar kuvvetli değildi.” (313/7)

• “Yokuşu biraz daha tırmandılar ve çamlığı aşağıda bıraktılar.” (313/8)

• “Sıcak ve çıplak bir mavi, denizden bir magnezyum alevi halinde kalkarak boşluğu aydınlığa boğuyordu.” (313/9)

• “Aziz durdu ve bakışları gökyüzüne kaldırdı.” (313/10)

• “Binlerce Galaksi'nin yalnız bir tanesinde, bize bir gözbebeğinin ortasındaki pırıltı kadar küçük görünen bu yıldızlardan otuz milyar kadarı sayılabilmıştır, dedi, milyonlarca ışık yılı içinde yüz milyarlarca yıldız daha var, ve bunlardan çoğu yüz binlerce arz küresini içine sığdırabilecek kadar büyüktür, milyon kere milyon defa arzı içine olabilecek dev yıldızlara bile rastlıyoruz.” (313/11)

• “Bu sonsuzluğun daha birinci merhalesinde idrakimizin soluğu kesiliyor.” (313/12)

• “Kavriyamıyoruz.” (313/13)

• “Dehşete düşen Pascal'ı daima hatırlıyoruz.” (313/14)

2. AD ÖBEKLERİ İNCELENEN CÜMLELER

• “FERİT, Ferit, it, id, t, d, t değil, d, fonetik ve babasının kahkahaları; sonra annesi, bir ormanın karanlığında hangi ormanın arkasına saklandığını belli etmeden, maymuna benzer bir gölgenin üfürdüğü borazan biçiminde bir sazın geniş ağzından çıkan yeşil, turuncu, daha sonra kıpkırmızı alevden bir sesle acı acı haykırıyordu.” (7/1)

• “Sonra ormanla beraber sesin anneliği de kaybolurken, trene benzeyen bir gölge, hiç bir makine gürültüsü çıkarmadan hızla geçiyor ve haykırış, lokomotifin bacasından kara bir duman halinde yükseliyordu.” (7/2)

• “İki demir koryola arasında, ayakta duran kadın, birdenbire açılan kapının önünde onu görünce, başını omuzlarının arasına kısıarak ve elinde tuttuğu bir tası göğsüne vurarak öyle şiddetli bir korku refleksiyle geri çekildi ve büzüldü ki, Ferit, bitişik odanın yeni kiracısı olduğunu haber verdikten sonra, “eğer bir hasta varsa...” deyip yardım teklif etmek zorunda kaldı.” (9/6)

• “Ferit kadının muhatabını araştırırken, koluna bağlı ince bir çamaşır ipinin soldaki karyolaya doğru uzandığını ve kol kıpırdadıkça orada yatan kızın yorgan altındaki ayağını harekete getirdiğini gördü.” (10/3)

• “Kapıya doğru yürürken onun yolunu kesen ihtiyar, uzaktan yorulmuş gibi görünen, kılları ağarmış ince kaşlarını kaldırarak siyatiğe karşı bir ilaç soracakmış zannı veren bir tevazu içinde bir gül uzatıyormuş gibi baş ve işaret parmaklarının uçlarını birleştirerek yukarı kalkan elinin nazik bir hareketiyle “ve mekâne” diye başlayan ve içinde “fetekalle” veya “tefekalle” ye benzer anlaşılmaz kelimeler bulunan Arapça bir cümle söyledi.” (12/12)

• “Oğlanın mide çukurunu yoklarken ellerini onun kirli tenine deşirdiğini hatırlayınca yerinden kalktı, havlusunu ve çantasından sabun kutusuyla tırnak fırçasını alarak helâya koştu.” (12/15)

• “Karanlık sofada, binanın derinliğinden gelen, uğultu halinde bir saz sesi duydu.” (13/8)

• “Tam karşısına gelen karyolaya oturmuş, kabarık ve kıvrıkcık saçlı, büyük başını önüne sarkıttığı için yüzü görülmeyen iri yapılı bir adam, kendisinden başka kimsenin duymasını istemediği için pek hafif çaldığı saza kulağını değdirecek kadar yaklaştırmıştı.” (14/2)

• “Onbeş sene evvel Beşiktaş’taki evde, akşamları, teyzesi Necmiye Hanım, asmanın altındaki pencerede ut çalarken, Ferit, yaprakların gittikçe kararan yeşiline gözleri dalarak sanki her şeyin rengini o çalgının soldurduğu hissine kapılır gibi olduğu anların hüznünü andıran bir sıkıntı duydu.” (15/2)

• “Ayağa kalkmayı denedi, başaramayınca, hiç biri ötekine benzemiyen krizlerin çoğunda onu yakalayan çıldırma korkusu, şimdiye kadar duymadığı nisbette büyürken, odanın kapısında bir gürültü koptu, cam kırılışına benzer ince şangırtılar arasında daha ince bir haykırış yükselip kayboldu.” (16/1)

• “Ferit bütün vücudunu kamaştırıran bir cereyanla sıçradı, kendini ayakta buldu ve bir anda korkusunun yerini alan tecessüs onu kapıya koşturdu.” (16/2)

• “Tıp fakültesini bırakıp felsefeye devam ettiği gündemberi, mânâlar yüklü bir ses perdesinin, bir iç çekişin, bir yüz kıvılcıktışın, bir bakışın, bazen sayfalarca yazıya bedel bir ifade kıyametinde, nominal vetireleri aşan, daha zengin ve kökleri daha derin semboller sistemi olup olmadığını çok düşünmüştü.” (20/4)

• “Fakat uykusu bastıran Ferit, bu izahın, acele hal çarelerine doğru koşan bir sabırsızlıktan doğabileceğini düşündü, başının yastıktaki yerini deıştirdi, yorganı biraz daha çekti ve üşüyen ayaklarını birbirine yapıştırıp gözlerini sımsıkı yumdu.” (20/6)

• “Sonra tanburunu elinden bırakan koca başlı adam, iki elini de göğüs kafesinin içine sokarak “musiki ruhun kaşıntısıdır” der gibi bir şeyler söylüyor; fakat yatağın üstüne çıkmış, ampule uzanan kadın haykırıyor, tavana alevler sarmıştır.” (21/2)

• “Yalnız tavan arası katında, galiba kapısı açık kalmış tarasadan gelen bir

aydınlık, merdivenin üst basamaklarında ve sağındaki duvarda hafif bir ışık sıvası halinde kayboluyordu.” (22/6)

• “On dokuz yıl süren bir evlilik hayatının aynı seriye mensup hadiseleri böyle birkaç dakika içine sıkıştırıldığı vakit, yılların içinde inhilâle uğramaktan kurtulan tesirleri son derece kesafet kazandığı ve hayat içinde onları tadil eden zıt ruh halleri de hikâyede gizli kaldığı için, bu üstüste sıralanışlardan gelen intibanın şiddeti aslına uygun olamazdı.” (26/3)

• “Ferit, “son tren” sözünün kendisinde hemen zamanı anlamak ihtiyacını uyandırması üzerine, karşıdaki pencereden de görünen yangın duvarına vuran güneşin renginden saatin kaç olduğunu tahmine uğraşırken birdenbire karşısına geçen Zehra, beş parmağını birden açtı, havaya kaldırdıktan sonra baş parmağını kapadı.” (27/6)

• “Başında, içinden verdiği hükümlerin tasdikine de, en az yetmiş yıllık bir tecrübeden süzülen ve ihtiyarlara mahsus kelimesiz ve boğulu bir felsefi sezise de işaret sayılabilecek hafif bir sallantı vardı.” (28/1)

• “Fakat ondan evvel Yusuf Bey’in belki yarısını Kırım’ dan Tunaya giderken muhacir akrabalarının korkunç monoton gıcirtısında veya çocukken geçirdiği menenjitte kaybettiği hafızasına yahut karnı o tarihte pek âlâ doyan Eda Hanımın sinir sistemine Marks’ın burnunu sokmaya ne hakkı vardı?” (35/5)

• “Kalm tahtanın içeriye naklettiğinden fazla dışarıya aide ettiği bu hafif gürültünün, taşlıkta on adım kadar yürüdüktan sonra, sağ tarafta Vafi Bey’in kapalı kapısından içeriye geçmesini ve hava akşama doğru soğuduğu için belki de yorganı başına çeken odabaşının kulak zarına, oradan da uykusunun içine girimsini beklemek, fizik kanunlarından sadaka istemek gibi bir şeydi.” (36/10)

• “Geniş taşlıkta merdiven on beş yirmi adım ötede olduğu için Vafi Bey’in odasından gelen ışık karşı duvara vurduktan sonra gayet soluk bir akis halinde oraya varıncaya kadar baygın düşüyordu.” (37/11)

• “Eski krizlerin tecrübeleriyle biliyordu ki, hayret, keder veya korku verici

bir müşahedenin peşinden gelen zaman içinde ilk sansasyonun muhtevası, harekete başlayan muhayyilenin araya girmesi üzerine olabildiğine hayal çatallaşmalarıyla dalbudak salınca, hadise, gerçek mihrevinden dışarıya öyle bir fırlayış fırladı ki, vukuu anındaki gölgede bırakan bir tesir şiddeti kazanırdı.” (40/14)

• “Sağ taraftaki, dipte, yarısı bölmenin öte tarafında kalan alçak bir pencere önünde, karyola haline sokulmuş bir kerevet vardı ve orada, henüz yorganda omuzlarının ve kalçalarının kabartısından başka bir şey görmediği biri yatıyordu.” (41/26)

• “Eğer saçlarının şahitliği olmasaydı, iri kemikli çenesiyle, üst dudağının üzerindeki siyah tüyleriyle, bütün yüzün kalın, çok esmer derisi ve vücudun büyük adale kınmalarını izlendiren sert çizgileriyle bu başın bir kadına değil, bir hamala ait olduğuna inanmak zor değildi.” (42/3)

• “Merdivendeki temasın hatırasını şimdiki duygusunun yanına koyarken, tıpkı aşağıda avucunun içindeki yuvarlağın silkinmesi ve çırpınmasına benzer bir titreme duyunca kadının isyanından evvel ayağa kalktı.” (43/17)

• “Suzy’nin anası Atiye Hanım, evdeki hizmetçiye, Türk dilencilere bir dilim ekmek vermemesini emrettiği için sinirlenen Emine elindeki tabakları büfenin üstüne hemen kapatmış, bahçasını alıp gitmiş.” (58/16)

• “Aynada gördüğü yüzle demin başka birinin ve kendi kendinin huzurunda bu kadar vuzuhla krokisini çizdiği iç portresinin benzerliği ve kendi hürriyetinin üzerine birdenbire kendi içinden boşalan bu aydınlık onu sersemletti.” (61/13)

• “Yüzü ile içi arasındaki münasebettin ışığında ve onların bu kendiliklerinden soyuma anlarında her ikisini de çıplak yakalamak için, berberin aynası önüne hemen oturmalıydı.” (61/16)

• “Bir aralık onun başında, kaşlarında ve alt çenesinde de konuşma hazırlığından şüphe ettiren hafif bir kıvılcık vardı.” (62/18)

• “Ferit bu isyanı vermekten aciz, pastacının pencere önündeki masalarından birinde onun karşısına oturup izahını beklerken, hâlâ solgun yüzünde ve garip bir kederin sisi altındaki feri kaçmış lacivert gözlerinde sebep arıyordu.” (72/16)

• “Ferid’in birdenbire tıkanan kulaklarından bir uğultu vardı ve caddenin

sesleri küçülmüştü.” (81/25)

• “Boğazından midesine kadar inen bir hava zincirinin, yanmaya benzer bir eziklik halinde duyduğu aşağıdaki ucuyla bir yutkunma zorluğu halinde gırtlığına kancası takılan yukarıdaki ucu arasındaki halkaları hem derin nefes almasına, hem de yutkunmasına imkân vermiyordu.” (81/29)

• “Eğer Ferid’in elini avuçlarının içine aldığı zaman söyledikleri olmasaydı, bu adam hakkında verilecek notu fazla düşünmeye lüzum yok.” (104/2)

• “Fakat ilk satırları okurken, bitişikte yemek yiyen Babuş’ların, belki de hep o seksen dört fazla gazete satışının keyifle içeride rahata muhtaç birinin bulunduğu unutarak çıkardıkları iştah gürültüsü, Babuş’ un İngiliz taktiği hakkında mütalaaları ve Tahir Beyin arada bir “mencerrebel mücerreb, hallet bihin nedame” gibi hadiseleri yalnız kendisinin anlayacağı bir dille yorumlaması, Ferid’in dikkatini kitaptan çok ötelere doğru zıplatıyordu.” (106/2)

• “Beyninin içinden bir sırrın kurşunu çıkmış gibi rahatlıyarak yatağın kenarına oturdu ve kollarını karyolanın kenerına dayayarak Eda Hanımın yüzüne gülümseyen gözlerle baktı.” (111/5)

• “ Nilüfer etrafına bakındı, sonra arkasına dönüp yakındaki harap duvara vuran güneşin ikinci aksini kadavra sarısı bir aydınlık halinde odaya dolduran pencereyi gördü.” (114/30)

• “Herhangi bir iş yapmak iktidarından mahrum olduğunu sanan bir adamın şüphesi varlığının kesafetine, dolgunluğuna ait bir şüpheye benziyordu.” (117/12)

• “Odadan içeriye dar omuzlar üstünde seyrek saçlı büyük bir baş, siyah ve iri gözlerin altında kalın çerçeveli bir bağa gözlük, esmer ve oyuk yanaklar, ince bir ağız ve Ferid’in hüküm vermekteki tereddütüne çattığı halde sempatisini kazanmaya istidatlı büyük bir mânâ girdi.” (119/11)

• “Ferit kalemi alırken, bu son tesadüfün lise filozofunu hiç hayrete düşürmediğini gördü ve hem zekânın bu soğukluğunu felsefeye yakıştırdığı için, hem

de bir hayretin peşinden gelebilecek istihza ve merhamet gibi münasebetsiz duygulara mevzu olmaktan kurtulduğu için ferahladı.” (121/9)

• “Tenha lüks kamarada, sol köşedeki koltuğa büzülmüş bir ihtiyar kadın o kadar hareketsiz oturmaktadır ki, üç boyutundan birini kaybetmiş gibi, simsiyah elbisesiyle, arkasındaki fona sürülmüş bir boya lekesine benzemektir.” (120/2)

• “Kamaranın boş yerleri arasında, güzel gözlerin ve bacakların cazibesinden doğan tercihin kozalitesi Nilüfer’in vücuduna mı, Yahya Aziz’in ahlâkına mı bağlıdır?” (121/19)

• “Dört defa Selma’yı ararken, onun boşlukta beni, görünmeden; adım adım takip eden bakışı, ısrarımı görmüş gibi, yahut hayır, içimde onun her an hazır oluşu hissinden gelen bir aldanişla, yahut da kendi kendime vermeğe mecbur olduğum hesapta, kendi gururumdan ayırıp onun şerefine kaybetmemem lâzım gelen payı ondan esirgememek gibi bir namuslulukla izzetinefsimden bir şeyler eksildiğini seziyorum.” (124/11)

• “Bu kelimenin hangi fikir zincirlemesiyle o anda ne incitici hayallere doğru uzandığını hatırlamıyordu; fakat bu “öyle misin?” sualinin, Ferid’in şahsiyeti hakkında toptan ve ağır bir hüküm taşıdığını, şimdiki gibi vuzuhla değil, kalabalık bir caddenin kaldırımında, idrakin üzerine dışarıdan yağın tesirlerin bir kara bulut halinde toplandığı anda şuurun altına bir ok yılanı gibi birdenbire girivermiş olması ihtimalini kabul ediyordu.” (127/11)

• “Peşimden gelen köpeğin mevcut olmadığını söylediği zaman da, bu dünyada istihzamızdan kurtulmaya lâyık hiç bir şey olmadığını söylediği zaman da, aşkın bir ahmaklık olduğunu söylediği zaman da haklıdır.” (131/15)

• “MİSTER JOE’nun Ferid’e nedense logaritma cetvelini hatırlatan kulaklarının girinti ve çıkıntılarında başlayıp yanaklarının kabartmasını oya oya ağzının etrafında dolaşın keskinlik, onu, sabit fikirleri yüzünün yapısından anlaşılın adamlar kategorisine sokuyordu.” (142/1)

• “Suret-i mutlakada bilmek lazımdır ki, insanın ruhu yani beyni, fotoğraf

makinasını andıran bir mekanizma ile hafızayı, hesap makinesini andıran bir mekanizma ile muhakemeyi, yazı makinesini andıran bir mekanizma ile dil kabiliyetini, sinema makinesini andıran bir mekanizma ile muhayyileyi vücuda getirir.” (143/2)

• “Bu hallucinel buhranının mekanizmasını, tıpkı Mister Joe gibi beyin makinesinin bozulması kadar basit bir izaha bağladıktan sonra, ondan bir adım ileri giderek bu zavallı küçük burjuva entelektüelini buhrana sürükleyen sınıf tezadına gelip dayanmıştı.” (144/11)

• “Beyoğlu’nda, sinema kapılarında fotoğraflara bakarak tabiatın kanunlarını, “Cauchemar hallucinatoire”ları beyin makinesini, dejenere küçük burjuva entelektüelinin buhranlarını, aileyi ve zâr inkılâbını düşündüren veya hepsini toptan unutturan bir film aradı, nihayet buldu ve koltuğuna oturdu.” (145/8)

• “İradesinin üstüne çöken bu ağırlık, Tosun’un karanlık şahsiyetinde hâlâ kolay izahlara karşı sertleşen kuvvetler saklı olmasından geliyordu.” (149/2)

• “Tramvayda, Ferit ablasının ölümü hâtıralarına karışan fena hayallerinin yanbaşında bir kuyudan gayet keskin bir aydınlık fişkırıldığını ve bu aydınlığın gitgide bütün şuur sahnesinde hâkim olarak ona sebepsiz bir iyimserliğin ferahlığını verdiğini de görüyordu.” (157/19)

• “Kartvizitteki isme başıyla bir reverans yapan maarif müdürü, Ferid’i dinledikten sonra, dışarıdaki sofada ve karşıdaki bekleme odasındaki insanlardan yarısının prevantoryum için dilekçe getirdiklerini, hergün bu müracaatların aynı nisbette devam ettiğini, içerdeki hastaların sayısından dışarıda üç müsli talep olduğunu, bir tek boş yatak olmadığını, iki sene evvel mektebi terk etmiş öğrencilerin değil, halen vazifelerine devam ettikleri halde ayakta duramayacak kadar hasta öğretmenlere bile yer bulunmadığını anlattı ve Ferid’in “ vekil bey isterse” sualini, sağa doğru başını eğip kulağının memesine sağ omuzunu öptürmekle cevap verdi.” (159/20)

• “Fena hayallerin ortasında kendisini sokakta bulan Ferit -saat dörde on var-Nilüfer’in meselesi yanında uyku saati gelinceye kadar günü nasıl geçireceğini bilememekten gelen yeni bir mesele peydah olduğunu gördü.” (159/22)

• “Lokantadan neşeli çıktı ve akşamın açık lâcivert zemini üstünde ışıkları yanmaya başlayan caddenin geceye giriş anı, ona, içinde Selma’nın hayali hiç eksik olmıyan bir çok belirsiz ümitler vardı.” (160/19)

• “Karakoldan eve, evden adliyeye, adliyeden karakola, içinde “acaba teyzemi ben mi öldürdüm?” şüphesine kadar giden savruk düşüncelerle Nilüfer’in katil olması ihtimali bulunmadığını adliyeye izah edip tevkifine mâni olmaya çalışan avukatların deliller arasında, teyzenin kanlı yüzünü sık sık Ferid’in şuuruna çıkararak sayısız hayallerin kasırgası.” (173/24)

• “Tabiatın onlarla Ferid’in benliği arasına giren siperi, tozlu bir mika gibi teşhis edilmelerine mâni oluyor, yalnız rengi belli olmıyan koyu bir zemin üzerinde şekilsiz gölgelerinin kımıldanışlarını hissettiriyordu.” (183/1)

• “Tosun yarım saat sonra, Ferid’e oda kapısını iyice kapatmasını ve arkasına bir sandalye koymasını tembih ettiği zaman, Ferit kanepesinde uzanmıyan ve normal oturan esrarkeşin halinde geçen geceğine benzemiyen bir fevkalâdelik sezdi.” (185/11)

• “Dinç adımlarla Ferid’e doğru yürüdü sağ elinin işaret parmağını dudaklarının üstüne koyarak sol eliyle karyolanın altını gösterdi.” (185/13)

• “Ferit büyümüş gözlerini donduran bir hayretle Tosun’un göz kapakları altından sıvışarak dışarıda konacak bir madde arayıp da bulamıyormuş gibi istikamet değiştiren karanlık bakışlarını seyrediyordu.” (185/24)

• “Bir gece, karanlık merdivende, gerçeğin stratosferine fırlayacak kadar normali aşan bir çıplak, dört gün sonra, uykuda gezen bir kızın vücudundan ibaret sade bir realiteye dönüyor.” (195/26)

• “Pancurları kapalı odada, uzun bir zamanın koyulaştırdığı ve eşyanın üzerine macun gibi sıvıdığı yapışkan bir karanlık, odanın köşesindeki balkon kapısından aynı hizadaki oda kapısına kadar bir yol keçesi eninde uzanan aydınlığı keskin bir ton farkıyla kendisinden ayırıyordu.” (205/8)

• “Şiltensiz karyola, boş dolaplar, kâğıtla örtülü tablolar ve üzerlerine kılıf geçmiş koltuklar, yaptıkları işlerden aylarca uzak kalmış olmaktan gelen bir

unutkanlıkla neye yaradıklarını hatırlamıyorlarmış gibi dalgın duruyorlardı.”
(205/10)

• “Hiç kimseyi tanımadığı bu adada ve içinden çıkmak istemediği bu odanın aşağıki ihtiyar gibi mumyalaşan korkunç eşyası arasında geçecek saatler büyük kriz tehlikeleriyle doluydu.” (209/17)

• “Vafi Beyin rutubetli odasında, somyası olmadığı için kanburlaşan şiltede lumbago ağrılarına tutulan belinin şimdi bu kuştüyü yatakta şefkat kadar tatlı bir yumuşaklığa kavuşması, onda, ana kucağına gömülen bir çocuğun rahatlık ve güvenlik duygusunu uyandırıyor.” (224/23)

• “Bir çok meçhullerin baskısından kurtulunca, daha büyüklerini kendi idrak seviyesinin fevkinde bulanlara mahsus bir kendini bilişin verdiği tevekkül içinde, hâdisenin ameli neticelerini düşünmeye başlamış.” (230/1)

• “Geceki hatırasının unsurlarıyla müşahhas üzerinde şimdiki müşahadesinden aldığı intibaları yan yana getirerek mukayesesinin neticesini rüya ihtimaline yaklaştıracak silik, bozuk ve yanlış teferruat arıyor, bulamıyordu.”
(230/14)

• “Fotika’nın hayret nidaları arasında aşağıya indiler ve onu baba Dimitri’ye alevli bir Rumca ile vermeye başladığı izahatın heyecanında yalnız bırakarak bahçeye çıktılar.” (240/13)

• “Her biri birer kilise halini alan bugünkü dünya üniversitelerinde papaz profesörlerin, önünde tir tir titredikleri ilim disiplini, orta çağ fideizminin daha az müsamahalı yeni metodlara dayanarak sürüp gelmesinden başka bir şey değildir.”
(241/27)

• “Dayandığı prensiplerin yıkılması korkusundan doğan aynı iman inancı, zamanımızın üniformalı ilminde kilise taassubuyla kışla disiplinini birleştirmiştir.”
(241/28)

• “İnsanları benliklerinin bu azgınlığından, bu kazanç ve menfaat

iptilâlarından kurtarmak için hisseme düşen fedakârlığı ifaya âmâdeyim.” (274/11)

• “Ferit, biraz evvel Fotika’yı dinlerken, Matmazel Noralya’yı, lüks eşyasını aşığıdaki odalara kapatarak hizmetçilerin katında yaşamaya sevkeden duygudan yeni bir sosyal nizama çıkılıp çıkılamıyacağını düşünmüştü.” (282/4)

• “Eğer kendi ben’i ile mücadeleye başlayan bir irade destanının kahramanı değilse, eğer kendi nefesine galebeden ve kendi ihtiraslarına hakimiyetten başlayan bir hürleşmeye doğru merhale merhale yol almıyorsa, hür nizam içinde de hür değildir.” (283/9)

• “Kendi müesseselerini öteki sosyal müesseselerden de, insan ruhundan da ayrı müstakil ve mücerret bir kıymetler nizamı sanan hukukçular, siyasi hürriyeti psikolojik hürriyetten ayrı düşünüp sadece fertle devlet arasındaki münasebet çerçevesi içine hapsetmekle sun’î bir tecrit yapmışlardır.” (284/6)

• “Bugünkü Fransız Existentialism’i bizi genel fikirlerin ve eski realistlerle nominalistler arasındaki mücadelenin tarihine zarurî olarak götürür.” (285/1)

• “Yıldızların ve mezarların önünde, sonsuzluk ve yokluk problemlerinin önünde susan ideolojiler, insana kendisini aşan gayeler teklif edemedikleri için, onun kendisiyle kendi arasına hiç bir *transcendant* prensibin ve hiç bir idealin mesafesini koyamamıştır.” (285/13)

• “İnsanın gayesi insan, hayatın gayesi hayat, süratin gayesi sürat, düşünmenin gayesi düşünme, sporun gayesi spor, yemenin gayesi yemek, şehvetin gayesi şehvet, ticaretin gayesi ticaretten başka ne olabilirdi?” (286/2)

• “Kendi merkezi etrafında hergün biraz daha süratle dönmekten başka bir şey yapmıyan insan, atlı karıncada gözlerini kapayan çocuğun kilometrelerce uzaklara gitmesi hayâline benzer bir ilerleme vehmi içindedir.” (286/3)

• “Beş yaşından fazla olmıyan bir kız çocuğunun hayret verici bir telâkatle çamlıkta yaptıkları gezintinin intibalarını anlatması onları güldürdü.” (287/5)

• “Bahtiyar olmaya alışmamış insanların, her saadetin arkasında pusu kuran fena talihlerin bir suikasdinden ürkmelerine benziyen sebepsiz bir korku içinde

sevincini frenliyordu.” (289/26)

• “Emprimesinin kısa etekleri yukarı kaçtığı için, çıplak bacakları diz kapaklarının bir karış ötesine kadar, Amerikan askerlerinin çadırındaki takvimlerin çapkın kızlarını hatırlatan ve artık meşru sayılan bir hayasızlıkla meydandaydı.” (291/10)

• “Fakat paraları nefti örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arayan Eda Hanım, bu arama bahanesiyle hareket halinde boşalmak isteyen heyecanlarının fırtınasına tutularak Zehra’nın karyolasına koştu, yastığı kaldırdı, yere attı, sonra hırdavat sandığına koştu, tava gibi bir şeyi kulbundan çekip üstündeki sahanları yere düşürdü, sonra tekrar paraları yerine sokup çıkardı.” (305/5)

• “Sık ve uzun çamlar arasından genç bir hamle ile yukarıya doğru fırlayan ince bir yolun hafif yokuşunu çıkmaya başladı.” (312/8)

• “Elenmişten elenmiş ve süzölmüşten süzölmüşe giden bir safiyetler silsilesi içinde, bütün mekânı saran ve ne düşünölmürse hemen sezip, cevabını dikkat edilmeyen işaretler halinde vermeye hazır, fakat herkese değil, müstesnalara açılan bir sır halveti içine çekilmiş, büyük bir anlayış var gibiydi; havada, karanlığın fanusu içine kapanmış, göze görünmeyen meşaleler arasında ruha akan gizli dualara, âyinlere, galeyanlara benzer tesirlerin sezintisi içinde Ferit, gittikçe derinleşen bir hayretle Aziz’e baktı.” (312/12)

SONUÇ

Evrensel dil bilgisinin hedefleri arasında, bir dil evrenceleri bütünü yaratmak yer alır. Bu bütünü kendi içinde kategorilere ayırma ve sınıflama işi de, bütüneceyi yarattıktan sonra yapılacak bir iş gibi görülür. Ne var ki durum, bunun tam tersidir. Evrencelerin dil bilgisinin hangi türüne ait olacağını saptama, bir öngörüye dayanır. Bazı evrenceler bazı dillere aittir. Bu açıdan, evrencelerin iki türünden söz etmek mümkün olmalıdır. İlki, dillerdeki genel eğilimleri yansıtan ama bazı istisnaları olabilen “göreceli evrenceler” dir. İkincisi ise, tüm dillerin istisnasız paylaştığı bir özellik olarak “mutlak evrenceler” dir (Uzun, 2000: 11). Çalışmamızın kapsamını göz önünde bulundurduğumuzda çalışmamızı bu evrencelerin ilki içine yerleştirmek daha uygun olacaktır. Çünkü bu çalışmada Türkçedeki bazı genel eğilimler içindeki istisnalara yer verilmiştir.

Yaptığımız bu çalışma bizi bazı sonuçlara ulaştırmıştır. Bu sonuçları maddeler halinde sıralamak istiyoruz:

1. Her cümle bir eylem öbeğidir ve bu eylem öbekleri içlerinde başka eylem öbekleri ve ad öbeklerini taşırlar. Birbirine yakın olmanın derecelenme içermesi, öbeğin de dereceli olması ile sonuçlanır. Örneğin “sarı gömleği yıka-” öbeğinde; önce *sarı* ile *gömlek* öbek kurar, sonra *sarı gömlek* ile *yıka-* öbek kurar. “sarı gömlek ad öbeği iken, “sarı gömleği yıka-” eylem öbeğidir.

2. Baş, öbeğin olmazsa olmaz kurucusudur ve kurduğu öbeğin kategorisini belirler. Örneğin; “kalın kitabı oku-” öbeğinde iki öbek bulunur:

a- “kalın kitap” ad öbeği

b- “kalın kitabı oku-” eylem öbeği

Ancak öbeğin başı bir eylem olduğundan öbek de bir eylem öbeğidir.

3. Her öbeğin kendi içinde bir yöneticisi vardır. Eylem öbeklerinde eylem, öbeğin yöneticisidir. Ad öbeklerinde de ad, öbeğin yöneticisidir. Her iki öbekte de yönetici sağda yer alır ve diğer tüm birimler yönetici olan ad veya eylemin soluna dizilir.

4. Zihin dil yetisini kullanırken ad ve eylem merkezli bir sıralama yapar. Bu adlar ad öbeği ve eylemler de eylem öbeği kurarak cümleler düzenlenir. İşte bu yapıyı çözmek, Türkçenin öbek yapısını ortaya koymak demektir. Bu da düzenli bir metot ve eğitimde zihinsel işlevlere uygunluğu sağlar.

5. Ad öbekleri ya niteleyen ya belirten ya da her ikisiyle kurulur. Eylem öbekleri de ya belirten ya belirteç ya da her ikisiyle kurulur. Bu matematik yapı bize birtakım öbek formülleri çıkarma imkânı verir. Bu kapsamda daha önce yapılan çalışmalar bunu cümle düzleminde gerçekleştirmişti, biz öbek düzleminde ikili mantıkla aynı sistemi uyguladık ve sonuçta çalışmamızdaki formülleri ortaya çıkardık.

6. Nitelemeyi iki yönden değerlendirebiliriz:

a- Yapısal yönden ele aldığımızda niteleme ilişkilerinde niteleyicinin aldığı ekler nitelemenin yönünü düzenlemektedir. Bu düzenlemede etkili olan unsurlar: hâl ekleri, belirteç, eylem ekleri, ilgeçlerdir.

b- İşlevsel olarak ele aldığımızda nitelenenle niteleyici arasında kurulan anlam bağları ortaya çıkmaktadır. Bu bağlar: zaman, miktar, odak, neden, ekleme, tarz, amaç, neden ve amaç, konu, birliktelik, vasıta, etki, içinlik ve mahsusluk, nesne, yönelme, yer, bulunma, ayrılma, yön, şart şekillerinde olmaktadır.

7. Ad ve eylem öbeklerinde karşımıza çıkan niteleme, ad öbeklerinde bir üyeyi diğer üyelerden ayırmayı sağlar. Bu işlev ise nitelemenin küme daraltma işlevi olarak adlandırılır. Örneğin, incelediğimiz romanın 58. sayfasının 16. cümlesinde geçen “*Türk dilenciler*” öbeğinde “dilenciler” Türk olma özelliğine sahiptir. Bu yönüyle diğer dilencilerden ayrılmıştır. Bu nitelemeyle, “dilenci” kümesi daralmış, tek üyeye inmiştir. Bu üyeye varmak için niteleme yoluyla küme daraltılmıştır. Bununla birlikte niteleme yoluyla küme donatma işlevi de yerine getirilir. Örneğin,

romanın 305. sayfasındaki 5. cümle geçen “*paraları nefti örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arayan Eda Hanım*” öbeğinde “Eda Hanım” kavramı tek üyesi olan bir kümeye gönderme yapar. Bu üye, paraları nefti örme ceketinin uçları sarkan yırtık ceplerine sokup çıkardıktan sonra, koyacak yer arama özelliği ile donatılmıştır.

8. Eylem Öbeklerindeki öge sayısı, cümlenin uzunluğuyla doğrudan orantılıdır. Cümlenin ayrıntılılığı öbek sayısı ile artmaktadır.

9. Çekim öbekleri, geleneksel dil bilgisi kelime gruplarına göre daha sistemlidir.

10. Sözcük, öbek ve cümle dizileri bu sistemde bütünleşmiş, tek ve bütün bir dizim oluşmuştur.

11. Bu yeni teknik cümlenin öğretiminde ve incelenmesinde daha doğru ve kolay bir işleyiş sağlayacaktır.

12. İncelenen cümlelerden çıkarılan oranlara bakıldığında ad öbeklerinin sayıca fazla olduğu görülmektedir.

13. Yaptığımız çalışma sonunda Peyami Safa'nın Matmazel Noraliya'nın Koltuğu adlı romanında ad ve eylem öbeği yapılarını tespit ettik ve bu yapıları formüle ettik. Bu formülleri oluştururken aynı özelliği gösteren öbekleri aynı başlık altında tasnif ettik. Oluşturulan bu formüllerin özelliğini gösteren öbek yapılarının çalışmamızda incelenen tüm öbek yapıları içindeki oranları tabloda gösterilmiştir:

Tablo 1. Eylem Öbekleri

Eylem Öbekleri	Sayı	Oran (%)
Tek Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	27	8
Tek Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri	18	5,2
İki Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	82	23,4
İki Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri	78	22,3
Üç Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	59	17
Üç Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri	43	12,2
Dört Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	19	5,5
Dört Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri	4	1,2
Beş Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	11	3,2
Beş Niteleyicili Yan Cümle Eylem Öbekleri	5	1,5
Altı Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	1	0,3
Yedi Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	1	0,3
Sekiz Niteleyicili Ana Cümle Eylem Öbekleri	1	0,3

Tablo 2. Ad Öbekleri

Ad Öbekleri	Sayı	Oran (%)
Ad Tamlaması Ad Öbekleri	307	38,5
Sıfat Tamlaması Ad Öbekleri	492	61,5

KAYNAKÇA

- Acarlar, K. (1971). Çıkma Durumunda (“den” halinde) Sözcüklerin Cümlede Türlü Kullanışları. *Türk Dili*, 24 (235), 34-37.
- Akçataş, A. (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Süreye Bağlı Zaman*, Afyonkarahisar: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayını.
- Akerson, F. E. (2000). *Dile Genel Bakış*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Akerson, F. E. ve Ozil, Ş. (1998). *Türkçede Niteleme: Sıfat İşlevli Yan Cümleler*. İstanbul: Simurg Yayınları.
- Aksan, D. (2003). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dil bilim*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baba, O. (2001). Tamlayan Durumu Üzerinde Bir Deneme. *Türk Dili Dergisi*, 14(83), 29- 33.
- Banguoğlu, T. (1990). *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgegil, K. (1982). *Türkçe Dil bilgisi*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Boz, E. (2007). *Türkiye Türkçesinde +{A} Durum Biçimbirimi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Boz, E. (2004). Türkiye Türkçesinde +DAn Ekli Nesne Ögesi Üzerine. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 501-511.
- Delice, H.İ. (2003). *Türkçe Söz Dizimi*, İstanbul: Kitabevi.

- Dizdaroğlu, H. (1976). *TümceBilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2000). *Türk Dili*, İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Gaddar, Z. (2009). Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Huzur" Romanında Ad ve Eylem Öbeklerinde Niteleyiciler, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adyonkarahisar.
- Hepçilingirler, F. (2004). *Türkçe Dil bilgisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kahraman, T. (2007). Çağdaş Türkiye Türkçesinde Ad Çekim Ekleri ve Bunların İşlevleri, İzmir
- Karahan, L. (1998). *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Safa, P. (2006). Matmazel Noraliya'nın Koltuğu. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sinanoğlu, S. (1960). Yöneliş Dönüşümlü Ad. *Türk Dili*, 9 (103), 337- 339.
- Sinanoğlu, S. (1957). Basit Cümlede Nesne ve Tümleç. *Türk Dili*, Sayı.5-6, 370.
- Uzun, N. E. (2000). *Anaçizgileryle Evrensel Dil bilgisi ve Türkçe*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Uzun, N. E. (2006). *Biçimbilim (Temel Kavramlar)*, İstanbul: Papatya Yayınları.
- Vardar, B. (2006). *Açıklamalı Dil bilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Yılmaz, E. (2004). *Türkiye Türkçesinde Niteleme Sıfatları*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Yüksel, S. (2006). *Türkçede Biçim ve Cümle Dersleri*, İstanbul: Multilingual Yayınları.

